J. V. Voorpe

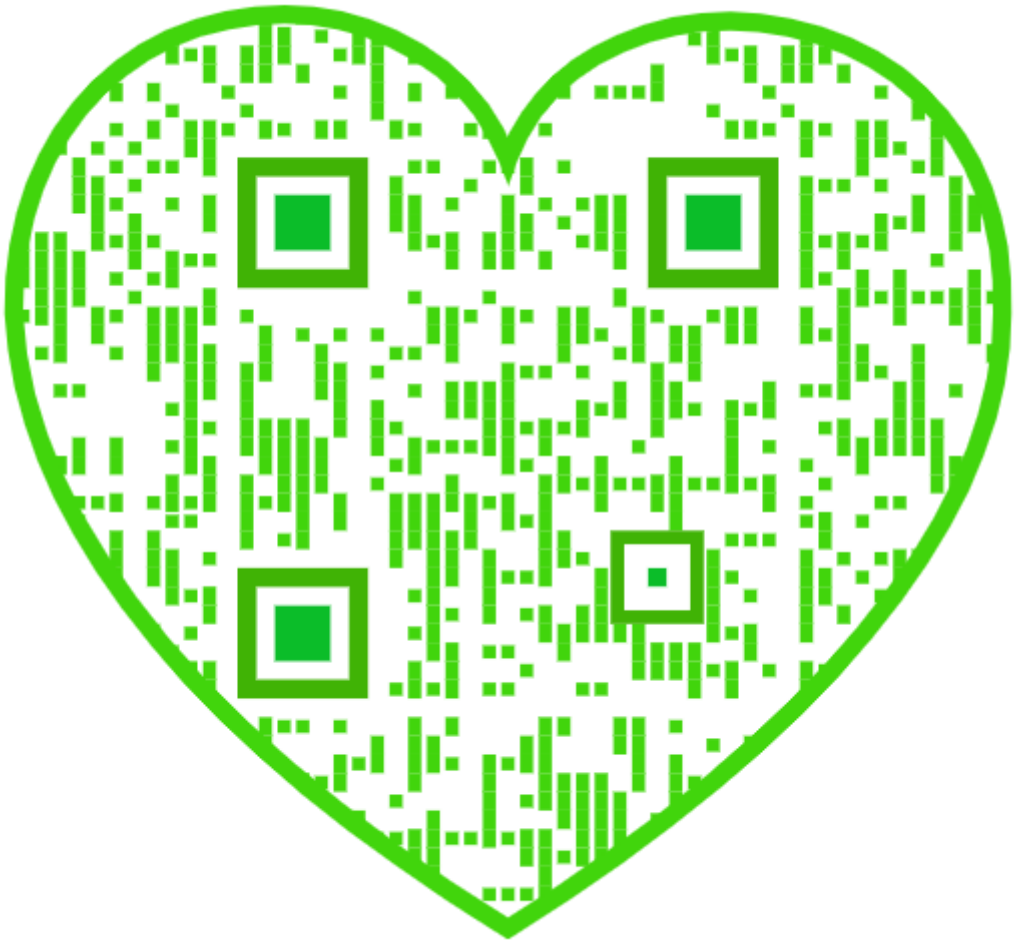

DE WERKEN VAN VONDEL

Ingeleid en van aanteekeningen voorzien

door

R. BLIJSTRA EN H. BRUCH

SALMONEUS

Treurspel

N. V. VAN DITMAR

AMSTERDAM ANTWERPEN

INLEIDING TOT SALMONEUS.

„Om 't nadeel, geleeden by het Wees- en Oudemannenhuis," vertelt Brandt, „door het sluiten van den kostelyken en kunstigen tooneelheemel, daar men Lucifer in hadt beginnen te speelen, eenighzins te vergoeden, braght hy een *treurspel van Salmoneus*, daar die toestel van een gebootsten heemel in te pas quam, op het toonneel; geenszins van de minste zyner treurspeelen. Dit werd in het jaar MDCLVII gedrukt; wanneer ook *Davids Harpzangen*, een treffelijk werk, en op velerley maaten gedicht, te voorschyn quaamen: Opgedraagen aan Koningin Christina Maria Alexandra die hy om haare nieuwe naamen en afval tot het Pausdom, daar ze hem in geleek, nu dies te hooger zette, en met meer andre lofdichten vereerde.

In 't zelve jaar gaf hy zich weêr op reize naar Denemarken, om zyn zoons schulden te innen; daar hy weinig genoegen vondt. Want weêr t'huiskoomende, en van zyne vrienden gevraaght, of hy 't by de Deenen niet al moede was, gaf hy ten antwoordt, dat hy meenighmaal dacht:

O Heer, wil my verlossen,
Van deze Deensche ossen.

Daer schreef hy verscheide dichten tot lof van den Koning Frederick den derden, de Koninginne Sofia Amalia, en andere Grooten; t' Amsterdam gedruckt met den tytel van *Parnas aan de Belt.* Maar dees groote Dichter, die zoo veel groote personaadjen, Prinsen, Vorsten, Koningen en Helden verplichtte, door

BERECHT

AEN ALLE

KUNSTGENOOTEN

EN

VOORSTANDERS VAN DEN SCHOUWBURG.

Het nadeel geleden by het Wees- en Oudemannenhuis, door het sluiten van den kostelijcken en kunstigen tooneelhemel, na twee reizen speelens, beweeghde my, nu dry jaeren geleden, Salmoneus treurspel te dichten, om ten minste toen d'onkosten eenighzins te vergoeden, en dien toestel te passen op d'overoude fabel des verwaten Konings van wien Virgilius in Enaes Hellevaert aldus zingt:

'k Zagh' er oock Salmoneus, Eols zoon
Afgrijslijck pijnigen, die, als een allersnootste,
Godts weêrlicht donderkloot en blixemstraal na-
bootste.
Dees liet in Grieckenlant, en midden door de stadt
Van Elis, daer hy trots op zijnen wagen zat,
Zich met vier paerden door den drang der
Griecken voeren,

1 *by:* door.
2 *sluiten:* nl. omdat Lucifer slechts tweemaal gespeeld werd.
4 *beweeghde:* bracht er toe.
7 *te passen:* toe te passen.
verwaten: laatdunkenden.
8 *Virgilius:* Aen VI, 585 vlgd.

En, zwaejende eene torts, braveerde met rumoeren
Den Goden in de lucht, en staeckze naer hun kroon.
Dees zinnelooze durf de koopre brugh uit hoon
Oprennen met zijn paert, en weet met razen, ruischen
En storm den blixem en den donder na te kuischen,
Dat niemant oit vermaght: maer Godts almogentheit,
Om fackel roockrigh licht noch zulck een onbescheit
Verlegen, schoot met kracht en uit de dicke wolcken,
Dreef met een' dwarrelwint, ten spiegel aller volcken,
Hem neder, dat hy plofte.

Homeer noemt Salmoneus den degelijcken vader, hetwelck d'uitlegger Didymus verstaet schimpswijze gezeght te zijn: want Virgilius en en alle andere poëten gedencken hem ter oneere. Ick neeme met Eustathius gaerne aen, dat hy een natuurkundige en wiskunstigh toesteller van stormgevaerten was, die [gelijck de bussekruitvinder, zoo men zeght, met verlies van zijn eigen leven] donder en blixem nabootstende, stof beschafte aen dit gedichtzel van het staen naer de vergodinge, by de Grieken ἀποθεωσις genoemt: en hierom moght

15 *braveerde:* tartte.
17 *durf:* durft.
19 *na te kuischen:* na te bootsen.
21 *onbescheit:* onbeschaamdheid.
22 *verlegen:* uit het veld geslagen.
25 *Homeer:* Odyss. XI, 235.
26 *Didymus:* tijdens Augustus, is beroemd om zijn verklaringen van Homerus.
verstaet: uitlegt, begrijpt.
28 *gedencken hem ten oneere:* beschrijven hem oneervol.
29 *Eustathius:* maakte eveneens verklaringen bij Homerus, bisschop van Thessalonica.
30 *toesteller:* vervaardiger.
31 *stormgevaerten:* werktuigen, die natuurverschijnselen nabootsen.
bussekruitvinder: uitvinder van het buskruit.
33 *beschafte:* verschafte.
34 *gedichtsel:* verdichtsel.
van het staen naer vergodinge: van het streven gelijk een God te zijn.

men dit lasterstuck wel eene dolheit naer de reden en zeden, hem den dollen Salmoneus heeten, en het tooneel weigeren; maer d'overoude Griecken en Latijnen stoffeeren oock hunne tooneelen zelfs met natuurlijcke dollen, en komen met den zinneloozen Ajax, Orestes, Pentheus, de Razernyen, de razende Bacchanten, den droncken Polyfemus, een' menscheeter, en den dollen Herkules opdonderen. De ridder en drost Hooft, loflijcker gedachtenisse, verhaelde my, veele jaren geleden, hoe een fluitenist in het dolhuis op zijn Duitsche fluit begon te blazen, waerop terstont elck kranckzinnigh hooft eenen byzonderen toon en grimmas zette, naer den ongelijcken temper en inbeeldinge der ontstelde herssenen: d'een begon te lachen, d'ander te schrejen, te zitten, te klauteren, te springen, te zingen, de handen te wringen, te kermen, te schermen; men hoorde en zagh den hanekraey, geblaet van schapen, greepen van apen, gebas van honden, gehuil van weerwolven en het loejen van stieren; men hoorde aexters, papegajen en krajen, uilen, zeemeeuwen, en spreeuwen, en wiltzagk, een oubollige muzijck van dolle muzi-

36 *lasterstuck:* misdaad.
37 *heeten:* noemen.
40 *natuurlijcke dollen:* volkomen krankzinnigen (nog erger dan Salmoneus).
41 *Ajax:* van Sophocles (497—406 v. Chr.).
Orestes: Iphigenia van Euripides e.a.
Pentheus: Bacchanten van Euripides.
Razernyen: de Furiën of Eumeniden in de *Eumeniden* van Aeschylos.
42 *Bacchanten: Bacchanten* van Euripides.
Polyfemus: De Cycloop van Euripides, menscheneter uit de *Odyssee.*
43 *Herkules:* van Sophocles, later door Vondel vertaald als „Herkules in Trachin."
opdonderen: eig. met lawaai verschijnen.
50 *ontstelde:* uit zijn verband gerukte, ongezonde.
56 *aexters:* eksters.
58 *oubollige muzijck:* dwaze muziek.

kanten, zonder maet, onder een gemengt en zoo menigh dolhuis, zoo menigen weêrgalm. Toen nu mijn leerachtigh treurspel van Lucifer zoo veel spels maeckte, docht my het verhael van den Heere Drossaert hier niet qualijck op te sluiten, en dat ick mede onder diergelijck gezelschap vervallen was. Indien wy den tooneeltoon op Bijbelstof zetten, men schreeuwt dat Godts naem gelastert, het heilighdom des Heiligen Geests ontheilight wort. Speelen wy Heidensche fabelen, en kloecke verzieringen, men beschuldight ons van ydelheit en lichtvaerdigheit: Brengt men zinnespeelen te voorschijn, om goede zeden te planten, dat wanen zommigen hun alleen aenbesteet te zijn: Waerom de gemelde Heer Drost wel magh zeggen:

't Is quaat iet aen te slaen met naugezette liên.

Een rymer van den ouden tijt vraeght:

Wie kan 't maken, zegh het my,
Dat het alle man te passe zy?

Waerop in rijm van oudts geantwoort wert:

Hy kan 't passen, die het koren laet wassen.

Maer de Griecksche poët Theognis zeght hier tegen, dat Jupiter zelf een iegelyck niet behaeght, het zij dat het regene, of de zon schyne. Het is dan geen wonder dat de zonneschyn der tooneelen en spelen een iegelyck niet behaeght. In het berecht voor Lucifers treurspel waeruit de kunst-

59 *onder een gemengt:* door elkaar heen.
60 *weêrgalm:* klank, echo.
61 *leerachtigh:* onderwijzend, waar men uit moet leeren.
62 *zoo veel spels maekte:* zooveel opzien baarde, zooveel ergernis veroorzaakte.
63 *sluiten:* passen.
69 *kloecke verzieringen:* verdichtsels, phantasieën.
70 *lichtvaerdigheit:* lichtzinnigheid.
72 *planten:* bevorderen.
zommigen: de predikanten.

genooten veel lichts kunnen scheppen, wort breeder aengewezen het stichtelijck gebruick der heilige speelen, en de goede vruchten, hieruit gesprooten: maer d'ervaerenheit leert ons, dat een zelve zaeck naer de luimen des tijts aengenomen of verworpen wort. My gedenckt, dat mijn zuster binnen Keulen, by eenen schoolmeester van de Geneefsche gezintheit, Moses geboorte met haere medescholieren, als Mozes zuster, holp speelen, en toen Jochebeds moederlijck hart van droefheit bezweeck, daer zy het rieten kistje, waerin het kint lagh, den stroom en Godts genade zoude beveelen, ontlaste de dochter haer van dien last, zette het in den nagebootsten Nijl, sloegh het van verre gade, en bestelde, dat haer onnoozele broeder, in den schoot van Faroos dochter geborgen, by de rechte moeder ter minne besteedt wiert. My heught oock dat ick zelf t'Uitrecht voor het Stadthuis door last der Heeren Burgermeesteren, ten dienst der Latijnsche schoolieren, een tooneel gebout zagh, met eene opgaende brugge hieraen geslagen, waer langs de reus Goliath met de heirkracht der Filistynen tegens Sauls leger aen quam opdonderen, en, van Davids slinger met eenen kay in het voorhooft getroffen, nederplofte, dat de stellaedje kraeckte. Toen de Wethouders van Haerlem geraden vonden, het oudemannen huis

90 *ervaerenheit:* ervaring.
92 *my gedenckt:* ik herinner mij.
74 *Geneefsche gezintheit:* Calvinist.
101 *bestelde:* zorgde er voor.
onnozele: onschuldige.
108 *heirkracht:* leger.
110 *opdonderen:* met lawaai verschijnen.
van: door.
kay: steen.
113 *oudemannen huis:* Vondel spreekt hier over het bekende „landjuweel" te Haarlem. Zie deel 4, bldz. 6.

met eene loterye te bouwen, beriepen en noodigh-
115 den zy de rederijckkamers, uit steden en dorpen
door het gansche lant, om, op het cierlijckste
en onkostelijckste uitgestreecken, den grooten
Intre om prijs te vieren; en men speelde eenige
weecken voor het Stadthuis, in het gezicht der
120 kercke, zonder belet van de kercke. De Brabantsche
kameristen van Amsterdam traden toen mede
ter poorte in, onder den triomfboog door, met den
bermhartigen Samaritaen, die den gewonden en
half naeckten mensch geleide, terwijl dees, op
125 zijn paert leggende, vast klippertande, en schier
doot van koude was. De Jootsche tooneeldichter
Ezechiël verloste al van outs door zynen Moses
de Hebreen uit de duisternisse van Egypten.
De Schotsche Buchanaen, leermeester van Koning
130 Jakob Stuard, heeft Jephtha en Sint Jan den Dooper
ten tooneele gevoert; Schoneus, de Latijnsche
schoolvooght te Haerlem, ons zyne bybelsche
historispelen nagelaeten, en naerdien hy de tedere
herssens der jongkheit met het zout der wijsheit
135 en eerlijcke zeden voor bederf zocht te bewaren,
zoo wert hem, met eene gemeine bestemminge
der braefste vernuften, de titel van Christenschen
Terentius vereert. De groote Cezar Scaliger, die
te Leiden, als een orakel van wijsheit, te prijck
140 zat, en door den mont van zijnen dapperen leerling

114 *beriepen:* noodigden uit.
120 *belet:* tegenwerking, verbod.
121 *kameristen:* leden van de rederijkerskamer.
127 *Ezechiël:* schreef een treurspel over de uittocht der Joden uit Egypte, Joodsch-Grieksch auteur uit de 2e eeuw na Christus (niet de profeet).
129 *Buchanaen:* Schotsch dichter en historieschrijver (± 1506-1582) schreef twee Latijnsche treurspelen: *Jephtes et Baptistes Tragoediae.*
133 *naerdien:* aangezien.
138 *Cezar Scaliger:* Julius Caesar Scaliger (1484—1558), vader van den beroemden Leidschen professor.

Heinsius uitgeroepen wort voor een kerck van alle kunsten en weetenschappen, stelde uit Aristoteles en den goddelijcken Plato eene wijze op blyde en droeve speelen, en toestel van schouburgen, tooneelen en personaedjen. De zelve Daniel Heinsius, die welspreeckende Professor, en vermaert poët, oock by de Heeren Staten tot hunnen geheimschrijver in het Synode van Dordrecht gebruickt, ontvouwt geleerdelijck Aristoteles onderwijs van het treurspel, om den schouburgh met de fackel van zijn oordeel voor te lichten, en opent het treurtooneel van Herodes kindermoort. Hy prijst den tooneelyver en de spelen der Griecken, zoo hoogh by hen geschat, dat d' onkosten der zelve, naer zijne getuigenis, niet min dan hunne oorlogen bedroegen. De doorluchtige Professor der Historiën, Gerardus Vossius, houdt rijckelijck de hant aen dichtkunst en tooneelpoêzy, den Heeren Staten der vrye Nederlanden opgedraegen, en vereerde my met dat boeck, oock den schouburgh en mijn treurspel met zijne tegenwoordigheit. Hy getuight dat Godt zelf een groot gedeelte der Heilige Schrift in poëzye vervatte, en de Doctoren der oude Kercke uit hunne poëzye een groote eer bereikten, en de Kercke vruchten toebroghten, De wijze Hugo de Groot, de fenix van zijne eeuwe, vertoonde ons gelijck voor heene de heilige outvader Greogoor Nazianzener, JEZUS CHRISTUS, die, op het kruisaltaer,

145 *Daniel Heinsius:* geb. 1580 te Gent, en als hoogleeraar de roem der Leidsche Hoogeschool.

161 *boeck:* „Vondel doelt hier op de *Institutiones poetica* van Vossius, welke hij aan de Staten opdroeg en waarvoor hij een vereering kreeg van *f* 600.—" (v. Lennep).

166 *Hugo de Groot:* schreef *Christus Paticus, Adamus Exul* en *Sofompaneas.*

168 *Gregoor Nazianzener:* Het is niet zeker, dat deze Kerkvader (± 330—390) inderdaad dit eerste Christelijke drama geschreven heeft.

tot eene zoenofferande voor alle menschen, zijnen geest in de handen van zijnen hemelschen Vader beveelende, den bitteren doot storf: en de godtvruchtige rol van zijnen Jozef, voor Koning Jacob Stuards dochter hier in den schouburgh gespeelt, leerde het ongelijck, door de Broeders hem aengedaen, vergeven en vergeeten. De grootachtbare Raetsheer Van den Honert, verheerlijckt zijnen tooneelstijl met Moses den tafelbreecker, en de schennis van Thamar. Maer wat most ick niet vergeeten? De poëet Theodorus Beza, wiens yver den Staet en de Kerck van Geneve zoo zuiver bewaerde, als de door Kalvyn hervormt was, heeft zijn treurspel van Abrahams offerande nagelaeten. En Blondel, namaels Professor der historien, quam met allen den vaderen van dat groote Synode, te Castres in Languedocq, in het schouperk het spel der Latijnsche scholieren zien en hooren. Het oordeel en beleit van zoo veele grootachtbare Heeren en hooghgeleerde mannen behoorde dan billijck deze onweetende menschen t'overtuigen: want wat reden is nuttigh genoegh, om eerlijcke

173 *zijn Jozef:* Sofompaneas, door Vondel vertaald.
voor koning Jacob Stuards dochter: Elizabeth, de vrouw van den verdreven koning van Bohemen.
175 *ongelijck:* onrecht.
177 *van den Honert:* (1572—1638) dichtte in het Latijn en schreef twee drama's: *Thamara* en *Moses Legifer s. nomenclastes.*
178 *tafelbreecker:* omdat Mozes de steenen tafelen stuk sloeg.
179 *Thamar:* Gen. 38 : 1—30.
180 *Theodorus Beza:* (1519—1605); schreef o.a. *Abraham sacrifics.*
184 *Blondel:* eerst Katholiek priester, in 1650 hoogleeraar te Amsterdam in de plaats van Vossius.
186 *Castres:* één der hoofdzetels van het Calvinisme in Frankrijk.
187 *hooren:* „Het was de gewoonte van scholieren en studenten om bij sommige gelegenheden tooneelspelen op te voeren, en hoeveel tegenkanting dit ondervond van den kant der predikanten, blijkt uit hetgeen in 1671 te Deventer geschiedde." (Dr. Eelco Verwijs).
191 *eerlijcke:* eervolle.

en staetnutte kunsten en oefeningen dus haetelijck en onbeschaemt door te strijcken? De Tooneelkunst den menschelijcken handel, gelijck de schilderkunst en beelthouwery de natuur, nabootsende, mengt het eerlijck en het nut onder een, gelijck Horatius zeght:

Omme tulit punctum, qui miscuit utile dulci;
Hy heeft op 't rechte wit gemickt,
Die stichtende oock den geest verquickt.

De tooneelkunst wijst aen wat eerlyck wat schandelijck luit. De treurstyl, die allerhooghst op geluck en ongeluck der Grooten draeft, arbeit om de menschen weeck in den boezem te maecken, schildert de hartstoghten naer het leven af, leert naer voorvallende gelegentheit den toom des Staets vieren of aenhalen, en elck zich zacht aen een anders ongeluck spiegelen. Zy beelt levendigh de wijsheit uit, die in deftige voorbeelden, uit de historien getrocken, bestaet: want in de historien ziet men geduurigh het radt van avontuure draejen, en hoe de menschen hier met elckanderen onspringen; waerom Plutarchus, die befaemde zedevormer, uit den mont van Gorgias zeght: *Het treurspel is eenerhande slagh van bedrogh waer door hy, die een ander bedrogen hadde, en de geen, die bedrogen was, wijzer kon worden dan een die onbedrogen is: want het treurspel bedrieght of verkloeckt, naerdien het een verziersel verhandelt: maer het bedrieght zoo geestigh, dat het verzierde*

192 *staetnutte:* nuttig voor den staat.
193 *door te strijcken:* over den hekel te halen.
194 *menschelijken handel:* het leven der menschen.
203 *draeft op:* behandelt.
209 *levendigh:* in leven.
214 *Gorgias:* wijsgeer, leerling van Empedocles.
219 *verkloeckt:* bedriegt.
naerdien: aangezien.
verziersel: verdichtsel.

geheel waerachtigh schijnt: doch hy schijnt rechtvaerdiger te handelen, die de menschen bedriegende of verkloeckende, hun eenigh nut aenbrenght: en hy is wijzer, die door gedichte fabelen leert kennen wat schandelijck of eerlijck luit. Het vaers, in het voorhooft des schouwburghs uitgehouwen, magh wel zeggen:

De weerelt is een speeltooneel;
Elck speelt zijn rol, en krijght zijn deel.

Hoewel het tooneelspel zulck eene ry van eeuwen in eere gehouden, gehanthaeft, en oock gehanteert van Keizeren, Koningen, Vorsten, Veltoversten, Staeten en letterwyzen, voor geen gewelt van eenen hoop dringeren en dommekrachten zwicht, nochtans past het den voorstanderen der tooneelen niet altijt stomme honden te zijn, maer hunne loflijcke kunst tegens dwersdryvers en tooneelvlegels te verdaedigen, op dat het stichtelijck gebruick des Schouburghs in aenzien, en eere blyve, terwijl Salmoneus allen aenschouweren, gelijck de verdoemde Flegyas uit den Jammerpoel toeschreeuwt:

Discite justitiam moniti, & non temnere Divos

Dat is:

Leert rechtvaerdigheit betrachten,
En geen Godtheit te verachten.

231 *gehanteert:* beoefend.
van: door.
233 *letterwijzen:* letterkundigen.
234 *dringeren:* menschen, die iets weg willen dringen.
236 *stomme:* niet sprekende.
237 *tooneelvlegels:* menschen, die het tooneel willen verpletteren, willen doen verdwijnen.
238 *verdaedigen:* verdedigen.
241 *Flegyas:* deze stak den tempel van Apollo in brand.

INHOUDT.

Salmoneus, Koning van Elis (door de staetzuchtige verwaentheit zijner gemaelinne Filotimie aengedreven, om zich boven den top der koningklijcke tot de goddelijcke Majesteit te verheffen, en Jupijn, den Koning der Goden en menschen, gelijck te schijnen, zich offeranden en tienden toe te eigenen, en een eigen Priesterdom door Hierofant, zijnen wulpschen hofpriester, op te rechten, tegens den wettigen godtsdienst door Cekrops van outs in Griecken ingevoert, en in de drie deelen der weerelt uitgespreit): bouwt in de hooftstadt Elias, op den vliet Peneius, een metaele brugh, waerop zijn beelt in schijn van Godt Jupiter ten toon staet. De verwaende Koning, hiermede niet genoeght, laet het mercktvelt, hof, en tempel, en de hofstraet, tot de brugge toe, van buiten, als een lucht en hemel, met wolcken en starren bekleeden, en toestellen. Boven dit beveelt hy zijn marmerbeelt uit het hof in den tempel op het altaer te voeren, maer wort van Theofrastus, den aertspriester van Jupijn, gestuit. Ondertusschen ontvonckt de burgertwist in de stadt, en berst tot oproer uit, dat door Bazilides,

1 *staetzuchtige:* heerschzuchtige.
2 *aengedreven:* opgezet.
4 *Jupijn:* Jupiter.
7 *wulpschen:* jeugdigen, luchtzinnigen.
8 *rechten:* richten.
9 *Griecken:* Griekenland.
12 *in schijn:* in de gestalte.
14 *genoeght:* tevreden.
merckvelt: macht.

den veltheer, die listigh weifelt, en op de kroon vlamt, voor een poos geslist wort. Theofrastus, aengemaent om het koningsbeelt op het altaer te planten, kant zich met alle het priesterdom hier heftigh tegen; maer de Koninig voert het door zijne trouwanten met gewelt uit, en na eenen triomfdans van Goden en Godinnen, uit den toegestelden hemel nedergedaelt, treet met eene prachtige hemelstaetsie van Goden en den hofsleip naer de brugh, daer het nieuwe priesterdom gereet stont, om op zijne aenkomste een brantoffer van hondert stieren t'ontsteecken. De Koning, gelijck een Jupiter, met den den blixem in de hant ten toon gevoert, wort van d'aengedronge scharen op het geluit der trompetten aengebeden, en toegejuicht. In dezen schijn draeft hy de brugh op, om een brandende fakkel als eenen blixem, onder het volck te slingeren: maer de lucht berst terstont met donder, blixem, en weêrlicht uit, waerdoor de paerden aen het hollen geraecken, hy doot uit den wagen, de wagen aen stucken gesmeeten wort, en de paerden verstroien. De gemeente, hier over aen 't woeden, wil zich over deze godeloosheit aen het doode lijck des Konings wreecken, en haren moedt koelen, maer Bazilides behindert dit, en verbrandt het lichaem des Konings op het offer hout tot assche, om het volck te stillen. Filotimie, op het geluit des donders uit den hove komende, om haren gemael met danssen en triomfzangen te verwelkomen, hoort uit de Pizaners de droeve maren, en na,

22 *op de kroon vlamt:* de macht aan zich wil trekken.
23 *geslist:* onderdrukt.
28 *toegestelden:* kunstmatig gemaakten.
34 *van:* door.
aengedronge: toegeloopen.
44 *moedt:* wrevelmoed.
45 *behindert:* verhindert.
47 *stillen:* kalmeeren.
50 *Pizaners:* van Piza in Elis.
maren: berichten.

een rouwklaghte aen 't razen geslagen, vlieght naer binnen. Middelerwijl brenght Bazilides de dootbus met 's Konings asschen aen Theofrastus, en geeft de dootbus over ter begrafenisse. Hierop bootschappen de Pizaners, hoe de Koningin zich zelve uit wanhoope verhing, het hof van het hofgezin vast uitgeplondert wort, en zy brengen het Rijxcieraet van kroon en scepter en het koningklijck gewaet, by hen geborgen, aen Theofrastus, die, om het Rijck in orden te houden, Bazilides den aelouden godtsdienst en de wetten laet bezweeren, en Koning van Elis kroont.

Het tooneel is op Godts velt, voor het hof van Elis. De Rey bestaet uit priesteren. Het treurspel begint na den ondergang en eindight na den opgang der zonne.

52 *dootbus:* urn.
56 *verhing:* ophing.
vast: reeds.

DE TOONEELPOEZIJE.

AEN DE EDELE HEEREN MECENATEN

HEER KORNELIS VAN VLOOSWIJCK,

HEER VAN VLOOSWIJCK, DIEMERBROECK EN PAPENKOOP;

HEER GEERAERT SCHAEP,

HEER VAN KORTENHOEF.

HEER JOAN HUYDECOPER,

RIDDER, HEER VAN MAERSEVEEN, NEERDIJCK, &S;

HEER ANDRIES DE GRAEF,

OUT REEKENMEESTER EN RAET DER GRAEFLIJCKHEIT VAN HOLLANT, ZEELANT EN WESTFRIESLANT.

BURGEMEESTERS EN REGEERDERS T'AMSTERDAM.

TOEN MEN TOEREEDE OM SALMONEUS IN DEN DOORLUCHTIGEN SCHOUBURGH TEN TOONEELE TE VOEREN.

CANTANTES SUBLIME FERENT AD SIDERA CYGNI.

De Fenixkunst, gezien by alle braven,
En wijzen, hout haer hof alom, en zweeft

Tooneelpoëzije: „Waarschijnlijk werd deze toewijding bij wijze van voorafspraak door een der tooneelisten opgezegd, en staat zij in de oude uitgave daarom achter de lijst der Personaadjen, terwijl anders zoodanige opdrachten doorgaans voor den *Inhoudt* gedrukt zijn." (v. Lennep).

mecenaten: kunstbeschermers.

toen men toereede: toen men gereed maakte.

cantantes sublime ferent ad sidera cygni: de zwanen zullen het hoofd zingende ten hemel opsteken.

[1] *fenixkunst:* de beste kunst, de treurspelkunst.

Alle eeuwen door, van d'eene in d' andre haven,
En sticht de ziel, die lust tot wijsheit heeft.
Elize hieuw geweldige kolommen
Uit rots, en boude een' Schouburgh in haer Stadt,
En trots tooneel, op dat de kunst moght brommen
Met Sidons pracht, en Koninglijcken schat:
De heerschappy, van Tyrus burgh en sloten,
Die Rome zoo veel jaren stont in 't licht,
Zagh hier de rol der maghtigen en grooten
Afrollen op hooghdravend treurgedicht.
Het Raethuis dat den Schouburgh op holp bouwen,
Daer d' Oceaen zijn schatten voert in 't Y,
Verschijne om nu Salmoneus val 't aenschouwen,
Den spiegel van verwaete hovaerdy,
't Gewaerdigh zich van zijne hooge trappen
Te dalen, om 't gestoelte te bekleen,
Daer wy gelaerst op lucht en wolcken stappen,
En in het zogh der Godendommen treen,
Zoo durven wy ons treurtooneel stoffeeren,
Mer rijcker glans en staetsi dan voorheen,
In 't aenschijn van zoo brave voesterheeren
Van kunst en geest, als oit de zon bescheen.
Al dondert Mars, al schockt hy nu de hope
Der maghtighsten, van 't een aen 't ander strant,
Al mengelt hy de wapens van Europe,
Noch leeft de kunst in 't bloejende Aemsterlandt,
De Boukunst wort ten hemel opgetrocken.

5 *Elize:* Dido, koningin van Carthago.
9 *Tyrus:* voor Carthago omdat dit een Phoenicische nederzetting was.
10 *stont in 't licht:* machtiger was dan.
16 *verwaete:* laatdunkende.
17 *Gewaerdigh zich:* verwaardige zich.
19 *gelaerst:* cothurni; laarzen met hooge zolen, bij Grieken en Romeinen in treurspelen in gebruik; hier als zinnebeeld der tooneelspeelkunst.
23 *voesterheeren:* nl. van het Raethuis.

De Zeeburgh, 's Lants afgrijslijck Magazijn,
Rijst hemelhoogh, op Stadts hergote klocken,
Op 't klincken van haer gout- en zilvermijn.
De zeemacht zit hier vaster op den zetel,
Gewapent met haer oorloghstuigh, en vane,
Ten bysteren schrick des zeevloecks, die vermetel
Een keten smeet voor al den Oceaen.
Wy hopen haest in s'lants triomf te deelen,
Als 't waterspoock, dat 's lants triomf benijt,
Geketent aen uw' drijvende kasteelen,
Wort nagesleept, en schuimbeckt, dol van spijt.
Laet midlerwijl den yver u behagen
Der honinghby, die necktar zuight uit thijm,
En brommende volhart in honinghdragen.
Zoo hanthaef Godt den zeebou op ons rijm.

30 *Zeeburgh:* het Zeemagazijn, dat in aanbouw was.
afgrijslijck magazijn: omdat het oorlogsmateriaal bevatte.
31 *op Stadts hergote klocken:* bij klokgelui.
32 *op 't klincken van haer gout- en zilvermijn:* het geluid bij het geld tellen gemaakt.
35 *bystren:* grooten.
zeevloecks: hiermede schijnt Frankrijk bedoeld, dat omtrent dezen tijd onze schepen liet opbrengen." (v. Lennep).
36 *smeet:* smeedt.
37 *haest:* weldra.
41 „Zinspeling op het blazoen van den schouwburg, den bijekorf, met het woord Yver." (v. Lennep).
Zoo verhoore God de gebeden, die wij op rijm aan hem opzenden en Hij bescherme onze zeevaart.

SPREECKENDE PERSONAEDJEN.

PIZANERS, *Nagebuuren van Elis.*

DIODOOR, *Kerckwachter.*

REY VAN PRIESTEREN.

THEOFRASTUS, *Aertspriester van Jupijn in Elis.*

BAZILIDES, *Veltheer, en hooft der hofbenden.*

HIEROFANT, *'s Konings hofpriester.*

SALMONEUS, *Koning van Elis.*

FILOTIMIE, *Koningin van Elis.*

HET EERSTE BEDRIJF.

PIZANERS, DIODOOR.

PIZANERS.

De volle maen komt op, en volleght d'Avontstar.
Wy hebben Pize, daer de mont van Jupiter,
Den vrager antwoort geeft, ter goeder tijt verlaten,
Om Elis, en het hof, en kerck, en merckt, en straten
T'aenschouwen op 't gerucht, dit lantschap door gespreit,
Dat deze stadt te nacht al Pizaes majesteit
En glans verdoven zal, en Herkles feest en spelen,
Door toestel van wat groots, en hemelsche tooneelen:
En zeker 't geen wy zien vermindert niet de Faem,
Die doorgaens is gewoon op eenen hollen naem
Te stoffen, en met klanck van ydele trompetten
De kleene dingen breet en heerlijck uit te zetten;

2 *Pize, daer de mont van Jupiter Den vraeger antwoort geeft:* Elis was een landstreek in den Peloponnesus, aan Jupiter gewijd. Zij werd door alle ingezetenen van Griekenland als een vrijplaats beschouwd, die door geen geweld van wapenen verontrust mocht worden. Hier werden jaarlijks de beroemde spelen gehouden van Olympia of Pize, waar ook de beroemde tempel van Juppiter, één der zeven wereldwonderen stond. In Elis lagen twee steden nl. Elis, aan den Peneus, waar Salmoneus koning was, en het reeds genoemde Pize of Olympia.

8 *toestel:* vervaardiging.

9 *vermindert niet de Faem:* is niet minder grootsch dan men er van vertelt.

10 *op eenen hollen naem te stoffen:* veel lawaai maken om niets.

Want wat Pizaner oit verkeerde hier omtrent,
Niet een heeft Elis oit in dezen schijn gekent.
Zelf d'ingezeten dwaelt, en gaept, als opgetogen,
De Goden schijnen hier in starrelichte boogen
Te drijven, of te treên op wolcken door de lucht,
Langs d'aerde in lucht verkeert, geen loopende gerucht
Bedroogh ons, nu wy hier verbaest, als ziende blinden,
Noch twijflen waer wy staen, en om den weg te vinden
Een leitsman hoeven, die den nabuur met bescheit
Berechte, en wijze en toone al stadts gelegenheit.
Hier komen twee gewijde in witte koorgewaeden,
D'een met een offerkruick, en d'ander overladen
Met eicke kranssen; wat of dit bedieden wil?
Zy hebben ons in 't oogh, en staen nu beide stil.

DIODOOR.

Wat mannen komen hier van buiten opgedondert
By avont naer dit feest? ay zie, zy staen verwondert
Om dees verandering, en heel verbaest, en stom.

PIZANERS.

Het zy gy Priester zijt, of een die 't Priesterdom

13 *wat:* welke.
omtrent: in de nabijheid.
14 *schijn:* toestand.
15 *zelf:* zelfs.
18 *verkeert:* veranderd.
loopende gerucht: tijdingen, die de een den ander meedeelt.
21 *hoeven:* noodig hebben.
22 *berechte:* terecht helpt.
23 *twee gewijde:* twee priesters.
25 *bedieden:* beduiden.
26 *hebben ons in 't oogh:* zien ons.
27 *opgedondert:* met lawaai verschenen; de uitdrukking is hier niet op zijn plaats.
31 *die 't priesterdom de hant reicht:* helper van den priester is.
verdrieten: onaangenaam zijn.

De hant reickt, laet u niet verdrieten, noch mishagen
Dat wy Pizaners u een luttel ondervragen
Naer deze nieuwigheên. voorheene noit gezien.
Wat wilde de toestel van dees staetsi toch bediên?
En dat dees stadt, de merckt der omgelege volcken,
Een lucht vol starren schijnt, en met tapijt van wolcken
Behangen om en om, waer door een uitheemsch man,
Of lantzaet naulix kerck en hofstraet kennen kan,
Noch 't hof, hoewel hy hier gewoon is alle jaren
Te trecken om gewin, te wisselen zijn waren
Aen munt of koopmanschap? hoe scherp men haer beziet,
De hooftstadt Elis schijnt noch lijckt zich zelve niet,
Maer lucht en hemel, daer Jupijn de hemelraden
Verdaghvaert door de lucht en starrelichte paden.
Zoo dit een schouburgh is, Athene, Pallas stadt,
Heeft zulk een speeltooneel noch glori noit gehadt.
Ay, staet een poos: gy zult den Goden niet mishagen
Dat gy verdwaelden dient, en antwoort op hun vragen.

DIODOOR.

Mijn kerckgenoot, ay breng dees offerkruick der Goôn
In 't offerkoor: gy weet ick ben ten bove ontboôn,
En kan, al loopt de tijt, niet laten ons gebuuren

32 *luttel:* weinig.
34 *bediên:* beduiden.
37 *uitheemsch man:* vreemdeling.
38 *lantzaet:* inwoner.
44 *verdaghvaert:* ontbiedt.
starrelichte: door sterren verlichte.
48 *dient:* behulpzaam zijt.
49 *kerckgenoot:* Diodoor's metgezel.

Te dienen op hun vraegh, en wat te recht te stuuren.
Mijn naem is Diodoor, aen d'Oostzy van de kerck
Mijn wooning, nu vermomt met dit geschildert zwerck,
Daer duizent kunstenaers en geesten over zweetten.
Dees kerck, recht voor u, wort nu Donderkerck geheeten,
Dees ruimte Godts velt, als geheilight aen Godts zorgh;
En ginder rijst het slot, men heet het Godenburgh:
Daer houdt Salmoneus hof met onze Koninginne
Filotimie, zijn bekoorende Godinne,
Die meer op hem vermagh, dan Juno by Jupijn,

PIZANERS.

Wat heeft Salmoneus voor? hy mickt in allen schijn
Op een byzonder wit: want hoe men 't keere of wende,
Zoo groot een toestel ooght op een doorluchtigh ende.

DIODOOR.

Hy heeft verandering van Godtsdienst in den zin.

51 *al loopt de tijdt:* al verloopt de tijd.
niet laeten: niet nalaten.
52 *dienen:* antwoorden.
54 *vermomt:* gemaskeerd.
zwerck: uitspansel.
60 *bekoorende Godinne:* de godin, die hem verleidt, in verzoeking brengt.
62 *heeft voor:* is van plan.
63 *wit:* doel.
64 *toestel:* stellage, getimmerte.
ooght op: wijst op.
doorluchtigh: verheven.
ende: doel.
66 *aenslagh:* plan.

PIZANERS.

Een aenslagh vol gevaers.

DIODOOR.

Indien de Koningin
Hier zwarigheit in vont, hy zou dees snaer niet roeren.
Zy pooght den Koning, als een' Godt, in top te voeren,
Gelijck Godt Jupiter te heffen op 't altaer,
Door offerande, en tiende en kerckelijck gebaer,
En wieroock, en triomf, en beelden, en gezangen;
Als eenen, uit wiens schoot en boezem wy ontfangen
De zegeningen, daer dit Rijck van overvloeit,
Dat d'aerde vruchten draeght, geboomte en acker bloeit
De hemel beemden laeft met dau en vruchtbren regen;
De zon 't gewas beschijnt, bestraelt met vollen zegen;
Dat lucht en aerde, en zee, van wiltzang, tiereliert,
Van visschen krielt, en vee, en tam, en wilt gediert;
De man en vrou, in d'echt gezegent, kinders teelen;
Het gansche Rijck in rust, voor bloedige krackeelen,
Gewelt, en overlast en sterfte, en zwarigheên
Beschut zit, eigent hy zijn wijsheit toe alleen.
Geen 'anderen Jupijn, noch mindere Godtgenooten.

PIZANERS.

D'aeloude Godtsdienst wort te schendigh dus verstooten,

67 *zwaerigheit:* bezwaar.
80 *krackeelen:* twisten.
82 *beschut:* beschermd.
eigent hy zijn wijsheit toe alleen: acht hij uitsluitend het gevolg van zijn wijs beleid.
83 *geen anderen Jupijn:* dus niet aan den echten Juppiter.
84 *schendigh:* misdadig.
dus: aldus.

En in zijn plaets een nieuw gedichtsel aengebeên.
Zich Godt te noemen is een laster, daer voorheen
Zoo menige eeuwen, noch onze ouders oit van hoorden.

DIODOOR.

Gebruick bescheidenheit in yver, en in woorden.

PIZANERS.

Wat roept men van zijn beelt, en trotse wagenprael?

DIODOOR.

Zoo gy Penejus brugh gezien had, uit metael
Gegooten, en met een den goddelijcken wagen
Op goude raders, en vier paerden, hecht beslagen
Met blinckend stael, gereet langs 't brommende gewelf
Der brugge, en over stroom te rennen; gy zoudt zelf
Gelooven, dat Jupijn dees toestel best zou passen.

PIZANERS.

De trotsheit kent geen peil: zy wil al hooger wassen:
Zoo wort door overdaet 'sRijcks schatkist uitgeput,
De zenuw van den Staet; geen burgers trecken nut
Uit lasterlijcke pracht gewoon de lucht te tergen.
Gelijck weleer de rot der Reuzen, niet dan dwergen

gedichtsel: verdichtsel.
laster: sclehte daad.
gebruick bescheidenheit: wees voorzichtig.
wat roept men: wat zegt men van.
Penejus brugh: de brug over den Peneus.
wassen: groeien, streven.
peil: maat.
lasterlijcke pracht: misdadige pracht.
tergen: tarten.
rot der Reuzen: Titanen en Giganten, die den Olympus bestormden en door Juppiter verslagen werden.

Gerekent by de maght der Godtheit, die het al
Wat zich te trots verheft verwezen heeft ten val,
En elcke maght haer peil, van niemant t'over-
schrijden,
Door nootlot toegekeurt, heel stip, voor alle
tijden.

DIODOOR.

Het is niet veilig hier te waren dezen nacht,
Omtrent het hof, ten zy men geen gevaren acht:
Eene oirzaeck, dat dees wijck, nu dootsch, en schier
verlaten
Niet grimmelt van een' drang, gevloeit uit alle
straten,
Nieusgierigh om te zien, wat onweêr van geschil
Hier tusschen hof en kerck misschien oprijzen wil:
Men heeft, om min het volck t'onrusten, en te
stooren,
De nacht en duisternis voor dees triomf gekooren:
Want wat zich schaemt by daegh en draeit op
veel gevaers,
Wordt liever 's nachts gezien, als schooner by
de kaers.
De burgery gedeelt, en al een wijl aen 't
mompelen,
Wort naulijx ingetoomt, men vreest voor over-
rompelen.

101 *gerekent:* vergeleken.
102 *verwezen:* veroordeeld.
103 *van niemant t'overschrijden:* die door niemand overschreden mag worden.
104 *toegekeurt:* toegekend.
105 *waeren:* rond te loopen.
108 *grimmelt:* wemelt.
109 *geschil:* oneenigheid.
111 *min:* weinig.
ontrusten: verontrusten.
112 *gekooren:* uitgekozen.
113 *draeit:* kans heeft op.
115 *gedeelt:* verdeeld.
mompelen: morren.

D'een droomt van nieuwigheên door eige baet gestijft,
En d'ander eert al wat den ouden Godtsdienst drijft,
De hemel blussch' by tijts dit smeulend vier dees voncken:
Zoo niet, wy zien den Staet in asch en puin verzoncken.
Wat zeght' er Pize toe?

PIZANERS.

Die Godtsstadt houdt de zy
Van Jupiter, en viert 't Olympsch jaergety,
Om 't vijfde jaer, heel stip, en zonder t'overtreden.
Pizaners volgen 't oude, en haten nieuwicheden.
Gansch Elis loopt gevaer van Staet en kerck-krackeel.
Dees stadt gelijckt bykans een schouburgh, en tooneel;
De Goden treden hier te voorschijn met hun rollen.
Zoo raeckt Jupijn ten schimp, en zijn gemeente aen 't hollen.
Godtslasterlijcke vont! de Godtsdienst raest en suft,
Wanneerze dient tot spel van menschelijck vernuft.
Men moet de weeligheit der herssenen besnoejen.
Het brein verdicht niet goets, de Staet vergeet te bloejen,
Daer nevels van misbruick en ongetoomde drift
De telgen van de jeught besmetten met vergift

117 *door eige baet gestijft:* bekeerd, doordat hij er voordeel voor zichzelf in ziet.
119 *vier:* vuur.
121 *wat zeght'er Pize toe:* wat zeggen de inwoners van Pize er van. *Godtstadt:* aan Juppiter gewijde stad.
123 *om 't vijfde jaer:* om de vier jaar. De Olympische spelen werden van 776 v. Chr. tot ± 400 v. Chr. om de vier jaar gehouden.
132 *verdicht:* fantaseert.
niet: niets.

Van eigenzinnigheit, en dertle hoovaerdyen.
De Goden hoeden ons voor zulcke guighleryen;
Een ongebondenheit, te Pize lang getemt,
Dat stemt geen speelen, als de Kerck het tegenstemt.

DIODOOR.

Wy willen ons gesprek besparen tegens morgen:
Ick ben ten hove ontboôn en ga, niet zonder zorgen,
Naer Bazilides, om te spreecken met dien heer,
Te hooren 's Konings wil; der Goden Koning keer'
D'oneenigheden van den Staet ten goeden ende:
Want tweedraght is de bron en springaêr van ellende.

PIZANERS.

De vader Jupiter bestrale ons met genaê,
Dat niet dees tempelvlam in zijnen tempel sla
Te Pize : want die slagh kon Grieck en Ongrieck treffen;
Indien de Koningen zich tegens Godt verheffen,
En 't grijze hooftgezagh van 't eeuwigh priesterdom
Verdrucken ongestraft, wy zien d'orakels stom,
En elck den Vorsten naer den mont zien, en gelooven,
Geraeckt Salmoneus en het hof dien hoeck te boven.
Hier hangen wieroockvat en kroon in eene schael.
Maer gaen we naer de brugh en trotse wagenprael.

136 *guighleryen:* toovenarijen, bedriegelijke voorstellingen.
138 *stemt:* goedkeurt.
142 *der Goden Koning:* Juppiter.
144 *springaêr:* bron.
145 *ongrieck:* niet-Griek.
152 *geraeckt dien hoeck te boven:* d.w.z. strandt niet, komt hij hier zonder kleerscheuren af.
153 *versta:* men moet afwachten wat zwaarder weegt, de macht der priesters of de macht van den koning.

Bezien, waer 't veiligst is voor oploop ons te bergen.
Men magh 't gevaer wel zien, maer wacht u dat te tergen!

REY VAN PRIESTEREN.

Zang.

Jupijn, die alles naer Uw' wensch
Beschikt, waerom is toch den mensch
Door 's Hemels wijsheit in dit leven
De nabootseerlust ingegeven,
Naerdien hy dezen treck misbruickt,
En niet alleen al wat' er duickt
Beneden u wil nabootseeren,
Maer hooger vliegen op de veêren
Van zijn vernuft, en al den schat.
Dien d'endlooze eeuwigheit bevat
In haren schoot, in 't licht durf brengen;
Al zou hy oock zijn vleugels zengen
In t' eeuwigh vier, dat boven hangt,
En 't hof der starren ommevangt.
D'ondanckbre staet naer hooger waerde,
De mensch was gaerne een Godt op d'aerde.

Tegenzang.

De redenloosheit zoo genoemt,
Oock 't allerminste dier, verdoemt

155 *bezien:* uitkijken.
oploop: gedrang der menigte.
160 *nabootseerlust:* lust tot nabootsen.
161 *naerdien:* aangezien.
162 *duickt beneden u:* lager staat dan u.
165 *al:* geheel.
169 *'t eeuwigh vier dat boven hangt:* de zon.
171 *staet:* verlangt.
173 Versta: Het dier, dat redeloos wordt genoemd, zelfs het minste, denkt er niet aan verder te gaan dan zijn vermogen gaat.

Dees reuckeloosheit in het dwalen
En overspringen van haer palen.
De dieren volgen het bestuur
Van hunne leitsvrou, vrou Natuur,
Onnozel, zonder kreuck en rimpel,
Oprecht en slecht, en stil en simpel,
Genoeght aen 't lot, dat op hun viel;
Ocok 't onbezielde en met een ziel
Van groeizaemheit alleen gezegent.
Al wat des menschen oogh bejegent
Dat roept hem toe: wy zijn verzaet,
Gerust, vernoeght met onzen staet.
Natuur verneemt noch klacht, noch bede,
Het mindre als 't meerder rust in vrede.

Z a n g.

De Hooghmoedt schept voor ons gezicht
Een' hemel uit een stadt: het licht
Uit duisternisse, en nacht en dampen;
Het aerdtrijck tot een lucht, vol lampen,
Gestarnte en glans, die 't oogh verblint.
Men durf hier regen, hagel, wint,
En weêrlicht, blixems, vier, en donder,
Oock zelf de Godt Jupijn, van onder,
Braveeren op zijn' hoogen stoel.
Zoo schijnt de kickvorsch uit een' poel

176 *paelen:* grenzen.
179 *onnozel:* onschuldig.
180 *simpel:* eenvoudig.
181 *genoeght aan 't lot:* tevreden met het lot.
dat op hun viel: dat hun werd toebedeeld.
182 *met een ziel van groeizaemheit alleen gezegent:* alleen in staat te groeien.
184 *bejegent:* ontmoet.
185 *verzaet:* verzadigd.
186 *vernoeght:* tevreden.
196 *zelf:* zelfs.
van onder: van de aarde.

Vol modder, 's Konings rol te speelen.
De tempel moet voor speeltooneelen
Den vinger leggen op den mont,
Om zulck een' goddeloozen vont
Van mommerye op haer stellaedje.
Een worrem speelt Godts personaedjen.

Tegenzang.

De Hoovaerdy houdt streeck noch maet.
Men kentze aen minen en gelaet,
De tong en teekens der gepeinzen;
Al wouze een poos haer wit ontveinzen,
Vernissen met wat glimps en schijns;
De Wijze ziet ze door de grijns.
De Priesters speelen nu voor stommen,
En zien dit lofgetuit, dit mommen,
Met hun weemoedige oogen aen.
De huichlaers pogen wel te staen.
Ten hove, en oogen slechts op voordeel
De glimp van staet verblindt het oordeel
Der Hovelingen, en dien staert;
Een Godtsdienst, daer men wel by vaert,
Wort van de menighte aengebeden.
Hier duickt de Waerheit en de Reden.

200 *de tempel moet voor speeltooneelen den vinger leggen op den mont:* „ongelukkig beeld, dat zich bij geen mogelijkheid laat voorstellen". (v. Lennep).
den vinger leggen op den mont: zwijgen.
de tempel: de priesters.
206 *mijnen:* gelaatstrekken (Fr. mines).
208 *wit:* doel.
ontveinzen: verbergen.
210 *grijns:* masker.
211 *speelen nu voor stommen:* moeten zwijgend dit alles toezien.
215 *oogen:* doelen.
217 *en dien staert:* „welke *staart?* — waarschijnlijk wordt hier de *menigte* bedoeld, van welke twee regels verder gesproken wordt; maar wat daarvan zij, de *staart* is en blijft hier niet veel anders dan een rijmstaart." (van Lennep).
219 *van:* door.
220 *duickt:* heeft geen invloed.

HET TWEEDE BEDRIJF.

DIODOOR.
THEOFRASTUS. REY VAN PRIESTEREN.

DIODOOR.

Trouanten, zet dit beelt wat neder op den drempel
Van Donderkerck; nu toeft een luttel voor den tempel:
D'Aertspriester Theofrast met al het Priesterdom
Komt bevende uit het koor, zoo grijs hy is, en krom
Geboogen door den last der opgehoopte jaren,
Gesleeten op de wacht voor kercken en altaren:
Al is het lichaem zwack, noch flaeut zijn yver niet.

THEOFRASTUS.

Wat of dit marmerbeelt in 't kerckportael bediet?
Dit schijnt Salmoneus zelf of naer Jupijn te zweemen.

DIODOOR.

De Vorst belast u dit in 't heilighdom te neemen,
Te planten op 't altaer, in 't allerhooghsten koor,
Met alle plechtigheên.

THEOFRASTUS.

Wat zeghtge, Diodoor?
Aenvaert ge dezen last?

DIODOOR.

D'Aertspriester hou me onschuldig:
Ik spreek in 's Konings naem.

222 *toeft:* wacht.
luttel: weinig.
223 *al:* geheel.
227 *flaeut:* verflauwt.
228 *bediet:* beduidt.
229 *naer Jupijn te zweemen:* op Juppiter te gelijken.
233 *last:* bevel.
houme onschuldigh: make er mij geen verwijt van.

THEOFRASTUS.

Wie kan dien trots geduldig

DIODOOR.

Getroost d'Aertspriester zich des Konings ongenaê
Te laden op den hals, zoo kan men my de schaê
Den krack des Priesterdoms in eeuwigheit niet wijten.

THEOPRASTUS.

O Priesters, het is tijt voor u Jupijn te quijten.

DIODOOR.

Eerwaertste vader, hou gemack; gy Priesters, houdt
Uwe handen van dit beelt, mijn zorge toebetrouwt.
De Koning gaf geen 'last my tegens u te kanten
Met openbaer gewelt; dus keert, gy hof-trouwanten,
Ten hove, en zeght hoe ick den wil en last van 't hof
De Kerck hebbe aengedient.

THEOFRASTUS.

Wat wort de Kercke al stof
Gegeven, om met maght hier tegens aen te wercken!
O schennis! ô Jupijn! ô gruwel voor Godts kercken!
Geeft nu een sterflijck mensch zich uit voor eenen Godt?
D'aeloude godtsdienst wort den ongrieck tot een' spot

234 *wie kan dien trots geduldigh:* „hier is 't w.w. (*lijden, verdragen*) weggelaten, en men moet dus onderstellen, dat Theofrastus niet uitspreekt, maar dat hem Diodoor in de reden valt." (v. Lennep).
238 Dit zegt Theofrastus tot den Rei.
239 Diodoor tot zijn trawanten, die het beeld moeten plaatsen.
244 *aengedient:* aangekondigd.
stof: reden.
248 *ongrieck:* niet-Griek, barbaar.

Door zulcke vreemdicheên, te godtloos en verwaten
Ten toon gestelt; hoe nu, godtvruchtige onderzaten
Van Elis, kuntge dit met lijdtzame oogen zien?
De Juno van dit hof wil 't Priesterdom gebiên:
Zy heerscht door haren heer, en durf ons wetten stellen.
Nu zietge eerst klaer wat quaet onze offervinders spellen,
Uit vezelen van vee en offeringewant.
Hier draeit dit nachtfeest op, dit wordt door Hierofant
Beyvert, om zijn klaeu te slaen in al 't gewijde,
En hierom weifelt hy, en trouwt des Konings zyde:
Maer niemant onder u zal zoo lichtvaerdigh zijn,
Dat hy om aertsch genot den godtsdienst van Jupijn
Verzaecke; ick zweere by mijn heilige offerbanden
En hooft, geen' witten stier noch smoockende offeranden
Te wijden aen dit beelt, noch geur noch wieroockvat
Te zwaejen voor 't altaer al zouden hof en stadt
Met koningkrijck met al in vier en bloet verzincken.

REY VAN PRIESTEREN.

Eerwaertste vader, zacht.

THEOFRASTUS.

Ick meen mijn bloet te drinken
Om dees verwatenheên.

249 *verwaten:* laatdunkend.
252 *Juno van dit hof:* Filotimie.
wil: zal.
254 *offervinders:* wichelaars, die de toekomst uit de ingewanden voorspellen.
258 *trout des Konings zyde:* schaart zich aan den kant van den koning.
259 *lichtvaerdigh:* lichtzinnig.
261 *verzaecke:* verloochent.
262 *smoockende:* rookende.
267 *verwatenheên:* aanmatigende trots.

REY VAN PRIESTEREN.

Gewis uw Heiligheit
Wort op de proef gestelt door zulck een onbescheit.
Het hof, dat in de kerck noch spreecken magh noch stemmen,
Belaegt de myterkroon, en waent haer maght te temmen:
Maer 't Priesterdom, dat u tot hooft heeft ingewijt,
Zal 't heiligh tempelrecht, aen eeuwen noch aen tijt
Noch weereltsch hooftgezagh gebonden, kloeck verweeren,
Al zou de weerelt in haer ouden baiert keeren:
Maer aengezien dees storm, zoo snel, en onverwacht,
Dus opsteeckt en het hof zijn opzet dezen nacht
Voltrecken wil, en zich om hoogh noch laegh laet hinderen,
Valt dit bedencken, of ghy met wat zeils te minderen
Niet veiliger door zee zult varen, voor een poos,
Dan laten volstaen, en den godtsdienst reuckeloos
Beveelen aen 't gevaer van gijpen of van stranden,
In zulck een dwarrelinge en buy van misverstanden
Men ga met overlegh: het hangt aen uw besluit.

THEOFRASTUS.

Hier valt geen middelen: hier heeft de godtsdienst uit,

270 *myterkroon:* „de Grieksche Opperpriesters droegen geen *myterkroon*, zelfs geen *myter*. Maar Vondel heeft hier, gelijk in in 't geheele stuk, met Theofrastus bestendig den Paus voor oogen". (v. Lennep).

274 *baiert:* chaos.

280 *dan laeten volstaen:* dus niet zeil minderen en hie.door groot gevaar loopen.

reuckeloos: roekeloos.

281 *gijpen:* plotseling overgaan van 't zeil, waardoor het schip gevaar loopt om te slaan.

283 *men ga met overlegh:* men ga met overleg te werk.

hangt aen: hangt af van.

284 *heeft uit:* is verloren.

middelen: compromis sluiten, bemiddelen.

Indien wy weifelen, en 't hof naer 't aenzicht doecken.

REY VAN PRIESTEREN.

Men kon behendiger de schalckheit dus verkloecken
Om beters wil, de schaê gaet zomtijts voor de baet.

THEOFRASTUS.

Ick prijze uw ooghmerck, maer 't gevollegh is te quaet.
Het hof, doortrapt en loos, verleert niet licht zijn luimen.
Begintme om beters wil dien Afgodt in te ruimen,
Zoo wort de voet geleght tot ongebondenheên.

REY VAN PRIESTEREN.

Men ruimt, met eenen voet of twee te rugh te treên,
Het velt niet, maer verliest wat velts om 't velt te winnen.

THEOFRASTUS.

Zoo wint het hof op ons: waertoe den vyant binnen
Gelaten, die zoo licht gekeert wort voor de poort?

REY VAN PRIESTEREN.

Niet licht, maer met gevaer, het hof vaert echter voort.

285 *naer 't aenzicht doecken:* in overeenstemming met zijn wenschen behandelen.
286 *verkloecken:* bedriegen.
289 *doortrapt:* geslepen, zonder ongunstige bijbeteekenis, het woord is evenals *doorkneed* aan het bewerken van deeg ontleend. Roggebrooddeeg werd met de voeten getrapt.
290 *dien afgodt in te ruimen:* een plaats in te ruimen voor dien afgod (het beeld van Salmoneus).
291 *de voet geleght:* de grond gelegd.

DIODOOR.

De Vorst heeft by zijn hooft en kroon te hoogh gezworen.

THEOFRASTUS.

En ick by Jupiter, geen Afgodt zal zijn kooren
Ontheiligen; geen maght van Vorsten onze maght
Verdrucken: liever hier gestorven op de wacht
Des tempels, dan den toom van 't kerckgezagh te missen.
Wie zou dees lastervleck uit onze altaerkleên wissen?

REY VAN PRIESTEREN.

Salmoneus heeft de maght der hofbende op zijn hant.

THEOFRASTUS.

De kerck onteeren zet een Rijck in lichten brant.

REY VAN PRIESTEREN.

Hy acht zich sterk genoegh dien brant des Rijcks te blussen.

THEOFRASTUS.

Gansch Grieken stemt met ons in godtsdienst.

REY VAN PRIESTEREN.

Ondertusschen
Verliezen wy 't genot des godtsdiensts en zijn vruch.
Wy bouwen, zonder 't zwaert, kasteelen in de lucht,
Indienwe ons op den arm van 't Priesterdom verlaten.
Hy kan de maghtigen en hoofden der soldaten
Betalen met uw erf, en zettenze in 't bezit.

297 *te hoogh:* zeer hoog.
301 *missen:* kwijt te raken.
306 *Griecken:* Griekenland.
stemt met ons: stemt met ons overeen.
311 *erf:* als de Priesters eenmaal verdreven zijn.
zettenze in 't bezit: het hun cadeau geven.

THEOFRASTUS.

Wie hoorde oit onbescheit wanschapener dan dit,
Der geestelijcken erf aen 't weereltsdom te brengen!

REY VAN PRIESTEREN.

Gehengt het Jupiter, wy moeten het gehengen.

THEOFRASTUS.

Ick stel mijn toeverlaet op Bazilides trou.

REY VAN PRIESTEREN.

Een' hoveling? helaes, een zwack een kranck gebou.

THEOFRASTUS.

Geen hoveling zoo kleen. hy vlamt op hooger staten.

REY VAN PRIESTEREN.

Gy mooght het hoopen, doch de hoop zal luttel baten.

THEOFRASTUS.

Wat brouwt de hoovaerdy van eenen Vorst al ramps
Een vrouw, vol ydelheên, vol spoocks, vol roocks, vol damps,
Kan zijn verstant zoo wijdt misleiden, en vervoeren.
Dat hy zich niet ontzie zijn Rijcken te beroeren,
Te stellen in gevaer: men late 't beelt hier staen.

DIODOOR.

Gy moet u op dit stuck al datelijck beraên.

314 *gehengt:* gedoogt.
315 *toeverlaet:* toevlucht.
317 *vlamt:* verlangt.
hooger staeten: betere positie.
318 *luttel:* weinig.
321 *wijdt:* ver.

BAZILIDES.

Het schijnt of deze tijt de weerelt om wil wroeten,
Die uit haer assen rolt; hoe raeckt ze eens op haer voeten?
Zy twijfelt ofze dwers of achter gaet, of voor;
Zoo zwindelt haer het hooft: zy houdt noch streeck noch spoor.
De Koning, zonder zoon en manlijcke erfgenamen,
Wort van de spil beheerscht, die rockent werck te zamen,
Rust nimmer nacht noch dagh, en spint het werck zoo grof,
Dat zy den Staet verwert, en terght; de kerck en 't hof
Als in slaghorden zet, door 't broên van vyant-schappen,
Verhit om onderling elckanders hart te trappen.
Mijn zwaert, aen 's Konings eedt gebonden, suft en dut
Wat zy te kiezen sta, het eerlijck, of het nut.
De weereltwijsheit raedme op eige nut te letten,
En my en mijn geslacht en afkomst hoogh te zetten,
By dees gelegenheit: want uit den burgertwist
En kerckkrackeelen weet de loffelijcke list,
In schijn van heelzaemheit, als 't evel is aen te rijpen,
Met glimp een sluierkroon en purpren rock te grijpen,
Die Bazilides past, des Rijcks vertrouweling,
En opperveltheer, ick verlaetme op deze kling,
Daer mijn geluck aen hangt, en wilze aen weêrzy leenen.

328 *zwindelt:* draait.
338 *afkomst:* nageslacht.
hoogh te zetten: te verheffen.
340 *kerckkkraeckeelen:* kerkelijke twisten.
341 *heelzaemheit:* verlangen om te genezen.
evel: euvel, kwaad.

En kunstigh weifelen, doch geen party vereenen.
Zoo stuurt men best 't gezagh des Konings naer 't bederf
Te bersten op de rots van tweedraght; heeft de verf
Van een verniste grijns oit iemants oogh bedrogen,
Zy dienme nu: zoo wort een' vos in 't net getogen,
En valt de loosheit van den jager tot een' buit:
Wat gaet de Konings Stam met 's levens uurglas uit;
Dit Koningkrijck is mijn, al had een ander voordeel
De scepter hangt aen 't zwaert: de stomme spreeckt het oordeel
In spijt van Hierofant, hofpriester van mijn' heer.
De Koningin misbruickt zijn wulpsheit, om haer eer
Oock boven Junoos troon op spinneweb te bouwen.
Zy zet den aert ten toon, en ydelheit der vrouwen,
Die spieglen 't aenschijn, en mistrouwen zelf den schijn,
Uit dwaze hoovaerdy; zy willen grooter zijn

346 *kunstigh:* handig.
geen party vereenen: me niet bij een partij aansluiten.
347 *bederf:* ondergang.
348 *verf:* kleur.
349 *verniste grijns:* vriendelijk masker.
350 *getogen:* getrokken.
351 *de loosheit:* dativus.
353 *een nader:* iemand die aan den koning verwant is.
voordeel: voorrang.
354 *hangt aen:* hangt af van
de stomme: het zwaard nl.
355 *in spijt van:* niettegenstaande.
356 *wulpsheit:* jeugd, onbezonnenheid.
357 *Juno:* gemalin van Juppiter.
359 *mistrouwen zelfs den schijn:* vinden dat de spiegel hun beeld zelfs niet mooi genoeg terugkaatst.
360 *hoovaerdy:* hoogmoed.

Dan haer Vulkanus eerst bootseerde om stof te sparen.
De deught is slecht bewaert, daer zy de doos bewaren,
Vol deught en ondeught, haer nieusgierigheit betrout
En opgeblazenheit, die 't Rijck dien nevel brout,
Waer uit alreê mijn zon en glorie is aen 't rijzen.
Maer zie hoe Hierofant (ick zal zijn' yver prijzen,
En aenvoên) zich vergramt met minen, en gelaet,
Om 't beelt, dat noch ten schimp voor onze hooftkerck staet,

HIEROFANT. BAZILIDES.

HIEROFANT.

Daer pronckt het marmerbeelt des Konings, voor den drempel
Van Donderkerck, O trots! men weigert het den tempel
De schaduw van 't gewelf en godtgewijde dack.
Magh dit bestaen, zoo heeft het hofgezagh een' krack;
Zoo leght ons eerste ontwerp van godtsdienst plat in d'assen.

361 *Vulkanus:* god van het vuur en van de bewerking der metalen.
bootseerde: boetseerde.
362 *de doos:* de doos van Pandora (Gr. doron = geschenk) de Alles Schenkende of Albegiftigde· de eerste vrouw, op bevel van Juppiter naar de aarde gezonden en wel met een doos vol gaven en kwalen; toen zij deze opende, vlogen die over 't menschdom uit, terwijl alleen de Hoop op den bodem bleef liggen.
367 *aenvoên:* aanwakkeren.
mijnen: gezichten trekken (Fr. mines).
372 *magh dit bestaen:* als dit gebeurt, als men dit durft.
zoo: dan.
heeft een kraek: verliest in aanzien.
373 *leght:* ligt.

Magh dit bestaen, wie zal op 's Vorsten kerckwet passen?
Wy moeten hier met maght en yver in verzien.

BAZILIDES.

Dat staet alleen aen hem, die magh en moet gebiên.

HIEROFANT.

Die last was u betrout: wat had ghy hun geboden?

BAZILIDES.

Zy zouden, in den naem des Konings van de Goden,
Dit heiligh beelt in 't koor verheffen op 't altaer,
Met Priesterlijck geleid, en kerckelijck gebaer.
Heeft Diodoor, die flus den last heeft aengenomen,
Dit aengedient, en is 't bevel niet nagekomen,
Zoo loopt de kerck gevaer van 's Vorsten ongenaê.
De tijt verloopt, en lijt geen uitstel.

HIEROFANT.

Ick verstae.
De zaeck als ghy, men magh op zulck een stuck niet slapen.
Schoon Theofrastus trots en hoogh is in zijn wapen,

375 *verzien:* voorzien.
378 *in den naem des konings van de Goden:* in naam van Salmoneus.
380 *gebaer:* ceremomnieel.
381 *flus:* zooeven.
last: bevel.
382 *aengedient:* aangekondigd.
384 *lijt:* duldt, laat toe.
versta: vat op.
386 *trots en hoogh is in zijn wapen:* „een uitdrukking, beter slaande op den afstammeling van een oud ridderlijk geslacht, dan op een priester, en dat nog wel op een priester van 't Oude Griekenland, waar men van wapens of blazoenen niets afwist." (v. Lennep).

Hy moet'er echter aen, hoe stout men dit belett';
Een grijs gerimpelt hooft, als hy wort traegh verzet,
Het afgesleeten kleet verleert niet licht zijn plojen.
Wat hoorenwe onder 't volck al lasteringen strojen!
Hoe wort het hof beticht van wetteloozen dwang!
Dit kan niet langer staen, en stilstaen spoedt geen 'gang.

BAZILIDES.

Hoe 't ga of niet, ick sta beknelt van wederzijden.
De Koning dringtme hier, en daer de Kerckgewijden.
Ick volghde 's Vorsten last, zoo ras ick dien ontfing;
Noch roept men: dit 's de drift van zijn' vertrouweling,
En Bazilides wort gelastert voor vermeeten.
Voor Kerreckschender en loftuiter uitgekreeten,
Die 't hof naer d'oogen ziet, en Godt noch Afgodt acht;
Doch 't moet 'er eens op staen, ick heb het hof met wacht
By tijts bezorght; al sloegh de stadt en 't volck aen 't muiten,
Men vreeze geen gevaer, van binnen, noch van buiten:

387 *hy moet er aen:* hij moet toegeven.
stout: vermetel.
dit: het plaatsen van het beeld in den tempel.
388 *traegh verzet:* moeilijk tot verandering van inzicht gebracht.
391 *wetteloozen:* onwettigen.
392 *staen:* blijven.
394 *herckgewijden:* priesters.
395 *last:* bevel.
ras: gauw.
396 *dit's de drift:* dit gebeurt op aanstoken van.
397 *voor:* als.
398 *loftuiter:* vleier (van Salmoneus).
399 *die Godt noch afgodt acht:* niet om God nog afgod geeft.
401 *met wacht op tijts bezorght:* bijtijds gezorgd dat het hof door een wacht beschermd werd.

En schieten wy te kort in deze razerny,
Zoo schen ik den soldaet op stadt, en burgery,
En d'oude Priesters aen. Zy paeien dan die tanden,
Dat yzeren gebit met loeiende offeranden.
Ick ken geen Godtheit dan den Koning en Mevrou:
Laet weifelen wie wil; ick blijf de kroon getrou,
En hanthaef 't hoogh bevel.

HIEROFANT.

Zoo spreecken al de braven,
Die op een' zelven draf en heirbaen heenendraven,
Hoe steil zy opwaert rijs; de deught is niet gewoon
Te streven op een bed van roozen naer de kroon,
Maer langs een' steilen wegh; zy wil op 's volcks behagen
Den prijs niet zoecken, noch den helm en 't harnas dragen
Den meesten hoop ten dienst; zy weeght waerdeert en schat
De dingen op hun waerde, en toetst voorzichtigh wat
Haer voorgestelt wordt; dan besluitze, en wraeckt ten leste,
En kiest, en voert het uit, en geeft zich zelf ten beste
Voor vaderlant, en vorst, en tempel, en altaer.
Dus vallen haer, hoe 't loop', geen zwaericheên te zwaer.

BAZILIDES.

Geheilighde, gy spreeckt niet wulpsch, maer wel ervaren,

405 *paeien:* vleien.
tanden, dat yzeren gebit: de krijgsknechten.
406 *loeiende offerhanden:* offerstieren.
410 *heirbaen:* groote weg.
413 *op:* in.
415 *den meesten hoop:* het gepeupel, het volk.
418 *wraeckt:* keurt af.
420 *zwaerigheên:* moeilijkheden.
421 *wulpsch:* lichtzinnig.

En uw godtvruchtigheit en wijsheit zijn uw jaren
Gansch ongelijck, en treên het grijze hair voorby,
De Koning, zonder u, lagh onder en in ly.
D'Aertspriester Theofrast, een onverzetbaer drijver,
Staet stom voor uw vernuft, verschrickt voor uwen yver,
En openbaringen: gy rieckt in kerckgeschil
Geheimenisse en droom den goddelijcken wil,
Als gy hadt mont aen mont de Goden zelfs gesproken.

HIEROFANT.

Het heeft ons noit aen moedt noch aen den lust ontbroken,
Om diep te gronden waer de wijsheit bestaet,
En wat de godtsdienst eischt te reeglen op zijn maet.
Ick weet de vlecken van de dwaling uit te schuuren,
Te vagen van den roest, ick raegh de tempel-muuren
Van spinnewebbe, en ragh, en kleêze in zuiver wit.
Ick kies geen' dop of bast voor kerne en voedzaem pit.
Wat overtollig is besnoei ick van zijn telgen.

422 *en uw godtvruchtigheit en wijsheit zijn uw jaeren gansch ongelijck, en treên het grijze hair voorby:* uw godvruchtigheid en wijsheid zijn niet in overeenstemming met uw jeugd en grooter dan die van oudere menschen.
423 *laegh onder:* zou niets kunnen beginnen.
in ly: term aan de scheepvaart ontleend, beteekent ongeveer hetzelfde als *laegh onder.*
426 *staet stom:* is sprakeloos.
429 *mont aen mont:* persoonlijk.
zelfs: zelf.
434 *vaegen:* reinigen.
435 *kleeze:* kleedze.
437 *telgen:* loten.

Geen Wijze, die mijn wit kan vatten, zal zich belgen,
Dat ick den ouden stijl des tempeliers verzet.

BAZILIDES.

Zie, Theofrastus schijnt met yverigen tredt
Te naecken: spreeck hem aen: de tijt is nu geboren.
Wy willen uw gespreck van wederzijde hooren.

THEOFRASTUS. HIEROFANT. BAZILIDES.

THEOFRASTUS.

Wat brengt ons Hierofant al weder uit het hof?
Is 't vrede, en eenigheit, of moeite en twistens stof?

HIEROFANT.

Wie met den Koning stemt, bestelt geen stof tot twisten,
Als Theofrasten.

THEOFRASTUS.

Zegh, gelijck de Salmonisten,
De Hierofanten, die het hof naer d'oogen zien,
En traegh beseffen wat de Goden ons gebiên.

438 *wit:* doel.
vatten: begrijpen.
zal zich belgen: zal verbolgen zijn.
439 *den ouden stijl des tempeliers verzet:* de oude kerkorde verander.
tempelier: priester.
441 *naecken:* naderen.
442 *de tijt is nu geboren:* de gelegenheid is er nu.
van wederzyde: van beide kanten.
444 *twistens stof:* reden tot twist.
445 *bestelt:* veroorzaakt.
446 *Theofrasten:* aanhangers van Theofrastus.
Salmonisten: aanhangers van Salmoneus.
447 *Hierofanten:* aanhangers van Hierofant.
448 *traegh:* moeilijk.
beseffen: begrijpen.

DIODOOR.

Gy meent de Koningen? verstaetge ge zulcke Goden,
Ick stel my onder hen, en eere hun geboden.

THEOFRASTUS.

Gy eertze wyliên meê, doch boven al Jupijn.

HIEROFANT.

Gy eert de Koningen, als 't pas geeft, met een' schijn
Van eere en andersins onteertze in hunne wetten,
Wanneerge, in steê van 't beelt op 't hoogh altaer te zetten,
Zijn Godtheit voor de kerck en al het volck onteert.

THEOFRASTUS.

De Godtsdienst heeft van oudts dit Elis noit geleert,
Dat d'eens van hant tot hant ontvange kerck-bevelen
Gevolght heeft, en Jupijn met goddelijcke spelen,
Altaren, tempelen, en tempelwoud geviert.
De wijde weerelt wort van Jupiter bestiert;
Hy is de lucht, en 't vier, hy leeft in alle dingen.
Zijn wezen kan alleen door alle wezens dringen.
Zijn Godtheit is de geest, die 't al vervult in al,
Wat uit den mengelklomp, niet by een wilt geval,

449 *verstaetghe:* bedoelt ge.
451 *meê:* eveneens, ook.
454 *in ste van:* in plaats van.
hoogh altaer: hoogaltaar; Vondel denkt hier aan den Katholieken eeredienst.
455 *al:* geheel.
457 *van hant tot hant:* van ouder op ouder.
459 *met tempelwoudt geviert:* een bosch aan hem gewijd.
460 *van:* door.
bestiert: bestuurd.
461 *vier:* vuur.
464 *by een wilt geval:* toevallig.

Maer naer heur vast besluit zijn' leest en vorm ontleende.
Wie deze Godtheit oit ontheilighde of verkleende,
Ontsloop niet straffeloos zoo reuckeloos een daet.
Die Majesteit verschont veel boosheit, doch geen smaet,
Noch outerschendery, noch geen godtslasteringen.
Hy is verwaent, die Godt den blixem waent t' ontwringen.

HIEROFANT.

Hoe nu? heeft Krete niet uw Godtheit uitgebroet?
De Koribas dat kint met geitenmelck gevoedt?
Geborgen in een hol voor 's vaders haet en toren?
Heeft Jupiter dat Rijck, waerin hy was geboren,
Als Koning, niet beheerscht met zijnen grooten staf?
Gewaeght al 't eilant noch niet heden van zijn graf?
Of is 't een bloote naem, waer van zich elck verwondert?
Aenbidtge slechts den naem? ick reken weldrie-hondert
Jupijns, de weerelt door gedient, gevreest, geducht.

465 *leest:* gestalte.
467 *ontsloop:* ontkwam.
reuckeloos: roekeloos, vermetel.
468 *verschoont:* vergeeft.
469 *outerschendery:* schennis van altaren.
471 *heeft Krete niet uw Godtheit uitgebroet:* volgens de fabel was Juppiter op Creta geboren; hij werd in een hol, buiten het medeweten van goden of menschen, opgevoed.
472 *Koribas:* Koribanten, priester van Cybele, de moeder van Juppiter.
474-475 evenals Salmoneus dus.
476 *graf:* dus ook Juppiter zou sterfelijk geweest zijn.
479 *drie hondert Jupijns:* „Hierofant spreekt hier eenigszins naar de wijze der latere schrijvers over de fabelkunde, die, als zij bij onderscheidene volkeren en dichters ook verschillende genealogieën, benamingen en mythen van Juppiter vonden, tot de uitkomst geraakten, dat er ook zoo vele verschillende Jupiters waren geweest". (v. Lennep).

THEOFRASTUS.

Hoort Jupiter dit aen, en straft hy uit de lucht
Die lastermonden niet? Waer ickme wende of draeie,
Men dient dien Godt in Krete, op Ide, en in Achaie,
Pyrreüs Homole, en ons Piza dienen hem.
Gansch Libye is gewoon, naer Zijne orakelstem
En raet te luisteren; wat wil ons hier gebeuren!

HIEROFANT.

Gy moght u liever om gedroomde fablen steuren,
En dolle poëzy, gespeelt op snaer en lier;
Hoe hy zich zelven kan vermommen, als een stier,
Om schoone Europe, in spijt van Sidons koor, te schaecken;
Hoe hy om Danaë door hof en koopre daken,
Aen goude druppels smolt in haren zuivren schoot;
Of Ledaes minne in schijn van eenen zwaen genoot;
Of Semele in den gloet des blixemstraels verteerde;
Of Ganimedes met het schenckersdom vereerde,
Hem kuste en wederkuste, als hy met eenen lonck
Hem aenloech, en de schael vol klaren nektar schonck.
Zit deze Godtheit noch vooraen, in 's Hemels orden,
Wat deert Salmoneus, dat hy geen Jupijn zou worden?

485 *wil:* zal.
486 *steuren:* ergeren.
489 *in spijt van Sidons koor:* Europa was de dochter van Agenor, koning van Phoenicië.
492 *schijn:* gestalte.
496 *aenloech:* toelachte.
497 *zit deze Godtheit noch vooraen:* als deze Godtheit (die zooveel op zijn geweten heeft) nog steeds de voornaamste is.
498 *deert:* mankeert.

THEOFRASTUS.

O Salmonist, die Godt zijn wettige eer ontsteelt!

HIEROFANT.

Indien Lykaon lang uw Godtheit hadt gekeelt,
Men moght, tot 's anders nut, veel zout en wieroock sparen,
De geur is niet besteet, dien wy voor haer bewaren.
Men had veel offervees verschoont, dat hemelhoogh
En wijdt vergeefs in roock en smoock en asch vervloogh.
De hondertvoudigheit van entlooze offerstieren
Is jammerlijck besteet met zulck een' droom te vieren.

THEOFRASTUS.

Zo smeedtge, ons hof ten dienst een' nieuwen Dondergodt.

HIEROFANT.

Gy stut den ouden, slechts om 't aenzien en genot.

THEOFRASTUS.

Het wettige gebruik, bevestight door de tijden.
En alle Rijcken, kan ons decken en bevrijden.

500 *Lykaon:* zoon van Pelasgus, tyran van Arcadië, door zijn wreedheid berucht. Juppiter veranderde hem in een wolf.
gekeelt: gedood.
501 *tot 's anders nut:* ten bate van iemand anders.
moght: kon.
503 *verschoont:* gespaard.
504 *wijdt:* ver.
505 *de hondertvoudigheit van entlooze offerstieren:* de eindelooze reeks van offers van honderd stieren.
506 *jammerlijck:* slecht.
droom: Juppiter.
vieren: eeren.
508 *stut:* steunt.

Voor zoo veel lasterschuts; zal elck wat hy verdicht
Verbloemen met den naem van godtsdienst, en zoo licht
Een erfgewoonte, lang geviert, en aengebeden,
Gesterckt met wonderen, van outs, in alle steden
En koninkrijcken, oock zoo wijt men menschen vint,
Verandren naer zijn brein, dan dus dan zoo gezint?
Zoo moet de Godtsdienst flux schimp des volcks gedyen,
Gelijck een weêrhaen zich naer 's vollecks razernyen
En driften draeien: ja, de wispeltuurigheit,
Aen geen gezagh, verknocht, noch wet, noch regel, leit
Een' voet, en baent een wegh tot alle goddeloosheit.
En ongebondenheên; ga hene, en vier de boosheit
Der weerelt vry dien toom, en toon ons eenen man,
Die zonder 't out gebit de weerelt mennen kan.
Wat volght hier op? wy staen aen Godt noch kerk gebonden.
Schept Goden by de mijl, elck wieroocke aen zijn vonden!

511 *lasterschuts:* „*geschut,* de pijlen van den *laster*" (v. Lennep).
verdicht: verzint.
512 *verbloemen:* mooi maken.
513 *licht:* gemakkelijk.
515 *gesterckt met wonderen:* door het optreden van wonderen bevestigd.
517 *flux:* weldra.
520 *leit een voet:* legt een grond, een basis.
verknocht: gebonden.
524 *'t out gebit:* de oude godsdienst. „Het zou dus volgens Theofrastus de vraag zijn, niet welke godsdienst de ware is, maar met behulp van welke men het best de lieden *mennen* kan". (v. Lennep).
526 *schept Goden bij de mijl:* maak Goden bij duizendtallen.
vonden: scheppingen.

Helaes, ick schricke en ys: mijn haeren staen te bergh.
Indien men dezen poel, vol razernyen, tergh',
Ick zie den weereltkloot gedrongen uit zijne assen,
Een' Oceaen van bloet tot aen de starren wassen,
Om zulck een lastersmet, die niemant zuivren kon,
Te wassen, als in d'eeuw van een' Deukalion.

BAZILIDES.

Gy Heeren, matight u, en spreeckt met koele zinnen.
Men kan met ondergaen elckandre beter winnen.

HIEROFANT.

Een schrander vogel schrickt zoo licht niet voor den schijn
En molock, van uw kerck, den slapenden Jupijn,
Misschien in d'armen van zijn boel, met kracht gedwongen,
Daer Juno vast om pruilt; wat dultze al geile sprongen!
En zietze om laegh 't gewelf des heldren hemels aen,
Zy ziet zijn bastertzoons en schoone boelen staen
(Quansuis een eeuwige eer) in 't heir der starren prijcken

529 *weereltkloot:* wereldbol.
530 *wassen:* groeien.
532 *wassen:* afwasschen.
Deukalion: Bij den Griekschen zondvloed werden slechts Pyrrha en Deucalion gespaard.
534 *met ondergaen:* met wederzijdsche toegeeflijkheid.
536 *molock:* moloch bet. oorspr. heer, koning (melek), afgod der Phoeniciërs, aan wien menschenoffers, vooral kinderoffers werden gebracht.
537 *boel:* minnares.
met kracht gedwongen: verkracht.
538 *vast:* voortdurend.
dultze: verdraagt ze.
541 *quansuis:* zoogenaamd.
heir: leger.

En in den hemel zelf Godt Bacchus hem gelijken,
Gelijck zijn eigen kroost. zy ziet Alkmenes zoon,
En kropt haer stiefmoêrschap en onverzoenbren hoon.
Ick zwijgh zijn snoepen en ontelbre zijdegangen,
Van geen' Vulcaen betrapt, noch in zijn net gevangen.
Dit is uw Jupiter, die zulcke rollen speelt:
Dies yver dat gy zweet, en keer Salmoneus beelt:
Ick ga ten hove, en wil den Koning zoo belezen,
Salmoneus zal' er staen, of Godt noch Koning wezen.

BAZILIDES. THEOFRASTUS.

BAZILIDES.

Aertspriester, kan men dit aenhooren, zonder schult?
Jupijn verschoonme: ick ben ten ende van gedult.
Mijn eedt verplicht dit zwaert voor 't hofgezagh te bucken;
Maer zonder dat, het hieuw hem 't beckeneel in stucken,
En schonck de stucken van dat Godtverwaten lidt
Den disch van mijnen Heer, die nu ter tafel zit,
En bancketeert, en drinkt den wijn uit nektar-schalen,
Om in zijn majesteit, gelijck een Godt te pralen

544 *kropt:* verkropt.
546 *van:* door.
549 *belezen:* beïnvloeden.
550 *of Godt noch koning wezen:* als hij geen God zal zijn wil hij ook niet koning blijven, hij zal zijn kroon op het spel zetten om een Godheid te worden.
554 *beckeneel:* schedel.
555 *dat Godtverwaten lidt:* „dat zoû op *beckeneel* slaan; maar dat zoû geen bruikbare spijze zijn. Men zal hier dus de uitdrukking moeten opvatten als stond er: „de *leden* van dien *Godverwaten* mensch."

Met al den Adeldom, een trots vermomden stoet
Van Goden; moet men 't hof ten dienst staen op voet,
Wy waren nutter, och veel nutter, ongeboren.
Al heeft de hofbende ons, haer' Overste gezworen,
Wy staen gereet dit ampt te weigren, en deze eer.
Behaeght het u, in ernst, daer leght de degen neêr,
Om geenen valschen dienst van Godtheên te beschutten.

THEOFRASTUS.

Heer Overste, om de kerck en Godtsdienst te onderstutten,
Bewaer uw ampt, en waeck ten minste dezen nacht,
Ten dienst van Jupiter, en 't Priesterlijck geslacht.

BAZILIDES.

Hoe kan ick Jupiter en 's Konings gruwel eeren?

THEOFRASTUS.

Met dezen dollen slagh van onzen hals te keeren.

BAZILIDES.

Twee Godtheên, d'een waerachtigh, d'andre valsch?

THEOFRASTUS.

Ontzietghe 's Konings vloeck te halen op den hals?

BAZILIDES.

Geenszins, ick sta bereit voor Godts altaer te sterven.

559 *al:* geheel.
een' trots vermomden stoet van Goden: een hofstoet, die zich trots vermomd heeft als Goden. De hovelingen van Salmoneus moesten de mindere Goden voorstellen.
565 *beschutten:* beschermen.
566 *onderstutten:* steunen.

THEOFRASTUS.

Volhardt: gy zult de gunst van Godt en ons niet derven.

BAZILIDES.

Wie kan een sterflijck mensch verheffen, als een' Godt?

THEOFRASTUS.

Beveel dien last aen ons.

BAZILIDES.

Het koninklijck gebodt
Niet uit te voeren stelt ons voort in ongenade.

THEOFRASTUS.

Wy zwichten niet: wy gaen met Jupiter te rade.

BAZILIDES.

Oock zwicht Salmoneus niet, het hof braveert de kerck.

THEOFRASTUS.

Geen weereltlijcke maght valt 's Hemels maght te sterck.

BAZILIDES.

De Koning eigent zich het opperste vermogen.

THEOFRASTUS.

Der Goden Koning ziet dit schouspel uit de hoogen.

BAZILIDES.

Hy ziet het, maer de straf komt overlangsaem by.

574 *derven:* missen.
577 *voort:* onmiddellijk.
stelt ons: brengt ons.
580 *valt:* is.
581 *eigent zich:* eigent zich toe.
vermogen: macht.
583 *overlangsaem:* zeer langzaam.

THEOFRASTUS.

De Hemel weet zijn tijt, en ruim zoo wel als wy.

BAZILIDES.

De nadruck van de straf leert wetten onderhouden.

THEOFRASTUS.

Door uitstel van den eisch geen schult wort quijt geschouden.

BAZILIDES.

Hoe draegt zich midlerwijl een amptenaer van 't hof?

THEOFRASTUS.

Vermomt.

BAZILIDES.

Hoe magh dit deur?

THEOFRASTUS.

Wy geven u verlof.

BAZILIDES.

Terwijl verloopt de kans om dit schandael te storen.

THEOFRASTUS.

Zoo dra niet; toom u in: de tijt is niet geboren.

BAZILIDES.

En stuit gy dit, ick zie uw' kercker al bereit.

THEOFRASTUS.

En vangtge my, dat dient tot mijn verzekertheit.

585 *onderhouden:* handhaven.
586 *geschouden:* gescholden.
587 *draeght:* gedraagt.
589 *verloopt:* gaat verloren.
590 *dra:* gauw.
de tijt is niet geboren: het is nog geen tijd.
591 *dit:* het schandaal nl.
592 *verzekertheit:* veiligheid.

BAZILIDES.

Ick schen mijn handen niet aen 't hooft der Godtgewijden.

THEOFRASTUS.

Om beters wil: die wil zal met Jupijn niet strijden.

BAZILIDES.

De Koningin verruckt den Koning: is 't geen schaê?

THEOFRASTUS.

Der vrouwen hoogmoedt sleipt een staert van rampen nae.

BAZILIDES.

Der vrouwen hovaerdy heeft menigh heer bedorven.

THEOFRASTUS.

Die buiten 't vaderland in ballingschappen storven.

BAZILIDES.

Geen zorgelijcker punt, dan dat op Godtsdienst slaet;

THEOFRASTUS.

De kercktwist baert doorgaens de scheuring in den staet;

BAZILIDES.

En staetbederf, niet licht te beetren, noch te boeten.

593 *ick schen mijn handen niet:* ik sla mijn handen niet schendig aan.
godtgewijden: priesters.
594 *om beters wil:* ter wille van het goede doel.
595 *verruckt:* rukt uit het spoor, voert van het goede pad.
is 't geen scha: is het niet jammer.
596 *sleipt:* sleept.
597 *bedorven:* ten ondergang gebracht.
599 *dat op godtsdienst slaet:* dat den godsdienst tot onderwerp heeft.
601 *staetbederf:* ondergang van den staat.
boeten: herstellen.

THEOFRASTUS,

De rechte Godtsdienst stelt een' staet op vaste voeten.

BAZILIDES.

De Koningin misbruickt dien wulpschen Hierofant:

THEOFRASTUS.

Die brout dees nieuwicheeên, en broeit een pest in 't lant.

BAZILIDES.

Zijn wulpscheit waent den wegh te banen naer de starren.

THEOFRASTUS.

Dat brein is recht gespitst op Staten te verwarren
Door dubbelzinnicheên; zoo breit de spin haer net,
Zoo weeftze een spinneweb, daer vint zich 't aes bezet.
Zoo raeckt de simple vliegh, oock eer zy 't merckt, gevangen;
Een vogel streeft' er door, en zal zich niet verhangen
Aen zulk een' strick.

BAZILIDES.

De Vorst blijft evenwel verstrickt.

THEOFRASTUS.

De Vorst is wijzer, maer zijn overdwaelsheit mickt

602 *stelt op vaste voeten:* vormt de basis van.
603 *wulpschen:* lichtzinnigen. Vondel gebruikt het woord *wulpsch* meestal uitsluitend voor jeugdige personen.
608 *bezet:* gevangen.
610 *streeft er door:* vliegt er gemakkelijk doorheen.
verhangen: ophangen.
612 *overdwaelsheit:* „zeer-dwalendheid", verblinding.

Op 't onbeschietbaer, van zijn bedtgenoot gesteven
Die weet door Hierofant dien droom een' glimp te geven.

BAZILIDES.

Zijn aenhang is noch kleen, waer op hy zich betrout.

THEOFRASTUS.

Is d'aenhang kleen, hy is wel loos, en boos, en stout,

BAZILIDES.

Om wat te dorven?

THEOFRASTUS.

Dat heel Griecken door zou donderen.
Den tempel van Jupijn, altaer, en beelt te plonderen;
Het grijze Priesterdom te zetten uit zijn erf,
En voort al 't overschot te deelen by versterf.

BAZILIDES.

Men eischt alleen dit beelt ten tempel in te voeren.

THEOFRASTUS.

Al 't ander smoort men, om dat hooftpunt niet te roeren;
Het luidt te hatelijck: waer eerst de gront geleit,
Gy zoudt den nadruck zien van deze nieuwigheit.

613 *onbeschietbaer:* onbereikbare.
van: door.
gesteven: gesterkt in zijn voornemen.
614 *glimp:* schoonen schijn.
615 *waer op hy zich betrout:* waarop hij steunt.
616 *stout:* vermetel.
617 *dorven:* durven.
Griecken: Griekenland.
619 *erf:* ambt.
621 *in te voeren:* binnen te brengen.
624 *nadruck:* slecht gevolg.

BAZILIDES.

Misschien hoe Hierofant bekleede uw kerckgestoelte.

THEOFRASTUS.

Met reden, daer geen zon 't hooft steeckt in de koelte
En schaduw van 't gewelf; hy vlamt op 't kerckgenot.
Wie zou Salmoneus beelt voor dien beroockten Godt
Jupijn niet kiezen, en met offeranden paejen?
Het voorspoock van dien storm wort reê gehoort aen 't kraeien
Des weêrhaens van dit hof, die zijnen trotschen kam
Vast opsteeckt tegens ons.

BAZILIDES.

Met welck een trotsheit nam
Hy afscheit, en beloofde u weder op te komen!

THEOFRASTUS.

Laet suffers, zonder hart, voor dreigementen schroomen:
Ick wijck niet eenen voet voor doot, noch dreigement.

BAZILIDES.

Wie twijfelt die den moedt van Theofrastus kent?
Ick ga ten hove, om hun geen achterdocht te geven.
Eerwaerdighste, volhardt; mijn staet en eer en leven
Te wagen, is niet veel, indien het u behoê;
Ick blijf mijn Vorst getrou, maer — tot het outer toe

627 *vlamt:* verlangt naar, heeft zijn zinnen gezet op.
629 *paeien:* vleien.
630 *voorspoock:* voorteeken.
631 *weêrhaens:* Hierofant.
632 *vast:* reeds.
634 *schroomen:* bang zijn.
638 *staet:* positie.
640 *outer:* altaar.

THEOFRASTUS.

Ga heene: hier op moet gy Jupiter behagen,
Die waerdigh zijt, om 't hooft een sluierkroon te dragen.
Een weiflaer houdt ten hove alleen zijn' heer tot vrient
Om 't voordeel, en zoo lant 't geluck den meester dient;
Doch Bazilides ooght op Godtsdienst meer dan Staten;
Op zulck een kerckhelt magh Godts volck zich vast verlaten.

REY VAN PRIESTEREN.

Zang.

Geluckigh is de heer,
Die wel begrijpt, hoe teêr
D'aeloude Godtsdienst en Godts wetten
Uit hun nature zijn;
Zoo datze oock zelfs geen' schijn
Geen lucht noch glimpen van verzetten
Verdragen, min verwatenheit
Van laster, dat de majesteit
Des Dondergodts geheel verduistert.
De louterheit des Godtsdiensts luistert
Noch scherper dan de fixte tong
Van Themis weeghschael, die rechtvaerdigh,
Terwijl 't geschil in twijfel hong,
Het vonnis velde, en scheide 't waerdigh

642 *sluierkroon:* dit is geen Grieksche hoofdtooi.
645 *ooght op:* houdt rekening met.
646 *vast:* steeds.
649 *aeloude:* zeer oude.
650 *uit hun nature:* van nature.
658 *Themis weegschaal:* Themis is Godin der gerechtigheid en wordt voorgesteld met blinddoek, weegschaal en zwaard.

En minder waerdigh juist en net.
Oprechte Godtsdienst lijdt geen smet.

Tegenzang.

Den Priestren is de wacht
Des Godtsdiensts dagh en nacht
Op 't hooghst bevolen te bewaren.
De tempel rust alleen
Op geenen marmersteen,
Maer meer op levende pylaren,
Op 't onbeweeghbre Priesterdom,
Dat met zijn schouderen alom
De feesten stut, en pleghtigheden,
Zoo wijdt de zon komt aengereden,
Van d'Ooster- naer de Westerkim.
Jupijn, de Koning van de Goden,
Munt uit, als 't licht by eene schim.
Wy staen getrou voor Zijn geboden.
Wie boven hem een Godtheit stell',
Wy houden Jupiters bevel.

Slotzang.

Wanneer de tempels en de hoven
Verwarren hun gezagh,
Dan gaet het niet als 't plagh.
Dan wordt de deught verschoven,
De schaduw schijnt het licht
Te steuren in zijn' plicht.

662 *lijdt:* duldt.
672 *aengereden:* op den zonnewagen.
677 *wie boven hem een Godtheit stell':* wie ook boven hem een Godheid stelt.
678 *houden:* houden ons aan.
682 *verschoven:* weggeschoven, niet acht geslagen op.
684 *steuren:* hinderen.

Een ieder moet zijn beurt bekleeden.
D'eenstemmigheit van bey
Gaet lieflijk, als een rey
Van zang en dans, op maet van reden
Zy onderhoudt den Staet,
Als 't zout der burgerijen,
En stelt het volck een maet;
Geluckigh zijn die tijen.

HET DERDE BEDRIJF.

PIZANERS. BAZILIDES. SALMONEUS.

PIZANERS.

Is dit een stadt van Rechte, of woestheit en gewelt?

BAZILIDES.

Wat jaeght u herwaert aen? hoe hijghtge dus ontstelt?
Hoe dus verbaest?

PIZANERS.

Jupijn, ô vader van de Goden
En menschen, help och help, waerhene best gevloden?
Waer bergen wy het lijf? waer vinden wy een wijck?

BAZILIDES.

Daer komt de Koning aen, de toevlught van dit Rijck,
En alle vroomen; zijt goedsmoeds en wilt niet schromen.

rechte: rechtvaardigheid.
verbaest: verschrikt.
gevloden: gevlucht.
wijck: schuilplaats.
vroomen: braven.

SALMONEUS.

Wie zijtghe? van wat oort?

PIZANERS.

Van Pize eerst aengekomen,
In 't vallen van den dagh.

SALMONEUS.

Wat deert u, dat gy klaeght?

PIZANERS.

Wy zoecken heul ten hove, en worden voortgejaeght
Van 't opgehitste graeu; heer Koning, bergh ons leven.
Jupijn heeft Koningen op zijnen troon geheven
D'onsterfelijcke macht, die klaer op 't voorhooft straelt
Der sterfelijcken, heeft alle aertsche macht bepaelt,
Uit stof in top gebeurt, met last aen zijn vertrouden
Dat zy rechtvaerdighlijck het Recht hanthaven zouden.
Wy, onderzaeten van uw leenrijck en gebiet
Te Pize, twijfelen aen uw genade niet,
Als aen een zelve wet verbonden en altaren.
't Is Godtheên eigen, den ootmoedigen te sparen.

700 *oort:* plaats.
701 *in 't vallen van den dagh:* bij zonsondergang.
702 *heul:* bescherming.
703 *van:* door.
opgehitste: opgezette.
graeu: gepeupel.
704 „Niet dat de Pizaners, die in 't stuk als godvreezende lieden worden voorgesteld, hiermede willen te kennen geven, dat Salmoneus op den troon van Jupijn zoû zitten, maar zij bedoelen, als ook uit de volgende regels blijkt, dat zij zich tot den koning wenden, als Jupiters stedehouder op aarde. (v. Lennep).
707 *gebeurt:* geheven.
last: bevel.
709 *onderzaeten:* onderdaan.

SALMONEUS.

Wie heul zoeckt aen Jupijn, betrouw' hy is niet verr;
Hier is de majesteit van koning Jupiter,
Tot voorstant van oprechte en onderdane zielen,
Die wieroock offren, en voor zijne altaren knielen.
Maer hoe verstaenwe dit? wat gloeit' er in uw hant'
Dat als een roode gloet van slingerstralen brant?

PIZANERS.

De gloênde blixem uit de vuist van 't beelt gesmeeten,
Omtrent de kopre sluis, door 't vinnigh graeu, bezeten
Van helscheit en verhit op beeldestormery.
Wy berghden dit op straet.

SALMONEUS.

Geeft hier; ô razerny!
Hoe ving het oproer aen? verhaelt uw wedervaren

PIZANERS.

Terwijl we by de maen verwondert staen, en staren
Op 't wonderwerck der brugge, uit erts en klaer metael,
Zoo levendigh als oit Korinthus tot een prael
Aen eenigh Koning schonck, en meesterlijck gegoten;
Terwijl we 't heiligh beelt, verbaest en onverdroten,
De Godtheit van Jupijn den gouden adelaer
Beschrijden zien om hoogh, en op den booghpylaer
Den blixem voeren, die de boosheit schijnt te dreigen,

720 *sluis:* brug.
omtrent: bij.
721 *helscheit:* woede.
verhit: gespitst.

Waerop de burgers uit ontzagh hun hoofden neigen,
En buigen voor dien Godt; zoo wort'er, van de poort,
In 't Noorden, langs den vliet, een mompeling gehoort,
Een oproer; het gerucht, van verre, allengs wat nader,
Wint aen, en heldert op; als beeck by beeck te gader,
Naer eenen boezem bruischt, en, van de steenrots neêr
Gestort, ten leste groeit en aenwast tot een meer,
Zoo groeide oock 't oproer aen, in menighte en geluiden,
Eer iemant vatte wat dit onweêr wou beduiden;
Ten leste dondrenze op, een toomeloos gespuis
Van allerhanden slagh, omtrent de Godensluis,
Daer schreeuwenze overluit: waer zijt ge, ô Salmonisten,
Met uwen Jupiter? Gij zuivere Godisten,
Wy brengen wieroock aen: ô yverige rot,
Wy brengen wieroock aen: bewieroockt uwen Godt:
Maer neen, wy zoecken hem: dees Afgodt moet'er onder.
Heeft nu zijn blixem vier, en kan hij met dien donder
Zijn eer verdaedigen, het is verweerens tijt,
Het hagelt kaeien; noch gewijt noch ongewijt

736 *wint aen:* zwelt aan.
heldert op: wordt duidelijker.
te gader: te zamen.
741 *dondren ze op:* verschijnen met lawaai.
745 *rot:* bende.
748 *vier:* vuur.
749 *verdaedigen:* verdedigen.
verweerens tijt: tijd om zich te verdedigen.
750 *kaien:* keien.
gewijt: heilige zaken.
ongewijt: wereldsche zaken.

Wort aengezien: en wie deze onrust ondertusschen
Wil stillen, loopt gevaer: dit vier is niet te blusschen.
De kaien klincken vast op 's Konings bruggeprael,
Tot dat een straetgerucht uit schrick het altemael
Een wijl te rugge drijft, toen rustten al de steenen;
Een roep ging op: vertreckt, het hof is op de beenen!
Wy naderen, en zien het heiligh beelt geschent.
De Hemel schenn' dien schelm, van niemant noch bekent!
Wy vinden dit geweer der Godtheit en vertoonen
Dees schennis zommigen, die by de Godtsbrugh woonen.
Het graeu omcingelt ons, een woest baldadigh gast
Vlieght toe in al dien hoop, en schuift zijn schelmstuck vast
Helaes, op onzen hals; dit baert een strijt van monden.
Geen onschult baet, men schreeuwt: gy zijt op stuck bevonden,
Op 't plonderen betrapt! In zulck een staetgeschrey
Roept een: houdt stil: dit zij Pizaners alle bey.
Houdt stil: verschoontze; het zijn ons ledematen.
Zoo worden wy geberght, en naulijx vrygelaten,
Ontslippen 's doots gevaer, eer iemant ons verrass'.
Heer Koning, bergh ons lijf.

751 *aengezien:* rekening houden met.
753 *vast:* reeds.
757 *geschent:* geschonden.
758 *schenn':* straffe.
van niemant noch bekent: dien niemand nog kent, die onbekend is.
759 *geweer:* wapen.
763 *baert:* brengt teweeg.
764 *stuck:* daad.
bevonden: betrapt.
769 *ontslippen:* ontkomen.

SALMONEUS.

Voort Bazilides, pas
Gewelt te keeren met een drommel hofsoldaten.
Treck heene: stil dien twist, men zal u niet verlaten:
Pizaners, volght hem; nu zal 't blijcken dat men schendt
Een Godtheit, die geen aertsch noch bluschbaer element
Tot haren scepter voert, maer eenen staf, die reuzen,
Bestormers van de lucht, het beckeneel kan kneuzen
Bestulpen onder klip, en steenrots, en geberght,
De radelooze maght, die onzen donder terght:
Men dient nochtans wel rijp dit opzet t'overweegen,
In zware zaecken staet den wijsten raet te pleegen.
Vertreck, trouwanten, daer verschijnt de Koningin,
Ons Juno, met haer sleip; zy treet als een Godin.

FILOTIMIE. SALMONEUS.

FILOTIMIE.

Wat onraet hooren wy? wie wederstreeft ons wetten?

SALMONEUS.

Men gaet d'oploopenheit van 't volck wat nederzetten.

770 *pas:* zorg.
771 *drommel:* troep, drom.
reuzen: Titanen en Giganten (aardreuzen) die den Olympus bestormden en door Juppiter in den Tartarus (folterplaats der verdoemden) geslingerd werden.
776 *beckeneel:* schedel.
777 *bestulpen:* bedelven.
780 *staet den wijsten raet te plegen:* moet ook de wijze overleggen.
782 *sleip:* gevolg.
zy treet als een Godin: haar gang verkondigt een Godin.
784 *oploopenheit:* oproer.
nederzetten: bedwingen.

FILOTIMIE.

Het is geraden dat zich ieder hoû gerust.

SALMONEUS,

De brant van oproer wort in 't opgaen licht geblust,
Maer zwaerlijck als de vlam ten daecke is uitgeslagen.
Dat dit geen voorspel zij van ongemack en plagen!

FILOTIMIE.

Hoe nu toe? zwicht een Godt, zoo trots en groot als gy?
Wat vrees ontstelt uw brein? dit schijnt wel suffery.

SALMONEUS.

Getrouwe bedtgenoot, gy zoudt bedachtzaem spreken,
Indien uw wijsheit lette op dit rampzalig teken.

FILOTIMIE.

Wat teken?

SALMONEUS.

Wist men wie ons beelt heeft aengerant!
Jupijn, mijn brughbeelt, is de blixem uit de hant
Geklöncken met een' steen, ons Godtheit mist haer wapen;
Daer zietge Godts geweer! hoe is 't met ons geschapen,
En 't Rijck? wat brommen wy met dezen Hemel hier!
Mijn donder heeft geen kracht, mijn blixem vlam noch vier.

gerust: rustig.
zwaerlijck: moeilijk.
ongemack: moeilijkheden.
brughbeelt: mijn beeld dat op de brug staat.
geklöncken: geslagen.
geweer: wapen.

FILOTIMIE.

Wy kennen deze nuck, dit spelen ons die gasten.
Dit oproer wordt gestoockt van 't schuim der Theofrasten,
Op dat men hooghtijt steure, ons opzet over-schreeuw'.
Maer laetze toezien: want zy tergen geenen leeuw,
Noch brullende leeuwin, door 't steuren van haer nesten,
Maer onze almogentheên; die rechte burgerpesten!
Zy dienen uitgevaeght, als vloecken van den Staet.

SALMONEUS.

Pizaners raepten by geval dit op van straet.
Men leght de schult op hen, wat zullen wy gelooven?
De schult wort dickwijl op onschuldigen geschoven,
In zulck een dwarreling van zinnen en verstant.

FILOTIMIE.

Die stout zich tegens d'eer van uwe Godtheit kant,
Heeft, zonder twijfel, dit door iemant loos besteecken,
Op dat het u aen hart en yver zou gebreecken
Om 't Godtgeheiligt beelt te voeren op 't altaer,
Uit schrick en angst voor moeite, en oploop en gevaer.
Wort dit gestuit, zoo legh den scepter uit de handen,

hooghtijt: feest.
toezien: oppassen.
steuren: verstoren.
rechte: echte.
burgerpesten: slechte elementen in de burgerij.
uitgevaeght: verwijderd.
bij geval: bij toeval.
stout: vermetel.
gebreecken: ontbreken.
oploop: oproer.
dit: het brengen van het beeld op het altaar.

Met een den blixemschicht; zy wetten vast hun tanden
Op uw lafhartigheit, die bouwt de stercke brugh,
Waer langs de wraeck u leit; men lacht u achter rugh
Wel schimpigh na, zie om: zij schuifelen, zy schimpen
Met dezen Jupiter, om straetgerucht aen 't krimpen!
Een Vorst, die 't spel begint, en 't spel ten halve staeckt,
Wat wonder is 't zoo hy om have en hals geraeckt?

SALMONEUS.

In groote zaecken draeft een wijs regeerder zachter.

FILOTIMIE.

Zoo raeckt men niet den stroom te boven; hy raeckt achter,
Die niet zijne armen rept, daer 't water voor de boegh
Geweldig bruischt, en ruischt, dan kan men niet genoegh
Zijn krachten spannen, en zich reppen in het roeien.

SALMONEUS.

Liet Theofrastus na zich met dit stuck te moeien,

816 *met een:* tegelijkertijd.
wetten: scherpen.
vast: reeds.
819 *schimpigh:* spottend.
820 *krimpen:* deinzen, in schulp kruipen.
Jupiter: Salmoneus.
822 *geraecken om:* kwijt raakt.
have: goed.
hals: leven.
823 *draeft zachter:* gaat geleidelijk te werk.
825 *rept:* beweegt.
828 *moeien:* bemoeien.

Het gansche Priesterdom ging willigh aen de hant.

FILOTIMIE.

Geloof dit onweêr komt ons op van dezen kant:
Men ziet hem naer den mont alleen, en niemant anders.
Een lastertong ontsteeckt zoo vele stokebranders.
D'Orakels staen verstomt voor zijne orakelstem.

SALMONEUS.

Wat raet in dit geschil? hoe wint, hoe stilt men hem?
De tempelier wil noô voor Majesteiten duicken.

FILOTIMIE.

Volhardt dit hooft, zoo moet gy flux uw maght gebruicken.

SALMONEUS.

Gebruicken? dat ziet verre: en als het ons misluckt?
Een ingewortelde aert wort langsaem onderdruckt.

FILOTIMIE.

Hier gelt geen langsaemheit: wy zijn te hoogh geloopen.

SALMONEUS.

Hier gelt beleit, dat zet de heirbaen voor ons open.

FILOTIMIE.

Indien ge deist uit schrick, zoo wint uw vyant velt.

829 *willigh:* gewillig.
832 *stoockebranders:* stokebranden.
833 *staen verstomt voor zijn orakelstem:* zwijgen als hij zijn stem verheft.
835 *tempelier:* priester.
noo: noode.
duicken: buigen.
839 *te hoogh geloopen:* te ver gegaan.
841 *deist:* aarzelt, deinst.

SALMONEUS.

Men wint door tusschenspraeck dat met geen aertsgewelt
En volle krachten wort gewonnen en verkregen.

FILITOMIE.

Door tusschenspreecken krijght hy maght op uwen degen.
Hy vlamt op uw geweer, de Godtheit van uw kroon.
Dat winnende, zoo voert hy uw gezagh ten toon,
En speelt met eenen Godt, gelijck met een' gevangen.

SALMONEUS.

Daer zouden wy ons kroon en 't gansche Rijck aan hangen.

FILOTIMIE.

Wat Rijck? wat Kroon? dan zijtge een Koning zonder Rijck.

SALMONEUS.

Dan stelt rechtvaerdigheit party in 't ongelijck

FILOTIMIE.

En zoo rechtvaerdigheit voor 't ongelijck moet bucken?

SALMONEUS.

Dan staen de wetten stom: dan springht die draet in stucken.

FILOTIMIE.

En echter blijft de heer vermeestert van den knecht.

842 *tusschenspraeck:* bemiddeling, onderhandeling.
845 *geweer, de Godtheit van uw kroon:* wapen, de handhaver van Uw kroon.
vlamt: doet moeite te krijgen.
847 *Godt:* hier Salmoneus.
848 *aen hangen:* op zetten.
853 *van:* door.

SALMONEUS.

Wat heet dan Recht?

FILOTIMIE.

Al wat de Koning wil is Recht:
Dat lijdt geen tegenspraeck, besnoeien, noch bedillen.
Gezagh kan met een' slagh den knoop van hooft-geschillen
Ontwarren, en zoo legt de weerelt, neem vry acht
Op 't geen ick zegh: gebruick uwe onbepaelde maght.
Mijn trou is uit (indien gy 't vat en kunt beseffen),
Om u tot zulck een' staet van glori te verheffen,
Daer noit geen Koning, geen Monarch toe steigren kon,
Terwijl hy leefde, schoon hy al de weerelt won.
Wat glans van eere sta te winnen na dit leven,
Dat is van geen belang; wat lust ons hier te streven
Naer een onzekere eer? en wat vernuft verstaet
De zekerheit, hoe 't met de ziel ten leste gaet,
Wanneerze eens uit de schors des lichaems is gevaren?
Of zy aen lucht verdwijne, of in een dier loop' waren,
Terwijl het lichaem vast in asch verteert, of rot?
De Grooten scheppen hier hunn' Hemel, hunnen Godt.

858 *zoo leght de wereld:* zoo is het in de wereld gesteld.
859 *onbepaelde:* onbeperkte.
mijn trou is uit: mijn trouw (liefde) is er op uit, stelt zich ten doel.
861 *steigren:* stijgen.
863 *sta:* is.
864 *lust ons:* hebben wij lust.
865 *vernuft:* verstand.
verstaet de zekerheit: is er zeker van.
868 *loop' waeren:* rondzwerft.
869 *vast:* reeds.

Dit 's d'eerste wijsheit: dit's de hooftdeught van de Wijzen.
Laet ooren jeucken om hun deught te hooren prijzen,
Terwijl de dootbus rust, begraven in een naelt,
Of marmeren gewelf, ten hemel opgehaelt:
Laet dwazen deze pracht en ydelheên bevolen,
En volgh mijn rechtsnoer: dit's de streeck om niet te dolen.
Mistrout ge dit, beraê u vry met Hierofant
Natuur beschonk zijn jeught met Goddelijck verstant.
De Weetenschap is niet in 't grijze hair gelegen;
Want ouden suffen, door een stuck te zwaer te weegen.
Spreeck 't hoforakel aen, daer komt hy, juist van pas.

HIEROFANT. FILOTIMIE. SALMONEUS.

HIEROFANT.

Ick twijfelde waer Godt Jupijn en Juno was.
Om hunne Godtheên met gedienstigheên te volgen.
Een storm van oploop stack zoo hevig en verbolgen
Omtrent Penejus op, van waer allengs 't gerucht,
Dan luit dan flauwer, quam gebuldert door de lucht,
Dat d'oude torenwacht, om onheil te beletten,
Geraên vont uit den trans te wapen te trompetten,
Daer hy zijn wacht bewaerde, om hoogh in top van 't hof:
Wie brant wil stichten is beholpen met dees stof,

872 *jeucken:* wij zouden zeggen: *tuiten.*
873 *naelt:* pyramide.
876 *rechtsnoer:* richtlijn, aanwijzing.
streeck: wijze, manier.
877 *mistroutghe dit:* stelt ge hier geen vertrouwen in.
885 *Penejus:* de rivier de Peneus.
890 *wit:* doel.

Een klein begin om dus wat grooters uit te wercken.
Men kan hier aen den aert van Theofrastus mercken,
En zien naer welck een wit hy dus by doncker schiet.
Heer Koning, het wort tijt dat gy hierin verziet.

FILOTIMIE.

Hofpriester, zie dien gloet van negen blixemstralen.
Jupijn, ten spot gestelt, zal moedeloos zijn pralen
Vergeeten; magh men zoo in 't beelt de Majesteit
Ontwapenen: daer dient niet langer op gebeit.

HIEROFANT.

De plonderaer zal dit voor geen Godtschennis neemen,
Omdat hy 't gulden beelt ziet naer Salmoneus zweemen.
Wanneer een Godtheit wort dus ongestraft veracht,
Dan valtze met hare eer, de glori volgt de maght:
Waer deze blijckt, daer wortze ontzien, en aengebeden.

SALMONEUS.

Men wint een hooghte allengs by trappen en by treden,
En raeckt al stil op stoel, terwijl het niemant merckt.
Hoe kan men zeggen, dat hy rust, die doorgaens werckt?

891 *verziet:* voorziet.
895 Filotimie wijst hier op de bliksemstralen, die de Pizaners meegebracht hebben toen ze met een steenworp uit het beeld van Salmoneus als Jupiter werden geslagen.
896 *Jupijn:* Salmoneus.
898 *gebeit:* gewacht, gedraald.
903 *deze:* de macht nl.
904 *allengs:* langzamerhand.
906 *doorgaens:* steeds door.

De waterdrop wint traegh, noch wintze op steen en yzer.
De schaduw gaet haer' gang ront om den zonne-wyzer:
De starren spoeden wegh, en niemant merckt de vaert.

HIEROFANT.

Het oogh bedrieght wanneer de torens achterwaert,
En onder 't varen bergh en oever zich beweegen,
En deizen: dan is schijn van reden reden tegen:
Doch een halfziende merckt wat zich beweeght of niet,
Die gaslaet welck van beide uit zijne plaets verschiet.
Indien de Majesteit, na dat wy dit begonnen,
Door toeven in gezagh en aenzien had gewonnen,
Het most nu blijcken, en wy zien het tegendeel:
Uwe eer lijdt afbreuck, en zy blijft niet in 't geheel.
De tempel weigert noch 't geheilight beelt t'ontfangen.
Het brughbeelt staet geschent, de meeste burgers hangen
Aen Theofrastus: en zoo veele u gunstigh zijn,
Zien om naer hun fortuin; zy speelen met den schijn,
En weifelen, vermomt al stil van wederzijden,
Om naer de beste kans, de kerck of 't hof, te glijden.
Men dreef dit stuck in 't eerst met kracht en yver aen.
Nu schijnen wy verbaest (wat zegh ick, stil te staen?)
Te deizen; laet de Vorst zijn' scepter dus verguizen,
Zoo wordt het tijt dat wy verhoven, en verhuizen,

914 *uit zijne plaats verschiet:* van plaats verandert.
918 *in 't geheel:* in zijn geheel.
922 *zien om naer hun fortuin:* kijken op hun voordeel.
zy speelen met den schijn: zij nemen een tweeslachtige houding aan.
926 *verbaest:* verschrikt.
928 *verhoven:* van hof veranderen, evenals *verhuizen:* van huis veranderen.

En naer een vaster wijck en vryburgh ommezien:
Want durf men Theofrast niet eens de tanden biên;
Zijn hoovaerdy, gewoon op geene maght te passen,
Zal u met heiligh en onheiligh haest verbassen,
En zetten uit den troon, ick breng mijn inzicht in.
Indien mijn oordeel dwaelt, laet vry de Koningin
Verbeteren, waerin my kennis moght ontbreecken.

FILOTIMIE.

De Koning antwoorde u, dan is 't mijn beurt te spreecken.

SALMONEUS.

Dit stuck, gelijck gy zeght, wert heftigh aengevat.
Penejus koopre brugh, en 't brughbeelt, om de stadt
En 't Rijck een heerlijckheit en glori te verleenen,
Behaegden elck in 't eerste, en al de Priesters scheenen
Vernoeght, zoo lang ons wit hun noch verholen bleef;
Maer toen gy quaemt ten hove, uw aenzien boven dreef,
En Theofrastus glans in 't licht stont aen ons zijde,
Viel elck aen 't mompelen, gewijde, en ongewijde,
Noch heftiger, naerdien wy, Theofrast tot trots,
Ons zetten wouden in den troon des Dondergodts,
Het wieroock voor ons beelt, de pleghtige offeranden

929 *wijck:* wijkplaats.
931 *passen:* letten, rekening houden met.
932 *haest:* weldra.
verbassen: wegblaffen.
941 *verholen:* verborgen.
942 *boven dreef:* het grootst was.
943 *in 't licht stont:* overschaduwde.
944 *gewijde:* priester.
ongewijde: leek.
945 *naerdien:* aangezien.
946 *wouden:* wilden.

Ontsteecken, die men plagh voor Jupiter te branden.
Dit liep gelijck een vier; wat bleef er ongeroert!
Nu berst het teffens uit, terwijl men dit volvoert,
En wil volvoeren, en wy zien de donckre wolcken
Ons hangen boven 't hooft; wat raet, om alle volcken,
Die Jupiter zijn eer ophouden, met gewelt.
Den mont te stoppen? wat dees blixemstrael ons spelt
Of niet, dit voorspoock kan gewis geen heil bedieden,
Men vondt wel Wijzen, die wat nader zich berieden.
Wie tijt wint, is nog van zijn ooghmerck niet verdwaelt.

FILOTIMIE.

De Koning heeft ons met deze antwoort niet betaelt,
Noch in het minst vernoeght; wie wijs is en voorzichtigh,
Heff' geensins aen een zaeck zoo zwaer, en zoo gewightigh,
't En zij hy eerst doorzie en inzie dan en dan,
Wat tegenspartelen hier over vallen kan.
Het is een klein bescheit te sluiten met gedachten;
Wie zou uit dezen hoeck dien zwaren storm verwachten?

953 *die Jupiter zijn eer ophouden:* die voor Juppiter zijn eer hoog-houden.
954 *spelt:* voorspelt.
955 *voorspoock:* voorteeken.
bedieden: beduiden.
957 *ooghmerck:* doel.
958 *betaelt:* van repliek gediend.
959 *vernoeght:* tevreden gesteld.
961 *dan en dan:* langzamerhand.
963 het toont een kleine geest per slot te zeggen, dat van dien kant geen gevaar te duchten was.

De Wijze weet op 't naeust, voor 't ende, en voor het slot,
Wat op dien terling loopt. O, licht verblufte Godt!

HIEROFANT.

De maen rijst hooger uit de kim, gelijck de starren:
Wy dienen nacht en dagh niet onder een te waen
In dees verwarringen van raet en daet; de spoet
Is noodigh, zal de Staet op eenen vasten voet
Geraecken; laet de zaeck berusten, of besluiten.

FILOTIMIE.

Indien dit stuit, het wil op onze borst afstuiten,
En allereerst op u; wy staen al even schoon,
En deelen in 't gemeen wat vast hangt aen de kroon.

SALMONEUS.

Heer Bazilides komt: laet hooren wat die wachter
Van 't oproer brengt, en of wy voorwaert gaen, of achter.

BAZILIDES. SALMONEUS. FILOTIMIE.

BAZILIDES.

Gelooft zij Jupiter, dat onweêr is bedaert!
Gy hoftrouwanten, treckt nu weder slotewaert,
En past op uw geweer; het is geen tijt te slapen.
Een ieder houû zich reede, en vaerdigh in zijn wapen.

965 *voor 't ende en voor het slot:* ten slotte.
966 *wat op dien terling loopt:* wat er op het spel staat.
971 *berusten:* loopen.
besluiten: een vast besluit nemen.
972 *het zal op ons afstuiten:* wij zullen er de nadeelen van ondervinden
973 *u:* Hierofant.
974 *hangt aen de kroon:* met de kroon in verbinding staat.
979 *past op uw geweer:* blijft waakzaam.
980 *reede:* gereed.

SALMONEUS.

Wel Bazilides, leght de razerny aen bant?

BAZILIDES.

Zoo vast niet, of men vreest van eenen andren kant:
De wacht bezet de brugh.

SALMONEUS.

Verhael uw wedervaren.

BAZILIDES.

De gansche stadt gewaeght en dreunt van nieuwe maren,
Gestroit tot laster of tot glori van het hof.
De logentael ontbreeckt geen voedtsel noch geen stof
Met waerheit ondermengt. Dit oproer was besteken
(Gelooven wy de Faem) door een' der woeste leken,
En wies zoo maghtig aen, in stoutheit, en getal,
Dat, zonder mijn ontzet, het Heilighdom lagh al
In onzen stroom geplompt; alree zat een geklommen
Den boogh op by het beelt, ontsteecke fackels glommen
Uit alle traliën, en lichtten 't oproer toe,
Als een godtsdienstigh stuck: wanneer het volk de roê

981 *leght:* ligt.
984 *gewaeght:* dreunt.
maeren: berichten.
987 *besteecken:* aangestookt.
988 *Faem:* gerucht.
989 *stoutheit:* vermetelheid.
990 *zonder mijn ontzet:* had ik het niet ontzet.
991 *alreê zat een geklommen den boogh op by het beelt:* een van hen was den boog reeds opgeklommen en zat bij het beeld.
992 *ontsteecke:* ontstoken.
993 *lichtten toe:* verschaften licht.
994 *als een godtsdienstigh stuck:* als een godsdienstige handeling.

Der straffe ontwassen schijnt, valt schennis noch godtloosheit
Noch geen verwatenheit te snoode voor zijn boosheit.
Mijn bende broght den schrick in dien verleiden hoop;
De schrick vertroitze flux: de beeldestormer sloop
Behendigh door den drang, die naer ons toe quam dringen.
Dit voorspoock dreigt uw vuist den blixemschicht t' ontwringen:
En blijft dit haperen, ick zweer u by Jupijn,
Gy zult noch Jupiter, noch t'Elis Koning zijn.

FILOTIMIE.

Heer Bazilides heeft de zaeck op 't hooft getroffen.

HIEROFANT.

Hy treft het op een hair: men magh niet langer sloffen.

BAZILIDES.

De hofaltaren staen al vaerdigh by de brugh,
En hondert stieren, wit als sneeuw, de witte rugh
Met eickenloof bekranst, het gout vergult den horen.
D'Altaerbijl is gewet, en zout noch offerkoren
Noch offerbant ontbreeckt uw' Priester, die vast wacht
Op d'aenkomst van Jupijn, om datelijck met pracht
Van Goden uit het hof, en reien van Godinnen,

995 *valt:* is.
1000 *voorspoock:* voorteeken.
1003 *op 't hooft getroffen:* den spijker op den kop geslagen.
1004 *sloffen:* aarzelen.
1005 *vaerdigh:* klaar.
1008 *gewet:* gescherpt.

Op uw beveelen dit triomspel te beginnen,
Zoo ras 't gestarrente uit de kimme ons hooft-
punt raeckt.
't Is noodigh dat men spoê: de middernacht genaeckt.

SALMONEUS.

Is d' offerstaetsie in 't geheel noch ongeschonden?

BAZILIDES.

Uwe amptenaers, die blanck gewapent om haer
stonden,
Beschermden het gewijde, en weecken niet een'
voet.
Zy zien uw Godtheit vast met yver te gemoet,
En wachten Hierofant, die tot een heerlijck teken
Van uwe Godtheit zelf den offer aen zal steecken,
Zoo dra men het geluit des donderwagens hoort.

HIEROFANT.

Wy stonden lang gereet, alleen ontbreeckt er
't woort.

FILOTIMIE.

Kan u dees reden niet, laet u de noot beweegen
Om voort te varen, of de terling loopt ons tegen.

SALMONEUS.

Heer Bazilides, ga, spreeck Theofrastus aen,
Terwijlwe op 't hof voor 't lest noch eens te rade
gaen.

1013 *zoo ras 't gestarrente uit de kimme ons hooftpunt raeckt:* zoodra het gestarnte in het zenith staat.
1014 *genaeckt:* nadert.
1016 *blanck gewapent:* in volle wapenrusting.
1018 *vast:* reeds.
1021 *donderwagens:* den wagen van Salmoneus terwijl hij over de brug rijdt.
1023 *kan u dus reden niet, laet u de noot bewegen:* als gij er niet toe komen kunt uit eigen overweging er toe te besluiten, zult ge het door de noodzaak wel moeten.
1024 *terling:* spel.

Hy zal op uw verzoeck misschien van zellef strijcken.

FILOTIMIE.

't Is hem geraden: want het past ons niet te wijcken.

THEOFRASTUS. BAZILIDES.

THEOFRASTUS.

Wat brout men al ten hoof? het Priesterdom verlangt
Naer d' uitkomst van dit pleit, dat in de weegh-schael hangt,
Die twijfelt naer wat kant zy noch wil overhellen.
Het schijnt haer tong bezwijckt, en durf geen vonnis vellen.
Gewislijck d'overslag wil treffen; door 't gewight
Van zulck een hooftzaeck, valt de Majesteit te licht,
De Heiligheit zal haer dien hoogen sprong verleeren.
Wy zien den ganschen Staet het onderst boven keeren.
Bedrieght ons 't oogh niet, by den heldren maneschijn
En schemering, dit zal een van de Grooten zijn,
Die heene en weder hier, met wolcken overlommert,
Om dezen Jupiter zich zelven vast bekommert.
Gewisselijck het is heer Bazilides zelf.
Het schijnt hy zoecktme, en treet eerbiedigh naer 't gewelf
Des tempels herwaert aen.

1027 *strijcken:* toegeven, zich gewonnen geven.
1030 *dat in de weeghschael hangt:* dat nog onzeker is.
1033 *d'overslagh wil treffen:* degene die het zwaarst is (wint) zal het den ander duur betaald zetten.
1034 *valt:* is.
Majesteit: wereldsch gezag.
1035 *Heiligheit:* geestelijk gezag.
1039 *overlommert:* overschaduwd.
1040 *vast:* voortdurend.
1043 *herwaert:* hier naar toe.

BAZILIDES.

Veel heils, eerwaerde vader!
Gy zijt het dien ick zocht.

THEOFRASTUS.

Wel zoon, ay, trê wat nader
Wat port u hier dus spâ te mijmeren voor 't hof?

BAZILIDES.

O vader, is dit vreemt? wat levert men al stof
Aan een godtsdienstigh hart tot zuchten, en tot treuren,
Om deze nieuwigheên! Wat wil er noch gebeuren,
Zoo dit gebeure, daer heel Griecken van gewaeght!
Misschien wort heel Europe om zulck een stuck geplaeght.
Het hof te dienen, daer de Godtsdienst heeft te lijden,
Valt lastigh, hoe men 't stelle en schick', van wederzijden:
Doch hoe het ga of niet in hof- en kerckgeschil
Mijn raetslot is gesmeedt, ick draegh mijn hart en wil
Geheel den Godtsdienst op, die, zonder eindt van jaren,
Jupijn by eere hielt, met kercken, en altaren,
Nu koom ick hier door last en wil der Majesteit,
Om Theofrastus, die den Vorst zijn' eisch ontzeît,
Te troonen dat hy schick' den Koning te believen,

port u: breng u er toe.
spa: laat.
Griecken: Griekenland.
gewaeght: dreunt.
de Godtsdienst heeft te lijden: de Godsdienst niet geacht wordt.
valt lastigh: is moeilijk.
raetslot: besluit.
zonder eindt van jaeren: altijd, steeds.
te troonen: over te halen.
dat hij schick': het te schikken.

En met dien Afgodt d'eer des Dondergodts te grieven:
Maer 'k wensch eer duizentwerf dat my de donder sla,
Eer 't grijze Priesterdom de Godtheit koom' te na.
Vergeefme, ô vader, dat ick uw godtvruchtige ooren
Ontheilige, nu zy dees lasterbootschap hooren
Uit Bazilides mont; o kerckschandael! o smart!
Ick uite 's Konings wil: de vader kent mijn hart.

THEOFRASTUS.

Zoo doenwe zoon, gy strijt voor Jupiter stantvastigh;
Men kent den stijl van 't hof, dat valt zijn dienaers lastigh,
En leertze weifelen tot zoo vervloeckt een stuck.
Jupijn heeft uit by alle aenbidders van 't Geluck.
Wie hem den neck toekeer', wy zullen niet bezwijcken.
Men drijft zoo licht geen' Godt ten troon uit van zijn Rijcken!
Dat zal Salmoneus zien, en dit hoovaerdigh bloet,
Zijn Juno, die verblint een nieuw tooneelspel broet,
Om op den hooghsten trans langs dezen trap te steigeren.
Al stont Jupijn dit toe, noch durven wy het weigeren.
Dat's 't antwoort, eisch niet meer: belief hun, schoon 't u smert,
Wy zijn gerust, gy draeght de kerck met al uw hart.

grieven: beleedigen.
grijze: oude.
koom te na: te kort doet.
lasterboodschap: beleedigende boodschap.
stijl: methode, wijze.
heeft uit: heeft afgedaan.
aenbidders van 't Geluck: zij, die naar goede baantjes jagen.
steigeren: stijgen.

REY VAN PRIESTEREN.

Zang.

Waer zullen wy belanden,
Zoo scheuring van de kerck gedijt
Tot tweedraght in den staet?
Zoo tweedraght hare handen
In 't bloet der burgren verft uit spijt
En onverzoenbren haet?
De braefste stijlen wancken,
En waggelen van wederzy.
De suffers vallen af.
Wat leggen'er al krancken
Op hun verscheiden, als in ly,
En op den kant van 't graf!
Hoe barnen ons gepeinzen!
Hoe leert het voordeel veinzen!

Tegenzang.

Noch heiligh noch onheiligh
Wert van de Staetzucht oit ontzien,
En nimmer min dan nu;
Ons Godtheit staet niet veiligh,
Men durfze trots den rugge biên,
Van wieroock wars en schuw.
Haer deught en weldaên worden
Vergeeten, en de gunst van 't hof
Nu boven Godt gestelt.
De noot verdeelt onze orden,
En geeft den wuften weiflaer stof.
Godtvruchtigheit versmelt:
Schijnheiligheit staet boven.
Gevoelen heet gelooven.

1080 *gedijt:* aanleiding geeft.
1083 *verft:* kleurt.
1085 *braefste:* sterkste.
1089 *op hun verscheiden:* stervende.
1090 *barnen:* branden.
1105 *staet boven:* voert den boventoon.

Zang.

De Godtsdienst wort geprezen,
Als d'eerste hooftdeught, waert by Godt;
Zoo lang dees ampten geeft,
Aenbidt elck een dat wezen:
Maer geeft het staten, noch genot,
Daer 't weeligh lijf by leeft;
Vaert wel, Godtsdienstigheden!
Jupijn moet duicken voor 't geluck:
Die tempel valt te kleen,
Te naeu in alle steden.
't Geweten viert den toom in druck,
De mensch is stael, noch steen.
Wien viert men dan ten leste?
De miltste is d'allerbeste.

Tegenzang.

Al valt het hof ons lastigh,
Godts Priesters dienen evenwel
Te streven voor 't altaer,
Geduldigh en stantvastigh.
Al valt de Koning Godt rebel,
Men vreeze geen gevaer.
Jupijn den blixemstrael t'ontwringen,
Heeft endeloozen arbeit in,
Eischt meer dan reuzekracht.
Den Hemel uit zijn as te dringen,
Te wricken naer zijn' eigen zin,
Bestaet in niemants maght.
De trotse mensch moet buigen.
Laet d'uitkomst dit getuigen.

1111 *staeten:* goede posities.
1114 *duicken:* onderdoen.
1115 *valt:* is.
1117 *druck:* moeilijke omstandigheden.
1132 *bestaet:* staat.

HET VIERDE BEDRIJF.

HIEROFANT. FILOTIMIE.

HIEROFANT.

Nu Bazilides niets op Theofrastus wint,
Die zijn hardtneckigheit, te krachtigh boos en blindt
Verdadight, staet ons eens het uiterste aen te vatten.
Een werck, zoo zwaer als dit, loopt groot gevaer van spatten,
Indien men 't ondermijne, en ramme slagh op slagh.

FILOTIMIE.

Wat middel dunckt u dan het uiterste?

HIEROFANT.

Uw gezagh
In 't werck te stellen.

FILOTIMIE.

Och hoe ick den Vorst bejegen,
Hy zwicht van achterdocht, en stemtme t'elkens tegen.

HIEROFANT.

Gebruick zijn mogentheit, hy volge u met zijn stem
En scepter eenen nacht.

FILOTIMIE.

Hoe overstem ick hem?

HIEROFANT.

U past hem, die niet wil luisteren, te dwingen.

1137 *verdaedight:* verdedigt.
1138 *spatten:* mislukken.
1143 *mogentheit:* vermogen, macht.

FILOTIMIE.

Zoo most ick verder dan mijn staet en palen springen.

HIEROFANT.

Ja, sleip hem, wil hy u niet volgen met gemack.

FILOTIMIE.

Dan gaef ick zijn gezagh en Godtheit eerst een' krack.

HIEROFANT.

Wat tusschen u en hem gesmoort wort, blijft verholen.

FILOTIMIE.

De kroon is eerst aen hem, en lest aen my bevolen.

HIEORFANT.

En of hy suffen blijft, en geen gevaer beseft?

FILOTIMIE.

Hy zal 't beseffen, maer te spade, als 't onheil treft.

HIEROFANT.

Dat treffen zult gy zwaerst bezuuren, en gevoelen.

FILOTIMIE.

Rechtschapenheit zal aen een vrou haer moedt niet koelen.

HIEROFANT.

Gy zijt by Theofrastus te schendigh in den haet.

1146 *staet:* positie.
paelen: grenzen.
1149 *verholen:* verborgen.
1152 *spade:* laat.
1154 *moedt:* wrevelmoed.
1155 *ghy zyt in den haet:* gij wordt gehaat door.

FILOTIMIE.

Die slijt wel, wort hy slechts gehanthaeft by zijn Staet.

HIEROFANT.

Hy dreight het lasterstuck der Godtheit fel te wreecken.

FILOTIMIE.

Zijn grimmigheit bedaert, indein het werck blijf steecken:

HIEROFANT.

Men zoent het Priesterdom met afstand niet zoo licht.

FILOTIMIE.

Het springt niet verder dan 't besteck van zijnen plicht.

HIEROFANT.

Dees eisch vergoeding van geleden schimp en schade.

FILOTIMIE.

De priesters drijven op der Koningen genade.

HIEROFANT.

Zy stellen wetten zelfs den Vorsten, en hun Rijck.

FILOTIMIE.

In 't punt van Godtsdienst is de Vorst hun naeste wijck.

HIEROFANT.

Hierover kraeit men, dat het haer te berge rijze.

FILOITIMIE.

De Godtsdienst blijft de zelve, al scheelt het in de wijze.

1156 *lasterstuck der Godtheit:* de misdaad om een nieuwen Godsdienst in het leven te roepen.
1164 *naeste:* dichtstbijzijnde.
1166 *scheelt:* verschilt.

HIEROFANT.

Zagh Theofrastus dit, ick zagh den Staet geredt.

FILOTIMIE.

Geen tong verzet hem, wort hy door geen maght
verzet.

HIEROFANT.

Dat is het eenigh punt, waer op deze as moet
draeien.

FILOTIMIE.

Ons dreight eene felle storm.

HIEROFANT

Die zal wel overwaeien;
Men steeck' maer rustigh af in deze bare zee

FILOTIMIE.

En waer in 't endt belant?

HIEROFANT.

Op een geruste reê.
Ick zie van verr' den mont van een behoude haven

FILOTIMIE.

Behouden, of te gronde, en levendigh begraven.
Ick toetste u slechts, getroost al wat my wedervaert
Wie omziet, en noch vreest, is zulck eene eer niet
waert.

1168 *tong:* dat bleek bij Basilides, bedoelt Filotomie.
verzet: doet hem van meening veranderen.
1171 *rustigh:* gerust.
1172 *geruste:* rustige, kalme, veilige.
1173 *behouden haven:* veilige haven.
1175 *ick toetste u slechts:* ik trachtte slechts uw meening te weten te komen.
1176 *omziet:* te voorzichtig is.

Een Hemel hier op aerde, een Godtheit verre ons leven
Opweegen; maer al wat ick naer mijn oogh besteven
Bezeilt mijn moedt, die zwicht voor wederspoedt, noch last,
Noch dreigementen van Jupijn, noch Theofrast
Dees weerelt valt te klein: men sta naer hooger percken.
Nu middelen beraemt om 't opzet uit te wercken
Salmoneus moet' er aen, oock tegens wil en zin,
Hy aengebeên als Godt, en ick als een Godin.

SALMONEUS. FILOTIMIE.

SALMONEUS.

Men draeft en woelt vergeefs, geen middel van verdragen,
Nu Theofrast zoo los heeft in den wint geslagen
Wat Bazilides riedt en t'zamenhalen kost.
D'Aertspriester onverwrickt, als een metalen post,
Door gunst noch ongunst van zijn opzet is te brengen.
Wy moeten voor een poos wat dulden en gehengen,
En stellen 't nachtfeest uit, tot op een zachter luim.

1177 *verre ons leven opweegen:* wegen veel zwaarder dan ons leven, zijn meer waard dan ons leven.
1178 *al wat ick naer mijn oogh besteven:* elk doel, waarop ik mijn oog gericht heb.
1179 *bezeilt mijn moedt:* doet mijn moed opleven, ontwaken.
wederspoet: tegenspoed.
last: moeilijkheden.
1183 *Salmoneus moet u aen:* Salmoneus moet het goedkeuren.
1187 *wat Bazilides riedt en 't zamen haelen kost:* wat Bazilides ook aan mocht raden of wat voor gronden hij aanvoerde.
1188 *onverwrickt:* hardnekkig.
post: paal.
1189 *gunst noch ongunst:* goed- noch kwaadschiks.
1190 *gehengen:* gedoogen.
1191 *tot op een zachter luim:* als Theofrastus niet zoo stijfhoofdig is.
1192 *tempelschuim:* de priesters.

Schoon Bazilides dringt, om al dit tempelschuim
Te vagen uit mijn Rijck, en moedigh voort te varen.
Een verreziende heer weet zijn gezagh te sparen,
Gebruickt het op zijn tijt, en waeght het zonder noot
Zoo licht niet: neen gewis, een tegenstant, een stoot
Helpt al 't gezagh in d'asch, de Majesteit is teder.
Zy lijd geen schimp; stortze eens in d'asch, wie brengze weder
Tot haren ouden glans, zoo luisterschoon als oit?
Dat kon Athene zelf met al zijn Wijzen noit.
Het Koningklijck gezagh wast op, als heilige eicken,
Die hoeven jaren, om hun hooghte te bereicken;
Dies laet ons 't zekere om 't onzekere eergenot
Niet wagen zonder kans. Mevrou, dit is het slot,
En hier op afgetreên, eer wy dit paert berijden,
Eer 't schichtigh wort, en ons den breidel koom' t'ontglijden.

FILOTIMIE.

Een schoone wijsheit: waer heeft die zoo langh geschuilt?
Het eene beelt staet hier in 't kerckportael en pruilt
Het andere op de brugh, de paerden voor den wagen
Staen reede, om in triomf uw Godtheit om te dragen,

1195 *noot:* noodzaak.
1198 *lijd:* verdraagt.
schimp: spot.
1199 *luisterschoon:* met schoonen luister.
1200 *Dat kon Athene zelf met al zijn Wijzen noit:* Dat zou Athene (de stad) met haar wijzen zelfs niet kunnen. „Vondel veroorlooft zich hier geen kleinen anakronismus. Er moesten, toen Salmoneus leefde, nog ettelijke honderden jaren verloopen, eer Athene een school van wijsbegeerte bezat". (v. Lennep).
1201 *wast op:* groeit.
1202 *hoeven:* hebben noodig.
1206 *breidel:* toom.
1210 *reede:* gereed.

De Priesters, 't offervee, zoo groot een toestel wacht
En reickhalst, van verdriet, om met den midder-nacht,
Den Melckwegh langs (zoo heet die straet met starre en wolcken
Van wederzy bekleet) in 't oogh van alle volcken,
U endelijck te zien braveeren; en 't besluit
Van al dien toestel komt ten leste op uitstel uit.
Is dat de Majesteit verzeekren, en bewaren?
't Geberghte zweet van last, in arbeit om te baren,
En na dien arbeit komt een veltmuis voor den dagh.
Dat heet voorzichtigheit, en 't Koningklijck gezagh
Verzekeren; 't gaet wel, waer blijven d'offervieren?
Brengt wieroockvaten, flux; men slaghte hondert stieren,
Ter eere van den Godt, die dus den blixem voert.
O liever duizentwerf dees koorde noit geroert,
Dan zich en zijnen stam in zoo veel smaet gedompelt.
Indien dit haepren blijf, wy worden overrompelt
Van rampen, zonder ende, en plotsling met een' slagh
Getroffen, dat men noit om opstaen dencken magh.

SALMONEUS.

Mevrou, gy kunt hieraen mijn oprecht hart bespeuren,
En hoe ick u in top der Godtheit zocht te beuren,

1211 *toestel:* samenstel.
1212 *reckhalst:* reikhalst.
1217 *Majesteit:* koninklijk gezag.
verzeeckren: beveiligen.
bewaeren: handhaven.
1218 *in arbeit:* in barensnood.
1224 *koorde:* snaar.
1230 *beuren:* heffen.

Te heffen aen mijn zijde, indien 't gelucken wou.
Nu 't weiflende geluck der weerelt, luttel trou,
Ons aenziet met den neck, en komt dit spel te hinderen
Door tegenspartlen, raet ons 't voorspoock zeil te minderen,
Te strijcken, geenen storm te loopen in den mont.
Dat's veiliger dan 't schip te jagen in den gront,
En tegens wint, en stroom, door al die blinde rotsen
Het uiterste gevaer te tergen, en te trotsen.
Vergeef het uwen heer, dat hy uw leven berght,
En eer, en staet, en kroon.

FILOTIMIE.

Gy berght ze niet, maer terght
Een' grondeloozen poel vol helsche Razernijen,
Brengt teffens my en u en duizenden in lijen.

SALMONEUS.

Uw oordeel en het mijn staen tegens een gekant.
Wanneer ons glori zit, gelijck een schip, gestrant:
Dan zal het blijcken wie best oordeelt van ons beide,
Helaes, maer al te spade! ick waeckte, en overleîde
Te nacht het heele stuck, terwijl 't gestarrent doock,
Tot dat de Slaepgodt quam, en bey mijne oogen loock.
De droomen volghden hem, die zijne vleugels spreide
En om mijne ooren sloot; ick droomde, en zat en schreide

1232 *luttel:* weinig.
1234 *voorspoock:* voorteeken.
1238 *trotsen:* trotseeren.
1246 *spade:* laat.
1247 *doock:* onderging.
1248 *loock:* sloot.

Op 't achterschip alleen, als 't voorschip, schier te gront
Geslingert, hulp noch troost aen stuur noch stuurman vondt.
Waerna een noortsche buy met kracht haer vinnen roerde,
De hulck aen lager wal door klip en steenrots voerde:
Toen stietze op eene plaet, die stroom en baren stuit.
De golven gingen hol, en 't zagh er bijster uit.

FILOTIMIE.

Dit voorspoock, hoop ick, zal in ydelheit verdwijnen

SALMONEUS.

Elenden naecken, eer de zon beginn' te schijnen.
Mijn geest getuight geen heil; het onheil is naby.

FILOTIMIE.

Laet varen uwen droom.

SALMONEUS.

Wat eischt Mevrou van my?

FILOTIMIE.

Dat gy dees Godtstriomf uitvoeren wilt met orden.
Beveel de zaeck aen ons: laet ons hiermeê geworden

SALMONEUS.

Wat raet, em Theofrast te zetten naer uw hant?
Noch Bazilides, noch de kloecke Hierofant,

1255 *plaet:* zandbank.
1256 *byster:* leelijk.
1258 *naecken:* naderen.
1262 *geworden:* handelen, omgaan.
1264 *kloecke:* slimme.

Noch mijn gezagh heeft hem het allerminst bewogen.

FILOTIMIE.

Wie niet gewilligh buight, wort met gewelt gebogen.

SALMONEUS.

En buight hy niet?

FILOTIMIE.

Zoo gaet de handel echter voort.
Men klamp' dien Amirael met al ons maght aen boort.
Laet kraecken al wat kan: men zal hem zien verstommen,
Ons tegenwoordigheit aen uwe zijde brommen.
Bezat de stoutheit oit des weerelts derde deel,
Wy laten zijnen Godt den Hemel niet geheel.

SALMONEUS.

Ick ben het stuck getroost.

FILOTIMIE.

Welaen, om tijt te winnen,
Is 't meer dan tijt, dat wy dit heerlijck stuck beginnen,
En 's Rijcks geheimraet eerst verspreecken in het hof,
Om met een majesteit op d'aengevange stof
Te wercken, en uw beelt, gestuit voor dezen drempel,

1267 *handel:* handeling.
1268 *al:* geheel.
1271 „Filotimie doelt hier op de stoutheid, waarmede zich Jupiter het derde deel van de wereld — het heelal gelijk men het zich toen voorstelde — wist toe te eigenen; en wil tevens te kennen geven, dat zij als 't op stoutheid aankomt, Jupiter de loef durft afsteken." (v. Lennep).
1274 *heerlijck:* vorstelijk.
1275 *verspreecken:* overreden.

Gewilligh of door dwang te voeren in den tempel:
Dan, na een dans van eere op Godts velt, met de pracht
Der Goden voortgetreên, daer d'offerande u wacht.

REY VAN PRIESTEREN. THEOFRASTUS.

REY VAN PRIESTEREN.

Wy treden naer het hof, en bleven nutter buiten.

THEOFRASTUS.

Gaef Jupiter, dat wy dien Afgodt moghten stuiten,
Het waer een parel aen de kroon van 't Priesterdom.

REY VAN PRIESTEREN.

De Koningin, te trots, te moedigh, ziet niet om
Naer Godt noch Priesterschap, om Junoos rol te speelen.

THEOFRASTUS.

En zou men luisteren naer 't hof en zijn bevelen;
Zou een verwaende vrou haer wetten in de kerck
Bekrachtigen? waerom verscheuren wy dit zwerck,
Dees hemelschildery en wolcken niet aen fleters?

REY VAN PRIESTEREN.

Verschoon het dezen nacht, met hoope van wat beters.
Wat deert ons spinnewebbe en kranck tooneeltapijt
Van dezen Jupiter, die met den Hemel strijt,
Zijn Juno te geval? hoe laet hy zich misleien!
Men moght zijn dolheit eer beklagen en beschreien

1279 *met de pracht der Goden:* de hovelingen, die de andere Goden moesten voorstellen.
1281 *nutter:* beter.
1284 *ziet niet om:* houdt geen rekening met.
1288 *bekrachtigen:* beproeven.
1289 *fleters:* flarden.

Dan lasteren; wanneer een vrou de Kerk regeert
Dan draeit de weerelt om, dan staet haer hooft verkeert.

THEOFRASTUS.

De vrouwen midlerwijl beschicken groote zaecken.
Zy spoocken door de lucht, gelijck Medeas draecken.

REY VAN PRIESTEREN.

Een heer hout best de hant aen 't roer van zijnen staet.

THEOFRASTUS.

By wijlen heeft de heer den naem, mevrou de daet.

REY VAN PRIESTEREN.

Zoo gaet het hier: zoo raeckt het heele Rijck op hollen.

THEOFRASTUS.

Dees donderkloot moght hun wel voor de scheenen rollen.

REY VAN PRIESTEREN.

Kan Hierofant dien storm, dat onweêr niet voorzien?

THEOFRASTUS.

By wisseling van staet zal hy de Kerck gebiên.

REY VAN PRIESTEREN.

Die wulp de Kerk gebiên? hy moght zich billijck schamen.

1295 *lasteren:* afkeuren.
1296 *dan staet haer hooft verkeert:* dan staat zij (de wereld) op haar kop.
1297 *midlerwijl:* intusschen.
beschicken: beslissen.
1299 *een heer hou best de hant:* het is het beste, dat de heer de hand houdt.
1302 *moght:* kon.
1304 *by wisseling van staat:* d.w.z. als Salmoneus zijn plan weet door te zetten.
1305 *wulp:* lichtzinnige.

THEOFRASTUS.

De wulpen weeten minst wat zeden hun betamen.

REY VAN PRIESTEREN.

Zy willen, dat men hen gelijck orakels hoor'.

THEOFRASTUS.

Zy vangen simpelen, en hangenze op by 't oor

REY VAN PRIESTEREN.

Noch vint men deftigen, die voor die wulpscheit duicken.

THEOFRASTUS.

In schijn, zy weeten loos hun wulpscheit te gebruicken.

REY VAN PRIESTEREN.

Misbruicken, zeit gy liefst, als in een mommery.

THEOFRASTUS.

Gebruick, of misbruick, 't hof zoeckt zijn fortuin hier by.

REY VAN PRIESTEREN.

Oprechten worden dus aen lager wal geschoven.

THEOFRASTUS.

Wie dees met grijns niet speelt, raeckt kommerlijck te boven

REY VAN PRIESTEREN.

Het Hof ziet uit, om u te tronen door genot.

THEOFRASTUS.

Wy wisten Godts altaer om geenen aerdtschen Godt.

1307 *hen gelyck orakels hoor:* naar hen als naar orakels luistert.
1308 *simpelen:* onnoozelen.
1309 *duicken:* buigen.
1311 *mommery:* vermomming.

REY VAN PRIESTEREN.

D'Aertspriester sta maer vast: wy zullen niet bezwijcken.

THEOFRASTUS.

Voor 't outer van Jupijn, en zonder ommekijcken.

REY VAN PRIESTEREN.

Met wat bewijzen zal het hof dit spel bekleên?

THEOFRASTUS.

Met vonden, zonder gront.

REY VAN PRIESTEREN.

Die zacken ginder heen.

THEOFRASTUS.

Een reden, lang erkaut, bevestight door de tijden,
Die op elckandre staen, en die de proef kan lijden,
Behout haer waerde als munt van 't louterste metael,
Ontziet noch vier, noch toets, noch klank, gewigt noch schael,
Dat zult gy hooren, nu ick, Godt Jupijn ter eere,
Dien valschen Godt ten schimp, ons zaeck voor 't hof verweere.
Daer treet het gansche hof ons tegen; houdt u vast
Aen Godt, en zijn altaer; de Godtsdienst lijdt geen' last,
Al ramdenze met kracht ons Godtgewijde muuren.

REY VAN PRIESTEREN.

Wy zullen hun gewelt door lijden best verduuren.

1318 *voor 't outer van Jupijn:* om het altaar van Juppiter te beschermen.
1321 *erkaut:* doordacht.
1324 *ontziet niet:* doorstaat, behoeft niet te vreezen voor.
1326 *verweere:* verdedig.
1327 *treet ons tegen:* komt ons tegemoet.
1330 *verduuren:* verdragen.

SALMONEUS. THEOFRASTUS. FILOTIMIE. HIEROFANT. REY VAN PRIESTEREN.

SALMONEUS.

Eerwaertste vader, hoe? wat drift, wat onbescheit
Is dit? zal 't Priesterdom Salmoneus majesteit
In 't licht staen? kan men u met reden niet beweegen?
Gy staet alleen geen' Vorst, maer Godt op aerde tegen.
Een wijze hoedt zich wel, dat hy geen Godtheit steurt.

THEOFRASTUS.

Zoo wort onnozelheit, die nergens in verbeurt,
Beschuldight, zonder blijck en merck van schult te noemen.

FILOTIMIE.

Een onbeschaemde durf zijn schande noch verbloemen.

THEOFRASTUS.

Verbloemen? niemant wijst ons schande of misdaet aen.

HIEROFANT.

Ziet gy 't geheilight beelt niet voor den tempel staen?

THEOFRASTUS.

Zoo 't beelt een misdaet heet, ick heb het niet gehouwen.

SALMONEUS.

Gy keert het uit de kerk.

1333 *in 't licht staen:* tegenwerken.
reden: logische redeneeringen.
1336 *onnozelheit:* onschuld.
1339 *verbloemen:* verbergen, ontkennen.
1342 *keert:* houdt het tegen.

THEOFRASTUS.

Men magh geen Godtsgebouwen
Ontwijden door een beelt, dat Jupiter ontwijt,
Een Godtheit, aen wiens eer gy zelf verbonden zijt,
Dies wacht u, zijn altaer en tempel te bestormen.

HIEROFANT.

De minste Koning giet een' Godt in zulcke vormen,
Daer zijne zinlijckheên op speelen; is 't niet waer?
Scheep over naer den Nijl: de schrandre Egyptenaer
Schept Goden, zonder endt, uit zijn gedroomde vonden,
Bidt koey en kalvers aen, en krokodil en honden,
Griffioen, en gans, en haen, oock zelf ajuin en loock,
Gedient door offervee, en geur, en offersmoock.
Dat leert hem Zonnestadt, in zijn befaemde scholen,
Aen Isis Priesterdom van overouts bevolen.

THEOFRASTUS.

Wy keeren ons geensins aen Ongrieck, nochte Nijl;
Het wijze Griecken volght en houdt den ouden stijl,
Door Cekrops ingevoert t'Athene, en streng geboden.
Hy leerde ons eerst Jupijn, den Koning aller Goden

1347 *daer zijne zinlijckheên op speelen:* waarin hij behagen schept.
1351 *griffioen:* fabeldier.
zelf: zelfs.
ajuin: ui. (allium cepa).
loock: look. (allium).
1353 *Zonnestadt:* Heliopolis, On.
1355 *keeren ons:* storen ons.
ongrieck: niet-Griek.
1356 *Griecken:* Griekenland.
stijl: manier.
1357 „Zoo volgends de oude mythe. Een latere maakte van Cekrops, die te Athenen de eerste gronden der beschaving leî, een Egyptenaar van afkomst." (v. Lennep).

En menschen te gelijck; aenbidden; vee, en stier,
Brandtoffer, wieroockgeur, en zuiver offervier
Opdragen, en dien Godt in marmerbeelden eeren.
Wie dezen Godtsdienst nu in Elis om wil keeren,
En 't beeld van Koningen op 't heiligh outer plant,
't Gebruick der ouderen, getrou van hant tot hant
Hunn' kinderen toegereickt, verandert in de steden,
Wort geensins ingevolght met d'allergrootste reden,
Wat wijs en wet een Vorst in zijne Rijcken zet,
D'aeloutste Godtsdienst is en blijft de hooghste wet,
En hierom keeren wij dien nieuwen Afgodt buiten.

FILOTIMIE.

Laet Cekrops Heiligheên in zijne kercken sluiten,
En buiten keeren wat hy raedzaem vint of niet:
Salmoneus is een Godt en Heer in zijn gebiet.
De lantzaet hou zich stil: men vint, en stelt geen wetten.
Wie dit mishaeght vertreck' (men zal 't hem niet beletten)
Naer Cekrops stadt, en zoecke allen by Cekrops prijs.

THEOFRASTUS.

Geweldigh heerschen, en met dwang, is geen bewijs
Van wettigheit in 't stuck van Godtsdienst en Godts kercken,
By duizentduizenden gezaet op 't aerdrijck, wercken
Van menschenhanden niet, maer Goden opgebout.

1361 *opdraegen:* wijden.
1364 *ouderen:* voorvaderen.
1369 *keeren buiten:* houden buiten.
1373 *lantzaet:* onderdaan.
1375 *zoecke alleen by Cekrops prijs:* trachtte alleen bij Cekrops lof te oogsten.
1376 *geweldigh:* met geweld.
1378 *duizent duizenden:* millioenen.

D'almachtige Jupijn heeft ons Zijn' dienst betrout,
Met dit beding van trou voor Godts altaer te waecken,
Dit wettige beroep verbiet dien dienst te staecken,
Verbiet een' sterflijck mensch t'aenbidden voor een Godt.

HIEROFANT.

Eert Herkles Priesterdom dan, tegens 't hoogh gebodt
Van Jupiter, zijn' zoon gewonnen by Alkmene?
Waer is de wijsheit nu van Cekrops, en Athene?
Was Herkules geen mensch met sterflijckheit bekleet,
Toen dat venijnigh hemd, zoo schrickelijck en wreet,
Hem naer het lijckvier dreef, daer hy tot asch verteerde?
Wat plaets leedt opspraeck, die dien Helt met offer eerde?
De zoon van Actor slaght den allereersten stier,
Ter eere van dien Godt, de krans van popelier
Bekranst zijn Priesterdom. Thebaner en Arkader,
Tyrinte, Tybur en de Gades dezen vader
Gezangen zingen; hem ontbreeckt noch kerck, noch feest.
Nu lochen dat hy is een sterflijck mensch geweest.

1381 *beding:* voorwaarde.
1383 *voor:* als.
1384 *eert Herkles Priesterdom dan, tegens 't hoogh gebodt van Jupiter, zijn' zoon gewonnen by Alkmene:* heeft Jupiter er iets tegen dat men Hercules, zijn zoon en die van Alkmene, als een God vereert.
1388 *venijnigh hemd:* Nessus hemd, door den centaur Nessus aan Hercules' vrouw gegeven en waarin de held omkomt.
1390 *leidt opspraeck:* werd veroordeeld.
1393 *Thebaner:* uit Thebe.
Arcader: uit Arcadië.
1394 *Tyrinte:* in Argolië.
Tibur: Tiber, voor Italië.
Gades: Cadix, voor Spanje.

Zijn daden dienen u tot onschult, noch verschooning,
Te min dewijl hy noit een Rijck beheerschte als Koning.

THEOFRASTUS.

Alcides heeft men eerst geoffert na zijn doot,
En, als een Godt, geviert.

HIEROFANT.

Dat onderscheit is groot:
Het scheelt den lesten snick en dootsnick tusschen beiden,
Dat kan hier Godendom en menschdom onderscheiden.

THEOFRASTUS.

Ons Godtgeleertheit leert ons klaer hoe veel dit scheelt,
Als zy de Godtheit in drie ordens heeft gedeelt,
Het hooghste Wezen stelde in d'eerste hemelsche orden
Het tweede in zielen, die van menschen Goden worden,
Geheilight om hun deught, hoedanig Herkles was;
Het derde in Deught en Eer. Hoe komt nu dit te pas,
Dat wy altaer, en kerck, en beelt, en offer schencken
Aen sterffelijcken ('t is een gruwel om te dencken)
Al waren 't Koningen? Hier hapert uw bewijs.
Keer om dit speeltooneel: gy haelt noch eer noch prijs
By mannen van verstant, by geenerhande volcken,
Met schilderhemelen, gemaelde lucht, en wolcken,

1397 *onschult:* verontschuldiging.
1398 *dewijl:* daar.
1399 *Alcides:* Hercules.
1403 *scheelt:* verschilt.
1404 *drie ordens:* Goden, Halfgoden en Heroën of Helden.
1414 *gemaelde lucht:* geschilderde lucht.

En starren zonder vier: men voer' dit beelt in 't hof.
Wie glimpigh mommen wil, die momme niet zoo grof.

FILOTIMIE.

Wert niemant by zijn tijt een Godtheit toegeschreven,
Salmoneus zal dan eerst naer dezen pallem streven.

THEOFRASTUS.

Mevrou, al waren wy den Koning onderdaen,
Dees tempelschennis kan niet ongestraft vergaen:
Geen Goden lieten oit zich ongestraft beschimpen.
Verbloemen baet hier niet, noch verf, noch schijn, noch glimpen
Geen grooter schennis dan die Godt zijn eer ontsteelt,
Het zij door offersmaet, of een onheiligh beelt.
Wie zich wil spiegelen, geen spiegels hem ontbreecken.
De nacht verloopt te snel, om breet hier af te spreecken
Waer bleef de Reuzerot, die, staende, naer den stoel
Des Dondergodts, zoo diep in Plutoos jammerpoel
In eeuwigheit verzonck, van boven neêr geklonckeN?
Prometheus, die de zon haer levendige voncken

1415 *vier:* vuur.
voer': brenge.
1416 *wie glimpigh mommen wil:* wie met een schoonschijnende vertooning bedrog wil plegen.
1417 *bij zijn tijt:* bij zijn leven.
1420 *vergaan:* afloopen, voorbijgaan.
1426 *breet hier af te spreken:* dit breedvoerig te bespreken.
1427 *Reuzerot:* de Giganten. Titanen en Giganten (aardreuzen) die den Olympus bestormden en door Juppiter in den Tartarus (folterplaats der verdoemden) geslingerd werden.
1428 *Plutoos jammerpoel:* Hades, Tartarus, onderwereld.
1430 *Prometheus:* zoon van Japetus, een Titan: hij roofde Juppiter ten spijt het vuur uit den hemel en bracht hier de menschen mee in kennis, tot straf zond Jupiter Pandora aan de menschen en ketende Prometheus met diamanten boeien aan een rots, waar een adelaar overdag zijn lever, die 's nachts weer aangroeide, kwam uitpikken.

En stralen steelt, om 't beelt t' ontvoncken, streckt helaes,
Geketent aen zijn rots, den Arent tot een aes.
Geen Flegias vergeefs Apolloos tempel blaeckte.
Geen Pentheus Bachus feest vergeefs beschimpte en laeckte,
Noch Glaukus Venus; dees verbeten en gesleurt
Van 't paer, en d'ander door zijn moeders hant verscheurt.
De bijl, die Ceres woudt vermeeten aen dorst randen,
Zagh hoe haer heer zijn spier most knagen met de tanden,
Uit dollen honger; — och, indien hier raden gelt,
Och, schen uw handen aen geen tempels door gewelt!

HIEROFANT.

Zoo wort een lichte pluim een' roock, een' damp verblazen;
Hy pooght den Koning dus met dreigen te verbazen
Vergeefs: wy troosten ons deze ydele ongena.

1433 *blaeckte:* in brand stak.
1434 *Pentheus:* Thebaansch Prins, die de feesten, ter eere van Bacchus gegeven, bespotte; uit wraak liet de Godheid hem door zijn moeder Agave en de Bacchanten, die in een roes verkeerden, verscheuren.
laeckte: afkeurde.
1435 *Glaukus:* voederde zijn paarden met menschenvleesch en werd zelf door de dieren verslonden.
1437 Erezichton hakte boomen om in een bosch aan Ceres (godin van den landbouw) gewijd en werd met een onverzadigbaren honger gestraft, zoodat hij, nadat hij alles heeft verkocht, aan zichzelf begint te eten. Het is eigenaardig dat Vondel in het geheele stuk de Goden bij hun *Latijnsche* namen noemt. Juppiter heet eigenlijk Zeus, Juno heet Hera, Venus eigenlijk Aphrodite, Bacchus eigenlijk Dionysos, enz. enz.
1441 *verblaezen:* weggeblazen.
1442 *verbaesen:* verschrikken.

THEOFRASTUS.

Verleider van ons hof, de felle donder sla
Uw boosheit, het bederf, de pest der vroome heeren!

HIEROFANT.

De Vloecken zijn gewoon in hunnen hoeck te keeren,
Van waer ze quamen.

THEOFRASTUS.

Wacht, de Vloecken zijn niet wijdt.

SALMONEUS.

Krackeelen vordert niet, men staecke dezen strijt.

THEOFRASTUS.

Indien het u behaegh' men stell' den strijt ter zijden.
Niet een der Priesteren zal 's Konings beelt ontwijden:
Het ruste dezen nacht alleen voor 's tempels poort.
De Koning vaer' terwijl met dees triomffeest voort,
Getroost hy zich den slagh van boven te verwachten.
Wy zullen midlerwijl ons Godtheit offer slaghten,
En wieroocken; Zy zal gewis dien hoon en smaet
Haest wreecken aen dit hooft, een' stokebrant van 't quaet!

1445 *bederf:* ondergang.
vroome: brave.
1446 *vloecken:* vervloekingen.
1447 *vloecken:* Eumeniden, wraakgodinnen (Tisiphone, Alecto en Megaera).
zijn niet wijdt: zijn dichtbij (nl. als Salmoneus zoo doorgaat).
1448 *krackeelen:* twisten.
vordert niet: brengt de zaak niet verder.
1452 *vaer' voort:* ga voort.
1454 *midlerwijl:* intusschen.

HIEROFANT.

Aen my? de donder kan my hinderen noch deeren:
Maer mooght gy in dit beelt des Konings wil onteeren,
En Koningklijck gezagh, zoo blijckt het al te wis,
Waer toe de mogentheit des Rijcks vervallen is.

FILOTIMIE.

Dan waer de gront geleit tot wederspannigheden.

THEOFRASTUS.

Ziet toe, gy haelt den vloeck van alle Griecksche steden
En alle Ongriecken u te schendigh op den hals:
Zoo staen d'Orakels stom: de wichlery is valsch.
Waertoe Jupijn gedient in hondertduizent kercken?
Waertoe zijn beelt, de kroon van zeven wonder-wercken,
Zoo heerlijck opgerecht? waertoe 't olympisch feest,
Van Herkles ingevoert daer zich vernuft en geest
En pracht van Koningen en Vorsten vinden laten,
Als Pize, en Elis, elck om 't vijfde jaer, heur straten
Van toeloop zien gepropt, en woelen naer heur' wensch?
Nu wijdt deze eer eens toe een kranck, een sterflijck mensch,
En ziet wat opspraeck wat al laster dit zal dragen!

wis: zeker.
ongriecken: niet-Grieken.
schendigh: misdadig.
zeven wonderwercken: de Zeus van Phidias was één der zeven wereldwonderen (de andere zes zijn: de pyramiden van Egypte, de hangende tuinen van Semiramis, de kolossus van Rhodus, het mauseleum van Halicarnassus, de tempel van Diana te Ephese, de pharus van Alexandrië).
heerlijck: vorstelijk.
opgerecht: opgericht.
opspraeck: tegenspraak.

HIEROFANT.

Zoo dit Salmoneus en zijn Juno kan behagen,
Wy keeren ons aen 's volks oploopentheit, noch haet.

FILOTIMIE.

In 't minste niet.

THEOFRASTUS.

Jupijn, hoe wort uwe eer versmaet!

FILOTIMIE.

Hier gelt geen weigeren; als 't hof het volck moet schroomen
En naer den mont zien, dan is 't verr' genoegh gekomen!

SALMONEUS.

Zoo doet het, zet dit beelt op 't outer: haest u, voort!

THEOFRASTUS.

Gy opent uw bederf in eeuwigheit de poort,
Waer door Godts plagen vast van alsins innetrecken.

FILOTIMIE.

Trouwanten, by der hant!

THEOFRASTUS.

Geen water kan de vlecken
Van tempelschendery afwasschen, geene zee
U zuiveren; helaes, o wee, o wee, o wee!
Stijgh op, o Rey; bezet den Godtgewijden drempel,

1475 *keeren ons:* storen ons.
oploopentheit: woede.
1477 *schroomen:* vreezen.
1479 *outer:* altaar.
1480 *bederf:* ondergang.
1481 *van alsins:* van alle kanten.

FILOTIMIE.

Trouwanten rept u: voert dit Godtsbeelt in den tempel!

THEOFRASTUS.

Om Godts wil, Koningin, hou stil, verbaest u niet,
In tegenwoordigheit van 't oogh, dat alles ziet,
Van 't oor, dat alles hoort, en zonder aenzien oordeelt,
Ten minste spiegel u by tijts, aen 't eeuwigh voorbeelt
Van Niobe, de trotse en stoute Koningin,
Die niet ontzagh, verwaent en met een' dollen zin,
Latonaes offerfeest t'ontwijden en te storen,
Op 't spoor van Tantalus, haer' vader, die den toren
Der Goden had geterght, met hun geheimenis
Te brengen aen den dagh, waerom hy eeuwigh is
Ter helsche straff' gedoemt. Latone, aldus ontsteecken,
Beweeght Diane en Godt Apollo met haer smeecken
Te straffen 's moeders hoon, van Niobe geleên,
Wiens kinders niet zoo haest vergaderen by een
Voor Thebe, om in het perck hun paerden te berijden,
Of 't hagelt pijlen uit de lucht, van alle zijden;
De trotsche Niobe, half doot, aenschout dees plaegh,
Bezuurt in al haer bloet, een droeve nederlaegh.

1491 *Niobe:* gemalin van Amphion, moeder van 7 zonen en zeven dochters, zij tartte Latona (geliefde van Juppiter) en haar kinderen werden door de twee kinderen van Latona (Apollo en Diana) met pijlen gedood, zij zelf versteende van smart.

1494 *Tantalus:* koning van Phrygië, die de Goden trachtte te bedriegen en voor straf in een meer geplaatst werd, waarvan het water terugweek als hij trachtte te drinken en onder boomen met vruchten, waarvan de takken wegbogen als hij ze wilde plukken.

1497 *ontsteecken:* in woede ontbrand.

1504 *bezuurt in al haer bloet:* boet door den dood van al haar kinderen.

Een dochter wenscht ze alleen, in 't midden van het treuren,
Te bergen in haer' schoot, maer 't magh haer niet gebeuren;
En zy, die flus verwaent de Godtheit terght zoo trots,
Besterft zoo kil als ijs, verandert in een rots,
En leert u wat het is, zich tegens Godt te kanten!

SALMONEUS.

Nu Bazilides, voort! vaert voort gy hoftrouwanten!

REY VAN PRIESTEREN.

Jupijn, aenschoutge dit? aenschou wie u onteert!
Gewelt, gewelt! Godts kerck wort schendigh geschoffeert.

THEOFRASTUS.

Godtvruchte Priesters, rust: treet binnen, om in 't midden
Der zwaericheên te koor den Dondergodt te bidden
Dat Hy zijn heiligdom beschutte in dit gevaer.

HIEROFANT.

Het stuck is uitgevoert, het Godtsbeelt op 't altaer.

SALMLNEUS.

Nu 't hooghtijt met triomfe en danssen en gezangen,
Ter eere van ons Rijck en Godtheit, aengevangen.
Laet volstaen al wat kan, mijn Ganimedes, fier
Op uw dischschenckersdom, en gy, o kamenier

flus: zooeven.
schendigh: misdadig.
geschoffeert: geschonden.
zwarigheên: moeilijkheden.
beschutte: bescherme.
hooghtijt; feest.
laet volstaen: doe al uw best, neem alle middelen te baat.
Ganimedes: schenker der Goden.

Van Juno, Iris, brengt ons nu de Godtsgewaden.
My past die mantel, rijck van licht, en overladen
Van starren; reick Mevrouw den mantel van azuur.
Alreê verandren wy van wezen, de natuur
Der sterflijckheit begint de Godtheit aen te neemen,
De leest der menscheit naer d'onsterflijckheit te zweemen;
Nu heeft de Godtheit haer voltoisel en beslagh
Wy zien de weerelt aen uit eenen andren dagh,
En uit een ander oogh, de velden, en waranden,
Geberghte en zee en stroom staen reede, om offeranden
T'ontsteecken op 't altaer; mijn bedgenoote, aenvaert
Dien scepter; u alleen, u past die pauwestaert,
Zoo rijck en dicht bezait met Argus blinckende oogen.
De hemel daelt alreede, en opent zijne boogen.
Apollo, die het al verlicht met uwen glans,
Verschijn nu op dit feest; verheerlijck onzen dans
En staetsi. Vader Mars, die bloedige oorelogen
Bestiert; verzelschap ons: dael neder uit den hoogen.
Merkuur, die op de pen van hoedt en hielen zweeft,
Met uwe slangeroê verdaghvaert al wat leeft,
En niet en leeft, verschijn, en help den dans beginnen.

1523 *azuur:* hemelsblauw.
1526 *leest:* gestalte.
te zweemen naer: te gelijken op.
1527 *heeft haer voltoisel:* is voltooid.
1533 *Argus:* de honderdoogige wachter die Iö (geliefde van Juppiter die door Juno in een koe veranderd werd) moest bewaken maar door Mercurius in slaap gezongen en gedood werd; zijn oogen werden door Juno in den staart van de pauw gezet, die aan haar gewijd was.
1538 *bestiert:* bestuurt.
verzelschapt ons: houd ons gezelschap.
1539 *pen:* vleugel.
1540 *slangeroe:* staf met een slang omwonden, die Mercurius in zijn hand houdt.

O dochter van Jupijn, en moeder van het minnen,
Verschijn op deze feest met uwen vluggen zoon.
O strijtbre Pallas, dael om laegh uit 's hemels troon
Met helm, en beuckelaer, en speere, dat Diane
Det haren jachtspriet dale in 't schijnen van de mane!

SALMONEUS.

De rey der Goden stijght uit 's hemels gouden troon.
Men zweeftze te gemoet, zy buigen voor ons kroon,
En eeren ons van verre, als eerste en Oppergoden.
O Godtheên, wellekom, die, reede op ons geboden,
Dit Godtsfeest eeren wilt, en elck uit zijnen trans
En onzen hemel daelde, om dezen Godendans
Eendraghtigh te bekleên op schuiftrompet, op veêlen,
Schalmeyen, en muzijck van Goddelijcke keelen.
Wy zullen uit den troon van wolcken, aen de zy
Van onze gemalin gezeten, beide bly
Bestralen uwen zwier, en letten op de zwaejen
Van deezen dans en trant, waerop de starren draejen.

HIEROFANT.

Genoegh gedanst: uw dans vernoeght de majesteit
Van onzen Jupiter; de Priesters staen bereit
Met facklen, offertuigh, en geur van wieroockvaten,
U door den Melleckwegh en starrelichte straten
Op 't statighst voor te treên, te leiden met de pracht
Van Goôn en hofsleip naer de brugh, daer 't offer wacht
Op d'aenkomst van Jupijn.

1542 *moeder van het minnen:* Venus.
1543 *zoon:* Amor, Cupido.
1545 *beuckelaer:* schild.
1547 *de rey der Goden:* hovelingen, die op bevel van Salmoneus Goden moeten voorstellen.
1549 *van verre:* op eerbiedigen afstand.
1550 *reede:* gereed.
1553 *veêlen:* violen.
1562 *starrelichte:* door sterren verlichte

SALMONEUS.

Mijn Juno, trê naer binnen,
Verwacht ons in het hof met deze feestgodinnen,
Terwijl ons priesterdom zijn offerschult betaelt:
Dan met triomfe 't hooft der Goden ingehaelt,
Dan mooght gy en uw schip ons triomfant ontmoeten.

FILOTIMIE.

Het zal ons lusten u, zoo groot een' Godt, te groeten.

THEOFRASTUS. REY VAN PRIESTEREN.

THEOFRASTUS.

O Priesterlijke Rey,
Hef aen een droef geschrey,
En pas de jammerzangen,
Rontom den tempel heen,
Op uw bedruckte treên,
En deerlijcke ommegangen.
O wee, o druck, o strijt,
Ons outer is ontwijt!

REY VAN PRIESTEREN.

Aertsvader, woû Jupijn u sparen,
En uw grijze hairen.
Om out en stram te lijen
De tempelschenderijen?
Om deze gruwellasteren
Te hooren? Dit verbasteren
T'aenschouwen voor uwe oogen,
Met nevelen betogen,

1568 *'t Hooft der Goden:* Salmoneus.
1576 *deerlijcke:* droevige.
1578 *outer:* altaar.
1581 *lijen:* verdragen.
1586 *met nevelen betogen:* door tranen beneveld.

Terwijl uw beenen beven,
De krachten u begeven?
Wat baten offeranden?
Wat helpt het wieroock branden?
Wat vorderen gebeden?
De tempelpleghtigheden
Zijn ydel en verloren.
Och liever noit geboren,
Zoo droegen wy geen kennis
Van dees gevloeckte schennis!
De hemel blijft gesloten.
Hy hoort geen kerckgenooten.

THEOFRASTUS.

O Priesterlijcke Rey,
Vervolgh dit nachtgeschrey.
Vervolgh uw jammerklaghten,
En klaegh uw droefheit uit,
Op hoop, of dit geluit
Den hemel moght verzachten!
O wee, o druck, o strijt,
Ons outer is ontwijt!

REY VAN PRIESTEREN.

Aertsvader! och, wat helpt dit kermen,
Daer ons geen Goôn beschermen?
Zy vlieden dieze haten.
De tempel treurt, verlaten
Van zijne heilighdommen.
De schennis zit geklommen
In 't hooge koor der kooren.
't Orakel heeft geene ooren.
Wy klagen de pylaren,
Gewelf, en doove altaren,

1591 *vorderen:* helpen.
1593 *ydel:* vergeefsch.
1600 *vervolgh:* ga door met.

Daer torts, noch eickekranssen,
Noch kerkckbancket, noch danssen
Den Goden meer behagen.
Men past op donderslagen
Noch blixemvier, noch schichten.
Men hoeft geen kerck te stichten.
Den Opperste ten prijze.
't Is uit met d'oude wijze.
De Hemel blijft geslooten.
Hy hoort geen kerckgenooten.

THEOFRASTUS.

O Priesterlijcke Rey,
Hou aen met nachtgeschrey,
Volhardt al stil, in 't midden
Van 't binnenkoor met my,
En zet u zy aen zy.
Bestorm de lucht met bidden.
O wee, o druck, o strijt,
Ons outer is ontwijt! —

HET VIJFDE BEDRIJF.

FILOTIMIE. PIZANERS.

FILOTIMIE.

Jupijn Salmoneus, nu gekent in zijne waerde,
En volle majesteit, door d'offerande op aerde,
Zoo past het Juno mede aen dit Godinnendom
De heerschappyen van haer koningkrijcken om
Te deelen naer den eisch. Getrouwe feestgenooten,
Die nu de rijckste kroon der Godtheit ziet geslooten

1620 *past:* let.
1635 *gekent:* erkend.
1637 *Godinnendom:* de vrouwelijke hovelingen.
1639 *om te deelen:* te verdeelen.

Om mijn alwaerdigh hooft, hoe zoude ick, in dien schijn
Van eere zonder gade, u niet gedachtig zijn!
Den grootsten voeght het eerst gedienstigheên t'erkennen.
Gy Venus zult de duif en uwen wagen mennen
In Cyprus uw gebiet, daer elck uw tortsen voelt.
Idalië, Amathunte, en Pafos zal 't gestoelt
Van uwe Godtheit zijn: het Priesterdom, met huiven
En roozen om het hooft, u musch, en zwaen, en duiven
Toewijden op 't altaer, oock maght van wieroock-geur.
Uw Godtheit wort geviert de gansche weerelt deur.
Gy zult geslachten door hunne afkomst onder-stutten.
Gy Pallas zult de steên met speere en schilt beschutten,
Waerin Medusaes hooft van zwarte slangen krielt.
Athene, door gewelt noch vyantschap vernielt,
Zal u in kercke en koor met blonde olyven eeren,
En onder uw gezagh veele eeuwen triomfeeren.
Diane, ontfang te leen bosschaedje, en wildernis,
En bergh, en dal, en 't Wilt, dat u geheilight is.
Men zal het wufte Wilt, met pijl of net gevangen,
Of winthont, in uw kerck aen 't hoogh gewelfslot hangen,
En wijden hart en hinde en zwijn uw Godtheit toe.

1642 *zonder gade:* zonder weerga, onvergelijkelijk.
1651 *afkomst:* nageslacht.
1652 *beschutten:* beschermen.
1653 *Medusaes hooft:* één der drie Gorgonen of Schrikgodinnen, wier aanblik iemand in steen veranderde, gevleugelde monsters met slangehaar en ijzeren klauwen.
1659 *wufte:* snelle.
1660 *gewelfslot:* slotgewelf.
1661 *hart:* hert.

Maer wie komt ginder, uit zijn' adem, mat en moê
Geronnen, en verbaest het feest der Goden storen?

PIZANERS.

Och, Elis Elis! och, nu is uw ramp geboren!

FILOTIMIE.

Het zijn Pizaners; hoort, wat jaeght u herwaert aen.

PIZANERS.

Och, Elis Elis! och, hoe wil dit feest vergaen!
Jupijn behoê de stadt, en 't Rijck, en alle vroomen!
De Goden hoeden ons, of 't is hier omgekomen!

FILOTIMIE.

Wie zijt gy, die de vreught der groote Goden steurt?

PIZANERS.

Wy bootschappen het hof wat daetlijck is gebeurt.

FILOTIMIE.

De Godtheit triomfeert op haren zegewagen.

PIZANERS.

Salmoneus is, helaes! van Godt Jupijn verslagen;
De Koning is een lijck: Salmoneus leght'er al.

FILOTIMIE.

Wat stroit de Faem niet uit, de boosheit te geval!

PIZANERS.

Wy wachtten by de sluis of Godtsbrugh met verlangen,
Daer Elis borgery, om hunnen Heer t'ontfangen

1662 *uit zijn adem mat en moe geronnen:* buiten adem van het rennen.
verbaest: verschrikt.
1668 *'t is hier omgekomen:* of het is uit met ons.
1674 *faem:* gerucht.
te geval: om te behagen, ter wille van.

Gereet stont, en het volck krioelde en t'zamendrong
D'een ingetogener, en d'ander los van tong.
Zy duiden vast dit feest ten slimsten, of ten goede,
Daer zomtijts muitery en oproer onder broedde.
Ontzagh hielt evenwel de menighten in toom.
De midnacht quam vast aen, en koesterde den schroom,
En naerheit: het gestarnte aen 't hooftpunt stont gesteegen,
Wanneer een straetgerucht luidskeels, van alle wegen
En wijcken opstack: wijckt, ruim baen, de Koning komt:
Hy treckt den Melckwegh door; de meesten staen verstomt
Van angst, en vreezen vast voor onheil onder 't hoopen.
Verbaesde wijven voort aen 't schreeuwen, voort aen 't loopen.
Ten langeleste komt de sleip en staetsi voort:
De hofbende is hier d'eerste om door de hemelpoort
Te trecken, en zy bralt met haren blixemstandert,
Gevolght van Hierofant; toen 't hooge hof, verandert
In Goden, ieder voert zijn teken, en zijn draght.
Salmoneus treet gelijck Jupijn, na deze pracht,
Verdooftze in majesteit, en eere, en glans, en luister
De blixem is zijn staf, die schooner straelt by duister,
En Bazilides volght op 't koningklijke spoor.
De hoftrouwant bestuwtze, een ieder geeft gehoor,
En luistert in de stilte, om op 't gevolgh te letten.

1682 *vast:* reeds.
1688 *verbaesde:* verschrikte.
1690 *hofbende* hofsoldaten.
1692 *van:* door.
1694 *na deze pracht:* achter deze pracht aan.
1699 *gevolgh:* hetgeen volgen zal.

FILOTIMIE.

Wy letten op 't gevolgh.

PIZANERS.

De zuivere trompetten.
Verhieven een geluit, dat aen den Hemel klonck,
Zoo dra Salmoneus trots te wagen steegh, en blonck
Om hoogh, gelijck een Godt, daer duizenden van zielen,
By 't heerlijck sluisgewelf voor hem ter aerde vielen.
De priesters zwaeiden hem voor 't outer wieroock toe.
De gansche hofsleip wert geroep noch juichen moê.
De fackels bloncken klaer, en gaven een gefloncker
In 't Goddelijck gewaed, dat schooner scheen by donker.
De dertle paerden staen en knabbelen het gout
Van 't knarssende gebit, en brieschen, trots en stout
En moedigh op dien Godt, als die zijn Godtheit kennen.
Zy trappen van verdriet, om eenmael voort te rennen.
De nieuwe Goôn bekleên in orden van weêrzy
Salmoneus wagenpracht.

FILOTIMIE.

Dat voegt dien Godt, en my.

PIZANERS.

De Koning, by Jupijn in Majesteit geleecken,
Gebiet ten derdemael de feesttrompet te steecken.

1704 *heerlyck:* prachtig.
1709 *dertle:* vurige.
1710 *stout:* vermetel.
1715 *geleecken op:* gelijkende op.

Men hoort een stem: valt neêr! valt neêr, aenbidt Jupijn!
Een ieder knielt in 't stof, de huichlaer met een' schijn
Van rechte eerbiedigheit, kornetten en schalmeien
Bestemmen 't maetgezangh van uitgeleze reien.
De paerden op dien toom aen 't draven op de sluis.
Men hoort een knarssende en een klinckende gedruis,
De paerdehoeven op 't metael, de goude raden,
Met dien vermomden Godt in zijn triomf geladen,
Vermengen hun geknars in al dit ongeluit.
De Godtheit van Jupijn ziet hem ten oogen uit.
Hy weet, met zijne vuist en gloeiendige vingeren,
Den blixem in den drang en 's volx gewoel te slingeren,
Dat al de stadt verschrickt, en siddert om hem heen.
Maer wat gebeurt'er flux? De Godtheit komt beneên
Gedondert uit een wolck, recht aen op 's Konings wagen,
Die schrickt, in zijn triomf gedootverft en verslagen.
Zoo dra wy Godt Jupijn op zijnen Arent zien
Verschijnen, vallen wy op 't aenzicht, op ons knien,
Ter aerde; daetlijck berst een onvoorziene donder
Vervaerlijck uit de wolcke, en treft afgrijslijck onder
De paerden, en hunn' heer, die schiet op zijnen rugh
Gezwint ten wagen uit; de paerden, op de brugh
Aen 't hollen, rucken voort, de wagen, door dit rucken
Dit schocken langs de straet, gebroken, en in stucken,

1719 *rechte:* oprechte.
1726 *ziet hem ten oogen uit:* hij ziet er net uit alsof hij Juppiter is.
1730 *de Godtheit:* de echte Juppiter.
1732 *gedootverft:* bleek als een doode.

Berooft van wagenaer en toom, vergeet zijn vaert,
Verstroit zijn ysren raên; de paerden, trots van aert,
Die vier en vlam en gloet noch strax ten beck uitspoogen,
En blixems schooten uit het blickren van hunne oogen,
Aen 't sneuvelen, met kracht uit hun garreel gespat.
De Koning geeft den geest, geplet van 't gloeiend radt,

FILOTIMIE.

Och och, Pizaners! och, waer bleef mijn uitverkooren?

PIZANERS.

Het volck geraeckte voort aen 't hollen, heet van toren.
Apollo, Mars, Merkuur, het nieuwe Godendom,
De hofsleip, elck verbaest zagh naer zijn hielen om,
Geborgen in dien drang, of hallef doot gedrongen,
Gelastert en gevloeckt, van overal besprongen.
De wraeck des oploops rande om strijt den dooden aen.
Had Bazilides niet het lijck den onderdaen
Ontruckt, de Koning waer, als Hierofant, gereeten,
Verscheurt van lidt tot lidt, en in den stroom gesmeeten.
Hy stilde 't oproer met zijn benden, hier gereet,
En wondt het warme lijck in 't pluimaluine kleet,
Dat Etnaes gloet verduurt, en liet het, onder 't krijten
Der woelende gemeente, op d'offerstapels smijten.

1741 *vergeet zijn vaert:* verliest zijn vaart.
1745 *sneuvelen:* neerstorten.
1750 *zagh naer zijn hielen om:* trachtte te vluchten.
1755 *als Hierofant:* zooals Hierofant gebeurde.
1757 *stilde:* dempte.
1758 *pluimaluine:* van amianth, wit steen- of bergslag, draad- of vezelsteen, dat zich laat spinnen en door vuur niet verteert; hiervan werden onontvlambare kleeren vervaardigd.

Toen stack de lijcktorts voort den brant in 't hout, gewijt
Voor d' offerstieren: maer de hemel scheurt en splijt,
En schiet den blixem in de lijckvlamme uit den hoogen.
Wie kent den blixem niet, wiens gloet, van groot vermogen
De scheê des zwaerts verschoont, door 't leder heenedringt,
En 't fijnste lemmer, daer de vlam en vonck uit springt,
Tot stof en gruis verteert? De lang geterghde vader,
Verslont geraemte been, en zenuw, vleesch, en ader;
Zoo dat'er van het lijck niet anders overschoot
Dan d'assche, die men ras in eene dootbus sloot.
Door zulck een offer raeckte al d'oploop aen 't bedaren.
Zoo liep dees treurrol af. Jupijn wil u bewaren!

FILOTIMIE.

Waer bergh ick 't leven nu? Salmoneus, och, mijn Heer,
De hoop is uit met my; mijn kroon, mijn staet, mijne eer,
Mijn troost is eenen storm al teffens dus verloren.
Och, beter noit tot staet en majesteit geboren!
Salmoneus, och, ick heb u reuckeloos verraên,
Vervoert om naer de kroon van Jupiter te staen.
Men wijte my uw ramp: ick, ick heb u bedorven!
Waer nu in ballinschap de weerelt door gezworven?
Hier is geen vrijburgh, noch geen toevlught in der noot.
Helaes, waer bergh ick my? waer vlught ick voor de doot?

1767 *de lang geterghde vader:* Juppiter.
1775 *al teffens:* in één slag.
1777 *reuckeloos:* roekeloos.
1779 *bedorven:* tot ondergang gebracht.

Het graeu genaeckt; helaes, wie broght dien vorst
om 't leven?
Want Jupiter heeft hem dat vier niet toegedreven:
Een koningsmoorder, schuim van 't helsch en
nijdigh volck
Heeft ergens, uit de schim van een gemaelde wolck,
Hem met een hantgranaet op 't beckeneel
gekloncken:
Nu schuift men 't op Jupijn; waer vinden wy
speloncken,
Ene kuil, een' schuilhol, naer en droef genoegh
voor my?
Maer neen, Salmoneus leeft in volle heerschappij.
Hy roept ons (hoortge niet?) uit zijnen troon
naer boven.
Mijn lief, ick koom, ick koom; geen weereltlijcke
hoven
Verquicken my om laegh; mijn heer, ick koom,
ick koom!
Waer zijn we? suffen wy? is 't waerheit, of een
droom?
Wat baet my nu mijn pracht, de bondel
pauwepluimen?
Nu zijt gy Juno niet; gy moet uw Rijcken ruimen!
Wat baet my deze kroon op 't hooft? Daer leghtze
in 't stof!
Men trapze met den voet; ô Godtheit zonder lof,
Legh af dien mantel, die wil nu geen weduw passen.
De majesteit heeft uit: zy zijn 't gezagh ontwassen.

1783 *vryburgh:* toevlucht.
1783 *genaeckt:* nadert.
1786 *uit de schim:* uit de schaduw.
gemaelde: geschilderde.
1787 *hantgranaet:* „Filotimie spreekt hier of zij op de vloot van Tromp gediend had." (v. Lennep).
beckeneel: schedel.
1789 *naer:* donker, somber.
1800 *heeft uit:* is afgedaan.

Men daghvaert ons ter straffe; o onderaertsche Goôn!
Waer dwaelt mijn heer? mijn lief, waer heene nu gevloôn?

PIZANERS.

Staetjuffers, volghtze in 't hof: het gaet haer aen de zinnen,
Die hoeven rust; gaet voor: wy spoeden oock naer binnen.

BAZILIDES. REY VAN PRIESTEREN. THEOFRASTUS.

BAZILIDES.

Stantvastigh Priesterdom waeck op! waer schuilt gy nu?
Waeck op, schep moed! Jupijn de vader hanthaeft u.
Hy heeft ter goeder uure uw' ongelijck gewroken,
Zijn out altaer beschut; geen maght heeft hem ontbroken.
Een felle kerckstorm is u over 't hooft gewaeit.
Eerwaertste vader, hoe is dit tooneel gedraeit!
Dat leert den Dondergodt naer zijne altaerkroon steken,
Wiens blixemschichten gloet noch vier noch kracht ontbreken.
Ick breng de heilooze asch beslooten in dees bus,
Salmoneus overschot, Salmoneus, die noch flus
Verwaten heenetrok om Jupiter te speelen!

REY VAN PRIESTEREN.

Groot groot is Jupiter!

1803 *het gaet haer aen de zinnen:* zij wordt zinneloos.
hoeven: hebben noodig.
1807 *ongelijck:* onrecht.
1814 *flus:* zooeven.
1815 *verwaten:* laatdunkend, trotsch.

THEOFRASTUS.

Hy hanthaeft Zijn beveelen,
Orakels, offereer, en tempels, hoogh gebouwt.
Hy eert het priesterdom dat Hem in eere houdt.
Hy eert zijn priesterdom, en kercken, en altaren,
Dat leert het weereltsch hof zijn' staet en ampt bewaren.
Nu blijckt het wat'er van dees Godtheit overschiet:
Die Godt braveerde is nu een hant vol stof, een niet!

BAZILIDES.

Waer nu met deze bus, dit dootvat, best gebleven?

THEOFRASTUS.

Wie Godt onteert, verdient geen eere na dit leven.
Koom herwaert, Diodoor! aenvaert dien offervloeck,
Die godtlooze asch, en stopze in een' vergeeten hoeck
By 't noorder kerckpoortael, en aen de slinke zijde
Van 't kerckhof; dat dees bus den tempel niet ontwijde:
Bestulpze met een' zerck; wie Jupiter veracht
Verdient geene eer by Godt, noch 't priesterlijck geslacht.
De Godelooze ziel, ten lichame uitgedrongen,
Met eenen sprongk zoo diep in 's afgronts poel gesprongen,
En voor den rechterstoel van Radamanth gedaeght,
Deist t'elckens achterwaert, terwijl Megeer haer jaeght

1820 *bewaeren:* te handhaven (en niet verder te gaan).
1822 *braveerde:* tartte.
1827 *slincke:* linker.
noorder kerckpoortael: „aan de *Noordzijde* werd altijd de mystieke beteekenis van de „duistere, ongewijde of gevloekte zijde" gehecht." (v. Lennep).
1829 *bestulpze:* overdek ze.
1832 *'s afgronts:* van de onderwereld.
1834 *deist:* deinst.
Megeer: één der drie Furiën, Eumeniden of wraakgodinnen (Tisiphone, Alecto en Megaera).

Ter vierschaer' met de zweep, om haestigh te verschijnen,
Op 't jammerlijck geluit van hondertduizent pijnen,
Geknars en ketenklanck; de dolle reuzerot
Verwacht met smert de komst van dien verdoemden Godt.

BAZILIDES.

Wat wil dat hofgeschrey, dat bonzen, en dat kraecken?
Hoe spreit die nare galm zich over alle daecken!

PIZANERS. THEOFRASTUS. BAZILIDES.

PIZANERS.

Och, Theofrastus! och, om Jupiter, om Godt,
Och bergh dit Rijckscieraet! Het hof, het Godenslot
Wordt door het hofgezin van zijnen schat geplondert.
't Gezagh heeft uit: de vorst, het hooft, is doot gedondert,
De Koningin geworgt aen eenen gouden strick.

THEOFRASTUS.

Hoe langh Jupijn vertoeft, een eenige oogeblik
Betaelt de schennissen en tempelschenderyen.
Dat leert den Godtsdienst en Godts heilighdom ontwyen.
Hoe quam de Koningin aen dit rampzaligh endt?

PIZANERS.

Zy had den rou beklaeght, en hare schult bekent

1837 *reuzerot:* Giganten en Titanen, die hier ook toe veroordeeld zijn.
1842 *Rijckscieraet:* de kroon van Salmoneus.
1843 *hofgezin:* de bedienden.
1844 *heeft uit:* het is gedaan met.
1846 *vertoeft:* draalt, uitstelt.
eenige: enkel.
1848 *dat leert ontwijen:* zoo gaat het als men ontwijdt.

Voor Jupiter, en sloegh van druck en schrick
aen 't razen.
Men leitze in 't hof, of rust en stilte haer genazen
In 't eenzaem kabinet, op eene ledekant.
En vintze flux geworght, gestickt aen dezen bant.
Geen geur, noch artseny, noch kruit herbaerde
't leven.
Op deze mare schijnt het gansche hof te beven,
Te dreunen van 't gekerm; het troostloos hofgezin
Vlieght razende en verbaest de zalen uit en in,
Niet anders of de stadt en 't hof, in rouw ge-
dompelt,
En van erfvyanden verweldight, overrompelt,
In brant stont, en de vlam, door alle straten ras
Geslagen, noch van Godt noch mensch te
blusschen was.
Wat kon er tegen staen? daer was gezagh noch
orden.
Elck volghde zijnen lust en moedtwil, die hen
porden.
Een ieder vlamt op roof, en rooft, en grijpt en vat.
Kleenoodie, kostlijckheid, juweel, gesteente en
schat
Wordt buit verklaert; men valt aen 't plonderen,
aen 't stroopen.
Men ramt de kamers op, de sloten springen open.
Wy bergen naulix noch den scepter, en de kroon,
En 't Koningklijck gewaet.

1851 *druck:* droefheid.
1852 *leit ze:* geleidt haar.
1855 *herbaerde 't leven:* riep haar tot het leven terug.
1856 *maere:* bericht.
1860 *verweldight:* overweldigd.
1863 *wat kon 'er tegen staen:* hoe zou iemand het kunnen tegengaan?
1864 *porden:* aanzetten (tot roof nl.).
1865 *vlamt:* verlangt.
1866 *kostlijckheit:* kostbaarheid.
1868 *op:* open.

THEOFRASTUS.

Dat u Jupijn beloon'
Voor dien getrouwen dienst; men moet hier orden stellen,
Of hof en tempel valt ten roof voor 's rijcks rebellen!
Heer Baziledes, neem de kroon aen, en het Rijck!

BAZILIDES.

Genade, Aertspriester, och verschoonme: met wat blijck
Of glimp van wettigheit kan ick de kroon aenvaerden?
Hoewel de Koningen van hunnen stam veraerden,
Noch magh geen onderdaen zich zetten in dien Staet
Door onderkruipingen, of reuckeloozen raet:
Men dient den breeden Raet en 't volck hierop te hooren.
Ick heb den Koning en het Rijck mijn trouw gezworen,
My met gestaefden eedt verbonden aen den staf
Van Elis, die dit volck veele eeuwen wetten gaf.
Ik vlam op kroon noch troon, maer wensche met mijne armen,
Gelijck een' vryen Staet, d'Eliders te beschermen.
Dat voeght een' Oppervooght des volcks, en op dien voet
Vernoegh ick allerbest de drift van mijn gemoedt.
Men stell' den Staet voortaen aen 't keurrecht, niet aen erven:
Dewijl de Deught verhuist, en dickwijl by 't versterven,

1874 *blijck:* bewijs.
1875 *glimp:* schijn.
1876 *veraerden:* ontaarden.
1886 *vernoegh:* bevredig.
1887 *keurrecht:* kiesrecht.
1888 Versta: omdat bij het sterven van den vorigen koning zijn goede eigenschappijen niet altijd op zijn opvolger overgaan.

Tot onheil van 't gemeen, veranderingen baert.
Zoo wordt het weesdom van dees heerschappij bewaert.

THEOFRASTUS.

Gy spreekt godtvruchtig: maer wat vordert uw verschoning?
Dees lantsaert eischt een hooft, een opperhooft, een Koning.

BAZILIDES.

Een eenigh hooft vervalt te licht tot dwinglandy.

THEOFRASTUS.

By 't Koningsdom gelt eer.

BAZILIDES.

Een rechte slaverny!
Het Recht des volcks wordt best bewaert by veele mannen.

THEOFRASTUS.

Als die veraerden, dan gebieden veel tirannen
In plaets van een!

BAZILIDES.

Is d'een of d'ander luttel vroom,
Zoo houdt de menighte den boosten by den toom,

THEOFRASTUS.

En als de menighte gesplist zit door krackeelen?

BAZILIDES.

Dan zit de Staet gescheurt.

THEOFRASTUS.

Wie kan die scheuring heelen?

veraerden: ontaarden.
luttel: weinig.
gesplist: verdeeld.

BAZILIDES.

De reden, en de tijt.

THEOFRASTUS.

Terwijl vervalt de Staet
Van quaet tot erger, en tot een onheelbaer quaet.

BAZILIDES.

Dan vint de kranckheit zelf eene uitkomst in d'elende.

THEOFRASTUS.

Dan zieltooght al de Staet, en d'arts verwacht het ende.
Is dees een opperhooft, zoo schaft hy tydigh raet,
En middel.

BAZILIDES.

Is 't een hooft, dat zijne kunst verstaet:
Maer dwaelt dit eene hooft zoo dwalen al de leden.
Een eenigh voorbeelt is 't bederf van tucht en zeden,
Of d'opgang van de deught; men vrage ervarenheit:
Zy geeft van hant tot hant het zekerste bescheit:

THEOFRASTUS.

Dat Monarchyen verr' den vryen Staet verduuren.

BAZILIDES.

Men gunne my wat tijts, ten minste weinige uuren!
Eerwaertste vader, kan 't uw heiligheit verstaen,
Ick zal met mijn gemoedt hier op te rade gaen,

1901 *de reden:* het verstand.
terwijl: intusschen.
1904 *al:* geheel.
1908 *is 't een hooft, dat zijne kunst verstaet:* als het hoofd zijn kunst verstaat, anders niet.
1911 *verr' den vrijen staet verduren:* dat monarchieën het vrij wat langer uithouden dan republieken.

THEOFRASTUS.

De hooge noot eischt spoet, verbiet dit uit te zetten;
Wanneer 't de noot vereischt, dan zwijgen stijl, en wetten.
Zoo gy dit weigert, nu dees storm van oproer brult,
En 't Rijck verslinden wil, wort u alleen de schult
Van 't algemeen bederf met reden toegeschreven.
De kerckpilaer zal dees verkiezing steunsel geven,
En stutten uwen stoel in aenstoot en gevaer.

BAZILIDES.

Eerwaertste vader, och, dit pack valt veel te zwaer
Voor mijnen zwacken hals: nochtans op uw behagen
Ontzegh ick niet dien last, tot heil des lants, te dragen.

THEOFRASTUS.

Zoo zweer dan heilighlijck den Godtsdienst, en Jupijn.

BAZILIDES.

Wy zweeren Gode en u en 't Rijck getrou te zijn.

THEOFRASTUS.

Godtvruchte Helt, en hooft der hoffelijcke benden,
Treck aen dit rijxgewaet, en vly het om uw lenden.
Het Rijck is zonder oir: het kent geen' trouwer vrient.
Gij hebt Jupijn oprecht, Godts volck getrouw gedient.
Nu kniel: aenvaert dien staf, en hanthaef Elis wetten
Ontfang dees kroon op 't hooft, en wacht u haer te smetten
Door ongodtvruchtigheit, of wreede dwinglandy

uit te zetten: uit te stellen.
ontzegh: weiger.
oir: erfgenaam (er is geen wettig erfgenaam).
staf: scepter.

REY VAN PRIESTEREN.

Leef lang, heer Koning: Heil met uwe heerschappy!

THEOFRASTUS.

Hoe kan Jupijn den staet der trotsen ommekeeren!
Hy eert ootmoedigen, die zijne Godtheit eeren.
Wat is Salmoneus nu? een bus, een hant vol stof,
Filotimie een lijck, een stanck van stadt en hof!
Heer Bazilides wort op 's Konings troon geheven.
De Godtsdienst triomfeert, wanneer de boozen sneven.

INLEIDING TOT JEPTHA.

Brandt vervolgt na verteld te hebben hoe Vondel door voorspraak van Anna van Hoorn bij de Bank van Leening werd aangesteld (zie aant. *Anna van Hoorn, Opdracht*): „Hier door was hy wel bewaart voor armoede, maar vondt zich verplicht den ganschen dagh op de bank te passen, de Heeren, die daar van stadts weeghen 't beleidt en opzicht hadden, met ontdekten hoofde ten dienste te staan: en zyne kunstpen, gewoon den hooghen tooneelstyl te schryven, en verheve gedachten op papier te brengen, most zich hier vernederen, (dewyl hy Boekhouder van de beleenbank was) om de panden, daar men d' arme of verlegene luiden geldt op leende, te boek te zetten: 't welk dien hooghvliegenden geest haast verdroot. Ook begon hy, als 'er maar weinig tydts overschoot, die uuren aan de Poezy te besteden, en allengs, het Lombaardtwerk meer en meer moede, den dienst, hem opgeleidt, te verzuimen, en in plaats van panden vaarzen te schryven. Daar vielen wel eenige klaghten over dit verzuym: maar de Heeren van de Bank zaagen zyn doen en laaten heuschelyk door de vingers, en leidden 't op zynen ouderdom. Dit duurde tot in 't jaar MDCLXVIII Toen hebben de heeren Burgermeesters, weetende hoe weinig dienst de bank van hem trok, hem van zyne bedieninge ontslaagen, mits behoudende zyn wedde: 't welk meest door voorspraak van den Heer van Polsbroek, Kornelis de Graaf, den Burgemeester Lambert Reinst, en de gunst des Heeren van Vlooswyk werdt uitgewerkt. De Heer van Oudtshooren gaf hem

te kennen, *dat de Heeren Burgemeesters hem hadden ontslaagen*, daar hy over verstelt stondt. Doch strax hoorende, dat men hem zyn wedde liet houden, streek de zwaarigheit van zyn hart, en hy bedankte de Heeren voor hunne gunst en weldaadt. Dus werdt hy weêr zyn eigen man, (naa dat hy meer dan tien jaaren in die Bank, voor hem een' halven kerker, hadt gezeeten) en al was zyne inkomst niet groot, hy hieldt zich met luttel te vreede, versleet de rest van zyn daagen gerustelyk met genoegen, en leefde noch byna elf jaaren.

Geduurende zyn verblyf in de bank van leeninge dichtte hy noch verscheide treurspeelen en andre werken van meer belang. In den jaare MDCLIX braght hy zyn' *Jeptha, of Offerbelofte*, in 't licht, aan de Vrou van Vlooswijk, tot een teeken van dankbaarheit, toege-eigent. Een treurspel uitneemend in allen deele: zulks geschikt, dat het, gelyk hy in 't Berecht na d'opdraght aanwyst, alle de tooneelwetten der ouden, met naamen van Aristoteles, zyns oordeels voldeelde.

Wij wijzen ten aanzien van Vondels „Berecht" dat latere uitleggers van Aristoteles' geschrift onder *peripetia* niet staetveranderinge of lotswisseling verstaan maar eerder „onverwachte wending". Ook het woord *agnitio* wordt anders opgevat: Vondel vat het op als het tot inzicht komen van eigen schuld, maar blijkbaar heeft Aristoteles hier aan de veel bij de Grieken voorkomende ontknooping gedacht, waarin op het eind van het stuk de hoofdpersonen elkaar plotseling als bloedverwanten herkennen.

AAN MEVROUW

ANNA VAN HOOREN,

GEMAELIN VAN DEN EDELEN HEERE

CORNELIS VAN VLOOSWYCK,

HEERE VAN VLOOSWYCK, DIEMERBROECK, EN PAEPEKOOP,
BURGEMEESTER EN RAET VAN AMSTERDAM.

Het heilighdom des bybels is behangen
Met beelden, die Massias, hoogh gewijt,
Uitbeelden, en gemoeten met verlangen,

Anna van Hoorn: „Dan eindelijk vonden zommige bloedtvrinden zijner huisvrouwe geraaden, eenigh ampt of bediening voor hem te verzoeken. Dit geschiedde meest door beleidt van zijn neef, Joan de Wolf, en buiten zijn toedoen; want hij was te edelaardigh om zijnen noodt te kennen te geven. Zij naamen dan in 't einde van 't jaar MDCLVII, of in 't begin van LVIII, haar toevlucht tot de Vrou van Vlooswijk, Anna van Hoorn, gemaelin van den Heere Kornelis van Vlooswijk, toen regeerend Burgemeester der stadt Amsterdam; ontdekkende zijn verlies en noodt, met verzoek van haar voorspraak bij den Heer Burgemeester. De Vrou van Vlooswijk, eedelmoedig van aardt, liet zich niet lang bidden; maar door 's mans waarde en noodt tot deernis bewoogen, braght eerlang te weegh, dat hij den lesten dagh van Januarius des jaars MDCLVIII, 's daaghs voor de jaarlijksche verandering der regeeringe, met een ampt in de bank van leeninge (dewijl 'er toen niet beters open viel) wierdt begiftight: een bediening, daar hij jaarlijks zeshonderdt en vijftig gulden van kon trekken (Brandt). Vondel droeg haar het eerste treurspel, Jeptha, op, dat hij tijdens deze bediening dichtte.

1 *behangen:* opgesierd, opgevuld.
3 *gemoeten:* tegemoet gaan.

Eer hy verschijnt ten offer op zijn tijt.
Zijn offerampt was uitgebeelt door dieren,
En menschen; zoo verbeelde ons Abels lam,
Verteert op 't eerste altaer in smoock, en vieren,
d'Onnozelheit, die 't kruishout op zich nam.
Aldus verbeelde ons Isack, offerreede
Op 't berghaltaer, den eerstgeboren zoon,
En eenigen, die 't al verzoende in vrede
Wat knielen kon voor dien genadetroon.
Het eenigh beelt van Isack kon verdoven
Alle offermans, en offers van de wet:
Maer deze maeght gaet al de mans te boven,
En geeft een kracht aen dees tooneeltrompet.
De sterckste zwicht voor d'allerzwackste kunne.
Gewis zy hoeft blancketsel noch cieraet:
Schoon 't mansbeelt haer den offerpalm misgunne,
Noch staet het stom voor d'uitspraeck van haer daet.
Als zy den eedt des vaders komt te hooren,
Verschricktze niet, maer antwoort offerreedt:

4 Vondel brengt gaarne verband tusschen de figuren uit het Oude Testament en Christus. Zoo o.a. bij Samson en Joseph. De hier verkondigde meening dat het Oude Testament de geschiedenis van Jesus reeds in tal van gebeurtenissen en personen allegorisch voorstelt, wordt in *Altaer-geheimenissen* behandeld. De Middeleeuwsche scholastici waeren eveneens deze meening toegedaan.

8 *onnozelheit:* onschuld.

9 *offereede:* gereed om geofferd te worden.

13 Versta: Izaäk (omdat hij zich vrijwillig ten offer liet brengen) alleen was meer waard dan alle andere offers van mannen en dieren, maar hij wordt door deze maagd overtroffen.
verdoven: in de schaduw stellen.

14 *offermans:* mannen, die als offer dienen.

15 *deze maeght:* de dochter van Jeptha.

16 *gaet te boven:* overtreft.

17 *kunne:* geslacht.

18 *zy:* de „maeght" n.l.

19 *mansbeelt:* man.

20 *uitspraeck:* beschrijving.

21 *offerreedt:* tot het offer gereed.

Heeft vader dit belooft, en Godt gezworen,
Voltreck, voltreck uw woort, en hoogen eedt,
Dewijl u Godt aen Ammon quam te wreecken,
Bezegel uw belofte: gunme alleen,
Dat ick bedruckt mijn' maeghdom vier paer weecken
Met speelgenoots in eenzaemheit beween.
Gehoorzaem komtze aldus in hooge brozen
Ten heiligen tooneele, en outer treên.
Graftjoffers, stroit nu leliën, stroit rozen
Voor 't morgenlicht, daer 't kruislicht op verscheen:
En gy, Mevrouw, die Franschen, Italjaenen,
Als neêrduitsch dicht, in hunne spraeck verstaet,
En menighmael tooneelen zaeght in tranen,
Gewaerdigh toe te luistren naer dees maet.
Gy zult de zon van zege, hier betogen
Met eene wolk van druck, niet zonder gunst,
Zien schilderen tapijt en regenbogen

25 *Ammon:* Jeptha heeft de Ammonieten verslagen.
26 *bezegel:* bekrachtig.
27 *bedruckt:* bedroefd.
29 *brozen:* tooneellaarzen (cothurni) door de Grieken bij hun opvoeringen gebruikt.
31 *Graftjoffers:* dames, die op de gracht (Heeren-, Keizersgracht) wonen.
32 *morgenlicht, daer 't kruislicht op verscheen:* de dageraad (Jeptha's dochter) die het kruislicht (de zon, Christus) aankondigt.
34 *neêrduitsch:* Hollandsch.
dicht: gedicht.
36 *gewaerdigh:* verwaardig u.
37 Versta: Gij zult niet zonder welgevallen (niet zonder gunst) zien hoe in dit stuk, waarin de zon der zege (Jeptha's overwinning) door een wolk van droefheid (zijn gelofte om zijn dochter te offeren) wordt gebroken, een lichteffect ontstaat (door de breking der zonnestralen) dat allerlei „tapijt en regenbogen van beeldewerck" (dus: veelkleurige beelden) doet zien, die door de dichter kunstig tot een geheel worden gerangschikt.
38 *druck:* droefenis.

Van beeldewerck, te schicken naer de kunst.
Magh deze maeght op uw behaegen stappen
Ten offer, tot een spiegel van de jeught,
De Schouburgh zal in zijne handen klappen:
De rouw des volcks verkeert in volle vreught.

op: ter voldoening van.
begunstelingen: begunstigers.

BERECHT

AEN DE BEGUNSTELINGEN DER TONEELKUNSTE.

Ick voere nu Jeptha, den zeeghaftigen helt, lantvooght, rechter, en veltheer der Hebreen, ten stichtigen treurtooneele, waer op mijne gedachten al menige jaeren geleden speelden: maer het spel bleef steecken, om de twee maenden uitstels, de dochter toegestaen, middelerwijl zy haer maeghdelijcken staet op de bergen beschreit: welck uitstel Arisoteles tooneelwet in het licht staet, want hy zeght dat het treurspel allermeest begrijpt den handel van eenen zonneschijn, of luttel min, of meer: waer tegens Buchanan in zijn treurspel van Jeptha, zich (behoudens zijne treffelijcke eer in de dichtkunste) te grof vergreepen heeft, ook tegens d'open-

[1] *zeeghaftigen:* overwinnenden.
[2] *stichtigen:* stichtelijken.
[3] *waer op:* op het voeren van Jephta ten treurtooneele nl.
[4] *speelden:* mee bezig waren.
[5] *om de twee maenden uitstels:* aangezien er tusschen Jeptha's ontmoeting met zijn dochter en haar offerdood twee maanden verloopen zijn, zou het treurspel niet in overeenstemming zijn met de tooneelwetten, aangezien het spel zich slechts mocht afspelen binnen een tijdsverloop van 24 uur.
[7] *staet:* toestand.
[8] *in het licht staet:* in tegenspraak komt met.
[9] *allermeest:* op zijn hoogst.
begrijpt: omvat.
[10] *eenen zonneschijn:* 24 uur.
of luttel min of meer: of weinig meer of minder.
[11] *Buchanan:* George Buchanan (1506—1582), leermeester van Jacobus I, dichtte o.a. *Jephtes*. Hij ging over tot het Protestantisme en werd hoogleeraar in Bordeaux.

baere waerheit der bybelsche historie: gelijck van
15 wijlen de heer professor Vossius, op de toneelwetten
afgerecht, dit in Buchanan overlang tegens my
bestrafte. Sedert de geschiedenis van Jeptha ern-
stiger bij my naergespoort, hoorde ick hoe Serarius
Arias, Saliaen, en andere treflijcke vernuften ge-

15 *Vossius:* de bekende Amsterdamsche hoogleeraar.
16 *afgerecht:* zeer goed thuis in, gespitst.
overlang: lang geleden.
17 *bestrafte:* afkeurde.
18 *by:* door.
naergespoort: bestudeerd.
Serarius: „Nikolaas Serarius was een zeer geleerd Jezuïet uit Lotharingen, doch die zich meestal te Ments opgehouden heeft. Hij schreef een aantal werken, die in 't jaar 1601 in drie deelen in folio zijn uitgekomen, en waarin, onder andere, zeer uitvoerige kritische beschouwingen en verklaringen voorkomen van 't Oude Testament; men kent hem echter over 't algemeen meer belezenheid dan scherpzinnige oordeelkunde toe; hoewel Scaliger, die anders niet licht te bevredigen viel, hem geen geringen lof toezwaait. Zijn beste werk wordt gehouden een vertoog over de de onderscheidene Joodsche sekten. Hij stierf in 1609." (v. Lennep).
19 *Arias:* „Benedictus Arias Montanus was een der geleerdste theologanten, die Spanje gehad heeft. Hij leefde in de zestiende eeuw, terwijl hij, volgens sommigen te Frexevulcen, een dorp in het bisdom van Bajadoz, volgends anderen te Xercis (Xeres) de la Frontera in Andaluziën werd geboren, hoewel hij zichzelve uitgaf voor een Seviliaan, wellicht omdat hij in Seviliën werd opgevoed. Hij was van edele afkomst; doch van onvermogende ouders, zoo dat hij door de hulp van anderen studeeren moest. Te Alcata ter Hooge Schole liggende, oefende hij zich in de Oostersche talen, en reisde hierop door Italiën, Frankrijk, Duitschland, Nederland en Engeland, zich in de talen van elk dier Rijken evenzeer bekwaam makende. Hij werd vervolgends Ridder der geestelijke orde van Sint Jakob, daarna Priester, en behaalde veel lofs op de Kerkvergadering van Trente, waarheen hij den Bisschop van Segoviën had vergezeld. Na zijn terugkomst oordeelde hij zich geheel aan de studiën te moeten overgeven, en hield zich te dien einde bij Aracena in het Andaluzische gebergte op, waar hem echter Filips II van afriep, om hem tot een nieuwe uitgave des Bijbels te bezigen; een arbeid, welken hij ondernam en met goeden

voelden dat Jepthas krijghstoght tegens de wederspannige Efraïmmers noch uitgevoert wiert, eer de gemelde twee maenden uitstels verstreecken waren, schoon het boeck der Rechteren, en Josefus deze orden niet houden, om het verhael van Jeptha en zijne offerhande, alreeds begonnen, niet te storen en te deelen, maer vervolgens achter een te beschrijven. Dees hinderpael hiermede verzet zijnde (want het is klaer dat men in het heilighdom des bybels niets magh veranderen), nam ick voor dit werck op te zetten, oock in dier voege, dat het alle eigenschappen, tot een volkomenheit vereischt in

uitslag volvoerde en weêrwil van de moeilijkheden, waarmee hij te kampen had: zoo dat hij er o.a. zelfs een reis voor naar Rome moest doen. De koning bood hem bij zijn terugkomst een Bisdom aan, 't welk hij echter afsloeg. Hij stierf in 1598 in 71-jarigen ouderdom, en liet talrijke, zoo theologische als poëtische werken na." (van Lennep).

Taliaen: „Jacobus Salianus, geboortig van Avignon, in 1557 geboren, trad in 1578 in de Orde der Jezuïeten, waar hij met grooten lof onderwijs gaf. Hij was Rektor in de zamening (congregatie) te Besançon en stierf te Parijs in 1640. Behalve vele andere werken liet hij zijn Annales Veris Testamenti, in zes deelen, na. Bewust, hoe het schrijven van „korte begrippen" dikwijls aanleiding geeft, dat uitmuntende werken ongebruikt blijven en vergeten worden, ried hij Spandonius, die hem vroeg zijn Annales in een kort begrip te mogen brengen, even als hij reeds vroeger Baronius gedaan, had, zulks ernstig af; doch, bevreesd, dat des-niette-min een ander 't ondernemen mocht, deed hij het zelf en bracht al wat hij in zijn Annales zoo wijdloopig had beschreven, in een klein bestek te samen, doch met zooveel oordeel, dat de lezers, om volkomen naricht te verkrijgen aangaande de zaken, hierin voorkomende, wel gedwongen waren zijn groot werk te raadplegen." (v. Lennep).

20 *gevoelden:* van gevoelen waren.
23 *Jozefus:* Flavius Josephus, Joodsch geschiedschrijver.
24 *orden:* rangschikking, volgorde.
26 *deelen:* verbrokkelen.
vervolgens: in geregelde volgorde.
28 *klaer:* duidelijk.
27 *nam ick voor:* vatte ik het plan op.
30 *dit werck op te zetten:* dit werk te beginnen.

zich moght besluiten, en te gelijck den aenkomenden treurdichteren dienen tot een voorbeeldelijck onderwijs van het toestellen der treurspelen. Aristoteles heeft zijne leerlingen ingescherpt, hoe veel gelegen zy aen eenige schickelijcke stellinge, in de voorbeelden der leerlingen en kunsten, by overoude wijzen, ten hooghste waergenomen, en in zijn onderwijs van de dichtkunst by den gemelden niet overgeslaghen. Zoo plaghten de doorluchtigste Italiaensche schilders, in hunne historischilderyen byzonder op het wel schicken, de kroon van hunne wercken, te passen. Het spel heeft zijne behoorlijcke hoegrootheit, en leden, met de maete van evenredenheit gemeeten. De gansche handel van Jeptha is een, en eenigh, en de verscheydenheit der bedrijven, en alle omstandigheden van tijt en plaetse en andersins worden hier tot het uitvoeren en voltrecken van dezen eenigen handel geschickt: dewijl de schickelijcke t'zamenstellinge der bedrijven de ziel des treurspels genoemt wordt, dat zonder deze niet rechtmaetigh kan bestaen, schoon'

32 *in zich besluiten:* bevatten.
34 *toestellen:* vervaardigen, in elkaar zetten.
35 Versta: Aristoteles heeft zijn leerlingen ingescherpt, hoeveel gelegen is aan een behoorlijke rangschikking, die in stukken, welke als voorbeelden van kennis en kunst mogen worden beschouwd, door overoude wijzen vervaardigd in hooge mate zijn in acht genomen, en in zijn verhandeling over de dichtkunst is dit vraagstuk bij den gemelden geleerde (Aristoteles) niet overgeslagen.
38 *waergenomen:* in acht genomen, behartigd.
40 *doorluchtigste:* meest verheven.
42 *op het wel schicken:* op de compositie
43 *passen:* letten.
44 *behoorlijcke:* zooals het behoort.
hoegrootheid: omvang.
leden: onderdeelen.
49 *geschickt:* gerangschikt.
50 *schickelijke:* behoorlijke

er manhaftige uitspraeck, nochte zeden, nochte spreucken ontbreecken. Ons tooneel staet hier doorgaens onverwrickt en vast, voor het hof te Masfe in Galaäd; eene uytsteeckende opmerckinge, waerop Euripides in zijne volwrochte Fenisse zonderling gelet heeft. Het spel is niet eenverwigh, maer geschakeert; zoo heeten wy het volkomener slagh van spel, dat niet altijt eenen zelven toon van droefheid of blyschap houdt, maer van staet verandert, het zy van ongeluck in geluck, of van geluck in ongeluck, gelijck in Filopaie sterck: in Jeptha flaeuwer gezien wort. Oock levert deze geschiedenis den rechtschapen aert van een treurspel: want de zwaericheit en het haperen valt niet simpelijck tusschen gemeene of verre bloetvrienden, maer tusschen het naeste bloet, vader, moeder, en dochter, een eenige dochter, en gemael, en gemalin. Jeptha, de hoofdpersonaedje, uit den stamme van Manasse gesproten, en een doorluchtigh veltoverste, verschijnt hier nochte heel vroom, nochte onvroom, maer tusschen beide: want hy verliest door onweetenden yver, ongehoorzaemheit, en het overtreden der wet en zijnen vaderlijcken plicht, den naem van eene volkome vromicheit, en staet hierom, voor zijne verzoeninge met Godt, en den aertspriester(waer na hy endelijck heilighlijck

53 *manhaftige uitspraack:* mannelijke welsprekendheid.
zeden nochte spreuken: karakteristiek en redeneeringen in den vorm van algemeen geldende waarheden.
56 *een uitsteeckende opmerckinge:* iets, waar vooral op gelet dient te worden.
57 *Euripides:* Grieksch tooneelschrijver.
Fenisse: Phoenissae, door Vondel vertaald als Feniciaansche of gebroeders van Thebe.
58 *zonderling:* in het bijzonder.
59 *heeten:* noemen.
66 *zwaericheit:* moeilijkheden, dramatische handeling.
67 *gemeene:* gewone.
bloetvrinden: bloedverwanten.

overlijdt, en namaels onder de Heiligen, als in triomfe, omgevoert wort), tusschen vroom en onvroom, eene hoedanigheyt eigentlijck in een personaedje van een volkomen treurspel vereischt. De beide hooftcieraden, hier by een gevoeght, by de Latijnen peripetia, en agnitio, of staetveranderinge, en herkennis genoemt, gaen in arbeit, om hunne kracht met eene maghtige beweeghenisse te baeren: want d'onmaetige blyschap der moeder (aldus te voorschijn gebrogt, om hier na het weeligh hart eenen zwaerder slagh te geven) verandert in d'uiterste droefheit, gramschap, wraecklust, en zinneloosheit: gelijck 's vaders reuckelooze offeryver in een schrickelijck en bykans mistroostigh naberouw: en zij komen beide te spaede tot kennis, d'eene van haer dochters ongeluck, d'ander van zijne blintheit, in het godeloos uitvoeren der dwaze offerbelofte. De uitbreitsels, by de Latijnisten episodia geheeten, worden niet tegens de natuur ingedrongen nochte te verre gehaelt, maer dienen ter zaecke, en zetten den handel eenen heerlijcken luister by. Onder de trapsgewijze en langksaeme opsteigeringe wort'er by wijlen eenigh zaet van het toekomende gezaeit, dat te zijner tijt opkomt, om opmerkende toehoorders geduurigh t'onderhouden, in eene bespiegelinge van het navolgende. De rede is gezedevormt naer den staet en gesteltenis der

80 *omgevoert:* voorgesteld.
81 *hoedanigheit:* eigenschap, gesteldheid des gemoeds.
84 *staetveranderinge:* verandering van gemoedstoestand.
85 *gaen in arbeit:* toestand voor het baren.
91 *reuckelooze:* roekelooze.
93 *spaede:* laat.
95 *blintheit:* geestelijke blindheid.
99 *heerlijcken:* vorstelijken, prachtigen.
101 *opsteigeringe:* opgang (van de handeling)
104 *bespiegelinge:* overdenking.
105 *gezedevormt:* samengesteld
staet: positie.

personaadje, zonder het welck goeden en quaden ondereengemengt worden, en de schouburgh, ten nadeele van het staetgezagh, eene school van gebreken, en niet van deughden streckt, waerin zelfs aeloude toneelmeesters van het rechte wit afdwaelden. Om dien misslagh te schuwen, zochten wy op de voeghlijckheit te letten, en elcke personaedje naer zijne oude, staet, en gelegenheit uit te beelden, en de zeden, en spreucken naer de leest van elcks lijf te passen. Men vint hier dryderhande oude: de jeught der dochter, de middelbaere oude in vader, en moeder, den ouderdom in den hofmeester, en eersten hofraet. De dochter draeght zich godtvruchtigh, gehoorsaem, en eerbiedigh neffens Godt, vader, en moeder, en den hofpriester. De moeder wort, naer den tederen aert der vrouwen, ingevoert dertel, moedigh, en uitgespat in voorspoet, en liefde tot haere eenige dochter, en entlijck zooveel te dieper in kleenmoedigheit, over hals en hooft, gedompelt. Jeptha draeght zich manhaftigh, en gestreng in den oorlogh, is reuckeloos yverigh in 't beloven, onverzetbaar in 't beloofde te voltrecken en wort ondertusschen in het vaderlijck harte van weemoedigheit geschockt, en getroffen, en blijft entlijck, tot naberouw en herkennis van zijn lasterstuck gekomen, niet wederhoorigh om dit te boeten, en zich met Godt, en den aertspriester, Godts mont, en de levendige stem der wet, te verzoenen. De hofmeester toont zich, naer den eisch van een

108 *streckt:* dient.
109 *rechte wit:* goede doel.
110 *schuwen:* vermijden.
zochten we: deden we ons best.
112 *oude:* leeftijd.
117 *draeght zich:* gedraagt zich.
126 *onverzetbaar:* onverzettelijk.
129 *herkennis:* erkenning.
130 *wederhoorigh:* weerbarstig.
132 *levendige:* levende.

weereltlijck raetsheer, en zijnen hoogen ouderdom, nadachtigh, en omzichtigh in beleit, en raetgeven. De hofpriester, en wetgeleerde yveren voor de wet, en waarachtigen godtsdienst, hanthaven het hooftgezagh des aertspriesters, poogen alle schandaelen, naer hun vermogen, te weeren, en ondertusschen den lantvooght met alle bescheidenheit, den staet en vaderlande ten beste, in te volgen, zoo veel hun heiligh ampt en wijdinge eenighzins lijden kan. De hofpriester laet ten leste Jeptha in zijne verlegenheit niet steecken, nochte de misdaet onbestraft, maer wijst hem naer den aertspriester, om uitkomste te vinden, en alle steurnis, tegens d'aenkomste der bedgenoote, te minderen. Hy bejegent de wederkeerende moeder naer heure kranckheit, zetze allengs neder, vertroostze, en voorspelt, door eene heimelijcke openbaeringe, Jepthaes geluckzaligheit, en heiligheit, namaels, onder de gelovige helden en heiligen ten toon te voeren. De reien der maeghden blijven middelerwijl zedigh, in het heelen der geheimenisse, haer toebetrouwt, getrouw in het vertroosten en stercken der godtvruchtige dochter, begunstigen de billijckheit, keeren het onheil, naer heur vermogen, en verheffen de gehoorzaemheit. Aldus woelen, tuimelen, en barnen hier verscheide hartstoghten, door geduurige veranderingen van den beginne tot het ende. De slagh, voorheene tegens Ammon geslagen, wort in 't voorbygaen slechts beknopt en kort aengeroert: de strijt sedert tegens Efraïm gestreden, breet verhaelt, dewijl dit niet kon vertoont worden, ook buiten tijts was.

135 *nadachtigh:* nadenkend, wijs.
144 *verlegenheit:* moeilijkheid.
150 *heimelijcke:* geheime.
157 *verheffen:* prijzen.
158 *barnen:* branden.
164 *oock buiten tijts was:* eerder voorviel dan in den tijd, dat de handeling van het stuk plaats vond.

De maeght sterft niet voor d'oogen des aenschouwers, gelijck Horatius in zijne Dichtkunste leert, om ongeloofwaerdigheit te schuwen. Ondertusschen wort de voorbereidinge ter doot den oogen niet onttrocken: dewijl het zien meer de harten beweeght dat het aenhooren en verhael van het gebeurde: schoon de toestel des treurhandels zoodaenigh behoorde te wezen, dat die, zonder eenige kunstenary, of hulp der lijdende personaedje, maghtigh ware alleen door het aenhooren en lezen der treurrolle (zonder wanschape en gruwzaeme wreetheden te vertoonen, en misgeboorten, en wanschepsels, door het ontstellen van zwangere vrouwen, te baeren) medoogen en schrick uit te wercken, op dat het teurspel zijn einde en ooghmerck moght treffen, het welck is deze beide hartstoghten in het gemoedt der menschen maetigen, en manieren, d'aenschouwers van gebreken zuiveren, en leeren de rampen der waerelt zachtzinniger

aenschouwer: toeschouwer.

Horatius in zijne dichtkunste: „in *Ars Poetica*, vs. 185.

Ne pueros coram populo Medea trucidet
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus.

d.i.

Medea slachte, en dat met eigen handen,
Haar telgjens niet.
Voor de oogen van 't geëerd publiek;
Geen Atreus met zijn schotel ingewanden
Make in de zaal d'aanschouwers ziek." (v. Lennep).

schuwen: vermijden.

toestel: intrigue.

maghtigh ware: in staat was.

door het ontstellen van zwangere vrouwen: men zegt, dat tijdens een vertooning van de *Eumeniden* van *Aeschylos* het ontwaken ver Furiën zoo schrikaanjagend was, dat enkele vrouwen miskramen kregen van schrik Bij de wet werd de Rey toen van vijftig op vijftien en later tot op twaalf personen verminderd.

en gelijckmoediger verduuren. Wy zochten ook te bereicken de dry deughden des tooneelstijls, klaerheit, en geloofwaerdigheit doorgaens, en kortheit ter behoorlijcke plaetse. Dit treurspel treet voort op vaerzen van tien en elf lettergreepen: naerdien de edele heer Ronsard, de vorst der Fransche dichteren deze dichtmaet hooghdravender oordeelt, en beter van zenuwen voorzien, en gesteven dan d'Alexandrijnsche, van twalef en dertien lettergreepen, die, zoo veel langer, naer zijn oordeel, flaeuwer vallen, en meer op ongebonde rede trecken, ten zy deze, uit eenen uitnemenden meesters koker komende, zich verheffen, gelijck uitheffende schilderyen, en, rijck gestoffeert, en doorwrocht, van gemeenen kout en ommegangk verre afgescheiden zijn; een uitsteeckentheit bovenal in treurspelen vereischt, vereischt, gelijck Ovidius, wiens Medea, helaes, verloren blijft, in dit vaers opzong:

Hoe hoogh men drave in stijl en toon,
Het treurspel spant alleen de kroon.

Om in dezen treurhandel nergens het leven, zijn voorbeelt, te bezwijcken, ververschten wij ons geheugenis met overlezen, en herlezen van Aristoteles

184 *verduuren:* verdragen.
zochten: trachtten.
186 *doorgaens:* steeds door.
187 *ter behoorlijcke plaetse:* waar het gepast was.
188 *naerdien:* aangezien.
189 *Ronsard:* (1524—1585), de bekende Fransche dichter.
190 *hooghdravender:* verhevener.
193 *flaeuwer vallen:* rhythmisch zwakker zijn.
194 *ongebonde rede:* proza.
196 *uitheffende schilderijen:* schilderijen en relief.
197 *gemeenen:* gewonen, alledaagschen.
203 *kroon:* Vertaling van: Omme genus scripti gravitate tragoedia vincit.
205 *het leven te bezwijcken:* voor het leven onder te moeten doen.
zijn voorbeelt: van den treurhandel nl..

en Horatius Dichtkunst, en hunne uitleggers over de zelve stof, naemelijk, Robertellus, Madius, Lombardus, Scaliger, Heinsius, en de voorrede van Huigh de Groot, op Euripides vertaelde Fenisse, Castelvetro, Delrius, en Strada, oock Vossius, en Menardieres, die beide, elck om het wackerste, d'een in Latijn, d'ander in Fransch, den Schouburgh, het worstelperck der menschelijcke hartstoghten, helpen opbouwen.

Maer gelijck den Griecken d'eer van den heerlijcken vont der toneelspelen, allengs by trappen in top gesteigert, niet kan gelochent worden, zoo vereischt een gewijt treurspel, op hunnen leest geschoeit, tot het uitvoeren, keur van bequame personaedjen, en toestel van tooneel, en maetgezang van reien, geoefent door eenen grooten Orlando, om onder het speelen d'aenschouwers te laeten hooren eene hemel sche gelijckluidentheit van heilige galmen, die alle deelen der goddelijcke zangkunste in hunne volkomenheit zodanigh bereickt, datze de zielen buiten zich zelve, als uit den lichame verruckt, en ten volle met eene voorsmaeck vande geluckzaligheit der Engelen vergenoegt.

Wy oordeelden niet ondienstigh dit teurspel, en zijne omstandigheden t'ontleden, of het opwassende en leergeerige Nederduitschen leerde opmercken, om zich, als van een tooneelkompas, hier van op deze holle dijningen, te dienen, alle klippen en zantplaten van doolinge, en schipbreuck van on-

212 *Menardieres:* de hier genoemde schrijvers publiceerden werk naar aanleiding van Aristoteles en de Ars Poetica van Horatius.

222 *Orlando:* Orlando Lasso, de bekende Zuid-Nederlandsche musicus (1520—1591).

227 *verruckt:* weggerukt.

231 *opwassende:* opgroeiende, jeugdige.

232 *Nederduitschen:* Hollanders.

wettige schickinge te mijden, en eintlijck, beter gemaniert de gewenschte haven van de volkomenheit der tooneelkunste in te zeilen. Behaeght het hun, laetze eens lustigh en rustigh in de handen
240 klappen, en my helpen hooge en laege staeten met spel en zang stichten en verheugen.

236 *schickinge:* rangschikking.
240 *hooge en laege staeten:* hoog- en laaggeplaatsten.

INHOUDT.

Jeptha, Galaäds natuurlijcke zoon, wert, na zijn vaders doot, van zijne broederen, als onwettigh, uit het erfdeel gestooten. Hy, van nootdruftigheid aengeperst, geneerde zich by Heidenschen roof, en gaf treflijcke proeven van dapperheit; dies hem de bloetvrienden, en Hebreen, van d'Ammonners beoorloght, uit noot ten veltheere, lantvooght, en rechter kozen, om zich t'ontlasten van het afgodische juck der slavernye, achttien jaeren lang gedraegen. Hy hierop te velde treckende, beloofde Gode, indien het heir d'overhant behielt, op te offeren wat hem eerst uit zijne poorte zoude bejegenen. Hier na zeeghaftig wedergekeert, gemoete hem zijne eenige dochter, die zich gehoorzaem en gewilligh ten offer instelde, behoudens datze twee maenden haeren maeghdelijcken staet op de bergen moght beschreien, het welck de vader haer toestont. Middelerwijl stonden d'Efraïmmers uit haet en nijt tegens hem op, die hy in eenen veltslagh ver-

3 *van nooddruftigheid aengeperst:* doordat hij niet in hetgeen hij voor zijn onderhoud noodig had kon voorzien.
4 *geneerde zich:* onderhield zich.
5 *treffelijcke:* voortreffelijke.
6 *bloetvrinden:* bloedverwanten.
Ammonners: Ammonieten.
10 *heir:* leger.
12 *zeeghaftig:* overwinnend.
13 *gemoete:* trad tegmoet.
14 *instelde:* bood, voorbereidde.

delghde: waer na de dochter van de bergen, de vader uit den slagh wedergekeert, haer Gode ten brantoffer opofferde.

Het tooneel is voor het hof te Masfa. Het treurspel begint voor den opgang, en eindigt met den ondergang der zonne.

De stof is genomen uit het boeck der Rechteren.

SPREECKENDE PERSONAEDJEN

HOFMEESTER, *Eerste raet.*

FILOPAIE, *Jepthaes gemaelin.*

SLOTVOOGHT.

REY VAN MAEGHDEN.

IFIS, *Jepthaes dochter.*

JEPTHA, *De lantvooght, rechter en veltheer*

HOFPRIESTER.

WETGELEERDE.

Filopaie: die haar kind liefheeft.
Ifis: de dappere.

HET EERSTE BEDRIJF.

HOFMEESTER, FILOPAIE.

HOFMEESTER.

De tijding van uw' heer vooruitgevlogen
Jaeght u voor den dagh ten bedde uit, en uwe oogen
Gaen op, eer 't licht den hemel open sluit.
Al 't hof krioelt, de blyschap moet 'er uyt.
Men rust zich toe, om zegenrijck te pralen
En Jeptha weêr met staetsie in te haelen.

FILOPAIE.

't Heb jaeren lang geworstelt en gestreên
Met rampen: noit waeide eene buy alleen
Mij over 't hooft, of d'andre stont 'er neffens;
Maer nu, Godt lof, komt mijn geluck al teffens
My 'thuis. 'k Verwacht mijn dochter t'huis van daegh
Van 't hoogh geberghte en hoor de nederlaegh
Van Efraïm. Godt zegende 's lants hoeder.
Hoe weeligh valt de dochter haere moeder,
De brave helt zijn blijde bedtgenoot
In d'armen, als een dau in 's aerdrijcks schoot!
Hoe vrolijck zal ickze alle bey bejegenen!
Geen vloecken schaen, als Godt dit hof wil zegenen.

3 *op:* open.
10 *teffens:* tegelijk.
14 *weeligh:* blijde, verheugd.
17 *bejegenen:* ontmoeten.
18 *vloecken:* vervloekingen.

HOFMEESTER.

Toen Godt dit hof wou zegenen, verdween,
Verstoof het hier van Ammon en al scheen
Ons Efraïm verre over 't hooft gewassen,
Een hooger maght kon hem ontharrenassen.

FILOPAIE.

Indien oit vrou van blyschap sterven kon,
Is 't wonder, dat ick levendigh de zon
Verwacht; zoo had de blyschap al de geesten
Van 't hart gezet, toen ick, op d' eer der feesten,
Mijn lief in zijn triomfe, na den slagh
En Ammons val, verwellekomde en zagh
Hem heerlijck hier te Masfe 't hof opvaeren
Door al den drang en toevloet van de schaeren.
Ick zeegh, op dat gezicht, ter aarde in 't stof.
De hofstoet droegh my, als een lijck, op 't hof,
Totdat mijn hart bequam, natuur zich redde.
Mijn dochter stont bekreeten voor het bedde
En steende en kermde en zuchte in zulck een noot.
De vader sprack: nu, moeder is niet doot;
Zij krijght haer verf. Toen kusteze mijn wangen
En bleecken mont, uit hartelijck verlangen.
Ick quam, gelijck de zon uit eene wolck,
Te voorschijn, toegejuicht van 't hof en volck.
Nu wort die vreught verdubbelt, want wy hooren,
Dat Efraïm den veltslagh heeft verloren,
Voor Jeptha vlught naer d'oevers der Jordaen.
Zoo moeten al Godts vyanden vergaen.

21 *over 't hoofd gewassen:* de meerdere, de sterkere.
25 *zoo had de blijschap al de geesten van 't hart gezet:* dan had ik van blijdschap mijn bewustzijn verloren.
26 *d'eer der feesten:* het grootste, mooiste der feesten.
31 *op dat gezicht:* toen ik dat zag.
33 *bequam:* tot zich zelf kwam.
34 *bekreeten:* behuild.
35 *steende:* steunde.
37 *verf:* kleur.
44 *moeten:* mogen.

HOFMEESTER.

Mevrouw, 't is kunst de blyschap in te toomen,
Zoo wel als rouw te maetigen. Wy koomen
In beide wel te kort. De weerelt gaet
Door druck en vreught bij beurte. Wie de maet
En regel treft is wijs. De kanssen keeren.
Men spiegle zich aen Jeptha, om te leeren
't Verandren van elcks lot, dan droef, dan bly.
De zwaertzy zet hem hoogh, de spillezy
Verneêrt hem door d'onwettigheit in 't erven;
Dies hy, geschupt van zijne broers, most zwerven,
Zich eerst in Tob geneeren op den roof,
Daer hy den bloet van 't Heidensch ongeloof,
Gelijck een dam, behinderde in te breecken.
Wat heeft zijn deught ons menigmael gebleken!
Het heiloos heir van Ammon quam in 't velt
Hereischen al wat Juda met gewelt
Zijn Goôn ontruckte, als Isax erfgenaemen
Eerst herwaert uit Egypten over quamen,
Schoon 't Ammon niet, maar 't hooft der Amorreen
Ontruckt, by ons dry eeuwen achtereen
Bezeten was in pais. Men zat verlegen.
Gansch Galaäd zocht troost aan Jepthaes degen,
Verhief hierom 's lants balling tot 's lants hooft,

45 *'t is kunst:* het is moeilijk.
48 *druck:* droefenis.
52 *zwaertzy, spillezy:* uitdrukkingen aan het leenrecht ontleend: „van vaders kant, van moeders kant." Van vaders kant stond hij in eere omdat hij de zoon van Galaäd was, hij had echter daar zijn moeder niet met Galaäd getrouwd was, geen aandeel in de erfenis.
53 *verneêrt:* vernedert.
54 *geschupt:* verstooten.
zich geneeren: zich onderhouden, in zijn onderhoud voorzien
57 *behinderde:* verhinderde.
58 *heeft gebleken:* is gebleken. Vondel neemt het werkwoord hier blijkbaar transitief.
60 *hereischen:* terug eischen.
62 *herwaert:* hier naar toe.

En over 't heir. Op dit verdragh belooft
Hij hun zijn trou, en strijt, als 's volcks verweerder,
Wint twintig steên, wort hier als triomfeerder,
Te Masfa, na dien zwaeren slagh, begroet.

FILOPAIE.

Mijn dochter juicht hem vrolijck in 't gemoet,
Groet vader voor de hofpoort met tamboeren
En reien; maar dit scheen zyn hart t'ontroeren.
Doch d'oirzaeck kon ick noit uit hem verstaen.
Daer schuilt iet, my te duister om te raen.

HOFMEESTER.

Niet duister, want het is terstont gebleken,
Hoe Efraïm den kam quam op te steecken,
By duizenden den zegenrijcken helt
Het voorhooft biên en daegen in het velt,
Daer d'allerhoogste uw wapenrecht verdaedight.

FILOPAIE.

De hemel heeft ons weder begenadight.
Zoo schijnt de vorst een Godt, geen sterflijck mensch,
Wien 't lot niet dient, het rolt naer mijnen wensch.

63 *Amorreen:* Amorieten.
64 *bij ons:* door ons.
65 *bezeten:* in bezit gehouden.
pais: vrede.
verlegen: in nood.
72 *juicht en groet:* Filopaie verhaalt hier in den tegenwoordigen tijd de gebeurtenissen, die twee maanden geleden plaats vonden. Ook de *hofmeester* sprak reeds over dezelfde gebeurtenissen in den tegenwoordigen tijd.
73 *tamboeren:* trommels.
75 *verstaen:* begrijpen.
76 *iet:* iets.
81 *verdaedigt:* verdedigt.

HOFMEESTER.

Een teere vrou spat uit, al te ongelaetigh,
In weelde en druck; een manshart draeght zich maetigh
In beide en kent het weifelende lot;
Dat rolt elck toe naer 't wijs beleit van Godt.
Niets staet hier stil. Geen blyschap is volkomen.
Geen druck mist troost, en tusschen hoop en schroomen
Verslijt de tijt des levens. Quaet en goet,
Elck heeft zijn tijt en beurte, als eb en vloet.

FILOPAIE.

Ons erfenaeme en dochter dorst ons vergen,
Of zy een wijl zich eenzaem op de bergen
Verquicken moght met haeren trouwen rey.
De vader gaf haer vrolijck het geley.
Zij scheide, en nu zijn net, naer dat ick reecken,
Twee maenden, dat my lastigh viel, verstreecken.

HOFMEESTER.

Men zalze haest ten hove weder zien.

FILOPAIE.

'k Zal haer met vreught omhelzen, zoo misschien
Geen ongeval, Godt keer' 't, haer stuit in 't keeren.
Een moeder kon misschien haer hart ontbeeren,

85 *spat uit:* is uitbundig.
ongelaetigh: buitensporig, mateloos.
86 *weelde:* voorspoed.
druck: droefenis.
draeght zich: gedraagt zich.
90 *schroomen:* vreezen.
93 *vergen:* vragen.
98 *dat my lastigh viel:* die mij zwaar vielen.
99 *haest:* weldra.
101 *Godt keert 't:* God verhoede het.
102 *ontbeeren:* missen.

Haer eenigh kroost geensins; een kint, nu rijp
En huwbaer, meer dan menschelijck begrijp
Kan vatten, met vernuft verciert en gaven.
Men ziet om 't hof de jonge heeren draven
En vlammen op der maeghden bloem, zoo schoon.
Godvruchtigheit spant in het hart de kroon,
Als 't eêlste, daer de hemel haer me zegent.
Gelukkigh die zoo schoon een roos bejegent,
Geluckigher dieze afpluckt, met zijn hant.
Zoo 't vrystont zulck een perle, een diamant
Te hechten aen een kroon, 't zou Memfis passen:
Maar neen, z' is voor geen' Heiden opgewassen,
Geen' koning, die, noch vremt van Moses wet,
Onwaerdigh is dees schoone in 't heiloos bedt
T'omhelzen, schoon zijn kroon in top moght steigeren.
Al eyschte haer een koning, 'k zouze weigeren.
Hofmeester, is 't niet recht, bestraf mijn' roem.

HOFMEESTER.

Mevrouw, gy noemde uw dochter flus een bloem.

FILOPAIE.

Met reên; is 't vreemt, dat ick haer schoonheit prijze?
Een bloem gelijcke?

103 *eenigh kroost:* haar eenig kind.
104 *begrijp:* verstand.
105 *vernuft:* verstand.
verciert: begaafd.
107 *vlammen op:* vurig verlangen naar.
110 *bejegent:* tegenkomt.
113 *'t zou Memfis passen:* ze zou koningin van Egypte kunnen worden.
114 *opgewassen:* opgegroeid.
115 *vremt:* vreemd.
117 *steigeren:* stijgen.
119 *bestraf:* keur af.
is 't niet recht: is het niet goed.
120 *flus:* zooeven.

HOFMEESTER.

Ick straf het geener wijze.
Maer zaeghtge noit des morgens bloemen staen.
En vontze voor den avontstont vergaen,
Van brant gezengt, van hagelsteen geslagen,
Of afgemaeit? Wat kan een bloem verdraegen,
Een buye ter genade in ope lucht!

FILOPAIE.

Wat zeghtge? quam u eenigh droef gerucht
Ter ooren?

HOFMEESTER.

Neen, ick heb niet quaets vernomen,
Prijs schoonheit, als een gaef, van Godt gekomen,
Maer stelle alleen 't verwelcken bij de verf
Der schoonste bloem. Godt laetze vader erf
Bezitten. 'k Wensch, dat gy in haer moogt leven
En haere vrucht.

FILOPAIE.

Dat wil de hemel geven,
Die, onder tien geboôn van Moses wet,
Wie d'ouders eert in zulck een waerde zet,
Dat hij haer heil belooft en blijde jaeren.
Op zulk een' wensch wil u de hemel spaeren.

HOFMEESTER.

Dat zy, van 't land, de vader, uit den slagh,
U, elck om 't blyste, in d'armen vallen magh,
Is al mijn wensch; het kan niet lang vertrecken.

122 *gelijcke:* vergelijk.
straf: keur af.
131 *maer stelle alleen 't verwelcken bij de verf der schoonste bloem:* maar neem in aanmerking dat de schoonste bloem niet alleen een mooie kleur heeft maar ook moet verwelken.
136 *in zulck een waerde zet:* zoo hoog verheft.
138 *op:* ter voldoening van.
wil: moge.
141 *vertrecken:* duren.

FILOPAIE.

Ick hoop, mijn heer zal zelf de bo verstrekken.
Daer, duncktme, hoort men 's lants bazuin in 't velt.
Ay, zie eens uit.

HOFMEESTER.

Verwellekom den helt.
De slotvooght komt, bestuwt met krijghs-standaerden.
Men hoort alreê het pruischen van de paerden.

SLOTVOOGHT. FILOPAIE. HOFMEESTER.

SLOTVOOGHT.

Ter goeder tijt vinde ick mevrouw gezont.

FILOPAIE.

Hoe staet het? is mijnheer noch ongewont?

SLOTVOOGHT.

Gelijck hy trock om Efraïm t' ontmoeten,
Wiens heirbanier ick offere aan uw voeten
Eerbiedigh door 't gebodt van uwen heer.
Ontfang dit punt van zege. Godt zy d' eer.
Ontfang dien stier, uit louter gout gegoten.
Die stoots was, heeft de horens afgestooten.

FILOPAIE.

Wat zienwe? ô vreught! gelooft, gelooft zy Godt.
Men steeck' dit voort ter tinne uit van het slot,

146 *pruischen:* brieschen.
151 *door:* ingevolge.
153 *stier:* op het vaandel der Efraïmmers was een gouden stier afgebeeld.
156 *stoots was:* stooten wilde.

Opdat het blijck', hoe wy het velt behielen.
Aldus moet Godt de vyanden vernielen,
Die Jeptha en zijn' hoogheit wederstaen.

SLOTVOOGHT.

De vyant vlucht aen d' oevers der Jordaen;
Gansch Efraïm zwicht voor Manasses degen.

HOFMEESTER.

Dat Godt voortaen Manasses afkomst zegen'.

FILOPAIE.

Verhael den strijt: het zekerste bescheit
Weet gy op 't naust. Verhael het wijs beleit.
Mijn yver volghde uw' optoght met gebeden
En vasten. Godt heeft zelf voor ons gestreden.
Een post vooruit verkunstschapte ons 't geluck
Des strijts in 't gros; maer 't lustme stuck voor stuck
Te hooren, hoe 't zich toedroegh onder 't stryen.
't Verhael moet Gode alleen ten prijs gedyen.

SLOTVOOGHT.

Gewelt en haet en nijt zijn uitgebroet
In 't Heidensch nest. Een' ander heil en spoet
Misgunnen en den bondgenoot bespringen,
Zijn wettigh recht onwettigh hem t' ontwringen,
Voeght onbesneên en Filistynschen aert,

157 *het veld behielen:* de overwinning behaalden.
158 *moet:* moge.
161 *Manasses* was evenals *Efraïm* een zoon van Joseph en Aseneth.
164 *op 't naust:* precies.
165 *yver:* belangstelling.
168 *in 't gras:* in ruwe trekken.
't lust me: ik zou gaarne.
170 *moet:* moge.
ten prijs: tot lof.
gedijen: dienen.
172 *spoet:* voorspoed.
175 *voeght:* past.

Een' afgodist, die minst Godts wet bewaert.
Doch Efraïm, niet vry van zulcke vlecken,
Ontziet zich niet oproerigh op te trecken,
Aen dees zy der Jordaene en 't vrye veer,
Manasse uit trots te daegen voor de speer,
Toen, Ammon en zyne ysre krijghsgeleden
Getrappelt, wij al teffens twintigh steden
Verlichtten van het juck der slaverny,
Van afgoôn, zwart van roock en smoockery,
Zoo verre 't lant bepaelt wort van vier streecken:
De bergen, en Jordaen, en bey de beecken,
Als Arrenon en Jabok, die gelijck
Uitloopen in den stroom van 't heiligh rijck.
Wy pooghden 't pleit door middelaers te slechten,
't Geschil met reên en geen rappier te rechten,
En hielden 't staen vier weecken, eer men vocht.
Elck spant zijn tent van wederzy. Elck broght
Zijn reden in wat hem ten oorlogh porde;
Maer Efraïm bleef wreveligh en morde.
Geen dreigement ontbrack' er naer zijn' aert,
Het basterthuis en lant met vier en zwaert
Te dempen, stam en tack en al verdelgen.
O Jakob, zie eens op, hoe uwe telgen
Verbasteren. Zoo hebt gy Esau niet
Bejegent, die u dreigende verstiet.

176 *afgodist:* die afgoden aanbidt.
181 *getrappelt:* overwonnen, vertrapt.
teffens: tegelijk.
185 *bepaelt:* begrensd.
188 *stroom van 't heiligh rijck:* Jordaan. Het land der Amorieten, dat door de Gileadieten veroverd was, lag ten oosten van de Jordaan. De Jabbok en Arnon begrensden het in het Noorden en Zuiden.
189 *middelaers:* bemiddelaars.
190 *reen:* reden, verstand, overleg.
rappier: zwaard.
rechten: berechten.
193 *porden:* aanzette.
197 *dempen:* vernietigen.
200 *verstiet:* Gen. 33.

Men hadde hen niet eens als bondgenooten
Gekent en van den wapenroof verstooten
Op Ammons toght; een ongegront beklagh:
Want toen men trock, getroost om Ammon slagh
Te leveren en aenhielt, datze ons steven,
Ontzeiden zy 't. Men trock (het golt ons leven
En eer en staat), den vyant in 't gemoet.
Men greep hem aen en zette voet by voet.
Nu had men 't Gode en Jepthaes vuist te dancken,
Dat Ammon zwichte. Och, geene artsny kon krancken
Genezen, die des artsens raet versmaên.
Zij wrockten vast en niemant liet zich raên.
Men rust dan toe om hantgemeen te worden.
Men stelt met kracht de standers in slaghorden.
De morgenzon, die met den heldren dagh
Den wapenoogst der wetgebroedren zagh,
En hun gereet, een nederlaegh te baeren,
Scheen drymael, dootsch van schrick, te rugh te vaeren.
Uw man, in 't hart der heirkracht, tuight in 't kort'
Voor Abrams Godt, dat hy onschuldigh wort
Tot slaen geperst, daer 't bloet der wetgenooten,
Gelijck een zee, zal werden uitgegoten.
Hij kent zich vry van wraeck en broederslaght,

202 *gekent:* erkend.
205 *aenhielt:* verzocht.
steven: hielpen.
206 *ontzeiden:* weigerden.
golt: ging om.
212 *wrockten:* koesterden wrok.
vast: voortdurend.
213 *men rust dan toe:* men maakt zich gereed.
216 *wetgebroederen:* Efraïm en Manasses waren weliswaar vijanden, maar leefden onder dezelfde wet.
218 *dootsch:* doodsbleek.
221 *geperst:* gedwongen.
wetgenooten: zie *wetgebroederen* (reg. 216).
223 *kent zich:* weet zich.
broederslaght: broedermoord.

Waer door Godts naem ontwijt wort en veracht;
Verblijft het aen Manasse, zijnen broeder,
En Jozefs zoon, van eene zelve moeder
Gebaert als hy; wil trecken ééne lijn,
Oock tegens al die Josef vyant zijn.
Dat's verre van met zwaert en spiets te deeren,
Die Kanaän voor 't heidendom verweeren.

FILOPAIE.

Godt, die geen recht om gunst noch afgunst buight,
Hoort wat myn man in 't openbaer betuight.

SLOTVOOGHT.

Terwijlze zich dus schrap in orden zetten,
Ging Efraïm den moedt der benden wetten,
Daer hy alom, vol moedts, in 't midden reedt:
Nu houdt u aen dien eens gestaefden eedt,
Die u verbint dit bastertbloet te keeren,
Het welck den leeuw van Juda wil regeeren,
De stammen dwingt, alleen hem naar den mont
Te zien, ons part noch deel aan krijgsheer gont.
Schoon Ammon leght door 't bastertbloet verslonnen,
Valt rustigh aen: wy zien den slagh gewonnen.
De krijghsbazuin klinckt op van overal.
Zy stooten toe met schrickelijck geschal.
De bodem dreunt op 't ysselijck ontmoeten.

225 *verblijft:* laat over. Versta: hij laat Manasse oordeelen, zijnen (Efraïm's) broeder en zoon van Joseph door een zelfde moeder gebaard.
229 *Dat 's verre:* dat is heel iets anders dan.
deeren: schade berokkenen.
voor: tegen.
234 *Efraïm:* de aanvoerder der Efraïmieten.
wetten: scherpen.
236 *gestaefden:* gezworen.
237 *bastertbloet:* Jeptha.
241 *verslonnen:* verslagen.
242 *rustigh:* flink.

Van zeissenradt en hoeve en paardevoeten.
Geschrey, gebriesch, de stofwolck, het gerucht,
't Geklickklack van het harnas, aen de lucht
Gestegen, mengt zich naer in duizent nooden
En jammeren van levenden en dooden.
Men strijt om strijt. Elck staet, gelijck een helt.
Het roode meer schuimt bruizende over 't velt,
En wint'er velt door 't openen der aderen,
Die roockende in een' boezem hier vergaderen.
Men twijfelt ruim een uur wie 't winnen zal.
Men keert zich noch aen dooden, noch getal
Van zielen, die hier sneuvelen; maer echter
Daeght Jeptha Godt, dat hy, de hooghste rechter,
't Krakeel beslechte en geeft zich daer de strijt
Het bangste valt. Hij grijpt den bitsen nijt
In 't hart aen, wort gevolght van al de braven.
Waer hem de haet opdondren ziet en draven,
Begint de moedt te zincken. Hy dringt door.
Wat hem bestuwt, volght op zijn bloedigh spoor.
Een hemelsch heir, van toorne en wraeck ontsteecken,
Scheen vlammende aen de wolcken door te breecken
Met wapenklanck en luidt bazuingeschal,
Dat vee en volck verschrickte en duin en dal.
De vyant flucks aen 't spatten aller wegen;

246 *zeissenradt:* wiel waar zeisen aan bevestigd zijn.
247 *naer:* akelig.
256 *keert:* stoort.
zielen: lichamen.
echter: daarna.
259 *geeft zich:* begeeft zich.
260 *bangste valt:* heetst is.
bitsen nijt: de Efraïmmers.
261 *braven:* dapperen.
262 *de haet:* de vijand.
opdondren: met lawaai verschijnen.
264 *bestuwt:* vergezelt
265 *heir:* leger.
ontsteecken: ontstoken.
269 *spatten:* vluchtten.

De ruiters eerst. Het voetvolck stond verslegen,
Wert van de hoef getrappelt en getreên.
Een springvloet, als hy doorbreeckt, ziet noch steen
Noch paelwerck aen, acht hooft, noch dam, noch dijcken,
Maer gaet met vee en stal en menschen strijcken.
Ons bruizent heir vint nu geen tegenstant.
Uw vorst zit af, danckt Godt, die d' overhant
Hem gunt. Hy laet het veer des strooms bezetten
En d' overvlught der vyanden beletten;
Verbiet den haet, te kenbaer aen zijn spraeck,
Te spaeren, uit een goddelijcke wraeck.
Wat zag men na den slagh al mannen vellen!
Van duizenden zal 't niemant navertellen.
Daer lagh langs 't velt een veertighduizenttal.
Zoo gaet met recht de hooghmoedt voor den val.

FILOPAIE.

Hoe zijn wy voor die zege aen Godt gehouden!
Wat wijdt men hem, die alle zijn vertrouden
Beschut, verdelght wat Jeptha met zijn hof
En naem en bloet wou trappen in het stof!

SLOTVOOGHT.

De veltheer, door belofte aen Godt verbonden,
Wil offeren, en heeft my afgezonden,

270 *verslegen:* verslagen.
271 *van:* door.
272 *ziet aen:* houdt rekening met.
276 *zit af:* stijgt af.
d'overhant: overwinning.
279 *haet:* vijand.
te: zeer.
spraeck: de Efraïmmers waren te herkennen aan het woord *Schibboleth:* (wellicht beteekenend: aar). Zie voor dit verhaal Boek der Rechters XII : 1—6.
285 *gehouden:* verplicht.
287 *beschut:* beschermt.
Jeptha enz.: lijdend voorwerp van den zin.

Om u terstont te voeren, daer de maght
Van 't danckbaer heir uw blijde komst verwacht.
Belieft het u, zit op; de hackeneien
En muil staen reê. Wij zullen u geleien.

FILOPAIE.

'k Zie Ifis van 't geberghte in Galaäd
Alle oogenblick genaecken naer de stadt.
Kan ick mijn' heer nu volgen en believen?

SLOTVOOGHT.

'k Volgh meesters last en vreeze hem te grieven
Door uw vertreck. Ontschuldigh my, mevrouw.
Gy gaeft aen een soldaet uw hant en trouw.
Een krijghsmanshart kan smaet noch schimp gedoogen.

FILOPAIE.

Ick min hem als den appel van mijne oogen.
My trecken man en kint, beide even sterck
Van wederzijde, als in een worstelperck.
Zal ick 't ontbodt van mijnen heer misachten?
Of met de zon mijn dochter eerst verwachten?
Hier is geen tijt. Hofmeester, geef me raet.

HOFMEESTER.

Volgh eerst uw' heer en zijn triomffeest. Laet
My hier ten hove uwe erfenaeme ontvangen.

SLOTVOOGHT.

Zit op, mevrouw: men wacht u met verlangen.

293 *zit op:* stijg op.
hackeneien: damespaarden.
296 *genaecken:* naderen.
297 *believen:* zijn zin doen.
298 *last:* bevel.
299 *vertreck:* uitstel.
ontschuldigh: verontschuldig.
305 *ontbodt:* bevel, oproep.

FILOPAIE.

Hofmeester, zie dat gy, tot dat ick keer',
Haer onderhoudt.

HOFMEESTER.

Hoe luttel, weet ze, ô heer,
Wat voor een lot haer heden schijnt beschoren.
Daer rijdtze heene en noopt den muil met sporen.
Godt geef, dat zij den huisheer, die haer mijt,
En herwaert draeft, niet onder d' oogen rijdt.
Het waer genoegh om dit altaer t' ontdecken
En 't offer, dat men heden wil voltrecken.
De dochter schijnt, uit eene wolck van stof,
Te spoedigen ten berge af naer het hof,
Of 't mistme. Ick wil ter tinne uit zien van boven.
Een dunne mist, voor 't rijzend licht geschoven,
Belet de zon te schijnen op het slot.
Zy rijdt bedeckt ter kimme uit. Goede Godt,
Gy zegentze al, die op uw goetheit hoopen!
Uw hant alleen vermoght den knoop t' ontknoopen,
Toen menschenraet te kleen viel en te kort.
De maeght genaeckt, tot zingen aengeport.
De zanglust noopt de trippelende voeten.
Men zal ze in 't hof verwachten en gemoeten,
Dan melden, hoe Godt Efraïm verneêrt,
De vader weêr in 't harnas triomfeert.

311 *keer:* terugkeer.
312 *onderhoudt:* bezighoudt.
luttel: weinig.
314 *noopt:* spoort aan.
320 *spoedigen:* spoeden.
224 *rijdt:* de zon in den zonnewagen.
326 *vermoght:* was in staat.
328 *genaeckt:* nadert.
329 *noopt:* spoort aan.
330 *gemoeten:* tegemoet treden.

REY VAN MAEGHDEN IFIS.

REY VAN MAEGHDEN.

I. Zang.

O Galaäd,
't Voorhooft kroont met palmen,
En op zegegalmen
De maeghden voert ten rey
Voor Levijs stadt;
Ay, help ons triomfeeren
Die nu wederkeeren
Met bommen en schalmey.
Volgh de maeghdelijcke harten,
Die de doot in 't aenzicht tarten;
Volgh Jepthaes spruit.
Zy noodt uw burgers uit.

I. Tegenzang.

Toen Ammon prat,
Op zijnen zeissenwagen
Trots ten toon gedraegen,
Wou dempen Jepthaes hof,
Zich zelf vermat,
Met bolpees en met slagen
't Heiligh volck te plaegen,
Te trappen in het stof,
Eeuwigh als verweze slaven,
Naer zijn zweep te leeren draven,
Heeft Godt alleen
Den hoogmoedt afgestreên.

337 *Levys stadt:* Levi's stad.
340 *bommen:* tamboerijnen.
348 *dempen:* vernietigen.
350 *bolpees:* bullepees, martelinstrument.
333 *verweze:* veroordeelde.
356 *afgestreên:* uitgeput door met hem te strijden.

II. Zang.

Godt heeft de steên
En sloten omgeworpen,
Heuvels, vlecken, dorpen
Van afgoôn schoon geschuimt,
En zijn Hebreen,
Gedruckt in slavernye,
D'eerste heerschappye
Genadigh ingeruimt.
Astaroth en Chamos vloden,
Idumeesche en Sidons goden.
De Heidens vloôn
Met hun beroockte goôn.

II. Tegenzang.

Abrahams zaet
Aenbidt nu, vry van smetten,
Naer d' aeloude wetten
En Mozes zuivren stijl,
Den toeverlaet
Der vroomen; volght hun zeden
Na in alle steden.
Al wat een lange wijl
Was verstroit van 't heil der vadren,
Ziet men wederom vergadren
Met vreught by een
Ten schimp der onbesneên.

III. Zang.

Drymael in 't jaer
Verschijnen twalef stammen
Daer men runders, rammen

359 *vlecken:* groote dorpen.
360 *geschuimt:* gestreken.
365 *Astaroth en Chamos vloden, Idumeesche en Sidons goden:* Boek der Rechters 10 : 6 en 11 : 24.
373 *stijl:* wijze.
374 *toeverlaet:* toevlucht, steun.
380 *onbesneên:* niet Joden.

Te Silo Gode slaght,
Op 't hoogh altaer,
De priesters wieroock zwaeien
En de Godtheit paeien,
Geduurigh op hun wacht;
Daer de bontkist, omgedraegen,
Antwoort op 's aertspriesters vragen,
Orakels spreeckt,
Wanneer hy bidt en smeeckt.

III. Tegenzang.

Nu Ammon vlught,
Het Heidendom ter schande,
Uit den ganschen lande,
Schroomt Ifis Gode niet,
Uit eedle zucht
Een willige offerhande,
Hier ten onderpande
Na al 't geleên verdriet,
En de prijs, behaelt in 't strijden,
Lustigh rustigh toe te wijden.
Of Jeptha quam:
Hier is het offerlam.

IFIS.

De roos van Jericho gaat open
In 't opgaen van de morgenstont.

384 *rammen te Silo Gode slaght:* rammen aan God gewijd slacht; in Silo in het land der Efraïmmers, ten westen van de Jordaan, bevond zich de Arke des Verbonds.
387 *paeien:* vleien, aanbidden.
388 *geduurigh:* voortdurend.
389 *bontkist:* Arke des Verbonds.
402 *rustigh:* flink.
405 *roos van Jericho:* Geen roos maar een kruisbloemige plant (Anastatica hierochuntica) met langgesteelde bladeren, die bij droogte sterk inkrimpen en bij bevochtiging zich ontplooien. Als zij zich geheel heeft samengetrokken lijkt ze eenigszins op een rozeknop. Met de roos van Jericho wordt hier Ifis bedoeld.

Zy heeft de koelen dau gezopen.
Het manne viel haer in den mont.
En Ifis hart luickt op van weelde
En blyschap, nu zij dezen dagh
Het offer, datze zich verbeelde,
Naer vaders eisch voltrecken magh.
Den vaderlande en 't volck ten zegen,
Ten prijs van Godt, den eigenaer
Van al, die door verborge wegen
Zijn heiligen zoo wonderbaer
En boven hun begrijp kan leien:
Treên we in, op bommen en schalmeien.

HET TWEEDE BEDRIJF.

IFIS. HOFMEESTER. REY.

IFIS.

Ick heb dus lang de heuvels op en neder
Met dezen rey bewandelt heene en weder,
Mijn' maeghdestaet en jeught genoegh beweent.
De berghgalm heeft ons lijckklaght nagesteent.
De zon en maen, by beurte op haeren wagen,
Getuigen hoe ons al te druckig klaegen
De rotsen zelf beweeghde, west en oost,
Nu quam, nu quam ick vader thuis, getroost,

407 *gezopen:* gedronken.
408 *manne:* dauw.
409 *luickt op:* gaat open.
417 *begrijp:* begrip.
418 *bommen:* tamboerijnen.
schalmeien: houten blaasinstrument.
422 *berghgalm:* echo.
424 *al te:* zeer:
druckig: bedroefd.
425 *zelf:* zelfs.
beweeghde: ontroerde.

(De hemel laet mijn opzet hem behaegen.)
Dit lichaem Gode en 't outer op te draegen,
Voor vaders zege, op Ammons heir behaelt.
Het heeftme noch aen wil, noch tijt gefaelt.
Hoe treurt het hof dus eenzaem, zonder hoeder?
Het aengezicht van vader en van moeder
Te derven, slaet my neêr in dezen staet.
Gy, stut van 't hof en vaders eerste raet,
Weet op wat voet wy stil van vader scheidden:
Ontvou nu wat geval hier tusschen beiden
Geschoten is, dat vader niet verschijnt.
Dus wordt een hart door uitstel afgepijnt.

HOFMEESTER.

Mevrouw was noch nau bergewaert vertrocken,
Of Efraïm, gewoon van outs te wrocken,
Borst tegens hem, gelijck een onweêr, uit,
Als waer die stam misdeelt in d'eere en buit,
Op Ammons heir door vaders deught bevochten.
Dit dreef hem weêr, om zulcke lantgedroghten
Te toomen, en, Godt woud's, het is geluckt.
Dat tuight die vaen, de stier, den haet ontruckt.
Uw moeder reedt, op zijn ontbodt, flus derwaert
Naer dees triomf. Nu spoet uw vader herwaert.
Ick wacht hem vast, op dat hy heden hier
Uw hooghtijt, in uw moeders afzijn, vier',
Terwijlze 't heir in 't velt ziet triomfeeren.

427 *opzet:* plan.
428 *outer:* altaar.
430 *gefaelt:* ontbroken.
433 *derven:* missen.
staet: toestand.
437 *geschoten:* gekomen.
439 *nau:* nauwelijks.
444 *lantgedroghten:* landplagen.
445 *God woud's:* God beschikte het. (vgl. Hgd. walten).
446 *haet:* vijand.
448 *triomf:* overwinningstocht.
449 *vast:* reeds.
450 *hooghtijt:* offerfeest.

IFIS.

Wist moeder niet, dat ick most wederkeeren
Van 't hoogh geberght, gelijck het was gezeit?

HOFMEESTER.

Zij wist het, maer men heeft haer loos misleit
Door vaders last, gelyck het was besteecken.

IFIS.

Zoude ick voor 't lest mijn moeder zien noch spreecken?
O onbescheit! moght vader dit van 't hart?
Ick ben de schrick des doots voorby; ick tart
De doot en zie haer rustigh onder d' oogen.
'k Heb lang den hals voor vaders zwaert gebogen,
Maar my dus streng dien redelijcken eisch
Ontzeggen? eer mijn vaderlijck palais
Verlaeten en nogh eenwerf vier paer weecken
My, op geberghte en rots, in bosch versteecken.
Ick sterf niet, eer ick moeder zie en spreeck.
Gy reien, volghtme: al weder naer de streeck
Der heuvelen; vangt weder aen te treuren,
En met misbaer 't gewaet van 't lijf te scheuren,
De vlechten uit te trecken: weêr, verstockt
In rou, gezucht, gesteent, gekermt, genockt,
De galm geweckt, die lust schept na te baeuwen,
Tot dat gehuil en jammerklaghten flaeuwen,
Van rots in rots. Ick paste op mijn getij:
Nu staet met recht het uitstel weêr aen my.

455 *besteecken:* afgesproken.
457 *onbescheit:* onredelijkheid.
460 *'k heb lang den hals voor vaders zwaert gebogen:* ik heb me met het idee verzoend geofferd te worden.
464 *versteecken:* verbergen.
470 *genockt:* gepruild.
471 *baeuwen:* galmen.
473 *ick paste op mijn gety:* ik zorgde op tijd hier te zijn.

Mijn speelnoots, dat's u voor naer d'oude heuvelen:
Of wy op bergh en rots, of outer sneuvelen,
Dat's evenveel: 't verschilt slechts in de wijs.
Ick offere mijn leven, Godt ten prijs,
Wat uitstels is niet weigeren te sterven.
Zou ick voor 't jongste ook moeders aenspraeck derven?
't Is noodigh haer te spreecken en een blijck
Van danckbaerheit: want quaem zy op mijn lijck
Te zwijmen, 't bloet zou my van zelf ontspringen,
Het leste woort gelijck ter keele uitwringen,
Tot een bewijs van kinderlijcke trou,
Haer jongste troost, te kleen in grooten rouw.

HOFMEESTER.

Mevrouw, ay blijf: ten minste hoor mij spreecken.

IFIS.

U hooren? Neen, men kent uw loze streecken,
Die moeder, voor mijn aenkomst, stiert van kant.

HOFMEESTER.

Door vaders last, niet wijt, maer by der hant.
Bedaer een poos: alle oogenblick wort vader
Ten hoof verwacht; dan spreeckt elckandre nader.
Verzoeck, dat gy van moeder afscheit neemt.

475 *dat's u voor:* ik ga u voor.
oude: pas verlaten.
477 *evenveel:* hetzelfde.
wijs: manier.
479 *wat uitstels is niet weigeren te sterven:* uitstel is geen afstel.
480 *voor 't jongste:* als laatste.
aenspraeck: gesprek met.
derven: missen.
483 *zwijmen:* flauw vallen.
484 *gelijck:* als 't ware.
487 *hoor mij spreecken:* luister naar mij.
489 *stiert van kant:* wegstuurt.

IFIS.

En slaet hij 't af?

HOFMEESTER.

Zijn hart is niet vervreemt
Van liefde. Hy bewilghde u vier paer weecken,
En stelde 't uit.

IFIS.

Die tijt is nu verstreecken.

HOFMEESTER.

Uw vader bint zich niet zoo stip aen tijt.

IFIS.

Zoo vader acht, dat dit geen uitstel lijdt,
Hoe dan toe?

HOFMEESTER.

Hou slechts aen met droevigh smeken.
Heeft hy u oit van uw verzoeck versteecken?

IFIS.

Verzoeck staet vrij, het weigeren aen hem.
Ick hoor zyn spraeck, gelijck een engels stem.
Als vader spreeckt, wat heeft een kint te zeggen?
'k Wil voor hem op mijn aenzicht nederleggen,
En schroom geen doot, maer ongehoorzaemheit.
Betuigh hem hoe ick nederquam, bereit
Ten outer als een willige offerhande.
Schoon 't zwaert my treff', het vier dit lichaem brande

494 *slaet hij 't af:* weigert hij.
vervreemt: ontbloot.
495 *bewilghde u:* stond u toe.
497 *stip:* nauwgezet.
500 *uw verzoeck versteecken:* van het verzochte beroofd, dus: uw verzoek geweigerd.
505 *schroom:* vrees.

Tot stof en asch, 'k getroost my zoo 't Godt voeght,
Als vader en vrouw moeder zyn vernoeght.
'k Gebruick mijn recht, hoef niemant dit te vergen.
Genooten, volghtme al weder naer de bergen.

HOFMEESTER.

Heeft moeder zich van mijnen raet gedient,
Houdt vader my voor zijnen oudsten vrient,
En eersten raet van al zyn staetvertrouden;
Hiet moeder my u minzaem onderhouden,
Toen zy vertrock, tot datze wederquaem;
Er is 'er niets een kint meer aengenaem,
Dan zich geheel naer moeders wil te schicken;
Wacht vader, dien wy hier alle oogenblicken
Verwachen en vertrou wat wy met raet
Vermogen, u ten dienst in dezen staet;
Uw hoogheit hoeft ons nergens in te spaeren.
Dees stramme leên en grijze zilverhaeren,
Dit voorhooft, van den ouderdom geploeght
Vol rimpelen, verzoeken datghe u voeght.
Belieft het u, tre binnen: hoor ons spreecken.

REY.

Mevrouw ay hoor, en luister naer zijn smeecken,

JEPTHA.

Heirmeester, dat ging wel. Ick doock nau in
Het eicken bosch, of mijne gemaelin
Stoof ons voorby. Gy zaeght hoe, aen haer zijde,
De Slotvooght 't bosch van Efraïm vermijde.

510 *vernoeght:* tevreden gesteld.
511 *vergen:* vragen.
513 *gedient:* bediend.
516 *hiet:* heette, beval.
onderhouden: bezighouden.
522 *vermogen:* kunnen doen.
staet: toestand.
525 *van:* door.
526 *voeght:* schikt.
529 *wel:* goed.

Al hoorde men tot noch toe geen gewagh
Van 't geen 'er smeult, het moet nu aan den dagh.
Hier staet het hof ten hemel opgetogen.
Wy zagen 't eer met vreught en vrolijcke oogen,
Maer sedert ons de hoop van onze stam,
Ter hofpoorte uit, met bommen tegen quam,
Toen Ammon ons ten roof viel met zijn vaenen,
Aanschouden wy dees poort noit zonder traenen
En 't hart vol drucks. Wat baet het dat een heer
Gezegent, trots en heerlijck triomfeer',
De vleugels van den vyant koom' te korten,
Als hy gekeert zyn stamhuis in ziet storten?
Een vorst leeft meest tot heil van 't algemeen;
Of deelt hy in 't gemeen, dat is alleen
Voor 't eenige oir, van boven hem gegeven,
Om na zijn doot in 't eenigh oir te leven.
Dees hoop wordt my ontweldight en ick moet
Godt loochenen, of scheiden van mijn bloet,
Onnozel bloet, dat van 't altaer zal leken.
Wat baet die stier, ter hoftinne uitgesteecken,
Tot 's vyants schimp gesleurt in bloet en stof!
Eze feller zwaert treft heden Jepthaes hof,
Daar Efraïm en Ammon om zal vieren,
Herwinnen al d' ontruckte krijghsbanieren.
Het dwersse lot zet heden ruim betaelt
Die trotse zege, op beide in 't velt behaelt.

535 *opgetogen:* oprijzend.
538 *bommen:* tamboerijnen.
541 *druck:* droefenis.
544 *gekeert:* teruggekeerd.
546 *of deelt hij in 't gemeen:* of heeft hij ook zijn deel aan het algemeen heil.
547 *oir:* erfgenaam.
549 *ontweldight:* ontnomen.
551 *onnozel:* onschuldig.
leken: droppelen.
552 *stier:* Jeptha bedoelt het vaandel der Efraïmmers.
uitgesteecken: uitgestoken.

Treck in den stier. Wat vordert dit braveeren?
't Is uit met my. De kans was lang aan 't keeren,
Toen in 't gevaer des lants, mijn droeve ziel
Die hooge altaerbelofte uit noot ontviel,
Onkundigh dat, tot boete van elcks lijden,
Dit woort my eerst de hartaêr af zou snijden,
Dan 's dochters hals. Och woort, een zwaert, gesmeet
Van Ammons wraeck! ô onherhaelbare eedt!
Hoe sprong mijn hart, toen Ifis wiert geboren!
Dees overwinste en schat wordt nu verloren
Door schipbreuck van een eenigh enckel woort.
Hoe stom en stil is nu de zelve poort,
Waeruit zy my met bommen in quam haelen
En zegezang en blijde morgenstraelen
Der oogen: als de dageraet der jeught
My tegenblonck en oploock met een vreught,
Die snel verdween, gelijck by zomerdaegen
De heldre lucht betrocken wort met vlaegen.
My dunckt, ick hoor mijn dochter wederom.
Zy heetme nog met bommen wellekom.

IFIS. JEPTHA.

IFIS.

Ter goeder uure omhelze ick vader weder,
En schrey van vreught. Een maeghdenhart is teder,
Zoo wel in rouw als blyschap weêr te staen.
Tot tweemael heeft de wisselbaere maen
Haer horens in een' ronden kring gebogen,
Na mijn vertreck ten berge uit vaders oogen.

559 *vordert:* baat, helpt mij verder.
563 *tot boete van elcks lijden:* tot herstel van ieders (der Israëlieten) leed. Er wordt hier een paralel getrokken tusschen den dood van Ifis en Christus.
566 *onherhaelbare:* onherroepelijke.
571 *bommen:* tamboerijnen.
574 *oploock:* openging
582 *wisselbaere:* veranderlijke.
horens: de twee punten van de wassende of afnemende maan.

Nu is 'er niets dat my vervaeren kan.
Indien ick noch de kroon 't harte span,
Gelijck voorheen, laet my mijn liefde blussen:
Heer vader, gunne uw' mont noch eens te kussen.
Wat wordt mijn hart van droefenis verlicht,
Nu Godt my gunt een hemelsch aengezicht
t'Aenschouwen! Kon oit zon, op tin en daecken
Van 't hof, my meer verquicken, meer vermaecken
Dan uw gezicht, genadigh my gegont!
Gelooft zy Godt, dat vader ongewont
En gaef verschijnt, van daer ontelbre punten,
Geschut en speer het op zijn leven muntten.
Wie had dien storm verwacht van Efraïm!
Maer afgunst volght de krijghsheer, als de schim
Het lichaem; doch wat hindert dat benijden,
Als 't Gode, die u hanthaefde onder 't strijden,
En zijnen wille alleen op 't hooghst behaeght!
't Is beter zoo benijt, dan droef beklaeght.

JEPTHA.

Och dochter, och, uwe aengenaeme woorden
Zijn pijlen, die mijn hart noch eens vermoorden.
Nu leve ick eerst, te recht beklaegens waert,
Of sterve, en voel al levende het zwaert,
Het zwaert des doots, door mijnen boezem dringen.
Geen vyant durf van buiten my bespringen;
Hy zitme in 't hart; de strijt gaet aen in my;
Daer kiezen mijn gedachten elck haer zy,
Beginnen 't zwaert om strijt op zy te gorden.
Zy zetten zich gewapent in slaghorden.
Het vaders hart is al te naeu een velt
Voor zulck een' strijt en gruwelijck gewelt.

585 *vervaeren:* schrik inboezemen.
586 *indien ick noch de troon in 't harte span:* als ik nog degene ben, die door u het meest bemind wordt.
595 *van daer:* van waar.
609 *de strijt gaet aen in my:* in mijzelf wordt een strijd gestreden.
613 *naeu:* klein.

Waer heul gezocht? waer vinde ick troost en bystant?
Och, Jeptha heeft zich zelf alleen ten vyant,
Geen Efraïm noch Ammon rant hem aen
In 't hart. Kon een gety oit stercker gaen,
Wanneer de zee op strant en steenrots barrent,
Ter helle daelt, en oprijst aen 't gestarrent!
Mijn eenigh oir, ô dochter, gy ontroert
Uw vaders bloet. Waer worde ick heengevoert!

IFIS

Nu vader, draegh uw hartewee geduldigh.
Ben ick, och arme, aen uw elende schuldigh,
Aan uw verdriet? vaer voort en straf me vry.
Ontlast uw ziel: ick neem de schult op my
En op mijn ziel, dan is de strijt ten ende.
Gy blijft gepaeit, ick vaere uit deze elende.

JEPTHA.

O dochter, hoor mijn rouwklaght met gedult.
Ick houde u vry, uw vader draeght de schult.
Had hem een lam eerst uit den stal bejegent
Of witte vaers, toen hy, van Godt gezegent,
En zegenrijck naer 't hof quam uit den slagh,
Men hadtze Godt geoffert, als men plagh,
Te Silo, daer de Godtheit, in het midden
Van 't heilighdom, op 's hoogenpriesters bidden,
Orakels, spreeckt, op Cherubijnen rust.
Nu zijtge my bejegent, onbewust

617 *rant aen:* tast aan.
619 *barrent:* brandt, hevig golft.
621 *oir:* erfgenaam, kind.
628 *gepaeit:* tevreden gesteld.
630 *houde u vry:* spreek u vrij.
631 *bejegent:* ontmoet.
632 *vaers:* eenjarige koe.
633 *zegenrijck:* overwinnend.
635 *Silo:* waar de Arke des Verbonds zich bevindt.
638 *onbewust:* niets vermoedend.

Van mijn belofte en reuckeloos beloven,
Dat my zoo dier verbindt aen Godt daer boven.
Het aengaen van dien zwaeren slagh en toght
Beroofde 't brein van dieper achterdocht
Noit docht ick Gode een offer op te draegen
Van menschenbloet, veel min een van mijn maegen,
En allerminst mijn dochter, 't eenigh kint,
Mijn levens hoop, mijn kroon. Wat straf verblint,
Vervoert me in dit beloven zonder paelen,
Een woort, te zwaer om door den hals te haelen!
Geluckig die zijn woort herhaelen moght.
Al d'eer verdwijnt, die 't zwaert met Godt bevocht.
Ick zocht den volcke een wegh tot heil te baenen
Door 's vyants bloet, nu drijft mijn hof in tranen
En zuiver bloet. Dit offer, Godt gewijt
Zal eeuwen lang noch smoocken na mijn tijt.

IFIS.

Uwe onschult zal by allerhande staeten
Alle eeuwen zich alomme hooren laeten.
Geen kinderhaet verruckt u tot dees daet.
Gy waert tot noch, naast Godt, de toeverlaet
Des vaderlants en hebt door zoo veel slaegen
Den onderdaen als onder 't hart gedraegen,
Godts wet beschut, dat Masfa, Levijs stadt,
Noit vroomer noch oprechter rechter had.
Het stamhuis volght geen Heidensche geboden,
Dient Astaroth noch Baäl, noch de Goden

639 *reuckeloos:* roekeloos.
642 *achterdocht:* nadenken.
644 *maegen:* bloedverwanten.
647 *paelen:* grenzen.
649 *herhaelen:* herroepen.
650 *met:* samen met.
657 *verruckt:* brengt.
658 *toeverlaet:* steun, troost.
661 *beschut:* beschermd.
664 *Astaroth:* ook genoemd Astarte, godin van de maan, gemalins van Baäl.
Baäl: Phoenische godheid.

Van Syrië en out Sidon, noch voedt smoock
Voor Ammons goôn en Moabs helsch gespoock,
Elck zit gerust in schaduw van zijne eicken
En vette olijf, zoo wijt uw zwaert kan reicken;
Dies zal uw naem, van stam tot stam, te boeck,
Beschaemen en verduren 's haeters vloeck.

JEPTHA.

't Godvruchtigh kint spreeckt loffelijck en eerlijck
Van d' ouderen, maer midlerwijl is 't deerlijck,
d'Onschuldige te zien in stervens noot.

IFIS.

Is sterven dan zoo jammerlijck? de doot
Klopt aen de deur van allerley geslachten.

JEPTHA.

Zoo stroit het volck de lijck- en jammerklaghten
Al t' ydel uit op ieders heenevaert.
Is sterven rouw noch jaergetijden waert,
Men moght met recht alle ydle tranen spaeren.
Doch 't scheelt noch veel, of iemant op zijn jaeren,
Bedaeght en out en stram, ten grave gaet,
Of een, die jong, in 's levens dageraet,
Het sterflijck kleet ontijdigh of moet leggen.

IFIS.

Zij hebben beide alle even veel te zeggen,
't Zy out of jongk, de doot schroomt jongk noch out.

665 *Sidon:* hoofdstad van Phoenicië.
667 *gerust:* rustig.
671 *eerlijck:* eervol, met eer.
677 *ijdel:* vergeefs.
678 *jaergetijden:* herdenking van den sterfdag.
683 *ontijdigh:* voor zijn tijd.
684 *beide alle:* allebeide.
685 *natuurlijck:* van nature.

JEPTHA.

Natuurlijck staen wy alle in 's doots gewoudt.
Natuurlijck geeft het lemmet vlam noch dampen,
Als d' olie is verbarrent in de lampen,
Maer 't lijt gewelt, als 't licht wort uitgebluscht.

IFIS.

Een schoone doot wordt minnelijck gekust
Voor haeren mont en roozeroode kaecken.
Ick voel mijn' geest naer zulck een afscheit blaecken.
Een ander sterve en quijne op 't muffe bedt,
Van schreiende en huilende bezet,
En teer' schoon uit op hongerige koortsen,
My lust het, op het licht van offertoortsen,
Op blijden galm van vedel en schalmey,
Gelijck een bruit bekranst, van rey by rey
Bestuwt, niet zwack, maer moediger en stouter,
Mijn groene jeught de Godtheit, op het outer,
Op t' offeren. Ay vader, treur niet meer,
Uw dochter schijnt geschapen tot deze eer,
Die weinige ter wereld magh gebeuren.
Ick sta bereit. De tijt is uit van treuren.
De hemel biet van verre my de hant,
En zijne trouw. Ick kus dat diere pant,
Behoudens noch een minnelijcke bede.
Nu zijt getroost en stel uw hart te vrede.

686 *gewoudt:* geweld, macht.
687 *lemmet:* pit van een lamp
688 *verbarrent:* verbrand.
689 Versta: maar wanneer men in zijn jeugd sterft (uitgebluscht) heeft dit niet plaats zonder strijd.
690 *doot:* doode.
691 *kaecken:* wangen.
692 *afscheit:* afscheid van het leven, dood.
blaecken: brandend verlangen.
695 *schoon:* geheel.
697 *vedel:* viool.
700 *outer:* altaar.
703 *gebeuren:* ten deel vallen.

Een bede alleen (verdient uw kint gehoor),
Verzoeckt het slechts en daerop treet het voor.

HOFMEESTER.

De wijze sterft vrijwilligh, doch voorzichtigh,
Zoo 't Godt behaeght. Het sterven is gewightigh,
En van belang. De vader blijft al stil
Voor eerst vernoeght met 's dochters vryen wil.
De bede, die gy vader leght te voren,
Daer zal hy u of uwen stoet op hooren.
Wat billijck is, wort niet uw bede ontzeit.
Volhart terwijl in onderdaenigheit.
De vader ga de dochter voor naer binnen.
Zoo groot een zaeck eischt rijp beraet, en zinnen.

REY VAN MAEGHDEN.

I. Zang.

Aertsvader Josef, och,
Zoo gy ten grave uit noch
Eens uw hooft, lang berooft van zijn straelen,
Opstaekt in 't staetbedrogh,
Verreest gy van de doot,
En zaeght uw bloet in noot
Met gedult vaders schult gaen betaelen,
En 't yslijck slaghzwaerd bloot,
Hoe zoude u 't grijze haer
Te berge staen zoo naer!
Zoutge niet van verdriet weêr verzincken
Uit schrick voor dit altaer?
Of zoutge uit onverdragh
Niet schatten dezen slagh,
Eer de hant haer in 't zant quam te klincken.
Eer 't hooft gevallen lagh?

714 *vernoeght:* tevreden.
715 *leght te voren:* voorlegt.
733 *onverdragh:* het gevoel het niet te kunnen verdragen.
735 *klincken:* ter aarde werpen.

I. Tegenzang.

Ter weerelt staet niet stil.
Op 's hemels ronde spil
Draeit het radt staet en stadt ongestadigh
Door pais en krijghsgeschil.
Het groot beweeght het kleen.
Door duizent moeilijckheên
Rolt de tijt en verslijt ongenadigh
Verbrijzelt stael en steen.
De hooghste wysheit, Godt,
Heeft geen bestendigh lot
Hier beneên in 't gemeen toebeschoren.
In 't purper zit de mot:
De roest verteert het stael
En glans van schoon metael;
Als een klanck van gezangk in d'ooren
Verdwijnt al 's weerelts prael.

II. Zang.

Asnethe, aertsmoeder, hoe
Was u zoo blij te moe,
Toen gy rijck zat te prijck, na het trouwen
En Josef juichte toe,
Daer Faro 't bruiloftsfeest
Bekleede bly van geest,
Om u bey aen den rey 't onderhouwen.
Als gy den hemel preest.
Hoe luttel kon men toen
Bedencken en vermoên,

737 *niet:* niets.
740 *pais:* vrede.
krijghsgeschil: oorlog.
747 *in 't gemeen:* in het algemeen.
752 *al:* geheel.
753 *Asnethe:* Aseneth, vrouw van Joseph en moeder van Ephraïm en Manasses.
758 *bekleede:* opluisterde met zijn tegenwoordigheid.
761 *luttel:* weinig.

Dat een beelt, aengeteelt van u beide,
Zou sterven, 't lant ten zoen;
Manasse, uw outste zoon,
Zien vallen zijne kroon
In het stof, daer al 't hof dit beschreide
Met een' bedruckten toon!

II. Tegenzang.

Manasses naem melt, dat
De vader schoon vergat
Ongeluck, ramp en druck, eer geleden,
Nu hy naest Faro zat,
Als 's rijkcs geheimen raet,
Ten steun van hof en staet;
Tot een wijck an al 't rijck, dat verlegen
Verhongert quam om raet.
Och, mochten wy ons leedt,
Den slagh van Jepthaes eedt,
Die ons smert in het hert oock vergeeten!
Wat grimt dit schouspel wreet!
Aertsvader, koom in 't licht.
Koom redt de onnoosle nicht.
Koom ontbint 't lieve kint van dees keten:
Bewaar een' grootvaêrs plicht.

763 *beelt:* vrouw.
767 *al:* geheel.
768 *bedruckten:* bedroefden.
769 Gen. 41 : 51. „Hij noemde den naam van den eerstgeborene Manasses; hij zeide: God heeft me al mijn kwellingen en het huis van mijn vader doen vergeten."
776 *verhongert quam om raet:* wegens de zeven magere jaren, die Joseph voorspeld had.
779 *hert:* hart.
781 *aertsvader:* Joseph.
782 *nicht:* omdat Ifis van Manasses stam is, afstammelinge.
783 *ontbind:* bevrijd.
784 *bewaaer:* vervul.

HET DERDE BEDRIJF.

JEPTHA. HOFMEESTER.

JEPTHA.

Gy onderzocht by wijl mijn gemaelin
Na mijn vertreck?

HOFMEESTER.

Ick toetste meer of min
Hoe 't lach in haer gedachten, doch met schroomen:
Een vrouw is teêr. Men dorst niet nader komen,
Om achterdocht te schuwen. Had zy iet
Geroken van 't genaeckende verdriet,
En hoe het kint ten berge met haer reien
Vertrock, om daer den maeghdom te beschreien,
Wat ging ons aen? hoe had men haer geredt?
Zy waer al doot of lagh van schrick te bedt.
Nu trock ze u na, tot danckbaerheit gedreven
Om d'overhant, u weer van Godt gegeven.
Zy smilt schier van verlangen naer het kint,
Het eenighste een, dat zy naast Godt bemint.

JEPTHA.

Ter weerelt leeft geen droever man en vader,
De rouw gaet nu in arbeit. Hoe dees nader
Aen 't baren is, hoe my de last meer smart,
En met dien last ontzinckt me zin en hart,

785 *onderzocht:* peilde haar gevoelens.
bij wijl: zoo nu en dan.
787 *lach in haer gedachten:* hoe het met haar gesteld was.
789 *achterdocht:* argwaan.
schuwen: verwijden.
iet: iets.
790 *genaeckende:* naderende.
793 *ging ons aen:* overkwam ons.
796 *overhant:* overwinning.
800 *in arbeit:* in barenswee.

Een ander melt zijn' rouw, magh zich verluchten,
Maer ick ontzagh en vreesde een' zucht te zuchten,
En kropte mijn verdriet in nacht en dagh.

HOFMEESTER.

Zy merckte al dat u iet op 't harte lagh.

JEPTHA.

Zij vraeghde eerst, wat mijn moedigh hart moght prangen
Na zulck een zege en eer, van Godt ontfangen;
Toen stelde ick mijn gelaet, gelijck een helt,
Die triomfeert en niet als 't was gestelt;
Heel anders dan toen Ammons heir te paerde
Ons opquam met den schitterenden zwaerde,
Godts stamhuis dreighde alleen in mijnen hals
T' onthalzen; toen me in zoo veel ongevals
Niets overschoot dan Godt, in 't voorst' der troepen,
Met een altaerbelofte om hulp te roepen,
Op t' offren wat, ter poorte uit van mijn hof,
My eerst gemoete, alleen Godts naem ten lof.
Ick docht niet, dat zy d' eerste my zou groeten,
Uit deze poort met zang en bom gemoeten,
Stof geven aen den vader, in dien staet
Van schrick en rouw, te scheuren zijn gewaet.
Ick docht niet, dat mijn dochter d' offerhande
Most strecken, die zich zelf voor 't lant te pande
Zou stellen en vrijwilligh ten altaer
Zich wijden, my gelijck een' zegenaer

803 *verluchten:* opluchten (zijn smart).
805 *kropte in:* verkropte.
806 *Zy:* Filopaie, nl. twee maanden geleden.
807 *prangen:* benauwen.
809 *stelde:* trok.
810 *als 't was gesteld:* zooals het in werkelijkheid was.
812 *ons opquaem:* optrok tegen ons.
818 *gemoete:* tegemoet kwam.
821 *stof* reden.
824 *strecken:* dienen.

Omhelzen, als ick 't jammer quaem te mellen.
Och, sprackze, gunme alleen dit uit te stellen,
Twee maenden op 't geberght mijn' maeghdenstaet,
Het ondergaen van 's levens dageraet,
Met mijnen rey weemoedigh te beweenen.
Och vader, badze, och vader, rust van steenen.
Hebt gy dit Godt gezworen met een eedt,
Ick offre Godt mijn leven, ben gereet
Te sterven, 't volck met mijne doot te zegenen,
Mijn zuiver bloet op 't lant te laeten regenen,
Te storten, al den stammen tot een zoen.
Dus voer ze heen, gaf moeder geen vermoên:
Dat jammer zou haer tijts genoeg bedroeven.
Hoe wort mijn hart beklemt gelijck met schroeven!
Wy hadden 't u ter noot geopenbaert.
Och, Ammon, rant vry Jeptha met uw zwaert
En zeissens aen, het staet hem licht te sneven.
'k Vont heil in 't velt, maer t'huis noch lust noch leven.
Een woort, uit noot gesproken veltme neêr.
Geen Ammon dreightme nu met zwaert en speer:
Ick heb my zelf ten vyant, sta benepen;
Mijn eigen zwaert is tegens my geslepen.
'k Heb al den staet tot tweemael trots geredt
Uit slaverny, nu strijde ick met mijn bedt
En erfenaeme en ga in haer verloren.
Ter quader uure is zy, helaes, geboren
Van my, die my alleen ten vyant heeft.
Ick heb mijn hoop en zegen overleeft.

832 *rust van steenen:* houd op met klagen.
841 *u:* den hofmeester.
ter noot: nauwelijks.
842 *rant aen:* tast aan, val aan
843 *het staet hem licht:* het valt hem licht.
845 *woort:* nl. de belofte om te offeren.
849 *al:* geheel.

HOFMEESTER.

Gy hebt voorheene u moediger gedraegen
In 't scheiden.

JEPTHA.

Zegh, mijn hartewee met knaegen
In 't hart gesmoort. Het uitstel streelt de pijn
En geeft van ver de rampen andren schijn.
Maer anders is 't van verre en onder d'oogen
Wat anders. Och, de doot grimt voor mijne oogen;
Zy tast den stam in d' afkomst aen te stout.
Mijn aders slaen, de leden worden kout
En sidderen. Noit schroomde ick onder 't horten
Der heiren, daer geheele benden storten
Rondom mijn lijf; nu treft me schrick op schrick.
Geen vader leeft rampzaliger dan ick,
Zoo 't leven heet, alle oogenblick sterven,
Versteecken van zijn hoop en bloet en erven.
Wat's Jepthaes huys? een lichaem zonder hooft.
Dit hadde ick my van Ifis niet belooft,
Maer hoopte noch uit grootvaêr Josefs asse
Op stoel te zien de glori van Manasse;
Een' die (gelijck helt Gedeon wel eer
De koningen, gekroont langs 't roode meer
In Madian, Godts erfdeel leerde ruimen,)
Dit zeestrant zou van Filistijnen schuimen.
Nu stort dees hoop in d' asch van 't offervier,
En smoort in bloet. Wat troost, wat raet is hier?

HOFMEESTER.

'k Heb dickwijl by den lantvooght d' eer genooten,
Dat zonder my niet wightighs wiert besloten,

859 *Maer anders is 't van verre en onder d'oogen wat anders:* Maar van verre is het anders dan van dichtbij.
861 *stout:* vermetel, sterk.
863 *horten:* op elkaar indringen.
868 *versteecken:* verstoken.
876 *schuimen:* bevrijden.
880 *niet:* niets.

Noch vast gestelt in 's lants geheimen raet
Tot heil des volcks en nootweer voor den staat,
Maer vondt noit stuck, zoo zwaer in 't overweegen
Als dit. Hier wil des hemels vloeck of zegen
Op volgen. Eer of schande hangt hier aen.
De schael van 't brein zal heene en weder slaen,
Haer tong u wijs of onvoorzichtigh noemen,
Elck, naer zijn drift, dit kroonen of verdoemen.
D' een schat u vroom, in 't houden van Godts eedt;
Een ander schelt u goddeloos en wreet.
De Heiden en besneden zal 't waardeeren,
Menschofferen en wreetheit hier uit leeren.
Een lantvooght, die de stammen zal gebiên
Naer Moses stijl, hoeft uit- en om te zien.

JEPTHA.

't Was uitziens tijd, eer wij de boogen spanden
Om Ammons heir gewapent aen te randen,
Eer Gode blint het offer wierdt gewijt;
Nu is 't te spade en uit- noch omziens tijt.
De tijt staet pal. Men magh den eedt niet krencken.

HOFMEESTER.

't Gevolgh van 't werck geeft maghtigh achterdencken.
Wat anders is 't van achter en van voor

884 *wil:* zal.
885 *hangt hier aen:* hangt hier van af.
886 *de schael van 't brein:* het overwegen van voor of tegen.
887 *tong:* van de „schael" nl.
888 *drift:* temperament.
kroonen: goedkeuren.
889 *schat:* vindt.
891 *waardeeren:* beoordeelen, de waarde meten.
894 *stijl:* wijze.
hoeft: behoort.
896 *aen te randen:* aan te vallen.
898 *spade:* laat.
900 *achterdencken:* stof tot nadenken.
901 Zie vs. 859.

Wat anders. Wat scherpziende ziet hier door?
't Beloven scheen u noodig vóór het strijden;
Nu ziet gy dit van achter dus in lijden,
Met naberouw vast na, nu druckt en smart
U dees belofte en valt u op het hart,
Gelijck een steen. Godt wil uw hart verlichten.
Een zelve zaeck heeft menige aengezichten,
Naer dat ze wordt gedraeit, gewent, gekeert
Op 's menschen oogh. Dit wort met rouw geleert,
En schande en scha. Zoo leert men al zijn leven.

JEPTHA.

Noch blijven wy op twijfelingen zweven.

HOFMEESTER.

Hier strijden twee noodpunten tegens een.
Kies een van beide, of rust, en kies 'er geen.

JEPTHA.

Die rusten moght. Een dagh is haest verstreecken.

HOFMEESTER.

Opofferen, of uw belofte breecken
Staet hier in uw bedencken. Kies en deel.

JEPTHA.

Voor 't zweeren stont ich noch op mijn geheel.
Toen hadde ick keur te zwijgen of beloven.

van achter: achteraf.
dus: aldus.
vast: reeds.
druckt: bedroeft.
wil: zal.
aengezichten: kanten.
wort geleert: leert men.
noodpunten: noodzakelijke gevallen.
een: elkaar.
haest: gauw.
stont ick noch op mijn geheel: was ik nog vrij te doen of te laten wat ik wilde.
keur: keuze.

HOFMEESTER.

Uw vyant leght verslagen, gy staet boven.

JEPTHA.

Om jammerlijck te vallen in mijn bloet.
De zege viel my toe op dezen voet.

HOFMEESTER.

Wat voet? dat gy uw dochter God zoudt slaghten?
Opoffren?

JEPTHA.

Noit schoot dit in mijn gedachten.

HOFMEESTER.

Hoe staet gy dan verbonden aen uw woort?

JEPTHA.

Mijn eedt staet vast. De Godtheit heeft gehoort
Hem wijden wat my 't eerste uit mijne poorte
Gemoeten zou.

HOFMEESTER.

Geen die in haer geboorte
U zalighde en den naem van vader gaf,
Maer eer een kalf, of wat ten heuvel af
Quaem huppelen, het waer dan kalf of stieren
De wet beveelt de Godtheit stomme dieren
Op t' offeren.

JEPTHA.

De naem van dier is me
Den mensch gemeen, zoowel als 't stomme vee,
En mensch en vee zijn onderdaen aen 't sterven.

leght: ligt.
te vallen in mijn bloet: in mijn dochter getroffen te worden.
me: eveneens.
onderdaen: onderworpen.

HOFMEESTER.

Men onderscheit met recht die reden derven
Van dieren, klaer met licht van reên verlicht.
Waer is de wet, die iemant houdt verplicht
Aen 't offeren van redelijcke zielen?
Dat is geen wet hanthaven, maar vernielen.
Doch d'uitspraeck en het oordeel van de wet
Is aen den mont der priesteren gezet,
Bewaerders van de wet en Moses boecken:
Ick rade u by den priester raet te zoeken
En wetgeleerde, om niet zoo los te gaan.

JEPTHA.

En vinden zy dit offren ongeraên,
Hoe dan toe? Kan ick staen op hun besluiten,
Hen volgen, mijn geweten gaen te buiten?

HOFMEESTER.

Zij zullen niets besluiten zonder reên
En klaer bewijs. Zoo leert men onderscheên
De letter en den zin van 's hemels woorden;
Wat offeren verschilt van kindermoorden.
Bestemmen zy dit offer met bescheit
En schijn van reên, hun geloofwaardigheit,
Hun aenzien geeft uw daet by 't volck een' luister,
Al dwaelde gy. De priester, om niet duister
Te wandelen, schoon hy de wet verstaet,
Gaet zelf by Godt en zijne hut om raedt.

936 *reden:* verband.
derven: missen.
937 *dieren, klaer met licht van reên verlicht:* menschen
942 *aen den mont der priesteren gezet:* den priesters opgedragen.
947 *hoe dan toe:* wat dan?
staen: steunen.
948 *gaen te buiten:* niet volgen, buiten de grenzen van mijn geweten gaan.
953 *bestemmen:* keuren zij goed.
bescheit: redenen omkleed, met een duidelijke verklaring.
956 *duister te wandelen:* in het duister rond te tasten.

Dus raeckt hy best dees zwarigheên te boven.
Dus wort de schult, van uwen hals, geschoven
Op priesters hals, indien er is gefaelt.
Hoe heeft Gods volck in 't offren eer gedwaelt
Van Godt, die hun de wet, om niet te missen,
Genadigh schonck! in welcke duisternissen
Vervielen zy, die blint hunne eige vrucht
Het heiloos spoock opdroeghen, eene vlught
Van afgoôn! Kon den hemel dit behaegen?

JEPTHA.

Geensins. Zijn vrucht ten afgront op te draegen.
Wie zich zoo dwaes in 't offeren verliep,
Ick draegh mijn vrucht hem op, die alles schiep,
Den eigenaer en heer van alle dingen,
Die my beschutte en Ammons maght kon dwingen.
Maer aengezien het raetzaem schijnt, Godts mont
Te spreecken voor het offren, laet terstont
Den priester en den wetgeleerde ontvouwen,
Op welck een gront dit outer staet te bouwen,
Godt stercke ons in de barning van dien noot.
Hier worstelen het leven en de doot,
De schande en eer, de vloeck en zegen t'zamen,
Godtvruchtigheit en liefde, het betaemen
En schricklijckheên. Och hartstorm al te zwaer!
Hier loopt mijn ziel, of staetheil groot gevaer

959 *zwarigheên:* moeilijkheden.
965 *die blint hunne eige vrucht Het heiloos spoock opdroeghen, eene Vlught van afgoôn!* die in hun blindheid hun eigen kroost aan een heiloos gespook wijdden, aan een troep afgoden.
968 *ten afgront:* aan de hel, aan de onderwereld.
969 *wie zich zoo dwaes in 't offeren verliep:* wie zich zoo dwaes vergiste door de kinderen aan afgoden te offeren.
976 *outer:* altaar.
staet te bouwen: gebouwd moet worden.
977 *barning:* branding.
979 *t'zamen:* tegen elkaar.
981 *hartstorm:* tweestrijd.
982 *staetheil:* stevigheid van zijn positie.

Van schipbreuck. Och, wat zijde zal ick kiezen?
Godts zegen, of de gunst des volcks verliezen
Verschilt te veel, doch 't eerste weeght wel meest.
Hoe wanckelt hier mijn aengevochten geest!

HOFPRIESTER. WETGELEERDE. JEPTHA.

HOFPRIESTER.

Godt spaer de telgh van Josef en Manasse.

WETGELEERDE.

Dat zy gelijck een ceder eeuwigh wasse,
Het gansche lant beschaduw' met haer kroon.

JEPTHA.

De hemel spaere en zegene Arons zoon
En Levijs zoon, leitstarren der geslachten,
Die op den troost van Godt Messias wachten.

HOFPRIESTER.

Wat hooren wy? ô onverwinbre helt,
Wat offer is 't, dat uw gemoedt ontstelt?
Eischt d' Opperste danckoffer, outervieren,
Een rijcke gaef van hondert witte stieren,
Voor uwe zege, op Ammons heir behaelt?
Treck op, treck op naer Silo: daer betaelt
Elck Gode zijn belofte en offergaven.
Zoo werde uw leet vergeeten en begraven,
U ziel ontlast van 't pack, dat heur bezwaert.

JEPTHA.

Geluckigh die aldus zijn bedevaert
Voltrecken magh met redenloze kudden

aengevochten: aangevallen.
ontstelt: bedroeft.
outervieren: altaarvuren.
Silo: waar zich de Arke des Verbonds bevindt.
pack: last.

En danckbaer al zijn hart voor Gode uitschudden,
Maer ick, helaes, ben Gode een offerboet,
Een eenigh kint, mijn ziel, mijn hartebloet,
Gehouden op te draegen, droef en druckigh.

WETGELEERDE.

Wie zijn geluck niet kent, leeft ongeluckigh
In rijck bezit. Wat baete al 's aertrijcks schat
Den eersten mensch, die 't paradijs bezat,
En onvernoeght noch, tegen 's hemels wetten,
Zijn lippen aen verboden ooft zou zetten;
Waer op Godts vloeck hem van dit erf verstack
In ballingschap, verdriet en ongemack?
Zoo gaet het u. Godt zegende u met faeme
En eere en staet en d' eenige erfgenaeme,
Uw hoop en vreught: en wilt gij, tegens Godt
En zijne wet en uitgedruckt verbodt,
Haer offeren? wat plaegh verruckt uw zinnen!
Natuur leerde elck zijn kinders trouw beminnen,
Heeft kinderliefde en trouw in rots noch steen,
Maer in het hart der ouderen gesneên,
Gelijck een wet. Zy planteze oock in dieren,
Die door de lucht op hunne pennen zwieren,
Of zwemmen in de zee en watervloên,
Of weiden in geberghte en klavergroen.
De pellikaan, by mangel van den regen
En water, laet de jongen niet verlegen,
Maer opent zelf alle aders in zijn borst,
En tapt het bloet van 't hart, om hunnen dorst

1004 *al:* geheel.
1007 *gehouden:* verplicht.
druckigh: bedroefd.
1009 *al:* geheel.
1111 *onvernoeght:* ontevreden.
1113 *verstack:* beroofde.
1016 *staet:* hooge positie.
1018 *uitgedruckt:* uitdrukkelijk.
1019 *verruckt:* verbijstert.
1027 *mangel:* gebrek.

Te lesschen, hen te spijzen met zijn spieren.
Gy hoort den leeu en beer en tyger tieren
En brullen, zoo de jaeger 't nest berooft.
Wat mensch is dan zoo dol, die noch gelooft
Den goeden Godt met bloedige offerhanden
Van kinderen te paeien, zoo de landen,
Bevochtight van Eufraet en vruchtbren Nijl,
Zelfs vreemt zijn van dien wreeden offerstijl
De Godtheit der aertsvaderlijcke stammen
Eischt 's menschen hart en zuivere offervlammen,
Gehoorzaemheit en geensins menschevleisch.

JEPTHA.

Heeft Abraham, op 's hemels last en eisch,
Zijn' eenigen en lieven eerstgeboren,
Waerin hem zulk een zegen was beschoren,
Niet op den berg gevoert, op 't hout geleit?
Stont Abraham niet willigh en bereit,
Om Isack met zijn blanck geweer te treffen?
Was 't gruwelijck? hoe loven en verheffen
Dan engelen en menschen hem zoo hoogh?

WETGELEERDE.

De Godtheit zagh met haer genadigh oogh
Dit aen, verboot by tijts den zoon te dooden.

JEPTHA.

Godt had nochtans dit offer hem geboden.

HOFPRIESTER.

Tot eene proef van 's mans gehoorzaemheit,
Geloof en trouw, die, meer dan os en geit,

1036 *paeien:* vleien.
1037 *van:* door.
1038 *vreemt zijn van:* niet meer kennen.
offerstijl: offergebruik.
1047 *geweer:* wapen.
1052 *geboden:* bevolen.

En stier en ram, den Oppersten gevallen;
Want d'Opperste behoeft noch vee, noch stallen.
De Godtheit eischt gehoorzaemheit en 't hart.

JEPTHA.

Daer deert het my. Dat is het dat my smert.

WETGELEERDE.

Wat smert u?

JEPTHA.

Dat ick Godt verongelijcke,
Zoo 't hart hem niet gehoorzaeme en dit blijcke
Door 't offer, hem belooft voor d' overhant.
Ick steecke in schult: belofte is een verbant.
Hier staer mijn ziel geketent en gebonden.

HOFPRIESTER.

Gy hebt door die belofte u onderwonden,
Het geen noit mensch vermoght.

JEPTHA.

Ben ick geen heer
Van mijne vrucht?

WETGELEERDE.

Zoo verre het tot eer
Der Godtheit streckt; nu streckt uw dwaes beloven
Ten laster van Godts naem en eer daer boven.
Indien gy dees belofte uitwercken zult,
Uw ziel vervalt dan allerdiepst in schult.

gevallen: bevallen.
verongelijcke: te kort doen.
overhant: overwinning.
u onderwonden: gewaagd.
vermoght: toe in staat was.
heer: meester.
vrucht: kroost.
uitwercken: nakomen.

JEPTHA.

Is 't redelijck zijn' dieren eedt te breecken?

HOFPRIESTER.

Volbrenght gy dien, de hooghste zal het wreecken,

JEPTHA.

De wetbelofte is vast by Godt gestelt.

WETGELEERDE.

In billyckheit; geen reuckeloosheit gelt
Noch kan voor Godt bestaen, in geene wijze.

JEPTHA.

Het voeght niet dat een vorst zich zelven prijze,
Maer gy, die licht en duisternisse scheit,
Alziende Godt, ô aldoordringentheit,
O engelen, in 't eeuwigh licht daer boven
Zoo hoogh verlicht, gy weet hoe mijn beloven,
In 't dringendste en in 't nijpen van dien noot,
Uit loutre liefde en gloênden ijver sproot,
Om Godts altaer en erfdeel met deze ermen
Te zuivren en geensins in 't beschermen
Van Moses wet t'ontbreecken, na een juck
Van achttien jaer, te jammerlyck in druck
By 't volck bezuurt. Hoe kan een rein geweeten
Godts weldaên en zich zelf zoo gansch vergeeten!

HOFPRIESTER.

Wy volgen u, zoo ver het Godt gehengt.

1071 *dieren:* duren.
1074 *reuckeloosheit:* roekeloosheid.
1076 *voeght:* past.
1083 *ermen:* armen.
1085 *ontbreecken:* in gebreke te blijven.
1086 *druck:* droefenis.
1087 *bij:* door.

WETGELEERDE.

Uw yveren was loflijck, maer gemengt
Met onverstant.

HOFPRIESTER.

Uw ooghmerck was Godt eeren,
Maer 't middel strijt recht tegens Godts begeeren.

JEPTHA.

Wat middel kan my van dien bant ontslaen?

WETGELEERDE.

Danckofferen, dat wettigh magh bestaen.

JEPTHA.

Mijn heilige eedt is my een wet geworden.

HOFPRIESTER.

Een gruwelwet. Zy strijt met Moses orden,
En Godts verbodt, raeckt Godt aen zijne kroon.

JEPTHA.

Hoe luidt dan dit verbodt?

WETGELEERDE.

Gy zult niet doôn.

JEPTHA.

Ick ben hier zelf gewettight tot 's lants rechter.

HOFPRIESTER.

Op dat gy 't recht handhaven zoudt, en echter
Beneemtge uw huis het recht, te bijster blint.

1089 *gehengt:* gedoogt.
1096 *orden:* wet.
raeckt Godt aen zijne kroon: verzet zich tegen God.
1101 *te bijster blint:* te zeer verblind.

WETGELEERDE.

't Is billijck dat de wet en 't recht begint
Van 't hooft des rechts. Indien dit qualijck oordeelt,
Zoo sterckt de mont van 't recht, door zulck een voorbeelt,
Het onrecht, om met wetteloozen toom
Het ongelijck te volgen zonder schroom.
Godt wort, indien een staetloos man verbastert
Van zijnen plicht, ontheilight en gelastert,
Maer allermeest zoo 't hooft van 't vry gebiet
Hier afdwaelt, want al 't volck, dat op hem ziet,
Wort schandelijck geërgert; dat verloopen
Te gulziger, als water, ingezopen.
Dat evel kruipt van 't hooft door al de leên,
Gelijck de wolf of kancker. Geef dan geen
Aenvoedtzel tot misbruicken en schandaelen.

JEPTHA.

Moght ick dees schult zelf boeten en betaelen
Met dezen hals, wat waer het my een vreught!

HOFPRIESTER.

Haer leven hangt aen uwen wil. Gy meught
Haer spaeren.

JEPTHA.

Wie kan my dees schult vergeven?

WETGELEERDE

Godts priester. Hij onslaet u: laet ze leven.

1103 *qualijck:* verkeert.
1104 *sterckt:* bekrachtigt.
1106 *ongelijck:* onwettige daad.
te volgen: na te volgen.
1107 *staetloos:* man, die geen hooge positie inneemt.
1110 *al:* geheel.
1111 *verloopen:* verkeerd handelen.
1113 *evel:* kwaad.
1114 *wolf:* een populaire benaming, die verschillenden ziekten omvat, welke van geheel verschillenden aard zijn.
1115 *aenvoedtzel:* steun.

JEPTHA.

Ontsloeghme mijn geweeten!

HOFPRIESTER.

Wat is dit
Geweeten, dat wijt afdwaelt van Godts wil?
Men magh geen quaet met schijn van goet verbloemen,
Onweetenheit een rein geweeten noemen.
Wilt gy naer een gerust geweeten staen,
Volgh 's hemels wet; want onrust vangt eerst aen,
Zoo ras men wijckt van Godts gezetten regel.

JEPTHA.

Een drift van Godt inwendigh steeckt het zegel
Aan 't werck, waerin men zijn genegentheên
Versterft en breeckt ten prijs van Godt alleen.

WETGELEERDE.

Zegh Godt ten vloeck. Zoo terght men 's hemels toren.

HOFPRIESTER.

Laet d' uitspraeck des aertspriesters hier op hooren.

JEPTHA.

Heel gaerne, indien dit offer uitstel lijdt.

WETGELEERDE.

Men borght een schult, noch schelt men die niet quijt.

HOFPRIESTER.

Een dagh of vijf is haest voorby gegleden.

1122 *wit:* doel.
1125 *staen naer:* moeite doen voor.
1127 *gezetten:* vastgestelden.
1128 *steeckt het regel aen:* verleent het zegel (der goedkeuring) aan.
1130 *versterft:* afsterft (+ derde naamval).
1135 *haest:* weldra.

JEPTHA.

De tijt is uit: nu gelden geen gebeden.

WETGELEERDE.

d'Aertspriester wordt geraeckt in deze daet.

JEPTHA.

Godt is mijn burgh en vaste toeverlaet.

HOFPRIESTER.

Zult gy zoo los 's aertspriesters raet versmaeden?

JEPTHA.

Ick heb my nu met Godt hierop beraeden.

HOFPRIESTER.

d' Aertspriester is tot middelaer gezet,
Om, tusschen Godt en ons, door zijn gebedt
En offerhande alle ongelijck te slechten.
Hy is gestelt tot rechter, om te rechten
In 't heilighdom, naar eisch van elcke zaeck,
Wanneer Godts boeck een tong eischt en een spraeck,
De boeckstaef wordt misduit door avrechts spellen.
Hy magh geen punt in Moses bladt herstellen,
Maer houden elcks betekenis in kracht.
Hy zit naest Godt op stoel, als eerste maght,
Behantvest met het recht van doot en leven.
Vertrouw, hy zal u haest eene uitkomst geven,
U redden in dit hachelijck geval.
Verzuimt gy 't, denck dat dit u rouwen zal.

1133 *toeverlaet:* toevlucht.
1141 *middelaer:* bemiddelaar.
gezet: gesteld.
1144 *rechten:* recht te spreken.
1148 *herstellen:* veranderen.
1151 *behantvest:* begiftigd.
1152 *haest:* weldra.

JEPTHA.

Mijn hart wert sterck van 's hemels geest gedreven,
Toen ick, getroost te sterven of te leven,
Godts volck en Godt ten dienste, heenevoer,
Den Oppersten eene offerhande zwoer
Te heiligen. Nu buiten mijn vermoeden
Dit uitvalt en d' onnoosle maeght moet bloeden,
Vertroostme, dat Godts geest mijn' yver steef.
d' Aertspriester hou zyne eer en waerde: ick leef
Nu raet met Godt; hier gelt geen tegenreden.
Gy zult met uw Levijten 't feest bekleeden,
En 't offerlam geleiden aen mijn zy.

HOFPRIESTER.

Ontschuldigh ons.

JEPTHA.

Ick neem den last op my.
Laet d' opspraeck vry alleen op Jeptha kleven,
Alle eeuwen vry hun oordeel hier op geven.
Dit vonnis houdt zijn kracht: het leght gevelt.

WETGELEERDE.

Ontschuldigh ons genadigh, braefste helt.
Hoe wil de stadt en 't lant hier over krijten?
Ontwyt men dus den vryburgh der Levijten,
De hoogeschool der wetgeleertheit? Och
Bedenck u; staeck dit gruwzaem opzet toch.

onnoosle: onschuldige.
steef: aanwakkerde.
leef na raet met Godt: ik ga nu te rade met God.
bekleeden: opluisteren.
ontschuldigh ons: verontschuldig ons.
opspraeck: afkeuring, critiek.
op: over.
wil: zal.
dus: aldus.
opzet: plan.

JEPTHA.

De zon is hoogh, het hof verwachtme binnen.

HOFPRIESTER.

Wat gaet ons aen?

WETGELEERDE.

Wat zullen wy beginnen?

HOFPRIESTER.

Mijn Jonathan, trouwhartigste Levijt,
Beschry terstond den postmuil. Vliegh den tijt
Met kracht voorby. Ontdeck mevrouw dees treken.
Zoo zy haer kint wil levend zien en spreecken,
't Is tijt, hoogh tijt, om herwaerts aan te spoên.
Zy juicht in 't heir en heeft geen quaet vermoên.
Men triomfeert om d'Efraïmsche bossen.
De moeder kon misschien haer kint verlossen.

HOFPRIESTER. HOFMEESTER.

HOFPRIESTER.

Hofmeester, waer verzeilen wy alreê?

HOFMEESTER.

Hy hoorde u?

HOFPRIESTER.

Ja, gelijck een rots in zee
Naer 't barnen en gebruisch der baren luistert.
By vlaegen wort de klaere zon verduistert

1176 *gaet ons aen:* gebeurt ons.
1177 *trouwhartigste:* meest trouwe.
Levijt: priester.
1178 *postmuil:* snel muildier, Vondel denkt hier alleen aan *snelheid* niet aan *regelmatige dienst.*
Vliegh den tijt met kracht voorby: heel mooi beeld om de snelheid aan te geven, waarmee de priester moet rijden.
1179 *ontdeck:* openbaar.
treken: streken.
1183 *om:* in de buurt van.
1187 *barnen:* branden, golven.

Van eene wolck; noch breecktze na of voor
Met eene strael, ter zyde of elders, door;
Maer 't licht van 't brein is hier te dicht besloten.
Nu drijft hy noch dat wy, altaergenooten,
Wy, priesters, wy, Levyten (uitgelot
Om, onderdaen en zedigh, onder Godt
Alleen te staen en zijne stedehouderen,
d'Aertspriestren,) dit met onzen hals en schouderen
Zelfs stutten en dien kindermoort bekleên.
Hofmeester, denck, ay denck, waer wil dit heen?
Hy, van een' geest der dwaelingen gedreven,
Pooght zijne drift een' schoonen schijn te geven
Door ons gezagh. En worden wy gedaeght
Te Silo; zoo ons Amarias vraegt
Op welck een' voet wy, tegens Moses regelen,
Oock zonder 't hooft te kennen, dit bezegelen,
Dit stercken met ons tegenwoordigheit,
Wat middel om, voor Arons stoel, dit pleit,
Dit bloedigh pleit, rechtmaetigh uit te voeren?

HOFMEESTER.

Ontvaltge hem, het zal den staet beroeren.

HOFPRIESTER.

Bestemmen wy 't, de godtsdienst krijght gewis
Een schantvleck, die niet af te wasschen is.

1189 *van:* door.
1192 *drijft hy:* wil hij ons er toe brengen.
1193 *uitgeloot:* uitgekozen.
1194 *onderdaen:* onderwropen.
1197 *stutten:* steunen.
bekleên: bijwonen.
1198 *wil dit heen?* gaat dit heen.
1200 *drift:* neiging.
1201 *Amarias:* hoogepriester, aartspriester.
1203 *voet:* grond.
1205 *stercken:* bekrachtigen.
1208 *ontvaltghe:* valt ge hem af.
1209 *bestemmen:* keuren wij het goed.

HOFMEESTER.

Hy draegh' de schult, die niet voor u wil buigen.

HOFPRIESTER.

Wat raet dan?

HOFMEESTER.

Laet voor 't hofgerecht getuigen,
Dat gy hier toe geperst wort. Scheur uw kleet
Tot een bewijs van rouw en harteleet.

HOFPRIESTER.

Hoe durf de vorst Godts volck zoo lastig vallen?

HOFMEESTER.

De vorst draeght eerst den zwaersten last van allen.
De vader sterft de doot, in 's dochters smert,
Dies trapt hem, schoon gy recht hebt, niet op 't hart.
Hy heeft al 't lant, den godtsdienst eerst, verdaedight,
Het priesterdom behantvest, begenadight,
Uwe inkomst noch uw tienden noit besnoeit
In oorloghslast. Gy zaeght hem noit vermoeit
In 't yveren en menighmael in traenen
Of blijdelijck de feest, en nieuwe maenen
Toejuichen, met de vreught in 't aangezicht.
'k Verzwijgh hoe hy de wetschool bouwt en sticht,
En luistert naer den mont der wetgeleerden,
Afkeerigh van waenwijzen en verkeerden.

HOFPRIESTER.

Zoo raetge ons niet te treên in dit geschil?

HOFMEESTER.

Om 's vaders, of ten minste om 's dochters wil.

1215 *Godts volck:* de priesters.
1219 *al:* geheel.
verdaedight: verdedigd.
1220 *behantvest:* privilegiën geschonken.
1221 *besnoeit:* verkleind.
1229 *te treên:* in te grijpen.

Uw bijzijn zal haer troosten in dit lijden,
Uw zegen haer in 't uiterste verblijden,
Om moediger naer 't hofaltaer te treên.

HOFPRIESTER.

Hoe draeghtze zich?

HOFMEESTER.

Groothartigh, niet als een
Die sterven moet, maer rustiger en stouter.
Op 't voorhof staet, helaes, het deerlijck outer
Met rijs gedeckt, waerop zy knielen zal.
Dit worstelperck des doots is overal
Met maeghdepalm bestroit, in geen saizoenen
Verwelckbaer; zuil en hofmuur met feestoenen
En hoftapijt behangen in 't vierkant.
Natuur en kunst ontzeggen niet, de hant
Te houden aen den schouwburgh, die het leven
Aen menigh moort- en treurtooneel zal geven.
Zoo menighmael godtvruchtig dichtvernuft
Den treurtoon, die alle andren toon verbluft,
Op Jeptha zet, in tijt van pais en stilten,
Om 't volck te zien in bloet aen traenen smilten,
Den schouburgh root geverft in maeghdenbloet;
Want schreien is oock aengenaem en zoet,
Zet hartewee, lang aengegroeit by droppen,
Met kracht van 't hart, na 'et langkzaem inne-
kroppen.

1232 *in 't uiterste:* in de laatste oogenblikken.
1234 *draeght ze zich:* gedraagt ze zich.
1235 *rustiger:* flinker.
1237 *outer:* altaar.
1243-1252 ,,De wijze, waarop zich de Hofmeester troost met de gedachte, dat de dood van Ifis stof zal verstrekken tot fraaie treurspelen, is vrij kluchtig, en zeker zou men niet denken, hier een Jood uit de dagen der Richteren te hooren spreken." (v. Lennep).
1246 *verbluft:* verhevener is dan.
1247 *pais:* vrede.
1252 *innekroppen:* verkroppen.

HOFPRIESTER.

Hoe kleetze zich? ick denck geheel in rouw.

HOFMEESTER.

In bruitsgewaet, als eene die haer trouw
En blijde hant den bruidegom zal schencken.
Hier komt noch doot, noch leven in bedencken.
De lelien van gout, in 't sneeu gespreit
Van 't onderkleet der maeght, haer zuiverheit,
Onnozelheit en vast geloof afmaelen.
Het opperste gewaet vol zonnestralen
In purper, en doorgloeit van 't zonneroot,
Sleept achterna, vloeit met zijn' rijcken schoot
Van vore om laegh. Geen ring, noch halskarkanten
Van perlen, noch onschatbre diamanten
Ontbreecken hals en hant. Het blonde haer,
Met geur gepoêrt, vloeit neder, als een baer
Van gout in zee, van achter met zijn glanssen,
Waerop de kroon om 't hooft sluit, met dry transsen
In top, gelijck een mijter opgehaelt,
Die met gesteente en met karbonklen praelt.
Hier toonen deught en schoonheit haer vermogen,
Onsterflijckheit ziet haer alreê ten oogen
En aenschijn uit. Wat ziel wort ingetoomt!
Wie spat niet uit, zoo zy ten voorschijn koomt!
Kan Jeptha dat gezicht alleen verdraegen,
Gewis hy heeft noit grooter slagh geslaegen;

1256 *komt in bedencken:* wordt niet gedacht aan dood, noch leven.
1257 *sneeuw:* wit.
1259 *onnozelheit:* onschuld.
afmaelen: afbeelden.
1260 *opperste gewaed:* opperkleed.
1263 *halskarkanten:* halsketting.
1266 *gepoêrt:* gepoederd.
baer: golf.
1274 *spat uit:* vlucht.
1276 *slagh geslaegen:* strijd gestreden.

Dies bidde ick, sla hem zijn verzoek niet af.
Hy staet noch, maer met eenen voet in 't graf.
God spaere hem, tot heil van bey de staeten.

HOFPRIESTER.

Nu 't wezen moet, wy stellen ons gelaten.

REY. HOFMEESTER.

REY.

Vergeef het ons, hofmeester, vallen wij
U lastigh, want dit schricklycke offerty
Ontraet de hulck van 't hof niet zeil te minderen.
Wat uitstels kan het offren niet verhinderen.
Een be verzocht d' onnoosle, moght het zijn:
Verwerf dat zy, in dezen jongsten schijn,
Haer moeder noch eens spreeck' voor 't allerleste.

HOFMEESTER.

'k Verzocht dit by den vader, haer ten beste,
Uit haeren naem. Hy weigert het, uit geen
Quaetwilligheit, maer met gezonde reên.

REY.

Al is hier 't bloên der hartaêr niet te stelpen,
Dees halsquetsuur met geene artsny te helpen,
Onheelbaer quaet wordt dickwijl noch verzacht.
Indien men op haer moeders komste wacht,
Die aenspraeck zou 't verwezen hart noch stercken,
Hoewel men niet aen haer gelaet kan merken
Dat zy verflaeut. De godtgewijde bruit
Staat offerrede en stapt getroost vooruit.

1279 *staeten:* standen.
1280 *gelaten:* berustend.
1283 *hulck:* het scheepje.
1285 *onnoosle:* onschuldige.
1286 *schijn:* toestand.
1295 *aenspraeck:* wisseling van woorden.
stercken: moed inspreken.

HOFMEESTER.

Bedenck het na. Gy wilt het topzeil zwichten,
In dezen storm. Is dat de hulck verlichten
In 't uiterste, in het barnen van dien noot?
Men klampt aldus veel dooden op een doot.
Als een leeuwin of tygerin opdondert,
Het hongerigh nest berooft vint en geplondert
Van 't lieve jong, aan haere speen gevoedt,
Geaest, gelaeft met melck en zuiver bloet,
Haer van het hart gezogen, na de vlaegen
Voor 't worpen, eerst met smerte aen 't hart gedraegen,
Hoe vlieghtze voort den rover na. Zij brult:
Woestijn en woudt, van yslijckheên gevult,
Staen overent. Niet tammer, maer verwoeder
Van ongedult, zoudt gij de dolle moeder
Haer nagels fel zien zetten in het licht
Der oogen van haer' man; hem in 't gezicht
Aengrijpen; niet met handen, maer met klauwen
Gewapent hem aenranden, onder 't flaeuwen
Der bleeke maeght, die nu, al offerreedt,
De doot getroost, van doot noch sterven weet.
De vader, die, verknocht aen zijn geweten,
Niet wijcken wil, moght nutter aen een keten
Zijn gemaelin dan sluiten, eer haer hant
Dit heerlijck hof kranckzinnigh staeck aen brant,

1299 *zwichten:* strijken, waardoor de boot vaart mindert. Dit doelt op het uitstel, gevraagd door den Rey in vs. 1283—1287.
1300 *hulck:* schip.
1301 *barnen:* branden.
1302 *men klampt aldus dooden op een doot:* men maakt hierdoor dat terwille van één doode meerdere menschen het leven verliezen. De volgende regels maken dit duidelijk.
1303 *opdondert:* met lawaai verschijnt.
1304 *geplondert:* beroofd.
1306 *geaest:* gevoed.
1308 *worpen:* werpen.
1312 *ongedult:* onvermogen om te dulden, wraakzucht.
1316 *flaeuwen:* flauw worden, bezwijmen.
1317 *offereedt:* gereed tot het offer.

En zy in 't vier uit wanhoop quam gesprongen.
Wat dunckt u? waer 't dan nut wat tijts bedongen?
Wat rijp is lijt geen uitstel: hoe het zy,
Het uitstel brengt dan niet als schade bij.

REY VAN MAEGHDEN.

I. Zang.

Toen d'oude dwinglant van den Nijl
Besloot Godts stamhuis plat te treden,
De droeve Jochebed een wijl
Het kraemkint berghde en door haer leden
Alle oogenblick een grilling ging,
En angstigh aen elck haer
In schrickelijck gevaer
Een druppel dootzweet hing:
Het minste ruischen van een bladt
De kraemvrou, al te vroegh,
Met kracht ter nedersloegh,
Belaên met haeren schat:
Bevalze, uit hoogen noot, het kint,
In eenen rieten kist verborgen,
De wufte gunst van stroom en wint,
En 's hemels vaderlijcke zorgen.
Godt weet hoe 't moederlijcke hart,
In dien bedruckten stant,
Om 't kostelijcke pant
Beklemt was en benart.

1232 *heerlijck:* vorstelijk.
1324 *waer 't dan nut wat tijts bedongen?:* zou het dan goed zijn uitstel te vragen?
1326 *brengt bij:* brengt mee.
1327 *dwinglant van den Nijl:* Pharao.
1329 *Jochebed:* Moeder van Moses.
1330 *kraemkint:* Mozes. Zie Exodus 2 : 3—11.
1331 *grilling:* rilling.
1339 *bevalze:* gaf ze over.
1344 *bedruckten:* droevigen.
stand: toestand.

Toen zy 't op 't water drijven liet,
De zuster, al belaen,
Het stil zou gadeslaen,
Gedoken achter 't riet.

I. Tegenzang.

Hoe kon d'ondanckbre vorst zoo haest
Dien voetsterheer des volcks vergeeten,
Al Josefs weldaên! och, hij raest,
Gelijck een tyger, van zyn keten
Geborsten, om onnosel bloet,
De toevlucht der Hebreen,
Oock zonder recht en reên,
Te plompen in den vloet:
De manlijcke afkomst algelijck,
De telgen, uit den stam
Geteelt van Abraham,
Te roien uit het rijck.
De krokodil, dat moortgedroght,
Verschoonde 't kint uit mededoogen.
Denck of zijn moeders achterdoght
Dit hartewee alleen haere oogen
En Gode klaeghde daer ze zat
Op d'oevers van den vliet.
Wat kermt, wat klaeght ze niet,
Van zuchten afgemat!
Hoe kropte zy de jammerklaght
Inwendigh en zagh, stom
Van angst en dootschrick, om,
Beducht voor 's konings wacht!

1348 *belaen:* bekommerd.
1351 *haest:* gauw.
1355 *onnosel:* onschuldig.
1362 *roien:* uitroeien.
1365 *zijn moeders achterdoght:* omdat ze bang was voor den Pharao en haar smart dus alleen kon uiten door te weenen.
1370 *kropte inwendigh:* hield in.

II. Zang.

d'Alziende wachter, die noit sliep,
En Jakobs afkomst trouw bewaeckte,
Zagh uit den hemel neer, zoo diep,
Op 't vlotend kraemkint; dat genaeckte
Den oever, daer de koningin
De dochter, in het groen
Van 't lachende saizoen,
Verquickte hart en zin.
Het kleentje viel haer in den schoot,
Al schreiende. Zy kust
En welkomt het met lust,
Beschut voor 's waters noot.
Zy koestert het aan 's moeders borst
En treckt het heerlijck op in 't ende,
Voor haeren zoon, gelijck een' vorst,
Totdat het, na geleên elende,
Zijn stamhuis ruckte uit Faroos maght,
Die voort met zwaert en speer,
In 't midden van het meer,
Het roode meer, versmacht,
Daer Godts genootschap op het strant
Met zang en spel Godt looft
En aller stammen hooft,
Gehanthaeft van Godts hant.

II. Tegenzng.

Och, of Godt mede eene uitkomst gaf
Aan Ifis onbewuste moeder,

1378 *vlotend:* vlottend, drijvend.
genaeckte: naderde.
1381 *lachende saizoen:* welig gebladerte.
1386 *beschut:* beschermd.
's waters noot: gevaar van het water.
1388 *treckt op:* voedt op.
heerlijck: vorstelijk.
1389 *voor:* als.
1394 *versmacht:* sterft.
1400 *onbewuste:* die nog van niets weet.

Ten beste van haer vrucht, dus straf
Te handelen van haeren hoeder
En eigen vader, om een woort,
Een' onbeschaefden eedt,
Te stercken overwreet
Door 't offer, noit gehoort;
Zoo moght haer dochter noch, ten stut
Des lants, een' braven helt
Gewinnen, die in 't velt,
Als Mozes 't volck beschut.
Wat zal men eerst beklaegen, of
De schoonheit, of het jonge leven,
Of haer stantvastigheit? een stof
Voor dichteren, om op te zweven.
Wat gaet de ontstelde moeder aen,
Als zy, verheught van geest,
Op 't blijde zegefeest
Dit jammer zal verstaen?
Waer me verschoonen wy voor haer
Ons stillezwijgentheit
Van 't offer, lang beschreit?
O schendig moortaltaer!

1401 *dus straf te handelen:* die zoo streng behandeld zal worden.
1404 *onbeschaefden:* ondoordachten.
1405 *overwreet:* zeer wreed.
1407 *Zoo moght:* dan kon, nl. als God uitkomst gaf.
1410 *beschut:* beschermt.
1413_1415 Vgl. vs. 1243—1252.
1415 *gaet aen:* overkomt.
1419 *me:* mee.
1422 *schendigh:* misdadig.

HET VIERDE BEDRIJF.

IFIS. HOFPRIESTER. JEPTHA. HOFMEESTER.

IFIS.

Geen hijgend hart vervolght en afgeronnen,
Verlangde oit meer naer koele waterbronnen,
Als mijne ziel, na zoo veel strijts, verlangt
En hijght naer Godt, waer aen mijn leven hangt,
Der zielen troost in 't eeuwigh licht t'aenschouwen,
Daer engelen om strijt zijn' lof ontvouwen.
Hoe lust het my in Godts onsterflijckheit
Te deelen, daer men nimmer zucht noch schreit,
Maer eeuwigh rust, bevrijt van zorgh en kommer,
In vrede en stilte, in liefelijcke lommer!
Hofpriester, gy gewijde zegenaer,
En godtstolck, die u draeght als middelaer,
Om, tusschen Godt en menschen, Godt te paeien,
Het wieroockvat den hooghsten toe te zwaeien,
Geleime, opdat, zoo hoogh uit onzen dagh,
Mijn offer Gode alleen behaegen magh.

HOFPRIESTER.

O schoone ziel, hoe deeltge in 's hemels schatten
Alree zoo diep, die door 't geloof kunt vatten,
Dat weinigen begrijpen hier beneên!
Gy zijt alree met Godt den schepper een,
Een hart, een ziel; en uwe ziel, ontslagen

1423 Psalm 42 : 2. (41e Harpzang).
hart: hert.
vervolght: achtervolgd.
afgeronnen: afgemat.
1434 *draeght:* gedraagt.
middelaer: bemiddelaar.
1435 *paeien:* verzoenen, bevredigen.
1437 *dagh:* lichtkring.
1440 *vatten:* begrijpen.

Van 't sterflijck pack, is boven alle plaegen
Van weereltsheit en jammer, vry van smet,
In staet van rust en zekerheit gezet.
Het alziende oogh ziet neêr door alle starren
En nevels, hoe wy hier beneden warren
Van aerdtscheit, daer men troost noch heil by vint.
Geene aerdtscheit kan den rijcksten mensch meer geven
Dan aerdtsch genot, een kort onzeker leven,
Vol zwaerigheên. Men pluckt geen roos, of voelt
Den doren, die de hant quetst. Hoe men woelt
Om rijckdom, hoe men zweet om eer en staeten,
't Genoegen vlught. Al laegen al de staeten
Met kroonegout en scepteren bezaeit
En diamant en perlen, schijngoet paeit
Geen' gierigaert; geen wellust wulpsche zinnen.
In Gode is 't al, daer buiten niets te winnen.

JEPTHA.

Gy gaet dan heen naer vader Abraham
En Josef en Manasse, vaders stam.
De werelt zijt gy moedigh doorgestreden;
Uw vader blijft in tranen hier beneden,
Dus kinderloos en zonder erfgenaem.
Nu kan noch staet, zeeghaftigheit, noch faem,
Noch heerschappij hem troosten en genoegen.
De lantman hoopt, na zweet en lastigh ploegen
En zaien op den zegenrijcken oogst,
Die hem in 't endt met aeren kroont, en troost;

1444 *pack:* last.
1446 *staet:* toestand.
1444 *woelt:* moeite doet voor.
1455 *staeten:* hooge posities.
1456 *genoegen:* tevredenheid.
1458 *paeit:* bevredigt.
1466 *staet:* positie.
zeeghaftigheit: overwinning.
1467 *genoegen:* voldoen.

En ick, helaes, zie hier na d'oorloghsvlaegen,
Mijn korenbloem gezengt en neergeslagen.
Mijn huwlijckshoop en vreught te leur gestelt.

IFIS.

Ter weerelt is 'er niets, dat Ifis quelt,
Dan vaders smert; dies wenscht zy alle rampen
Van vader noch op haere doot te klampen,
Zoo 't mooghlijck waer. Zij wenscht oock na haer doot
Te deelen in der oudren druck en noot.
Wat kanze meer?

JEPTHA.

Geslage bloem en lover,
Och, dochter, hebt gy noch voor vader over,
En lijdt gy niet genoegh by vaders schult?

IFIS.

Ick bidde Godt dat hy u met gedult
Begiftige, om dit rustigh uit te harden.
Ay vader, scheur uw kleeders niet aen flarden,
Keer 't aenzicht niet weemoedigh van my af.
Mijn sterven is een zegen, geene straf,
Gehoorzaemheit, vrywilligh voorbereiden
Zijn speelnoots, die my naer dees staetsi leiden;
Ick reken 't mij ter eere toe naest Godt,
Uitdeeler van een ieders staet en lot.
Ick durf de doot nu onder d'oogen tergen.
Zoo 't anders lagh, men had my op de bergen

1475-76 Uit „Iphigenia en Aulis" van Euripides. vs. 1570 vgl. „Nu ik toch sterf wil ik alle ongeluk van mijn vader in het graf meenemen."
1478 *druck:* droefenis.
1483 *rustigh:* flink.
uit te harden: te dragen.
1490 *staet:* positie.

Geborgen, of by tijts een wisse wijck
En vryburgh opgespoort in 't heidensch rijck.

JEPTHA.

Hoe kan dees hant dien blancken hals doorhouwen,
Dat zuiver sneeuw?

IFIS.

Volgh Abram, dien getrouwen
Aertsvader, vorst en spiegel van 't geloof,
Dat Godt behaeght.

JEPTHA.

Waer Jeptha blint en doof,
Hy zaegh u niet, noch zou dit woort niet hooren.
Godt geve dat, uit 's hemels negen kooren,
Een Engel daele, eer Jeptha, dootsch en bleeck
Van schrick, u treffe, op dat hy 't slaghzwaert steeck'
Onbloedig in zijn schede. ô Overwreede,
Kunt gy dit zwaert wel rucken uit de scheede,
En houwen op dit schoone lichaem toe?
Waer ben ik? och, wat wortme bang me moe!
Hofpriester, och vergeef het mij: aen 't bidden;
Och bid. Godt sterck' mijn kloppend hart in 't midden
Der gruwelen en naere afgrijslijckheên.
Wat rust is hier voor my geschapen? neen,
Hier is geen rust, geen vreught voor my geschapen.
Dit is de helt, die onlangs, braef te wapen,

1493 *wisse:* zekere.
wijck: wijkplaats.
1497 *spiegel:* voorbeeld.
1500 *negen kooren:* vgl. Lucifer.
1501 *dootsch:* bleek als een doode.
1503 *onbloedig:* zonder met bloed bevlekt te zijn.
overwreede: zeer wreede.
1508 *in 't midden:* te midden.
1509 *naere:* sombere.

Twee slagen sloegh, zoo stout en onvermoeit,
Daer zoo veel lants, van stroomen bloets bevloeit,
Verdroncken leght en wit bezaait met schenckel
En beckeneel; daer 't krijghsvolck over d' enkel
Door plassen bloets moet waeden. Dit 's de helt,
Die met een' slag dry reuzen teffens velt.
Alle oorloghseer loopt in een' slagh verloren.
Daer bloostze, die monarchen zou bekooren,
Assyrien, den Persiaen en Parth.
O boezem, steekt een tijger in dit hart?
Geen vaders hart. Verschijn uit alle hoecken,
Verschijn en koom den dochterslager vloecken,
Wat vloecken kan: 'k heb Godt noch mensch ten vrient.
Vloeck Jeptha vry, gelijck dit stuck verdient.

HOFMEESTER.

De lantvooght ga met my wat aen een zijde.

JEPTHA.

Hofmeester, och, bedenck eens wat ick lijde.
Mijn haeren staen te berge. Een druppel zweet
Hangt aen elck haer. Wat pijnight my zoo wreet?

HOFPRIESTER.

Het is geen tijt een veege meer te vergen.

HOFMEESTER.

Gord af dit zwaert, gord af. 'k Zal 't heimlijck bergen,

1513 *stout:* vermetel.
1515 *schenckel:* been.
1516 *beckeneel:* schedel.
1518 *dry reuzen:* het is niet bekend, dat Jeptha dit gedaan heeft.
teffens: tegelijk.
1519 *loopt* gaat.
1524 *dochterslager:* dochtermoordenaar.
1526 *stuck:* daad.

Bedecken met mijn kleet, op datze niet,
Voor 't ende, van inbeelding dootsch verschiet'.
Wanneerze knielt, op d' oevers van haer leven,
Het hofaltaer, zal ick 't u wedergeven.

JEPTHA.

Daer is het. Och, dat mijn genegenheit
Haer schrick aenjaege in doots verlegenheit
Is wreetheit, geen genegenheit uitdrucken.
De droefheit kan het vaders hart verrucken,
Dat hy verdwaelt, in dit verbaest beleit,
Van reedlijckheit en van voorzichtigheit.

HOFPRIESTER.

Gy zult haer hart door dit gekerm vertsaegen.

JEPTHA.

Hoe kan ick min, dan Godt mijn hart uitklaegen?
Benyme niet, helaes, een luttel tijt.

HOFPRIESTER.

Dees weeklaght voedt den innerlijcken strijt,
Als oli 't vier, als bulderende vlaegen
De wateren tot aen de starren jaegen.

HOFMEESTER.

Bezwijckt de maeght (een maeghdenhart is teêr),
Wat gaet ons aan?

1534 *dootsch:* doodsbleek.
verschiet: verkleurt, verschrikt.
1535 *op d'oevers van haer leven:* altaar, waar op zij geofferd zal worden.
1540 *verrucken:* verbijsteren.
1541 *verbaest:* verward.
1543 *vertsaegen:* (haar moed) doen verflauwen.
1545 *benyme niet:* onthoudt mij niet.
luttel: weinig.
1547 *vier:* vuur.
1550 *wat gaet ons aen?:* wat overkomt ons?

IFIS.

Nu kerm, nu klaegh niet meer.
Gy waert dus lang mijn vader, mijn behoeder;
Nu ken ick Godt; geen vader, geene moeder
Heeft langer deel aan Ifis, als voorheen;
Die naem heeft uit. De Godtheit is alleen
Mijn vader en mijn moeder beide t' zamen.
Nu hoeft gy u dit offer niet te schaemen.
Nu is het valsch, dat gy u dochter slaght,
Uw eigen bloet zult storten. Staeck dees klaght,
Dit hartewee: ik ben den hemel eigen.
't Geloof is nu mijn schilt; die op geen dreigen
Noch kerven past van zwaert of iemants hant.
Op dezen schilt van louter diamant
Zal 't snedighste metael in stucken springen,
Zoo bros als glas. 't Is tijt Godt lof te zingen.
Mijn hart gevoelt alreede een nieuwe kracht,
Als Isack, die getroost den slagh verwacht,
De weerelt vóór zijn sterven afgestorven.
Laet rollen 't hooft; de ziel blijft onbedorven,
Ontslaegen van den hoofdeloozen romp,
Een hantvol klay en stof, een aerdtsche klomp,
Koomt herrewaert, mijn speelgenoots, mijn reien:
Het is een tijt van blyschap, niet van schreien.
Hoort wacker toe, hoe gy u draegen zult.
Betaeltme noch deze allerleste schult.
Wanneer ick sta voor 't outer, wilt niet schricken,

1554 *dien naem heeft uit:* die naam is afgedaan.
1556 *nu hoeft gy u dit offer niet te schaemen, nu is het valsch, dat gy uw dochter slaght, uw eigen bloed zult storten:* nu behoeft gij u niet langer te schamen, dat gij uw dochter vermoordt, daar zij nu aan God behoort.
1559 *ik ben den hemel eigen:* ik behoor den hemel toe.
1561 *past:* rekening houdt met.
1563 *snedighste:* scherpste.
1566 *Isack:* n.l. toen Abraham hem wilde offeren.
1571 *herrewaert:* hier naar toe.
1573 *draegen:* gedragen.
1575 *outer:* altaar.

Maer scheit mijn haer in vlechten, valt aen 't stricken,
En wint het om mijn hooft gelijck een kroon,
Zoo zal mijn hals gansch bloot staen en ick, schoon
Ten slage, voor den offraer nederknielen.
Laet maeghden, zuivre en onbesmette zielen,
En zusters my bewaeren, best elck magh,
Zorghvuldigh om dit lichaem, na den slagh,
In 't vallen met mijn kuisch gewaet te decken.
Zoo zal geen oogh mijn zuiverheit bevlecken
Na mijne doot. En, eer men 't lijck verbrant,
Dat zy 't in pluimaluin met haere hant
Bewimpelen, geen mans mijne eer verkorten.
Zy zullen 'd asch in deze dootbus storten,
Die uwe zorg bevolen blijft. Terstont
Het staetsibedt gespreit en zet u ront
Om d' offerasch en dootbus, overscheenen
Van lampen, om mijn uitvaert onder 't weenen
Te houden, tot dat moeder, nu niet meer
Mijn moeder, uit het leger wederkeer'.
Nu kustme noch voor 't leste. Ay, feestgenooten,
Ay, schrey niet meer. Al nats genoegh vergoten;
Genoegh geschreit twee maenden achter een.
'k Verlaet u en dees werelt, ga daer geen
Ontsteltenis, geen staetveranderingen
Opwellen, noit de starren onder gingen.

1578 *schoon:* gereed.
1581 *bewaeren:* zorg dragen voor.
best elck magh: naar ieders vermogen.
1586 *pluimaluin:* amianth, een delfstof, die gesponnen kan worden, en waarvan ontbrandbare kleederen gemaakt werden, asbest.
1587 *bewimpelen:* onwikkelen.
verkorten: te kort doen.
1591 *overscheenen:* beschenen.
1592 *uitvaert:* begrafenis.
1593 *nu niet meer mijn moeder:* zie vs. 1552—1560.
1596 *al nats genoegh vergoten:* al tranen genoeg geschreid.
1599 *ontsteltenis:* beroering.
staetveranderingen: verandering van toestand.
1600 *opwellen:* opborrelen, plaatsvinden.

En nu, Godt lof, aenvaerde ick mijne reis,
Vaer eeuwigh wel, ô vaderlijck palais,
Daer ick geteelt en opgevoet in weelde,
My zoo veel staets en ydelheit verbeelde.
Aertsvaders, neemt als een danckofferpant,
Ontfangt mijn ziel, tot heil van 't vaderlant.
Zy raeckt geen aerde en zweeft u vrolijck tegen.

HOFPRIESTER.

Nu kniel; ontfang nu Godts en Arons zegen,
Godts aenschijn strael, genadigh van om hoogh
U toe en schijn' door dezen regenboogh
Van traenen uit den hemel op u neder.
Gy quaemt van Godt, hy wellekomt u weder.
Gy maeghden, juicht en triomfeert met palm.
Zij stapt verheught ten outer op dien galm.

REY VAN MAEGHDEN.

I. Zang.

Laet gehoorzaemheit
Toonen haer vermogen
In dees maeght bereit,
Zonder traen in d' oogen,
Jammer en misbaer,
In haar lentedagen
Willigh op 't altaer
Godt zich op te draegen,
Tot een offerhant
Voor het vaderlant,
Om den vaderlijcken eedt
En het vast verbont,
Godt met vryen mont

1607 *zweeft tegen:* zweeft tegemoet.
1621 *willigh:* gewillig.
1622 *zich op te draegen:* zich te wijden.
1627 *met vrijen mond:* vrijwillig.

Toegezworen, eer men street,
In zijn kracht te zetten,
Zonder dwang van wetten,
Tot een spiegel voor de jeught,
Die hier uit zal leeren,
Godt in d' oudren eeren.
O hoe zeldzaem is dees deught!

I. Tegenzang.

Wie gerust en stil
Zich kan overgeven
Aen een anders wil,
Zonder wederstreven,
In gelaetenheit,
Tegens eigen oordeel,
Dat hier tegens pleit,
Afstaen van zyn voordeel,
Heeft een stercker maght
Onder zich gebragt,
Dan die heiren overwint,
Of het woest gewelt
Van een boschreus velt
Of een' leeu, die 't al verslint.
Keur en zinlijckheden
Met den voet te treden,
Godt ten prijs, tot 's naesten baet,
Is een' strijt gestreden,
Hooger dan de reden
En 't verstant der wijzen gaet.

1628 *toegezworen:* onder eede beloofd.
1629 *in zijn kracht te zetten:* te bekrachtigen, uit te voeren.
1631 *spieghel:* voorbeeld.
1635 *gerust:* rustig, kalm.
1642 *afstaen:* afstand doen van.
1645 *heiren:* legers.
1649 *keur:* voorkeur.
zinlijckheden: begeerten.
1653 *reden:* redelijkheid, verstand.

II. Zang.

Isack, Abrams zoon,
Volghde zijnen vader,
Hielt dien hoogen toon.
Zietze bey te gader:
't Outer staet gebout:
Isack, 's vaders zegen,
Knielt op 't offerhout:
Abram treckt den degen
Om te slaen, als hem
D' engel met zijn stem
Uit den hemel tegenhiel,
En beval den ram
T' offren in de vlam,
Dat den hemel meer beviel,
Dan den eerstgeboren
In zijn bloet te smooren,
Met des offraers hart vernoeght,
Gode op zijn behaegen
Willigh opgedraegen.
Ziet hoe hier die kroon op voeght.

II. Tegenzang.

Isack streeck deze eer,
Maer hy moet het geven,
Nu een maeght, dus teêr,
Niet ontziet haer leven
T' offren onvervaert,
Zonder tegenspreecken,
Aen heur vaders zwaert.

1657 *hielt dien hoogen toon:* was zoo verheven.
1671 *met des offraers hart vernoeght:* voldaan over den gemoedstoestand van den offeraar (Abraham).
1674 *voeght:* past.
1675 *streeck deze eer:* verkreeg deze eer.
1676 *maer hij moet het geven:* maar hij moet zich de mindere erkennen (dus de eer overgeven).
1677 *dus:* aldus.
1678 *niet ontziet:* niet aarzelt.

O gehoorzaem teken!
D'eeuwen zullen lang
Met tooneelgezang
Loven dees heldinnedaet,
Die het mannehart
In het knielen tart,
Met een opgezwicht gelaet.
Och, dat nu een engel
Dezen strick ontstrengel',
Godt den wil neem' voor het werck.
Maar zy, voortgedreven,
Kiest de doot voor 't leven.
Yver valt de doot te sterck.

HET VIJFDE BEDRIJF.

JEPTHA. HOFPRIESTER.

JEPTHA.

O avontzon, die steil aen 't overleenen,
Uw stralen, nu vermoeit en afgescheenen,
Zult zincken en in 't westen ondergaen,
Jaegh voort, jaegh voort; indienge stil bleef staen,
Of deisde voor dit outer, ras aen 't zincken,
Hael in 't verzuim, om andren toe te blincken,
Die waerdiger verdienen, 't heiligh licht,
Den glans van uw gezegent aengezicht,

1682 *gehoorzaem teken:* teeken van gehoorzaamheid.
1686 *die het mannehart in het knielen tart:* die moediger is, dan de man bij het offeren.
1688 *opgezwicht:* opgeheven.
1694 *valt te sterck:* is te machtig.
1695 *steil aen:* geneigd tot.
overleenen: overleunen, dalen.
1697 *zincken:* doen zinken.
1699 *deisde:* deinsde, aarzelde.

T' aenschouwen dan dees schelmsche dochter-
slaghter,
Aertsmoordenaer, bloetschender, wetsverachter,
Die naer den mont der wetgeleerden, noch
Godts priesters niet wou luisteren. Och, och,
Nu gaen te spa, te spa mijne oogen open.
Dit outer heeft godtvruchtigh bloet gezopen.
Dees handen zien besmet van 't kuische bloet.
Geen haviksnest verslint zijn jong gebroet,
Geen wollefshol vernielt zijn eige jongen,
En ick, die 't woen des Heidens heb gedwongen,
Afgrijslijckheên en tygers leide aen bant,
Bedwong my niet, noch deze dolle hant,
Dus root geverft in 't bloet der zuivere aêren.
Ick zie den geest der maeght rondom my waeren.
Daer staetze; zie hoe zy noch waert en spoockt.
Legh af dit zwaert, dit gruwzaem zwaert; het
roockt
Van edel bloet. Och, brengt het uit mijne oogen,
Dat drywerf, uit vertsaechtheit en medoogen
En schrick ontzagh te treffen, toe te slaen
Op 't marmerbeelt. Helaes, het is gedaen,
Mijn eer, mijn staet, mijn bloet en al verloren.
Wat klaegh ick! och, de hemel heeft geene ooren.

HOFPRIESTER.

Het naberouw volght, als een gezellin,
Hardtneckigheit, die haeren eigen zin
Bewieroockt, meer dan Godt en Godts beveelen.

1703 *dochterslaghter:* dochtermoordenaar.
1704 *bloetschender:* niet iemand, die in bloedschande leeft, maar iemand, die zijn eigen bloed vergiet.
1705 *noch... niet:* dubbele ontkenning als meermalen bij Vondel.
1707 *spa:* laat.
1708 *gezopen:* gedronken.
1720 *vertsaechtheit:* schroom.
1721 *ontzagh: te treffen:* niet trof.
1722 *marmerbeelt:* Ifis.

Een wonde, die zich niet wil laeten heelen,
Roept spade om hulp, als 't heelen, lang verlengt,
Met groot gevaer van 't leven is gemengt.

JEPTHA.

Och vader, och, ick heb my zelf verraeden.
En voel met recht de nasmert van mijn daeden.
'k Heb dwaes belooft, stont stip op dit besluit
En voerde mijn belofte godtloos uit.
Ick ken mijn schult en worpme voor uw voeten,
Bereit, kan 't zijn, dit zwaer vergrijp te boeten.

HOFPRIESTER.

Dat zwaere stuck eischt rijper overlegh
En hooger maght.

JEPTHA.

Verstont ick, langs wat wegh
Dit lasterstuck te zoenen stont, geen lijden
Viel my te zwaer, Ick stelde 't hof ter zijden,
Vergat mijn' staet en bedtgenoote en al:
Geen steile rots viel my te steil, geen dal
Te droef, te diep, in op en neêr te stijgen,
Door doornehaegh, baervoets, bezweet, te hijgen
Naer mijnen aêm. Ick trock een haeren kleet
Aen 't lijf en vaste in asch met harteleedt,
In eenzaemheit en wouden en woestijnen.
Bedenck vry, hael te zamen alle pijnen,

1723 *staet:* positie.
1729 *verlenght:* uitgesteld.
1730 *als 't heelen met groot gevaer van 't leven is gemengt:* als 't genezen met groot gevaar voor 't leven gepaard gaat.
1733 *stip:* nauwgezet.
1735 *worpme:* werpt mij.
1737 *stuck:* daad.
1739 *lasterstuck:* misdaad.
1744 *baervoets:* barrevoets.
1745 *aem:* adem.

Weedommen en verdrieten en geklagh:
Indien ick Godt alleen vermurwen magh,
Geen strengheit zal my hinderen noch keeren.

HOFPRIESTER.

Hy dwaelt niet heel, die zich wil laeten leeren.
Toen d' aerde lagh besmet om 't eerste altaer,
En Abels bloet den broedermoordenaer
Ter vierschaer daeghde en wraeck riep, dat, van vreezen
En dootschrick, al zijn haeren teffens rezen,
Godts donderstem hem dreghde, vloodt hy heen,
En kreet verbaest, van wanhoop afgestreên:
Wat hebbe ick een groot lasterstuck bedreven!
Godt zelf kan my dit nimmermeer vergeven.
Doch gy, die uw vergrijp bekent dus spa,
Vertwijfelt niet, maer hoopt op Godts gena,
Die maghtigh al zijn wercken gaet te boven,
Geene engletong genoeghzaem kan volloven.
Volhardt in dit betrouwen. Treck terstont
Naer Silo toe: daer kuntge u met Godts mont
Verzoenen en vergiffenis verwachten.
d'Aertsofferaer, de toevlught der geslachten,
Die nacht en dagh bespiegelt 's hemels wet,
Alleen zijn voet in 't allerheilighst zet,

magh: kan.
keeren: terug doen treden.
't eerste altaer: de eerste menschenmoord.
broedermoordenaer: Kaïn.
vierschaer: rechtbank.
teffens: tegelijk.
verbaest: verschrikt.
genoeghzaem: voldoende.
volloven: naar behooren prijzen.
Silo: waar de Arke des Verbonds zich bevond en de hoogepriester zetelde.
aertsofferaer: hoogepriester.
geslachten: stammen.
bespiegelt: overdenkt.
allerheilighste: het Heilige der Heiligen.

Godt vraeght om raet', naer Arons stijl en zeden,
Zal offeren en, vierige gebeden
Uitstortende, u door middelen en raet
Herstellen in den allereersten staet.

JEPTHA.

Zal ick niet eerst mijn bedtgenoot verbeien,
Haer ongedult neêrzetten onder 't schreien?

HOFPRIESTER.

In geener wijze: uw tegenwoordigheit
Zal 't hartewee verbittren. Geen bescheit,
Geen reden kan dien stroom van droefheit breecken.
Men hoeft ze eerst bot te geven, zacht te smeecken,
Te handelen omzichtigh en met schroom,
Gelijk een arts, het kranckbedde, in den droom
Der kortsen, als d' elendige is aen 't woelen,
Den brant, in 't brein geslagen, pooght te koelen,
Het flauwe hart te stercken meer en meer,
En na dien brant te koesteren, om weêr
Het lijf allengs zijn eerste kracht te geven.
Laet my begaen: ick weet met haer te leeven.
Het heelen van u beide eischt groot gedult
En raet en tijt, zoo gy genezen zult.

1771 *stijl:* wijze.
1772 *vierige:* vurige.
1774 *herstellen in den allereersten staet:* herstellen in den toestand van voor het offer.
1775 *bedtgenoot:* vrouw.
verbeien: afwachten.
1776 *ongedult:* verdriet, onmacht om te dulden.
neêrzetten: kalmeeren.
1778 *bescheit:* redeneering.
1780 *bot te geven:* laten uitrazen.
hoeft ze: moet haar.

HOFMEESTER. JEPTHA. HOFPRIESTER.

HOFMEESTER.

De slotwacht ziet twee muilen herwaerts vliegen.
Zoo d' oogen hem in 't uitzien niet bedriegen,
Het is mevrouw, met eenen heer verzelt.
De stofwolck rolt vast stewaert over 't velt;
De lantvooght stelle op haere toekomste orden.

JEPTHA.

O Godt, wat raet?

HOFPRIESTER.

Laet my hier me geworden.
Gy hofstoet, geef u met den lantsheer voort
Naer Silo toe. Ry flucks door d' achterpoort
De jaghtlaan door, om niet mevrouw t' ontmoeten.
De bodem, op 't getrappel van de voeten
Der muilen, dreunt en davert overwijt.
In Godts naem, spoet: het is geen draelens tijt.

JEPTHA.

In dezen schijn van d' echtgenoote scheiden?

HOFPRIESTER.

Het is hoogh tijt; gy mooght haer niet verbeiden.

JEPTHA.

Hofmeester, bie den vader uwe hant,
Opdat ze niet, terwijl de rouw 't verstant

1791 *muilen:* muildieren.
1794 *vast:* reeds.
1795 *toekomste:* aankomst.
1796 *geworden:* begaan.
1797 *geef u:* begeef u.
1801 *overwijt:* zeer ver in het rond.
1803 *schijn:* toestand.
1804 *verbeiden:* afwachten.
1806 *ze:* Filopaie.

Aen 't hollen helpe, ons jammer noch verzwaere.
Wij rijden heen.

HOFPRIESTER.

Godt zeegne, Godt bewaere
U midlerwijl op uwe bedevaert.
Levijten voort; komt haestigh herrewaert!
Mevrouw genaeckt: helpt ons haer droefheit stieren,
Intoomen en by wijl den breidel vieren.
't Is groote kunst, een' maetelozen rouw
Te maetigen. De stadt, het hofgebouw
En al de bergh zal galmen op dat huilen,
Uit hol gewelf, speloncke en naere kuilen.
Zij nadert vast. De wint verwaeit het stof
Vooruit. Men sluit' de binnepoort van 't hof.
Wat wercken kan, dat repp' zich, valle aen 't breecken
Van 't moortaltaer op 't voorhof. Laet geen teken
Van 't offer haer bedroeven. Rept u, ras.
Ruck af tapijt, feestoen; een ander wasch
Het bloet af. Brengt al wat de wraeck kan tergen
Uit d' oogen. Och, zy hoopt haer kint te bergen
En komt te spa! Staetjoffers, haest u, spoet,
Vlieght snel vooruit de moeder in 't gemoet;
Betoomt ze, stut d' ontstelde met uwe ermen.
My dunckt, ick hoorze alree van verre kermen.

1807 *jammer:* ongeluk.
1809 *midlerwijl:* intusschen.
1811 *genaeckt:* nadert.
droefheit stieren: haar droefenis in andere paden leiden.
1813 *maetelooze:* zonder maat.
1815 *al:* geheel.
1816 *naere:* sombere, duistere.
1817 *vast:* reeds.
1819 *valle aen 't breken:* ga afbreken.
1823 *tergen:* prikkelen.
1825 *spa:* laat.
1827 *stut:* steunt.

Brengt stoelen, brengt hier rozewater, dra,
Eer zy bezwym! Zoo d' opperste gena
Haer hart niet sterck' het, is hier omgekomen.
Godt spaerze lang, ten troost van alle vroomen.

HOFPRIESTER. FILOPAIE. HOFMEESTER.

HOFPRIESTER.

Zijt wellekoom, mevrouw.

FILOPAIE.

Waer is mijn lam,
Mijn hart, mijn ziel, de hoop van onze stam?
Waer is mijn kint, mijn bloet?

HOFMEESTER.

Het is daer binnen.

FILOPAIE.

Laat los, laet los, het gaet my aan de zinnen;
Laet los, laet los, ick wil mijn dochter zien.

HOFPRIESTER.

Mevrouw, bedaer een poos: het zal geschiên.

FILOPAIE.

Beletge my mijn eigen kint te spreecken?
Gewelt, gewelt! Wat 's dit? Och, och, ick reken
De maeght om hals. Waer steeckt de moordenaer?
Laet los, laet los! Waer schuilt die booswicht? waer
Verberght hy zich, die vloeck, die dochterslaghter?
Daer ziet men hem: laet los, daer schuilt hy achter
Den pijler van het hof in 't hofpoortael.
Wie wapent my met fackelen en stael,

1831 *het is hier omgekomen:* het is uit, alles is verloren.
1840 *ick reken de maeght om hals:* ik geloof dat de maagd dood is.
1843 *dochterslaghter:* dochtermoordenaar.

En vier en zwaert? Brengt wapens! hofstoet, mannen,
Geweer, geweer, dat ick hem aen mag rannen!
Onthoudt men my geweer, en wapen? Neen,
Noch weet ick raet, om hem met kracht van een
Te scheuren, fel te neemen op mijn tanden,
Verandert in een weerwolf, deze handen
In klaeuwen. Wee die my mijn dochter rooft!
Daar ruck ick hem zyne oogen uit het hooft,
Dat valsche hart ten boezem uit, de darmen
Ten buick uit! Ziet hem spartlen, hoort hem kermen!
Dat is zijn loon! Mijn dochter ziet het aen;
Zy lacht 'er om en laet niet eenen traen;
Met reden: niet te schreien, met geen reden!
Hy luisterde naer traenen noch gebeden
In 't slachten der onschuldige op 't altaer.
Dit 's Abraham! Hy neemt Godts aenspraeck waer!
Nu denckt dit na: de vader, 's volks behoeder
Vernielt zijn kint. Met recht! Waerom? De moeder
Had deel noch recht aen 't kint: 't behoorde hem.
De moeder was haer vremt en had geen stem
In dit gerecht. De vader is 's lants rechter;
Bestraf hem niet. Dit is de vrome vechter,
Die 't volck beschut, zijn eigen hof vernielt,
Zijn eenigh oir en erfgenaeme ontzielt:
Is dat niet bly zijn dochter uitbesteden?

1848 *aen magh rannen:* aan kan vallen.
1849 *geweer:* wapen.
1859 *Met reden: niet de schreien, met geen reden:* „versta: „hier behoort niet geschreid te worden, er is geen reden toe"; Filopaie zegt tweemaal hetzelfde." (v. Lennep).
1862 *Dit's Abraham:* Dat lijkt op Abraham!
aenspraeck: eisch.
neemt waer: volgt, gehoorzaamt.
1863 *nu denckt dit na:* denk hier eens over na, denk u dit eens in.
1864 *vernielt:* vermoordt.
1870 *oir:* kind, erfgenaam.
1871 *uitbesteden:* uithuwelijken.

Ter bruiloft gaen? Was oit een onbesneden
Dus onbesneên van zeden en van aert?
Wat is 'er, dat een mensch niet wedervaert!
Men stierde my van kant door loze treken.
Och, liet men my ten minste haer eens spreecken,
Voor 't allerjongst, zoo hadde ick noch mijn hart
Eens uitgeklaeght; nu kropt het deze smert,
Dit wee en zal 't inkroppen al zijn dagen.
Maer 't is te spa. Helaes, hier baet geen klaegen:
De doot bekruipt mijn leden, dat ick 't voel.
Mijn hart bezwijckt.

HOFPRIESTER.

Nu zetze in dezen stoel:
Het hart wort flaeu. Laet rozewater brengen,
Het aengezicht met eenen tack besprengen.
Staetjoffers, helpt: gy ziet hoe zy verflaeut.
Ontrijghtze, ontrijghtze om 't hart, ter doot benaeut.

HOFPRIESTER.

Het moeders hart, helaes, kan nimmer liegen.
Wat middel om den rouw in slaep te wiegen?
Wat boete is hier voor onherhaelbre scha?

HOFPRIESTER.

Dat onheil sleept een' staert van jaeren na.
De reden en de tijt moet dit genezen.
Ick zelze, indien het hart bekomt, belezen
En smeecken en involgen, zacht en zoet,

1872 *onbesneden:* niet-Jood.
1873 *onbesneên:* onbeschaafd.
1875 *treken:* streken.
1877 *allerjongst:* allerlaatst.
1880 *spa:* laat.
1886 *ontrijghtze:* maak haar keurslijf los (anachronisme).
1889 *onherstelbre:* onherstelbare, onherroepelijke.
1891 *belezen:* bepraten, sussen.
1893 *involgen:* haar wenschen bevredigen.

Ten leste door troostmiddelen 't gemoedt
Ophelpen, door beloften 't hart verlichten.

HOFMEESTER.

Gy zult haer' heer en 't hof en elck verplichten.
Het schijnt dat zy verquickt, zich weder rept,
Het aengezicht weer lucht en adem schept.
Besprengtze weêr met verschen dau van rozen.
Men zietze allengs opluicken, weder blozen.

HOFPRIESTER.

Schep moedt, mevrouw, en zoeck uw' troost aen Godt.

FILOPAIE.

My docht, ick zagh mijn dochter, die voor 't slot
Haer moeder zocht, met traenen overgoten;
Maer och, de deur bleef tusschen bey gesloten.
Op dat gezicht verdweenze uit mijn gezicht.
Die zoete droom heeft mijn gemoedt verlicht.

HOFPRIESTER.

Gelooft zy Godt, die in gezicht en droomen,
Zijn Heiligen is dickwijl voorgekomen;
Oock Jozef, toen hy in den kercker lagh,
Eene uitkomst gaf, schoon hy geene uitkomst zagh.
De Godtheit, in 't beoogen van elcks zegen,
Houdt onbekende en wonderlijcke wegen.
Getroost u met uw toebescheiden lot.

FILOPAIE.

Gebeurde mij, mijn dochters overschot
Nog eens te zien, het zou noch troostbaer schijnen.

1897 *verquickt:* opheft, zich herstelt.
rept: beweegt.
1899 *besprengtze:* bespren,el haar.
verschen dau van rozen: rozewater.
1900 *opluicken:* tot zichzelf komen.
1913 *toebescheiden:* toebedeeld.

HOFPRIESTER.

Staetjoffers, ras, schuift op de lijckgordijnen.
Mevrouw, Godt geef dat gy den rouw verzet.
Daer zietghe noch den rey in 't staetsibedt,
In rouw rondom de dootbus neergezeten,
De maeghden root en jammerlijck bekreeten,
En treurigh om het offren van de maeght,
Die Godt door haer gehoorzaemheit behaeght.

FILOPIAE.

Wat zienwe? och, geeft de dootbus. Laet ons kussen,
Omhelzen en den rouw met tranen blussen,
Verzadigen met zuchten, nimmer moe.

HOFMEESTER.

Gy maeghden, reickt mevrouw de dootbus toe:
Zoo zal de druck het hart niet overstulpen:
Een treurigh hart is met geklagh behulpen.

FILOPAIE.

Och, Ifis, och, ick scheide flus,
Gy trockt ten berge met uw reien,
En komtme t'huis in deze bus.
Gy scheide, om eens voor al te scheien.
Godtvruchte lentebloem, gij zijt
Ontijdigh, als een damp, verdweenen
In 't vrolijckste van uwen tijt;
Uw morgenzon heeft uitgescheenen;
Een wolck benijde uw' schoonen glans.
Is dit een eenigh kint besteden?

1916 *op:* open.
1917 *den rouw verzet:* het verdriet van u fazet.
1919 *dootbus:* het is niet waarschijnlijk, dat Ifis verbrand was, aangezien dit bij de Hebreeuwen geen gewoonte was.
1927 *druck:* verdriet.
1933 *Godtvruchte lentebloem:* zie vs. 120—126.
1937 *benijde:* benijdde.
1938 *besteden:* uithuwelijken.

Is dit den blijden bruiloftdans
Aenheffen, u in purper kleeden
En kroonen op den vorstenkroon
In eenen drang van alle menschen?
Kon uwe heerlijckheit zoo schoon,
Zoo gansch verwelcken en verflenssen?
Verwachte ick dus uit uwen schoot
Kints kinders en nakomelingen?
Mijn hoop en toeverlaet is doot,
O weerelt, vol veranderingen!
Wat is het aertsch betrouwen broos:
Nu treur ick droef en kinderloos!

HOFPRIESTER.

Ontlast mevrouw. Onfang de dootbus weder.

FILOPAIE.

Staetjoffers, helptme en zetme in 't rouwbed neder,
Dat ick te nacht met haer mijn hart uitklaegh',
My zelve trooste, indien het Godt behaegh',
Mijn kleen gedult door zulck een bitter lyden
Te proeven.

HOFPRIESTER.

Eer en zege volght na 'et strijden.
Op 't zelve spoor zijn d'ouden voorgegaan.
Zy wijzen u naer Godt langs deze baen.
Leer uw verlies geduldigh overzetten.
De hemel kon dien slagh des doots beletten,
Indien het hem beliefde, maer hy wou
Dat ieder zich aen Jeptha spieglen zou
En wachten van dit reuckeloos beloven,
Daer Abrams last, gesterckt in 't hof der hoven,
Noch Moses wet, gehoort van mont tot mont,

1955 *gedult:* vermogen om te lijden.
1956 *proeven:* beproeven.
1959 *overzetten:* verdragen, er over heen komen.
1963 *reuckeloos:* roekeloos.

Noit den Hebreeu noch 't stamhuis aen verbont.
Uw bedgenoot, van naberouw bestreden,
Zoeckt raet en is naer Silo toegereden
Om zich met Godt en Amarias mont
Te zoenen naer den eisch van 't wetverbont.
Ick zie hem, na verloop van lange dagen,
Voor ieder, op den hoogen zegewagen
Der Heiligen, in 't midden der Hebreen,
Ten toon gevoert, geviert en aangebeên.
'k Hoor midlerwijl de maeghdelijcke reien
Op 't pleghtigh feest uw dochters lijck beschreien,
Jaar in, jaar uit, vier dagen lang met druck.
Zoo groot een troost verzachte uw ongeluck!

UIT.

1969 *Amarias:* de hoogepriester.

DE WERKEN VAN VONDEL

Ingeleid en van aanteekeningen voorzien

door

R. BLIJSTRA EN H. BRUCH

KONING DAVID
IN BALLINGSCHAP

Treurspel

N. V. VAN DITMAR

AMSTERDAM ANTWERPEN

INLEIDING TOT KONING DAVID IN BALLINGSCHAP.

In zijn Kritisch overzicht zegt van Lennep o.a.: „Ofschoon Vondel de stof voor zijne treurspelen meermalen aan den Bijbel ontleend en zich daarby altijd met de uiterste naauwgezetheid aan het geschiedverhaal heeft gehouden, is er echter onder al de stukken van dien aart niet een, dat ik zoo bepaald met den naam van „historiestuk" zoû betytelen, als de „David in Ballingschap." In de overige werd des dichters keuze bepaald door het tragische van 't onderwerp; zoo verlokte hem tot het schrijven van den „Jozef in Dothan" het treffende van de gruweldaad, waartoe broedernijd kon vervoeren: zoo tot de „Gebroeders" dat van het rampzalig lot van Sauls zonen: tot den „Jeptha" dat van het deerniswaardig uiteinde van Isis, enz. Hier daar-en-tegen geldt het een eenvoudige troonsoverweldiging, zonder schokken of bloedstorting gepleegd, en waarby niets plaats heeft, dat eenige sterke gemoedsbeweging by den lezer of toeschouwer veroorzaken kan. Zelfs de omstandigheid, dat het hier de zoon is, die zijn eigen vader naar de kroon steekt, mist haar uitwerking, om dat de vader het geval zoo kalm opneemt, en er eigentlijk in de orde van zaken geene verandering voorvalt, buiten het optreden van een jongen vorst voor den ouden. Ja men zoû kunnen beweeren, dat, dewijl er niemand in 't stuk sterft — immers Achitofel zegt wel aan 't slot, dat hy zich zal gaan van kant maken; doch hy heeft het nog niet gedaan — het op den naam van treurspel geen aan-

spraak zoû kunnen maken. Dit laatste zoû ik echter niet zoo in 't algemeen willen toegeven: de naam van treurspel hangt niet af van het sterven van eene of meer personaadjen, maar van het tragische der voorgestelde gebeurtenissen of gemoedsbewegingen; en aan zijn „Adam in Ballingschap," hoezeer er niemand in sterft, heeft Vondel met het grootste recht den naam van *aller treurspelen treurspel* geschonken, om dat de schildering van den val van 't eerste menschenpaar uit den staat der onschuld, en van den vloek, hierdoor op al hun nakroost gevallen, vrij wat meer geschikt is om harten te roeren en te schokken, dan die van eenig sterfgeval, hoe aandoenlijk ook. Het is met den „David in Ballingschap" gesteld als met den „Jozef in Egypte" in beide stukken triomfeert de misdaad en moet men zich troosten met de voorspelling, dat het zoo niet blijven zal; maar beide stukken zijn dan ook vervaardigd met het oog op een ander, dat er ten vervolge aan strekt, en waarin de goede zaak weder zal boven drijven. Even als Vondel in zijn trilogie over Jozef de geschiedenis van dezen, zoo heeft hy in de beide stukken, die Davids naam dragen, den opstand en den val van Absolon willen behandelen, en de „David in Ballingschap" is alzoo te beschouwen minder gelijk een op zich zelf staand drama, dan als een inleiding op den „David herstelt". 't Is een dichterlijke, aanschouwelijk voorgestelde en dramatisch behandelde parafrazis van het Bybelverhaal, en als zoodanig moet zy dan ook beoordeeld worden."

DEN

EDELEN EN GESTRENGEN HEERE,

ANDRIES DE GRAEF,

OUDEN RAET EN REKENMEESTER DER GRAEFLIJCKHEIT VAN HOLLANT EN WESTVRIESLANT &C. BURGEMEESTER VAN AMSTERDAM.

Onder Sint Lukas kunstgebroederschap, de schilders, is een gemein spreeckwoort (eene waerheit, al over twee duizent jaeren, by den grooten treurspeldichter Euripides gesterckt,) gangbaere munt: Kleene beelden kleene, groote beelden groote misslagen: het welck niet ongerijmt op het beloop van het tooneel der weerelt slaet, daer eenerhande gebreken van kleenen of grooten nadruck zijn, naer de kleenheit of grootheit der personaedjen, die daer heure rol speelen: en de ridder en drost Hooft zeide niet buiten reden, dat d' allerschoonste dingen by inbeeldingen bestaen. Deze beide grontstellingen

Andriesde Graaf: geboren 19 Februari 1611. In 1640 schepen geworden, werd benoemd tot Raad en Rekenmeester van de Graaflijkheid Holland en West-Friesland, welke laatste waardigheid hij echter neerlegde toen hij in 1657 Burgemeester werd.

1 *Sint Lukas kunstgebroederschap:* schildersgenootschap.
2 *gemein:* gewoon.
3 *by:* door.
4 *gestreckt:* bekrachtigd.
6 *ongerijmt:* onlogisch.
8 *nadruck:* onaangenaam gevolg.
11 *buiten reden:* zonder grond.

kan men lichtelijck met voorbeelden verlichten. De grootmaghtighste aertsengel Lucifer, Godts stedehouder, bespiegelde hoe heerlijck het zoude zijn, indien hy het leen van zijne kroone niet langer by Godt, zijnen schepper, hoefde te verheffen, berockende hierom eenen burgerkrijgh in den hemel, en, van eenen schoonen aertsengel in eenen gruwzaemen draeck misschapen, sleepte eenen staert van het derde deel der starren met zich ter eeuwige duisternisse. Een goude kroon op het hooft te willen draegen, als Absolon, of de korte wellust van een schoon vrouwenbeelt te genieten, als David, wat staenze zoone en vader dier! Heilige en weereltsche bladen zijn dicht bezaeit met diergelijcke voorbeelden, daer dickwijl een heele werelt, en duizenden onnozelen meer om te lijden hebben dan de menschelijcke natuur maghtigh is uit te harden: en de heilige Geest toont ons, als in eenen klaeren spiegel, wat het gezicht van eene badende Bersabe vermagh op den grootdaedigen koning David, eenen profeet, yveraer voor de wet, en man naer Godts hart; en hoe het reuckeloos verydelen der zinnen eeuwen van jammeren en oorlogen na zich sleept, die, uit Davids huis gesproten, alle zijne afkomste, en nazaten, uitgezondert Salomons geluckigen tijt, verduren, en profeet Nathans dreigement, uit Godts mont, bevestigen: gelijck dat schrickelijcke vonnis met deze woorden gevelt lagh:

verlichten: toelichten.
bespiegelde: overpeinsde.
berockende: ontketende.
misschapen: herschapen.
vrouwenbeelt: vrouw.
staenze dier: komen ze duur tes taan.
onnozelen: onschuldigen.
maghtigh is: in staat is.
uit te harden: te verdragen.
reuckeloos: roekeloos.
afkomste: nageslacht.
verduren: verdragen.

Het zwaert zal in der eeuwigheit van uwen huize niet aflaten. ick zal een ongeluck uit uwen huize tegens u verwecken, uwe vrouwen voor uwe oogen wegrucken, uwen naesten geven, en hy zalze by klaeren zonneschijn beslaepen. Hier koos ick koning Davids ballingschap, en haer jammerlijck gevolgh, als een leerzaem voorbeelt, dat rijcke stof en levendige verwen tot eene spreeckende tooneelschildery bestelt: want men ziet in dien schichtigen ommezwaey van staet allerhande hartstoghten zich openbaeren, en t' zamen worstelen in lijdende en verblijdende personaedjen, naer datze hier nadeel of voordeel uit trecken. Een oude getuigenis zeght van Euripides Fenisse, by den heer gezant Huigh de Groot, onsterfelijcker gedachtenisse, geluckigh en heerlijck vertaelt, dat het een treurspel is, gepropt van hartstoghten, rijck van personaedjen, en vol uitneemende spreucken. Hoe na of verre ick, in de schaduwen van zulck eenen aelouden voorganger, volge, daer van zou de heer Burgermeester konnen oordeelen, indien hy zich gewaerdighde by gelegenheit eens zijne oogen op de tekeninge en schickinge van dit treurtafereel te slaen, terwijl ick wensche te blijven,

Weledele en Grootachtbaere heer,

Uwe weled. en grootachtb. ootmoedige dienaer

J. V. VONDEL.

41 *Het zwaert enz.:* Het tweede Boek der Koningen 12 : 10 „Daarom zal het zwaard nimmer meer wijken van uw huis, omdat ge Mij hebt veracht, en de vrouw van Urias, den Hetheër, u tot vrouw hebt genomen. 11. Dit zegt de Heer: Zie, ik zal rampspoed uit uw eigen huis over u brengen; Ik zal uw vrouwen voor uw oogen weghalen en ze aan uw naaste geven, en deze zal bij uw vrouwen slapen op klaarlichten dag".

47 *verwen:* kleuren.

48 *bestelt:* verschaft.

49 *schichtigen:* snellen.
staet: positie.

51 *verblijdende:* zich verblijdende.

63 *treurtafereel:* treurspel.

INHOUDT.

Toen David, zoon van Jesse, en koning van Juda en Israël, zich door overspel met Berseba, en door moort met Urias bloet besmet hadde, dreigde hem profeet Nathan, uit Godts mont, met eenen langdurigen nasleep van straffen en plaegen, hier op te volgen, schoon de misdaet, door schult-bekentenisse en boetvaerdigheit, gezoent was. Hierop volghden eerst het overlijden der vrucht, Ammons zusterschennis, Absolons broederslaght, en endelijck, na zijne geleden ballingschap en verzoeninge, des zoons wederspannigh opzet, om naer vaders leven en kroon te staen. De zoon verzagh zich van eenen stoet lijfschutten, wagens, en paerden: ging, als rechter, in het poortgerecht zitten, en, overschoon en bevalligh, onderhiel de gemeinte minzaem, en gespraeckzaem, en onderkroop allengs het hart van alle stammen. Toen Absolon nu den tijt rijp zagh, om het schelmstuck in 't werck te stellen, nam hy, glimpeligh en schijnheiligh, oorlof van den vader, om naer Hebron, der Hebreen gebedeplaets, te reizen, en zich t' ontslaen van den bant der offerbelofte, waer door hy, gedurende de ballingschap, zijn geweten aen

2 *Berseba:* Bathsabee, Bathseba.
8 *broederslaght:* broedermoord.
10 *opzet:* plan.
11 *te staen naer:* moeite doen voor, verlangen naar.
12 *lijfschutten:* lijfwachten.
14 *overschoon:* zeer schoon.
15 *gespraeckzaem:* spraakzaam.
onderkroop: ondermijnde de trouw (aan David).
18 *oorlof:* afscheid.

Godt verbonden hadde. Ondertusschen was het (ongetwijfelt met Achitofels raet) besteecken, dat alle stammen, van Dan tot Berseba, zich daer zouden gereet houden, op den naem van 's princen bedevaert en offer te helpen bekleeden. Hy komt dan te Hebron, daer Achitofel, 's konings geheimraet, en de stamheeren, op het kerckhof der aertsvaderen, met den prince in vloeckverwantschap treden, Absolon, met geklanck van bazuinen en volle staetsie, voor koning afkundigen, hem zalven, en kroonen, en voort gewapender hant naer Jeruzalem, den rijxstoel, optrecken. David besluit, op deze onverwachte maere, de stadt te verlaeten, en tien beddegenooten den burgh te beveelen. Hy treckt schreiende, het hooft met eenen rousluier beschaduwt, en baervoets, met aertspriesteren Levyten, de bondtkiste, en alle zijnen aenhang, ter stede uit, over de Cederbeeck, naer den Olijfbergh, en, daer geene openbaeringe noch goddelijck antwoort uit den genadetroon verneemende, gebiet d' aertspriesters met hunne zoonen, en de Levyten, en het heilighdom, weder stedewaert te keeren, ofze hem, in dien droeven schijn, noch moghten dienen, en voor gevaer waerschuwen. Ondertusschen ruckt de zoon, door zuster Thamars tusschenspraeck niet vermorwt, zonder slagh of stoot, Jerusalem in, beraet zich met Achitofel, die (om der weifelenden aenhang te verzekeren van des

23 *besteecken:* heimelijk afgesproken.
24 *Berseba:* een stad; doordat Vondel de naam van Bethsabe anders gespeld heeft, zijn ze nu toevallig gelijkluidend.
25 *op den naem:* onder voorwendsel.
29 *vloeckverwantschap:* misdadig verband.
30 *voor:* als.
31 *afkundigen:* uitroepen.
33 *maere:* bericht.
35 *beveelen:* in de hoede aanbevelen van.
36 *beschaduwt:* bedekt.
baervoets: barrevoets.
37 *bondkiste:* Arke des Verbonds.
Levyten: priesters.
43 *schijn:* toestand.

zoons onverzoenbaerheit met den vader,) den nieuwen koning, nu zijnen heer, raet Davids beddegenooten in het openbaer te beslaepen, en den balling terstont in zijn zogh te volgen. Chusaï, Davids geheimraet, en vrient, ten hove wederkeerende, stoot Achitofels raetslagh van terstont den koning te vervolgen glimpelijck om, en wint uitstel. Simeï, Sauls bloetvrient, komt oock in de stadt, en verhaelt, om gunst by den wederspanneling te winnen, hoe hy den balling, arm en nootdruftigh, van Siba ter noot met luttel voorraet voorzien, te Bahurim vloeckte, en met steenen smeet. Absolon vaert voort, om 's konings beddegenooten te misbruicken. Achitofel, ziende zijnen raetslagh door Chusaî omgestooten, en wanhoopende aen Absolons behoudenis, besluit uit mistroostigheit zich in Gilo, zijne stadt, om het leven te helpen, waerop d' aertspriesters, wien het toekomende geopenbaert wort, Absolons aenstaende nederlaegh voorspellen, en hoe hy, na het verlies des veltslaghs, onder het vlughten, in 't bosch van Efraim, by zijn haer en locken aen eenen boom hangende, den dootsteeck in zijn harte zou gevoelen.

Het inhoudt van dit treurspel is geschept uit het tweede boeck der koningen, en Josefus zevende boeck van de geschiedenissen der Joden.

Het tooneel is te Jerusalem, voor Davids burgh. Het treurspel begint te midnacht en endight met den avont.

De Levyten bekleeden den rey.

51 *in zijn zogh te volgen:* zijn spoor te volgen.
53 *glimpelyck:* handig.
54 *bloetvrient:* bloedverwant.
57 *nootdruftigh:* verstoken van het noodlige om te leven.
luttel: weinig.
71 *Josephus:* Flavius Josephus.

DE TREURSPEELERS.

ABSOLON. *De Prins.*

DAVID. *De Koning.*

REY VAN LEVYTEN.

URIAS GEEST.

DAVIDS BEDTGENOOTEN.

JOAB. *De Veltheer.*

BODE.

TWEEDE BODE.

AERTSPRIESTERS.

BERSABE. *De Koningin.*

ACHITOFEL. *Hofraet.*

CHUSAI. *Hofraet.*

SIMEI. *Sauls bloetvrient.*

HET EERSTE BEDRIJF.

ABSOLON. THAMAR. DAVID.

ABSOLON.

Mijn schiltknaep, ga terstont in 't hof: roep zuster Thamer.
Zy zit en wachtme, alree gekleet in hare kamer.
Zegh datze hier verschijn', gelijck ick had belast.
De broeder Absolon verwacht heer vader vast
Voor 't hofpoortael. hy rijst, om met de koorlevyten,
Ten zang gewijt, zich in zijn nachtgebeên te quyten,
Voor Arons heilighdom. de tijt eischt datze spoê.

THAMAR.

Zijt ghy 't, heer broeder; dus vroegh op naer vader toe?
De starren staen in keer. de nacht snijt recht in 't midden
Zijn loopbaen. spoet ghy mê ter Godtshutte om te bidden?
Dat is godtvruchtigheit. zoo volght men vader na,
Die zevenmael, eer 't licht verrijze en onder ga,
Gewoon is in 't gebedt den Oppersten te smeecken.

ABSOLON.

Vrou zuster, 'k hadde met heer vader iet te spreecken:

3 *belast:* bevolen.
4 *vast:* reeds.
9 *de nacht snijt recht in 't midden zijn loopbaen:* het is middernacht.
14 *iet:* iets.

Gelijck ghy hooren zult. hier dringt de tijt op aen,
En mijn gelegentheit. het schijnen van de maen
Begunstigt my. 'k verzoeck dit onder uw geleide.
Ghy weet maer al te wel den onlust, tusschen beide
Gerezen: en hoewel die hofstorm raeckte in rust,
De koning, weêr verzoent, my minzaem heeft gekust,
Noch schroom ick hem by nacht te treden onder de oogen.
Verwerf my eerst verlof, dat hy me uit mededoogen.
Genadigh spreecken hoore, en toesta mijn verzoek.
'k Zal midlerwijl te rugh hier ergens in een' hoeck
Wegh schuilen, en hem niet genaecken al te vaerdigh,
Al kende hy ons zijn genade en aenschijn waerdigh.

THAMAR.

Heer broeder, 'k hebbe uw' zin en meening wel verstaen.
Vertreck een kleine wijl: daer komt heer vader aen.
Levyten treên vooruit. de hofstoet volght in orden,
Met 's konings lijfstaffiers, al is hy grijs geworden,
En zestigh jaeren out: het aenschijn ziet verblijt:
Het voorhooft zet geen kreuck. Godt recke zijnen tijt.
Hy heft zijne oogen en het hart met vreught naer boven,
Gereet den Hooghsten met gezang en harp te loven.
Godt stercke vader in zijn' yver voor de wet.

16 *gelegenheit:* aangelegenheid.
18 *onlust:* verwijdering.
19 *hofstorm:* huiselijke twist.
raeckte in ernst: bedaarde.
21 *schroom:* aarzel.
22 *verwerf my eerst verlof:* zorg eerst dat hij toestemming geeft.
23 *genadigh spreecken hoore:* genadig naar mij luistert.
24 *midlerwijl:* intusschen.
te rugh: teruggetrokken.
25 *genaecken:* naderen.
30 *lijfstaffiers:* lijfwachten.

DAVID.

Godt zegene mijn kint. wat jaeght u uit uw bedt?
Mijn hofwacht heeft noch eerst den berghaen hooren kraeien.
Zoeckt ghy de Godtheit oock met nachtgezang te paeien,
Zoo volghme in Moses hut godtvruchtigh na, en paer
Uw lieffelijcke keel met 's konings harp en snaer.

THAMAR.

Ick koom, heer vader, uit den naem van mijnen broeder.

DAVID.

Uw komste is aengenaem. Godts engel zy de hoeder
Van Absolon, mijn' zoon. wat is uw boodtschap toch?

THAMAR.

Hy wenscht den koning (moght hem d' eer gebeuren) noch
Te spreecken: want hem zijn gelegentheden jaegen.
Hy schroomt heer vader's nachts te moeien, iet te vraegen,
Eer ick hem gunst verwerve, uit zusterlijcken plicht.

DAVID.

De zon verheught ons min dan Absolons gezicht.
Wat schroomt hy? laet hem vry terstont te voorschijn komen.

38 *paeien:* tevreden stellen.
39 *paer:* vereenig.
44 *gebeuren:* ten deel vallen.
45 *gelegentheden:* aangelegenheden.
46 *moeien:* lastig te vallen.
47 *eer ick hem gunst verwerve:* voor ik zorg dat hij goed ontvangen wordt.

Hy hoeft ons aenschijn, oock by midnacht niet,
te schroomen,
Maer spreecke ons aen, gelijck voorheene, vranck
en vry.

THAMAR.

Ick ga hem haelen uit des konings galery.
Waer zijtghe, broeder? koom te voorschijn.

ABSOLON.

Thamar zuster,
Wat antwoort kreeghtghe?

THAMAR.

Zet uw hart nu vry geruster.
Uw vader wacht u, ga, spreeck hem vrymoedigh aen:
De wegh is nu gebaent.

ABSOLON.

Zoo durf ick heenegaen?

THAMAR.

Vrymoedigh als by daegh. ghy hoeft geensins te
zwichten.

ABSOLON.

Ter goeder ure. ich voel mijn hart alree verlichten.
De koning moedight my, en treedt zelf herrewaert.

DAVID.

Wel Absolon, mijn zoon, heeft iemand u bezwaert,
Dat ghy ons aenschijn zoeckt by nacht? zegh op:
laet hooren.
Wy zijn de zelve, en noch uw vader, als te vooren,
En ghy mijn waerste zoon. tre nader: schroom
niet meer,
Tre nader, zoon, ontfang mijn' zegen. groey in eer,

daegh: dag.
moedight my: moedigt mij aan.
aenschijn: tegenwoordigheid.

En in gezontheit. deel in 't koningklijck vermogen.
Gelijck een erfgenaem, ter hoogheit opgetogen,
Tot staet en heerschappy. ô hoofttack van mijn kroon!
Rijs op. spreeck vader aen, gelijck ghy zijt gewoon.

ABSOLON.

Genadighste, 'k verschijn om een geringe bede,
Een kinderlijck verzoeck, magh 't zijn: doch eer ick trede
Ter zaecke, sta het vry uw koninglijck gedult
Te recken, door 't verhael van mijn voorlede schult,
En droeve ballingschap, met recht hier uit gesproten,
En 't zoenen van die smet, waerop ick heb genoten
Den grooten zegen van uw aenschijn weêr te zien,
Daer mijn verzoeck uit vloeit. 'k heb met geboge knien
Den hemel dier belooft, toen rou my overlade,
Zoo my gebeurde, ontlast van vaders ongenade,
Jerusalem en u te zien met volle vreught,
'k Zou Gode danckbaer zijn, voor die genote deught,
En weldaet, en, voor 't volck en alle Godts gemeente,
Te Hebron offren, by 't aertsvaderlijck gebeente.
Dat zoude u Syrie en gansch Gessur, Grootvaêrs stadt,
Daer ick, 's rijx balling, lang in droeffenisse zat,
Getuigen: en hoe kan zich 't vrolijck hart onthouden
Van schreien, aengezien mijn schult is quijt-geschouden,
De nederslagh verzoent? dees bevaert, Godt belooft
Met eenen hoogen eedt, blijft maelen in mijn hooft,

opgetogen: opgevoed.
voorlede: vroegere.
dier: duur, oprecht.
gebeurde: ten deel viel.
aertsvaderlijck: de aartsvaders waren in Hebron begraven.

Verdaghvaert my mijn schult, naer Moses eisch, te boeten.
Uw dienaer worpt zich met dees hoop voor 's konings voeten,
En bidt om oorelof, dat hy zijn ziel ontlast'
Van zulck een godtsschult. hier staet mijn geweten vast.
Och vader, heb ick my besmet met Ammons wonden,
En 't broederlijcke bloet: hoe kon ick mijn geschonden,
Mijn schoone zuster zien, een bloem getreên in 't stof?
Dat ging uw kroon te na, en d' eer van 's koningshof.
De treck tot zuster, die uit eene zelve moeder
Met my sproot, eischte wraeck, die zagh noch bloet noch broeder,
Noch iemant aen. zoo wort een edel hart vervoert
Van gramschap, als het bloet ontstelt is, en geroert.
Wat viel 't me lang, na dat langdurigh ommezwerven,
Uw hof en aenschijn noch twee jaeren hier te derven!
Ghy hebt u evenwel noch over my ontfermt,
De straf getoomt, en uw' weerspannigen beschermt.
U is alree bekent hoe by my was besloten
Te noôn op 't offerfeest zoo veele altaergenoten,
Als mijne godevaert uit omgelege steên
Begunstighden. het volck quam op dien roep by een,
Noch vroeger dan men docht. dit perst my dus te spoeden,
En hunnen yver, die zoo groot is, aen te voeden,

89 *verdaghvaert:* roept mij op.
98 *zagh aen:* hield rekening met.
102 *derven:* missen.
104 *getoomt:* klein gehouden.
106 *noôn:* noodigen.
107 *Godevaert:* bedevaart, tocht naar een aan God gewijde plek.
109 *perst:* dwingt.
110 *aen te voeden:* aan te wakkeren.

Eer zy verstroien. door dien toeval, niet verwacht,
Dient mijne reis gespoet, ontijdigh, en by nacht.
Magh ick dees godtschult nu in Hebron Godt
betaelen,
Uw kroon zal op mijn hooft met volle zegen
straelen.

DAVID.

Wat haelt ghy Thamar op, en Ammon? zwijgh
hier af.
Gena bestulp uw schult, gelijck de zerck zijn graf.
Brengt uw belofte dit door zooveel toestels mede;
Treck op, mijn zoon: treck op naer Hebron: keer
met vrede.
'k Had dees godtvruchtigheit en tijding dezen nacht
Van mijnen Absolon, dien schoonen, niet verwacht.
Hy licht alle andren voor, in Godt zijn woort te
houden.
Wy hebben hem te spa zijn misdrijf quijt
geschouden.
Wat draeght de zoon ontzagh aen vaders majesteit!
Met welck een nedrigh harte en onderdanigheit
Bejegende hy ons, in 't bloeien van zijn jaeren!
Wat heeft mijn troon een steun aen zulcke
ryxpylaeren
Van zoonen! een geluck, dat weinigen gebeurt.
De hemel heeft voor hem zijn gaven uitgekeurt,
Naerdien de schoonheit en godtvruchtigheit te gader
Met grooter gunst zich in hem paeren. volgh uw'
vader,

115 *af:* van.
116 *bestulp:* bedekke.
118 *keer met vrede:* „hier verlaat Absalon, gelijk uit de volgende regels blijkt, het tooneel." (Van Lennep).
121 *licht voor:* gaat voor.
122 *spa:* laat.
127 *gebeurt:* ten deel valt.
128 *uitgekeurt:* uitgekozen.
129 *naerdien:* aangezien.
te gader: te zamen.

Mijn dochter Thamar. volgh my na, terwyl de rey
Van Aron ons met zang naer Moses hut geley'.
Levyten, heft aen met uitgeleze klancken
En vrolijckheit den naem des Oppersten te dancken,
Om 't onderling verdragh van vader en van kint,
Ons waerder dan de kroon, en 't waerste dat men vint.
Wanneer de zang bestemt het geen men heeft verkoren,
Dan klinckt die galm en wijs veel schooner in onze ooren.

REY VAN LEVYTEN. DAVID.

REY VAN LEVYTEN.

I. Zang.

Zingt ter eere van de kroon,
Nu de zoon
Treckt op vaders welbehaegen,
Nu gehoorzaeme Absolon
Met de zon
Godt zijn offers op zal draegen.
Wie Godt zijn belofte hout,
En betrout
Op den troost der oude vadren,
Toont dat hy zijn' oirsprong nam
Uit den stam,
Daer de stammen om vergadren.

I. Tegenzang.

Hebron is het kerreckhof,
Dat de stof
En 't gebeent der oudren heiligh
In zijn' stillen schoot bewaert,

131 *rey van Aron:* de priesters.
133 *Levyten:* priesters.
136 *waerder:* meer waard.
144 *op zal draegen:* zal wijden.

Daer elck vaert
Om te bidden stil en veiligh.
Om der vadren overschot
Hoort 'er Godt
Naer d' aendachtige gebeden.
's Volx brantoffer, hem gewijt
Op zijn' tijt,
Eert zijn' naem uit alle steden.

II. Zang.

Hebron, vryburgh der Hebreen,
Zagh voorheen
David hier de kroon opzetten,
Daer hy zeven jaeren trots
Van die rots
Zijn benijders zagh verpletten.
Absolon, die schoone, zagh
Hier den dagh
Opgaen uit des hemels poorte.
Billijck dat zijn hart geweckt,
Nu toch treckt
Naer de stadt van zijn geboorte.

II. Tegenzang.

Billijck dat hy op die stê,
Om den vrê
En zijn vaders zoen verworven,
Godt wil eeren, nu hy lang,
Droef en bang,
Als rijxballing heeft gezworven.
Wie zijn woort verwaereloost,
En zich troost
Dat Godts naem by Jakobs troepen
Los en ydel blijft onteert,
Wort verleert
Hem lichtvaerdigh aen te roepen.

155 *vaert:* heengaat.
186 *lichtvaerdigh:* lichtzinnig.

III. Zang.

Tusschen bloet en bloetverwant
Is een bant
Van natuur, niet licht te breecken.
Van een' boom scheurt nimmer tack
Zonder krack,
Zonder zucht, en jammerteken.
Tusschen vader, en zijn kint,
Dat hy mint,
Is de taeiste bant van maegen;
Daer natuur, geraeckt in strijt,
Maghtigh lijt
Watze kan en niet kan draegen.

III. Tegenzang.

Als Godts zegen dan 't gedeeld'
Heilzaem heelt,
En vereenight het gescheiden,
Spaert een danckbaer hart geen stof
Om Godts lof
Door danckoffers uit te breiden.
Absolon treckt, heet van gloet,
Op dien voet,
Daer de stammen sterck vergaeren.
O godtvruchte en vreedzaeme aert,
Gode waert
Meer dan wieroock, en altaeren!

DAVID.

Beleef ick dees gezegende uur!
Gewis een versche dootquetsuur
Bequam noit balssem aengenaemer
Dan my dees wijs. mijn dochter Thamer,

192 *jammerteken:* teeken van droefenis.
195 *maegen:* bloedverwanten.
199 *gedeeld:* verdeelde, twistende.
204 *uit te breiden:* te verhoogen.
209 *waert:* bewaart.

Hoe luidt dit anders dan het plagh!
'k Verlang na 'et opgaen van den dagh
Te hooren hoe ontelbre zielen,
Als byen in een' bykorf, krielen
Te Hebron, daer geheele steên
Mijn zoons danckoffers bly bekleên.
Trê met ons in, om tijt te winnen.
Nu straelen goude cherubinnen,
En Godt, uit zijn' genadetroon,
Ons klaerder toe, op dezen toon.
De Godtheit schijnt mijn hart te wecken.
Ick wil hier op mijn snaeren trecken
Zoo hoogh als oit, tot 's hemels prijs.
Dees blijschap eischt een nieuwe wijs.

HET TWEEDE BEDRIJF.

URIAS GEEST.

Ick helt Urias, lang by geesten afgezondert
Van 's levens licht, quam uit den voorburgh opgedondert
By nacht te Sion, in dit oude hof, en vondt
De bedtgenooten, die, van Davids min gewont,
In haeren eersten slaep gerust gevallen lagen.
Zy schrickten, toenze my by maenlicht waeren zagen
Voor haere ledekant, en mijn doorschote borst
Vol wonden, root van bloet geverft, en vuil bemorst.
De haeren rezen, en de teêre leden trilden.
'k Verweckte een krijghsgerucht van schilden tegens schilden,

220 *bekleên:* bijwonen, met hun tegenwoordigheid opluisteren.
222 *cherubinnen:* cherubijnen.
230 *opgedondert:* met geweld verschenen.
233 *van:* door.
233 *gerust:* rustig.
234 *waeren:* ronddwalen.
236 *geverft:* gekleurd.

Geklickklack van metael en harnas tegens een,
Bazuin- en yzerklanck, als of'er wert gestreên;
Een voorspoock van den strijt en 't oproer, reede op handen.
Zy zagen d' oogen in mijn hooft, als koolen, branden,
En hoorden een geschrey van wapen, wapen, wraeck,
Door alle kamers heen. haere oogen, van den vaeck
Verwonnen, zien gespoock, en twijfelen. haere ooren,
Bestemmen naulijx het gerammel, datze hooren,
En d' ysselijcke stem: maer de uitkomst van dien droom
Wil haest uitwijzen dat mijn geest geen' ydlen schroom
Den bedden aengejaeght van mijn' heer, die on-gebonden
Zijn' troustens dienaers bedt zoo schendigh heeft geschonden,
Mijne overschoone onteert, die, zwanger van een vrucht,
Verlegen zat om raet. de schender, om 't gerucht
Van overspel, by tijts, met eenen glimp te smooren,
Ontboodtme t' huis, of my de zwangere moght bekooren:
Maer 'k weigerde eerelijck, als een rechtschapen helt,
't Gemack van 't bedt, naerdien de veltheer lagh op 't velt,
Met al de stammen, en de bontkiste in hun tenten.
Wat raet? zijn eer in last, besluit de dreigementen

239 *tegens een:* tegen elkaar.
241 *voorspoock:* voorteeken.
244 *vaeck:* slaap.
245 *verwonnen:* overmand.
246 *bestemmen:* bepalen.
248 *haest:* weldra.
251 *overschoone:* zeer schoone.
256 *naerdien:* aangezien.
257 *bontkiste:* arke des Verbonds.

Van schande en laster af te keeren op mijn' hals,
Verzendtme met een' brief, moordaedigh, overvalsch,
Naer 't leger. Joab volght daer 's meesters last hem perste,
En joeghme in Ammons zwaert te Rabba voor de veste.
Zoo klampte David, (och wie yst niet, die dit hoort!)
Op overspel, verraet, en godtvergeeten moort,
En laeu van 't bloet des mans, die Juda wou beschermen,
Omhelst de zwangre vrou, als koningin, in d'armen.
Een yvraer voor de wet, van 'shemels geest verlicht,
Die voor de bontkist danst, de harp huwt aen zijn dicht,
Een koningklijck profeet, befaemt door profeteeren,
Ziet Godt noch menschen aen in moorden, en schoffeeren:
Maer Nathan, die hem rechte uit zijnen eigen mont,
Dorst spellen wat dit hof hierna te vrezen stont;
Hoe 't zwaert gesleepen wiert, om eeuwigh, zonder kennis,

259 *af te keeren:* af te wentelen.
261 *last:* bevel.
perste: dwong.
263 *Zoo klampte David ... op overspel, verraet enz.:* „Krachtiger, sierlijker, en juister tevens kon hetgeen Urias bedoelt niet worden uitgedrukt. Het verraad toch en de moord, waartoe David zijn toevlucht nemen moest, waren de natuurlijke schakels in de keten zijner misdaden, en konden dus gezegd worden door hem op dien eersten schakel, het overspel te zijn vastgeklampt." (v. Lennep).
267 *van:* door.
270 *ziet aen:* houdt rekening met.
schoffeeren: schenden.
273 *zonder kennis:* zonder oordeel, zonder aanziens des persoons.

Te weiden. hier op sterft de vrucht. de zuster-
schennis
Staeckt nau haer weeklaght, en de broedermoort
het bloên,
Of Absolon, in schijn van offren om zijn' zoen,
Leght op zijn luimen, om nu Nathans dreigementen
Te stercken, en 't verloop, de hooftsom, met de renten,
Al teffens t' eischen, en, als een weêrspannigh zoon,
Den vader onvoorsiens te vliegen in zijn kroon.
De wraeck des hemels loopt door Davids zaelen
spoocken,
Rinckinken. 'k zie eer lang Urias leedt gewroken.
De wraeck zet hof en stadt, en straeten overendt.
De zoon ontziet niet dat hy zijne handen schent
Aen vaders heilighdom, en hof, en bedtgenooten.
Godts wraeck verstoot hem, die Urias heeft
verstooten,
Versteecken van zijn trou, zy volght oock in zijn
schim,
Den zoon tot aen den eick in 't bosch van Efraim:
Daer zal hy sneven, die eerst groeide in vaders schade:
En niets ontzagh, als hy zijn' moedtwil slechts
verzade.

274 *hierop sterft de vrucht:* Tweede Boek der Koningen 12 : 15. „Toen Nathan naar zijn huis was teruggekeerd, sloeg de Heer den kleine, dien de vrouw van Urias aan David had geschonken; hij werd hopeloos ziek. 17. En David smeekte den Heer voor den kleine; David vastte streng, zonderde zich af, en legde zich neer op den grond. 17. De oudsten van zijn huis kwamen naar hem toe, om hem te bewegen, van den grond op te staan; maar hij weigerde, en wilde zelfs niet met hen eten. 18. op den zevenden dag stierf het kind."

zusterschennis: Ammon, die zijn zuster Thamar verkrachtte.

275 *nau:* nauwelijks.

broedermoort: Absolon vermoordde zijn broeder Ammon.

277 *leght op zijn luimen:* koestert het heimelijke plan.

278 *stercken:* bevestigen.

279 *teffens:* tegelijk.

287 *versteecken:* verstoken.

290 *verzade:* bevredigt.

Maer tijt is 't dat ick daele, en naer mijn kercker spoê:
De zon rijt op, en hijght my met haer paerden toe.

DAVIDS BEDTGENOOTEN. THAMAR.

BEDTGENOOTEN.

De nacht, tot 's menschen rust geschaepen,
Ontzeght den menschen stilte en rust.
De nacht, die moeite en zorgen sust,
En wieght in slaep, verbiet te slaepen.
Wat spokeryen zijn ons niet
In naere schaduwe verscheenen!
Wie waerde door de kamers heenen,
Een dreighde Sion met verdriet?
Of kan een droom het oogh bedriegen
Met schijn, en harssenschildery,
Die in 't verschiet, of van naby,
De waerheit naerbootseert met liegen?
Of deckt de grijns van 't nachtgezicht
De troni van aenstaende waerheit,
Het hof te vrezen? 'k wensche klaerheit
Te scheppen uit een wijs bericht.
Maer Thamar komt hier aengetreden
Uit Arons hutte, en heilighdom.
Zy ziet heel vrolijck naer ons om,
En schijnt getroost in haer gebeden.
Men gaze groeten, en met een
Ontvouwen hoe de harten schromen
Voor zwarigheên, en droeve droomen.
Laet 's konings dochter dit ontleên.

292 *rijt op:* de zonnewagen nl; dit dit mythologische beeld is hier niet op zijn plaats.
298 *naere:* sombere.
302 *harssenschilderij:* hallucinatie.
304 *naerbootseert:* nabootst.
305 *nachtgezicht:* nachtelijk gezicht, spook.
306 *aenstaende:* komende.
315 *zwarigheên:* moeilijkheden.

THAMAR.

Geluck bejegene u, mevrouwen,
Van daegh, al rijst het hemelsch licht
Met een benevelt aengezicht.
Geen nevel steurt een vast betrouwen.
Hoe slaetghe d' oogen zoo bedruckt
Naer d' aerde? wat 's u voorgekomen?
Hebt ghy ons blijschap niet vernomen?
Mijn wensch, Godt lof, is my geluckt.

BEDTGENOOTEN.

Wat wensch is dit, ô bloem der hoven?

THAMAR.

Mijn trouwe broeder Absolon
Wijdt Gode een offer met de zon,
Nu hy zijn rampen is te boven.

BEDTGENOOTEN.

Waer offert uw heer broeder dan?

THAMAR.

Te Hebron, daer de stammeheeren
Ten offer met hem bancketteeren,
En zijn godtvruchtigh raetgespan.

BEDTGENOOTEN.

Wanneer is Absolon vertogen?

THAMAR.

Te midnacht, zonder groot geluit.
De vroomsten zondt hy eerst vooruit,
Van yver brandende en bewogen.

319 *benevelt aengezicht:* met wolken.
321 *bedruckt:* bedroefd.
331 *bancketteeren:* feestvieren.
332 *raetgespan:* raad, zij die den Raad spannen.
333 *vertogen:* vertrokken.

BEDTGENOOTEN.

En gaf uw vader zijne stem
Tot deze bedevaert alreede?

THAMAR.

De vader stemde 't op zijn bede.
Zoo trock hy uit Jerusalem.
Waer heeft mevrou zoo lang gesteecken?
Al 't rijck, van Berseba tot Dan
Hier toe genoodt, gewaeght hier van,
Jordaen, en zee, langs alle streecken.

BEDTGENOOTEN.

Godt geve dat dit feest besta
Tot heil der krone en onderdaenen,
Tot heil van 't hof, dus lang in traenen.
De hemel schutte Jakobs schâ.

THAMAR.

En waerom zuchtghe dus zwaermoedigh?

BEDTGENOOTEN.

Om 't nachtgezicht, dat ons vervaert.

THAMAR.

't Is ydelheit, die 't hart bezwaert.
Noit heerschte Juda zoo voorspoedigh.

BEDTGENOOTEN.

Wy droomden in een berreghwoudt
Een' jongen leeu, en maght van dieren
Te zien, die vrolijck, onder 't vieren,
Hem kroonden met een kroon van gout.

339 *stemde:* keurde goed.
341 *gesteecken:* gezeten, zich opgehouden.
343 *gewaeght:* spreekt luide.
345 *besta:* diene.
350 *vervaert:* vrees inboezemt.
351 *ydelheit:* vrees zonder grond.

De jonge leeu gemoedight, brulde,
En gaf een vreesselijcken schreeu,
Dat zelf zijn vader, d' oude leeu,
Vernam wat boschgalm 't wout vervulde.
Uit schrick verliet de grijze 't nest.
De jonge leeu, om velt te winnen,
Schiet toe, en grijpt de berghleeuwinnen,
Daer hy zijn' dollen gloet mê lescht.
Dat is 't niet al. toen scheenen troepen
Te worstelen, en hantgemeen,
Zich spits te kanten tegens een,
En wapen, wraeck, en moort te roepen.
De grijze leeu in 't berghbosch maelt
Den leeu van Juda af naer 't leven.
De jonge leeu, tot staet verheven,
Schijnt Absolon, van gout bestraelt.
De berghleeuwinnen, aengegrepen,
Geschent van dien gekroonden leeu,
Verbeelden dat hy met geschreeu
Zijn klaeuwen heeft op ons gesleepen.
Dees harnasklanck, dit krijghsgeluit
Beelt af hoe tusschen zoon en vader
Een tweedraght broeit: en weet ghy 't nader,
Ontvou ons wat dit spoock beduit.

THAMAR.

Mijn broeder wou ter sluick niet reizen,
Maer met des konings oorelof,
En viel hem hier te voet voor 't hof.
Hy wou zijn godtvaert niet ontveizen.
Weêrspannige aert beschiet zijn wit

357 *gemoedight:* aangemoedigd.
359 *zelf:* zelfs.
369 *maelt af:* beschrijft, is identiek met.
381 *ter sluick:* heimelijk.
384 *godtvaert:* bedevaart.
ontveizen: ontveinzen.
385 *wit:* doel.

Ter sluick, en door bedeckte laegen,
Om uit het donker op te daegen,
Eer zijn party te paerde zit.
Om zich den wegh ten zoen te baenen
Nam broeder afscheit, zoo verneêrt,
Dat zich de vader zijnes deert
En niet onthouden kan van traenen.
De vader gaf op dit verzoeck
Hem openhartigh zijnen zegen.
Nu raeskalt, droomt, en spoockt hier tegen:
Hy reisde, ontlast van vaders vloeck.
Gedurende zijn ballingschappen
Vervolght, voorvlughtig, west en oost
Heb ick het treurigh hart getroost.
Hem lust die zantwegh niet te stappen.
De koning zette een nieuwe wijs
Op dees verzoening, en geleenight,
Als was, heeft zijne harp vereenight
Met lofgezang, Godts naem ten prijs.
Al 't heilighdom kan u getuigen
Hoe vader met een' blijden zin
Den hemel danckte. laet de spin
Vry gal uit zulck een leli zuigen.
Of dunckt u dat ick broeder draegh',
Uit gunste en trouwe, my gebleecken,
Toen hy mijn ongelijck dorst wreecken,
En Ammon wis nam uit zijn laegh;
Ghy mooght vry Joab ondervraegen
Indienghe voor den koning schroomt.
Hy heeft den vader ingetoomt,

386 *bedeckte laegen:* hinderlagen.
390 *verneêrt:* nederig.
391 *zijnes deert:* medelijden met hem heeft.
409 *draegh:* partij trekt voor.
411 *ongelijck:* onrecht.
412 *Ammon wis nam uit zijn laegh:* uit zijn hinderlaag Ammon secuur overrompelde.

Den zoon, als op zijn' halt, gedraegen,
Hy komt u effen in 't gemoet.
Om in de hutte Godt te loven.

JOAB. DAVIDS BEDTGENOOTEN.

JOAB.

O schoonheên, zonder ga, des konings liefde waerdigh,
Ghy yvert met den dagh, alree getoit en vaerdigh
Ter hutte, om, 's Hoogsten naem ten prijs, uw vroegh gebedt
Te storten voor het koor. dat 's recht. de zuivre wet,
Van 's hemels hant in steen op Sinai gehouwen,
Ontfangt haere eer in 't hart der yverende vrouwen.
Wy volgen gaerne: het believe u voor te treên.

BEDTGENOOTEN.

Heer Joab, eenigh spoock, dat ons te nacht verscheen,
Versteurt de rust op 't hof. wy duchten en vermoeden
Of eenigh misverstant, het zy hoe 't wil, moght broeden
Ten hove, tusschen zoon en vader.

JOAB.

Spruit de reên
Van dit vermoeden slechts uit droom en nachtspoock?

BEDTGENOOTEN.

Neen,
Ons is niet luttel stofs van achterdocht gegeven.

427 *versteurt:* stoort.
431 *luttel:* weinig.

JOAB.

Zijn koningvrouwen dan in 't hof dus onbedreven,
Dat zy niet weten hoe de zoon en vader staen
In volle vrientschap? zijt gerust: hier schort niet aen.

BEDTGENOOTEN.

Princesse Thamar melde in 't lang en breede heden
Met welck een afscheit hy naer Hebron is gereden.

JOAB.

Laet vaeren dan gespoock, en droom, en kinder-
klucht.
Doch schuilt 'er anders iet, het welck u houdt
beducht,
Verhaelt het ront en klaer: al viel 'er iet te zeggen
Dat schijn heeft; 'k zal 't met pit van reden
wederleggen.

BEDTGENOOTEN.

Wat aengaet dezen zoen der broêrslaght, kentghe
een' man,
Die zijn gedachten loos en kloeck ontveinzen kan,
Dat 's Absolon, de schalckste en listighste in 't
ontveinzen
Van zijn' verborgen haet, en wraeckzucht en
gepeinzen.
Had Ammon, schender van de koningklijcke
maeght,
Dit konnen riecken, noit had David hem beklaeght,

onbedreven: slecht ingelicht.
schuilt: is.
iet: iets.
houdt beducht: bevreesd maakt.
iet: iets.
pit van reden: met redenen omkleed, afdoende.
broêrslaght: broedermoord.
kloeck: listig.
schalckste: slimste.
riecken: vermoeden.

Die, op het velt bancket, van moortgeweer doorregen,
Gesmoort lagh in zijn bloet. dit 's klaer. dit springt u tegen,
Zoo ghy den zoen betrout. onthou van Absolon,
Dat hy twee jaeren lang de wraeck ontveinzen kon,
En smooren in zijn hart.

JOAB.

Ghy sterckt uw vrees met reden.

BEDTGENOOTEN.

Nu luister. oordeel voort uit alle omstandigheden,
Van 's jonglings kroonzucht, ons ontdeckt door zijn beleit.

JOAB.

Dat waer een dootschult van gequeste majesteit.

BEDTGENOOTEN.

De majesteit is blint van al te groot een liefde.
De broeder, die den broêr met zijnen moortpriem griefde,
Ontziet den vader niet te steecken naer het hart.

JOAB.

De zusterschennis kon de broeder zonder smert
Niet lijden.

BEDTGENOOTEN.

Recht, nu denck hoe smert hem om te zwerven,
Zijn vaders aengezicht vijf jaeren lang te derven.

447 *moortgeweer:* moordend wapen.
452 *sterckt:* bekrachtigt.
453 *kroonzucht:* zucht naar de kroon, verlangen om de kroon te bemachtigen.
ontdeckt: geopenbaard.
454 *gequetste:* beleedigde.
458 *moortpriem:* dolk, die vermoorde.
griefde: wondde.
457 *ontziet:* ontziet zich.
460 *derven:* missen.

Stiet hy den vader weêr, als balling uit het rijck;
Stont vaders reek'ning met den zoon dan niet gelijck?

JOAB.

De zoen staet hem te dier. de lucht van 't hof te scheppen
Kost arbeit. noit dorst ick een woort ten hove reppen,
En bezighde endtlijck stil de weeu van Thekoa,
Verworf by trappen hem den toegang ter gena,
Dat hy herstelt twee jaer, gelijck in duisternissen,
Most wandelen, en 't licht van 's konings aenschijn missen.
Indien hier oorlogh school, wat lagh hem aen dien zoen.

BEDTGENOOTEN.

Om onder schijn van pais een oorlogh uit te broên.

JOAB.

Zou d' erfgenaem des rijx zich tegens 't rijck gaen kanten?

BEDTGENOOTEN.

De blinde vader laet den zoon met lijftrouwanten,
Een' stoet gewapenden, bestuwt in 't openbaer,
De hoftrap optreên, recht of hy al koning waer.
Dit baert aenzien en ontzagh by d' onderdaenen.
Dit 's magtigh hem den wegh naer vaders troon te baenen.

JOAB.

De vader eert zich zelf, in d' eere van den zoon.

461 *stiet hy den vader weêr:* verbande hij uit weerwraak den vader.
463 *staet hem te dier:* is hem te veel waard.
466 *by trappen:* langzamerhand.
467 *herstelt:* in zijn eer hersteld.
470 *pais:* vrede.
472 *blinde:* verblinde.
474 *recht:* net.
476 *Dit's maghtigh:* Dit stelt hem in staat.

BEDTGENOOTEN.

Zegh: hy onteert zich, zet zijne afkomste op den troon.

JOAB.

De koning magh met recht den eerstgeboren eeren.

BEDTGENOOTEN.

En d' outste vreest al of de jongste moght regeeren.

JOAB.

Terwijl de vader leeft hout hy hen beide in dwang.

BEDTGENOOTEN.

De vader suft, en leeft den zoon alree te lang.
Hem dunckt de vader is in 't goet des zoons gezeten.
Dit weet de koning, of gewis hy wil 't niet weeten.

JOAB.

Wat 's dit?

BEDTGENOOTEN.

In welck gevaer hy zich en 't gansche rijck
Durf stellen. let hier op. ghy hoeft geen klaerder blijck
Dat Absolon de kroon zich eigen door geboorte
Toerekent, en belaeght. hy zet zich in de poorte,
En 't poortgerecht, heel vroegh, als rechter van elx pleit,
Onthaelt en kust het volck, ontmoet elck met bescheit,
Als of de koning 't recht al willens wou verzuimen.
Zoo wint hy 't hart des volx, en leght op zijne luimen.

478 *afkomste:* nakomelingschap.
482 *suft:* wordt slapper.
486 *klaerder blijck:* duidelijker bewijs.
488 *in de poorte:* zie Inhoudt.
490 *ontmoet:* behandelt.
492 *leght op zijne luimen:* koestert een heimelijk plan.

Al 't stamhuis bidt hem aen. de dageraet des mans,
Zijn jeught, en schoonheit geeft hem gunst en eenen glans
By alle joffers, die hem gunstigh zien naer d'oogen,
Ten wasdom van zijne eere, en aenzien, en vermogen,
Dat stijgt allengs in top van 't opperste gezagh.
Waeckt ghy niet op: hy zal u wecken met den slagh,
En 't slaghzwaert op den hals. men mompelt onder kloecken
Dat hy Achitofel by wijlen ging bezoeken,
Te Gilo, zijne stadt.

JOAB.

Die vos is hem te loos.

BEDTGENOOTEN.

Niet schalck en loos alleen, maer teffens loos en boos.
Wy kennen zijnen aert.

JOAB.

Hy heeft het hof begeven,
Om op zijn vaders erf gerust en stil te leven.

BEDTGENOOTEN.

Het draeght dien naem by 't hof, doch blijft by ons verdacht.

JOAB.

Het achterdencken kent geen paelen, slaet met maght
Al voort. men kan op los vermoên niet zekers bouwen.
Het geldt den koning eerst.

493 *al 't stamhuis:* al de stammen van Isaraël.
499 *kloecken:* verstandigen.
502 *teffens:* tegelijk.
503 *begeven:* verlaten.
504 *gerust:* rustig.
506 *achterdencken:* achterdocht.
506 *paelen:* grenzen.

BEDTGENOOTEN.

En echter 's konings vrouwen

JOAB.

Hebt ghy uw achterdocht den koning niet ontdeckt?

BEDTGENOOTEN.

Hoe durven wy? zy weckt een' leeu, die David weckt.

JOAB.

Een leeu versteurt zich niet, geweckt van zijn leeuwinne.

BEDTGENOOTEN.

Wy koestren zijn min, als voesters van zijn minne;
En reppen van geen' staet uit angst voor ongena.

JOAB.

Ontziet ghy 't, zoo gaet heene, ontdeckt het Berseba.

BEDTGENOOTEN.

En zoo zy ons ontdeckt, dan staen wy ruim noch slimmer.
Zy spant de kroon in 't hart, en haet al 't joffre-timmer,
De bedtgenooten, en haer aenhang. d' uchtentzon,
Gelijck ghy weet, behaeght hem min dan Absolon:
Wanneer die met zijn haer in zijn gezicht komt praelen,
Zoo schoon als Godt hem schiep, zou vaders gramschap daelen,

509 *ontdeckt:* openbaard.
511 *van:* door.
516 *joffretimmer:* de vrouwen.
519 *met zijn haer in zijn gezicht:* „liever zou ik hier lezen: *met zijn haer voor zijn* (d.i. „Davids") gezicht. Zoo als er nu staat, luidt het, alsof Absolons hair hem zelven in 't gezicht hing, wat juist niet *zoo schoon* zou staan." (v. Lennep).
520 *daelen:* verminderen.

En stellen allen schijn van nadocht aen een zy:
Dan lagen al des zoons beschuldigers in ly.

JOAB.

De koning stelde ons tot een wachter van zijn benden.

BEDTGENOOTEN.

En zoo de zoon het roer des staets eens quam te wenden?

JOAB.

De zes paer stammen zijn in 's konings eedt getreên.

BEDTGENOOTEN.

En zooze eens weifelen, en raecken op de been?

JOAB.

Daer hoeft meer tijt toe. dat gerucht zou verre klincken.

BEDTGENOOTEN.

Geloof de hulck van 't rijck is heimelijck aen 't zincken.

JOAB.

Hoe slaept de stuurman dan, dat hy 't gevaer niet merckt?

BEDTGENOOTEN.

Wie zal ons zeggen hoe Godts oordeel hier in werckt?

JOAB.

De wacht van 't leger staet den koning eerst bevolen.

BEDTGENOOTEN.

Wat is het leger, zoo de legerhoofden doolen?

521 *nadocht:* achterdocht.
aen een zy: op zij.
522 *lagen in ly:* waren verslagen.
527 *hoeft:* is noodig.
528 *hulck:* schip.
532 *doolen:* dwalen.

JOAB.

Wat zoecktghe dan by ons in dit gedroomt gevaer?

BEDTGENOOTEN.

Weck uwen meester op: ghy zijt 's rijx amptenaer,
En veltheer over 't heir, of hy uw raet wou volgen.

JOAB.

Dat 's zorgelijck. hy is oploopende en verbolgen.

BEDTGENOOTEN.

Ghy zoeckt zijn veiligheit, behoudenis, en rust.

JOAB.

Hy heeft op mijn verzoeck zijn' zoon noch eerst gekust.
Hoe durf ick, zonder gront, nu Absolon betijgen?
En wert de zoon dit wijs?

BEDTGENOOTEN.

De vader zal het zwijgen.

JOAB.

Dat 's hachelijck: en zoo de zoon, in 't hof gedaeght,
Verschijnt, en eischt voor recht te zien wie hem beklaeght,
Waer berght zich Joab dan? die Ammons hooft niet spaerde,
Dat koningklijcke bloet zou my met blancken zwaerde
Vervolgen, langer dan mijn ziel in 't lichaem leeft.
'k Zie hier geene uitkomst, zoo ons Godt geene uitkomst geeft.

533 *wat zoechtghe dan by ons:* waarom zoekt ge dan troost bij ons. *gedroomt:* verbeeld.
535 *heir:* leger.
539 *betijgen:* beschuldigen.
540 *wert de zoon dit wijs?:* merkte de zoon dit?
542 *beklaeght:* aanklaagt.

Wy hoopen dat hy met den avont weêr zal keeren
Van Hebron, en de vrede in Juda triomfeeren.
'k Wil evenwel uw vreeS verbergen. onderstut
Het rijck met uw gebeên, en gaenwe in Arons hut.

REY VAN LEVYTEN.

I. Zang.

De koning droegh zijn nachtgetijden
Den hemel op, die hem
En gansch Jerusalem
Ten hoogste wou verblijden,
Door 't liefelijck verdraegen
Met zijnen liefsten zoon,
Als harp en keel op eenen toon.
Die pais reckt 's vaders dagen,
Als olie, in een goude lamp,
De vlam noch aenvoedt, en den damp
Der duisternisse drijft uit d' oogen.
Wat was de koning opgetogen!

I. Tegenzang.

De kroon en scepter lagen achter.
Hy scheen een ziel met Godt,
Zijn heil, en hooghste lot.
Hy wenschte, als tempelwachter,
Het heiligdom te hoeden,
In 't midden van Godts schaer
Met blijden zang en harpesnaer
Zijne aendacht aen te voeden.
Hy triomfeerde met zijn maet,
Die, hoogh in top, al hooger gaet,
Van geene pennen t' achterhaelen.
Men kan den yver niet bepalen.

551 *nachtgetijden:* nachtgebeden.
558 *reckt:* verlengt.
563 *lagen achter:* speelden geen rol.
570 *aen te voeden:* te versterken.
573 *van:* door

II. Zang.

Maer midlerwijl (wat moght dit wezen?)
Daer 't oor dien galm inzwelght
Verschijnt iet, dat zich belght:
Want onder uitgelezen
Muzijck wil iet ontbreecken
Aen zoete eenstemmigheit,
Die graetige ooren streelt en vleit,
Misschien om af te steecken,
Iet haetlijx, strijdigh tegens gunst,
Te laet hooren, daer de kunst
Wat alssems mengt met honighklancken.
Geen oor kan zich dien smaeck misdancken.

II. Tegenzang.

Zoo ging 't. de harpenaer en zinger,
Die met zijn aengezicht,
En voorhooft eerst een licht
Van vreught gaf, zijnen vinger
En keel volghde, in 't schakeeren
Van klancken, scheen een wijl
Te flaeuwen in dien stijl,
En zijne vreught t' ontbeeren,
Als of hem d' eerste moedt ontviel.
De klaere spiegel van de ziel,
Zijn aenschijn, scheen bezwalckt van waessem.
Wat is ons blijschap kort van aessem!

III. Zang.

Zou David, 't licht van Godts profeeten,

575 *midlerwijl:* intusschen.
577 *dat zich belght:* dat verbolgen is.
iet: iets.
581 *graetige:* gretige.
585 *alssems:* bitters.
586 *misdancken:* bedanken voor, afwijzen.
593 *flaeuwen:* verflauwen.

Bespieglen in den geest
Iet, daer zijn hart voor vreest,
Dat Arons zoons niet weeten?
Zou hy van ver' zien komen
Een onweêr, dat misschien
Geen weereltwijzen zien?
Hanthaver van de vroomen,
Beschut den koning, die uw hut
Ter harte neemt, het volck beschut
Voor inheemsche oorelogen.
Een oogh bewaeckt alle oogen.

III. Tegenzang.

Geen koningen is rust beschoren,
Ten minste een korte wijl.
Dit was en blijft de stijl
Der weerelt. vorsten zijn gekoren
Toch wachters over onderzaten.
Zy zitten steil en hoogh,
En slaen hun waeckende oogh
Door alle huizen, alle straeten.
Zy zien en kennen 't onderscheit
Van ieders aert. hun wijs beleit
Hoeft onorde in haer ploy te schicken,
's Volx rust is 't wit, daer wijze op micken.
De hofbazuin, die tegens 't zuiden kraeit,
Spelt onweêr, dat van Hebron herwaert waeit.

602 *Arons zoons:* de priesters.
608 *beschut:* beschermt.
621 *hoeft:* moet.
622 *wit:* doel.
624 *spelt:* voorspelt.
herwaert: hier naartoe.

HET DERDE BEDRIJF.

JOAB. DAVID. BODE.

JOAB.

De torenwachter ziet een' postmuil herwaert jaegen.
'k Wensch dat uw majesteit de tijding magh behaegen.
Het schijnt hy wort dus vroegh gestuurt van
Absolon.

DAVID.

Zoo is hy afgereên voor 't opgaen van de zon.

JOAB.

Wat of hem herwaert jaeght?

DAVID.

Men heeft niet quaets te schromen.
Van Absolon kan niet dan blijde tijding komen.
Hy weet hoe vaders hert naer tijdingen verlangt,
Het hart, dat over hem, gelijck een zegen, hangt,
Zijn aenschijn noode derft. wat nieus kan hy
ontdecken?
De kort heit van den tijt, die tusschen zijn vertrecken
Van 't hof en nu verliep, gehengt naeu dat 'er iet
Byzonders voorviel, 't geen tot vreught streckt,
of verdriet.

JOAB.

Eene uur berockent wel meer werx met bijstre zinnen
Dan duizent handen in een jaer zien af te spinnen.
Hoewel ick niet betrou dat ons van dezen kant
Iet kan bejegenen, dat niet 't gezegent lant

625 *postmuil:* snelle muilezel.
631 *hert:* hart.
633 *noode:* ongaarne.
derft: mist.
635 *gehengt:* gedoogt.
naeu: nauwelijks.
639 *betrou:* verwacht.

Tot heil en nut gedye, en allen wetgenooten.
Daer komt de bode zelf al hijgende aengestooten.
Hy ziet verbaest naer 't hof, en onzen koning om.
De koning spreecke hem. hy staet verbaest en stom.

DAVID.

Wel bode, van wat kant komt ghy verbaest geronnen?
Zit af: schep aêm: genaeck dat wy u hooren konnen.

BODE.

Ten hove is zulck een post, als ik, onaengenaem,
Doch schoon ick stille zweegh, noch zou d' ontruste faem
Niet rusten haer bazuin uit tin en trans te blazen,
Van Dan tot Berseba de weerelt te verbazen.

DAVID.

Is Absolon in noot, of in zijn vyants klem?

BODE.

Prins Absolon dreight u, en gansch Jerusalem.

DAVID.

Hy is met onzen wil te nacht hier uitgereden.

BODE.

Hy spant de kroon in 't hart van 't rijck en alle steden.

DAVID.

Spreeck klaerder, schoon die klanck niet schoon in d' ooren luit.

641 *wetgenooten:* geloofsgenooten.
642 *aengestooten:* aangerend.
643 *verbaest:* verschrikt.
646 *zit af:* stijg af.
genaeck: nader.
648 *ontruste faem:* verontrustend bericht.
650 *verbazen:* verschrikken.

BODE.

Zijn bevaert quam te nacht op vloeckverwantschap uit.

DAVID.

Onmogelijck. wie heeft dat lasterstuck besteecken?

BODE.

Zoo groot een schelmstuck kon niet laeten uit te breecken.

DAVID.

Wat zekerheit kunt ghy betoonen van dit stuck?

BODE.

Ick hoorde en zagh 't verraet. Godt keere uw ongeluck:
Mijn vroom geweten, aen de kroon en uw vertrouden
Verbonden, liet niet toe dit stil by my te houden.
Zoo koom ick met dien vloeck der vloecken opgedaeght.

DAVID.

Verhael ons dan oprecht al wat ghy hoorde en zaeght,
En pas vooral dit naeckt, gelijck het leght, t' ontkleeden.

BODE.

Te nacht quam 's konings zoon te Hebron aengereden,
Met eenen nasleep van tweehondert, zonder ergh.
De maght van Israël en Juda om den bergh,

vloeckverwantschap: misdadig eedgenootschap.
quam uit: bleek te zijn.
lasterstuck: misdadig opzet.
besteecken: heimelijk voorbereid.
betoonen: aanwijzen, geven.
naeckt: onverbloemd.
gelijck het leght: zooals het is.
ontkleeden: vertellen.

Had zich in tenten langs de dalen neêrgeslagen,
En wachte op 't offerfeest, de Godtheit op te draegen,
Met volle staetsien, en priesterlijcke pracht.
Der vadren kerckhof wert terstont met 's princen wacht
Heel scherp en nau bezet, rondom de doornehagen.
De weelige eicken, die met schaduwen de laegen
Bedeckten, ruischten niet, daer 't licht door bosch-loof scheen.
De prins, Achitofel, de raet quam hier by een.
In 't ronde om Hebron loeide een menighte offerdieren;
Een voorspel van dit feest, met d' uchtentzon te vieren,
Uit danckbaerheit, zoo 't hiet, dat Absolon 't gezicht
Van 's konings aenschijn moght gebeuren, en den plicht
Van zijne Godts belofte, en hoogen eedt bezegelen:
Gelijck 't Hebreeuwsch geslacht gewoon is zich te regelen
Naer Moses wetboeck. hier ging 't samenrotten aen.
Ick kroop behendigh, by het schijnen van de maen,
Ter zijde door de haegh, daer niemant op vermoede.

JOAB.

Dat Godt den koning en het koningrijck behoede.

BODE.

Prins Absolon hief aen: ghy zoon van Abraham,
Hanthavers van Godts recht, en Jesses braven stam,

669 *had zich neêrgeslagen:* was gekampeerd.
670 *op te draegen:* te wijden.
672 *der vaederen:* der aartsvaderen.
668 *nau:* nauwkeurig.
679 *hiet:* heet.
680 *gebeuren:* ten deel vallen.
683 *samenrotten:* samenscholen.
ging aen: vond plaats.

Ick koom, van Godt gedaeght, tot voorstant van u allen
Mijn' dienst opoffren, eer de staet geraeckt te vallen.
De vader suft alree, gezwackt van ouderdom.
'k Heb 't poortgerecht gestut. mijn' hals, als een kolom,
Heeft, onder 't lastigh pack des rijx, geheele dagen
Gezweet. ick trooste 't volck, dat my zijn' noot quam klaegen.
De vleiers, die het hof om winst naer d' oogen zien,
En 't onrecht stercken, dorst mijn yver 't hof verbiên.
'k Heb weduwen geredt, de wezen en verdruckten
Geholpen op de been; griffoenen, die haer pluckten,
De nagels vry gekort: en zou men u den noot
Afmaelen, schoon de staet zeilt met een' ruimen schoot,
Een etmael kon zoo veel gevaeren niet begrijpen.
De hulck van 't gansche rijck dreight storm op storm te gijpen.
Wat hoop van beternis, daer 't hooft in deught bezwijckt,
En zelf zijn naeste bloet, den zoon, verongelijckt?
Wy hebben jaeren lang bezuurt in bittre elenden,
De straf van Ammon, en dat gruwzaem zuster-schenden,
Ten leste in schijn verzoent, na dien geleden hoon.
Wat heil verwacht ghy? want een overspeelsters zoon

689 *tot voorstant van u allen:* om u allen te beschermen.
691 *gezwackt:* verzwakt.
692 *poortgerecht:* zie Inhoudt.
693 *pak:* last.
698 *griffoenen:* fabeldier, hier: slechte lieden.
700 *afmaelen:* beschrijven.
702 *hulck:* schip.
gijpen: kantelen, omslaan.
703 *in deught bezwijckt:* niet deugt.
704 *verongelijckt:* onrecht aandoet.
708 *overspeelsters zoon:* de zoon van Bethsabee: Salomon.

Wort dertel opgevoedt, om over lant en lieden,
Na vaders doot gezalft, tyrannigh te gebieden.
Waer heeft de koning oit de dapperheit beloont?
Vraeght dat Urias, die zich streng en eerlijck toont,
Op d' aerde slaept, en, na zijn vroome wapendaeden,
Met eenen moortbrief aen den veltheer wort verraden.
'k Ga Sauls huis voorby, eer lanckheit u vermoeit.
Hoe bloedigh heeft hy dien geslachtboom uitgeroeit,
En dreight den wortel uit te rucken, wegh te houwen;
Hoewel hy d' eer genoot van Michols hant te trouwen!
Naerdien het stamhuis dan van hem geen heil verwacht,
Is 't nodigh zijnen stoel, op 's volx gemeene klaght,
Met eenen naezaet van zijn naeste bloet te kleeden.
Dit 's mijn belofte aen Godt, waertoe ghy wort gebeden.

JOAB.

Genadighste, vergeef het Joab, wiens verzoeck
Den zoon met u verzoende, eene oirzaeck van dien vloeck.
Hoe droegh Achitofel zich onder dees godtloosheit?

BODE.

Hy stack zijn zegel aen die godtvergeete boosheit,
Verhief d' oproerigheit, en zetteze in haer kracht,
Broght voort hoe hy den zoon zoo menighmael by nacht

712 *eerlijck:* eervol.
713 *vroome:* dappere.
175 *lanckheit:* breedvoerigheid.
719 *naerdien:* aangezien.
721 *naezaet:* nakomeling.
726 *stack zijn zegel:* keurde goed.
728 *broght voort:* vertelde.

Te Gilo had geberght, toen, van het hof verschoven,
Om zijn gerechte wraeck, hem elck ontzagh te hoven,
De wijde weerelt den verschovling viel te kleen.
Hy haelde Urias op; wat Saul had geleên,
Veel jaeren na de doot, in zijn nakomelingen,
Die, treurigh, en gehaet, al quijnende vergingen.
Hoe d' overspeelster, als een stiefmoêr, Davids zoon,
Den eerstgeboren, wil versteecken van de kroon,
En wettigheit des rijx, en over d' oude heeren,
In haeren Salomon, na Davids doot regeeren.
Hy hoorde een ieders zin. de stemmen gingen om.
Men vraeghde hooft voor hooft. zoo steigerde, zoo klom
Weerspannigheit in top, uit eenen mont besloten.

JOAB.

Vervloeckte Achitofel, verwate vloeckgenooten!
Wat volghde op dit besluit? hoe liep dit kluwen af?

BODE.

Zy mompelden een wijl. toen sloegenze om het graf
Van vader Abraham een' ring, en voort aen 't bidden
Dat d' opperste hun recht wou zegenen. in 't midden
Stont Absolon, die zwoer zijn trou aen 't volck en 't rijck
Den stammeheeren toe, die zwoeren algelijck,
En gaven hem de hant, met een' den blancken degen.
Toen sloop ick heimlijck deur, tot stervens toe verlegen,

729 *verschoven:* verbannen.
740 *steigerde:* steeg.
742 *verwate:* aanmatigende.
vloeckgenooten: bondgenooten, die een vloekwaardig verbond hebben gesloten.

En koom den koning dit ontvouwen met gevaer.
Dat Godt het rijck behoede, en Godts gezalfden spaer'.

DAVID.

Belieft het Gode dat zijn knecht dien kelck zal proeven,
Ick sta gelaeten, wil my niet te vroegh bedroeven.
Hy kan dit keeren, hen veranderen van zin.
Ghy bode, ga ten hove, en spreeck de koningin.
Heer Joab, laet de wacht de stadt en 't hof bezetten.
Voltreck de ronde, steeck bazuinen, en trompetten.
Och Absolon, hoe snel verandertghe uwen zoen,
Dien kus en klanck van pais in eene krijghsklaroen!
Lijf-schutten, haest u, voort: de bloetvlagh uit den toren:
De standers op de poort. op op, men blaes den horen.
Mijn Krethen, Plethen, al de burgers in 't geweer.
De vlam slaet uit het hof: hier geldt geen veinzen meer.
Men hindre dat hier niet de weiflaers 't zamen-rotten.

JOAB.

Ons staet dien hoogen boom van kroon en tack te knotten.
Zent flux bespieders uit naer Hebron. luister scherp
Wat nadruck volgen wil op zulk een ruw ontwerp.

keeren: tegenhouden.
spreeck: spreek met.
lijf-schutten: lijfwachten.
bloetvlagh: men had in dien tijd nog geen vlaggen.
Krethen, Plethen: keurbenden.
ons staet: onze plicht is.
nadruck: onaangenaam gevolg.

THAMAR. DAVIDS BEDTGENOOTEN.

THAMAR.

Wat klanck is dit? wat wil ons weder overkomen?

BEDTGENOOTEN.

Hoe fraey heeft Absolon zijn afscheit nu genomen?

THAMAR.

Wat gaet mijn broeder aen, dat hy dien haet verweckt!

BEDTGENOOTEN.

Gewis ghy wist hier van: hy had het u ontdeckt.

THAMAR.

Betrou ons dat niet toe. wilt dat onze eer niet vergen.

BEDTGENOOTEN.

Hy had zijn zuster lief, hoe kon hy 't haer verbergen?

THAMAR.

Zoo waerlijck als Godt leeft: dat hy ons sla en straff'.

BEDTGENOOTEN.

Nu haelt hy Ammons moort en snoder uit het graf.

THAMAR.

'k Beken de vadermoort gaet boven broeder-slaghten.

BEDTGENOOTEN.

Wie kon zich voor den wrock des dubblen huichlaers wachten?

771 *gaet aen:* overkomt.
772 *ontdeckt:* geopenbaard.
773 *betrou ons dat niet toe:* denk niet dat ik daartoe in staat zou zijn.

THAMAR.

Och Absolon, is dit uw Hebrons Godevaert?

BEDTGENOOTEN.

Dat is zijn Godtsbelofte, en onderdaenige aert.

THAMAR.

Nu wort de wet met glimp by 't Heidendom gelastert.

BEDTGENOOTEN.

Zoo gaet het telckens, als godtvruchtigh zaet verbastert.

THAMAR.

Hy volght noch vaders les, noch vaders voorbeelt na.

BEDTGENOOTEN.

Wy zagen 't onweêr in den droom, maer och te spa.

THAMAR.

Men zal door middelaers misschien zijn hart verzachten.

BEDTGENOOTEN.

Wy hoopen op 't misschien dien storm niet af te wachten.

THAMAR.

Dat onweêr is noch wijt.

BEDTGENOOTEN.

Het buldert voor de poort.

THAMAR.

Te Hebron. hy hoeft tijt. men slaet zoo ras niet voort.

779 *godevaert:* bedevaart.
782 *godtvruchtigh zaet:* nakomelingschap van een godvruchtige.
784 *spa:* laat.
786 versta: wij hopen dat David dezen storm niet afwacht en met ons vertrekt.
787 *wijt:* ver.
788 *hoeft:* heeft noodig.

BEDTGENOOTEN.

Gelijck een loopend vier, gestoockt van mede-
stemmers.

THAMAR.

Waer vint men die?

BEDTGENOOTEN.

Dat vraegh vry ons Jerusalemmers.

THAMAR.

Die zien naer David om, en niet naer Absolon.

BEDTGENOOTEN.

Men eert d' opgaende, en niet eene ondergaende
zon.

THAMAR.

Zou 't volck zoo reuckeloos den ouden heer
vergeeten?

BEDTGENOOTEN.

Dat hangt aen een, gelijck de schakels van een
keten.

THAMAR.

En zoo de keten breeckt?

BEDTGENOOTEN.

Dan is de maght gedeelt.

THAMAR.

Hoe wenschelijk waer dit!

BEDTGENOOTEN.

Hoe wort dees scheur geheelt?

THAMAR.

Met balssem van gena.

789 *medestemmers:* medestanders.
793 *reuckeloos:* roekeloos, misdadig.
796 *gedeelt:* verdeeld.

BEDTGENOOTEN.

Die heelt geen misvertrouwen.

THAMAR.

Mijn vader is gestreng in elck zijn woort te houwen.

BEDTGENOOTEN.

En oock niet min gestreng in 't straffen, zonder maet.

THAMAR.

Waer bleeck dat?

BEDTGENOOTEN.

Vraeghtghe waer? wie eens naer Rabba gaet
Kan 't hooren, en alom in Ammons dootsche steden,
Die, wreet gerabraeckt, met hunne afgezaeghde leden,
In ysre tacken, en het gloeiend tichelvier
Verbrant, beklaeghden dat zy, d' oorelogh sbanier
Opsteeckende, zoo trots zich tegens Juda kantten.

THAMAR.

Dat was het niet, maer eer 't mishandlen der gezanten,
Die tegens 't billijck recht der volcken, en de wet
De wijde weerelt door natuurlijck ingezet,
Met hun gescheurde kleên, en half geschore baerden,
Van kinderofferaers, en gruwelijck veraerden,
Te rugge quamen by den koning, die hen zont.
Hy woegh de straf en 't quaet, tot dat het effen stont.

BEDTGENOOTEN.

Is 't minder quaet een zoon naer vaders hart te steecken?

798 *misvertrouwen:* wantrouwen.
808 *natuurlijck:* van nature, in overeenstemming met de natuur. *ingezet:* ingesteld.
812 *effen:* gelijk.

THAMAR.

Een vaders hart verschoont, verkleent zijn zoons gebreken.

BEDTGENOOTEN.

De vader heeft noch flus de broederslaght verschoont,
En wort dus averechts bejegent, en geloont,
Met eene nieuwen slagh in zulck een versche wonde.

THAMAR.

'k Verschoon het niet, dit is een lasterlijcke zonde,
Een rechte burgerkrijgh berockent tegens Godt.

BEDTGENOOTEN.

De maegen steecken hier elckandre naer den strot.
Dit zwaert moort blindeling, de broeder zijnen broeder,
De vader zijnen zoon. de dochter kent geen moeder.
Hier worstelen in 't bloet de burgers tegens een.
De huizen staen gedeelt, de steden tegens steên.
De bontgenoot ontziet verbont noch bontgenooten.
't Omleggend Heidendom komt hier op aengestooten.
Het mengt zich in 't krakeel met een gemeine stem,
En wil het heilighdom en Godts Jerusalem
Tot in den gront met zwaert en fackelen verdelgen.
Zoo David zich niet belght, de hemel zal 't zich belgen.

815 *flus:* zooeven.
820 *maegen:* bloedverwanten.
832 *tegens een:* tegen elkaar.
826 *omliggend:* naburig.
aengestooten: aangeloopen.
827 *gemeine:* gewone, even veel waard als die der andere.
krackeel: twist.
818 *wil:* zal.
830 *zich niet belght:* er niet verbolgen over wordt.

THAMAR.

Ick hoor een' kreet opgaen van 't hof en hofgezin,
En ga de trap op naer de droeve koningin.

BEDTGENOOTEN.

Hier komt de veltheer aen, bestuwt met krijghs-
kornellen.
Wy zullen, aen een zy, hem eerst zien orden stellen
Op wacht, en toght, en al. de krijghsraet is belaên,
De burgery verbaest. hoe wil dit spel vergaen?

JOAB. DAVIDS BEDTGENOOTEN.

JOAB.

Wachtmeesters, krijghskornels, waeckt rustigh
met elckanderen.
Men zal van uur tot uur de leus of 't woort ver-
anderen,
De ketens spannen, eer het oproer t' zamenrott'.
Men sla de ronde ga, verzekre, op 't hoogh gebodt,
Op halsstraf, Davids burgh, verzie de poort en
vesten
Met dubble schildwacht. laet terstont, van vier
gewesten,
De torens mannen. dat de lichte ruitery,
Den wegh naer Hebron op gespreit, de zuiderzy
In 't velt bespiede. laet de pelgrims ondervraegen
Naer tijding van dien oort, en ofze nergens laegen
Vernaemen. laet geen' mensch passeeren, eer de wacht
Zijn naem opsteken', hem geley, daer hy te nacht

835 *belaên:* met zorgen beladen.
836 *verbaest:* verschrikt.
vergaen: afloopen.
837 *rustigh:* flink.
841 *halsstraf:* doodstraf.
843 *mannen:* bemannen, bezetten.
846 *laegen:* hinderlagen.
847 *vernaemen:* bespeurden.

Vernachten zal. verdeelt u voort in alle straeten.
D' Almaghtige beschaeme al die den koning haeten.

BEDTGENOOTEN.

O veltheer, hoe vervalt de kroon, en Davids rijck!

JOAB.

Schept moedt: Jerusalem is u een wisse wijck.

BEDTGENOOTEN.

Beschimp nu nachtgezicht, en spoockery, en droomen.

JOAB.

Het koningklijck gezagh wil haest het oproer toomen.

BEDTGENOOTEN.

Een hollend paert acht toom, noch sporen, nochte roê.

JOAB.

Een hollend paert loopt eerst zich zellef doot en moê.

BEDTGENOOTEN.

Het smackt den heer in 't zant, dat hals en lenden kraecken.

JOAB.

Zoo fel niet, of de heer kan weêr te paerde raecken.
Hy voerde 't Saul en zijne afkomste uit in 't endt.

BEDTGENOOTEN.

In zijne jeught: nu wort hy 't harnas ongewent.

849 *vernachten:* overnachten.
852 *wijck:* wijkplaats.
wil: zal.
854 *naest:* weldra.
855 *acht:* let op.
859 *hy voerde 't Saul en zijne afkomste uit:* hij hield het langer uit dan Saul en zijn nakomelingen.

JOAB.

Dat bleeck hoe hy zich liet van Ammons wrevel trotsen.

BEDTGENOOTEN.

Dees jonge manschap zit in 't harnas vast, als rotsen.

JOAB.

Noch vaster dan de reus, de groote Filisteen?

BEDTGENOOTEN.

Dat was een lijfgevecht.

JOAB.

Noch viel de reus te kleen.

BEDTGENOOTEN.

Het zwaert van Absolon is rede al opgeheven.

JOAB.

Gereet voor ons, om hem den wissen slagh te geven.

BEDTGENOOTEN.

Wy spelden 't onweêr vroegh uit alle omstandigheên.

JOAB.

Hy ging vermomt, en wist zijn opzet fraey te kleên.

BEDTGENOOTEN.

Hy ging zoo niet vermomt, of vrouwen konden 't mercken.

JOAB.

Eer 't rijp was kon men dit met geen getuigen stercken.

861 *trotsen:* trotseeren.
863 *Filisteen:* Goliath.
864 *viel te kleen:* was niet machtig genoeg.
867 *spelden:* voorspelden.
870 *stercken:* bewijzen.

BEDTGENOOTEN.

De tekens tuighden 't, had men oogen om te zien.

JOAB.

Het stont den vader toe hem 't klimmen te verbiên.

BEDTGENOOTEN.

De zoon heeft in het endt de grijns eens afgetrocken.

JOAB.

Dat 's beter dan geveinst, en heimelijck te wrocken.

BEDTGENOOTEN.

Hoe draegen wy ons best in burgerlijck geschil?

JOAB.

Betrout u Gode en ons, en houdt u kloeck en stil.

BEDTGENOOTEN.

Hoe houdt de koning zich, te blint den zoon genegen?

JOAB.

Geduldigh, min voor zich dan om den zoon verlegen.

BEDTGENOOTEN.

Hoe sterck en krachtigh zijn de banden van natuur!
Wil hy hem keeren?

JOAB.

Ja, maer zonder dootquetsuur.

871 *tuighden:* getuigden.
872 *stont den vader toe:* het stond aan den vader.
873 *grijns:* masker.
875 *draegen:* gedragen.
in burgerlijck geschil: „waarschijnlijk is hier bij den druk een letter uitgevallen en moet er staan: *in 't burgerlijck geschil.* Het is toch de vraag niet, hoe de Bedgenooten zich in 't algemeen, maar hoe zij zich bepaald in *dit* geschil hebben te gedragen." (v. Lennep).
878 *verlegen:* in zorg.
880 *keeren:* bestrijcken.

Hem deert des jongelings. hy wijt de snoode daeden
Den valschen bloetraên, die den jongeling verraeden,
Met kracht verrucken uit de heirbaen van de deught.
Hy kent d' oploopentheit en 't hitzigh bloet der jeught,
Van schalcken lichtelijck door treken te misbruicken,
Roofvogels, vet gemest, gewoon het oogh te luicken,
Tot schade van 't gemeene, en ongelijck te voên,
Alleen uit eige baet. het averechts vermoên,
Weêrspannigheit, gewelt, de wulpscheit, zich vergeeten,
Scherp uitzien, elx gebreck ten breetsten uit te meeten,
Onmaetige overdaet, pluimstrijcken, en bedrogh
Is d' eersleep, die hem volght, en voort al wat 'er noch
Aen vast is. kon een prins, met zulck een stoet behangen,
Zich oit intoomen van verkeerde en slimme gangen?

BEDTGENOOTEN.

Ghy zeght gelijck het is. wy mompelden by wijl,
Maer kropten 't lijdzaem in. 't verandren van den stijl

882 *verraeden:* verkeerden raad geven.
883 *verrucken:* wegrukken.
883 *heirbaen:* breeden weg.
885 *schalcken:* slimmen.
lichtelijck: gemakkelijk.
treken: streken.
886 *luicken:* sluiten.
887 *gemeene:* algemeen.
ongelijck: onrecht.
891 *onmaetige:* matelooze.
892 *eersleep:* gevolg.
890 *slimme:* slechte.
895 *mompelden:* mopperden.
896 *kropten in:* verkropten.

Der princen kan men eer beklagen dan verhoeden.
Als Godt wil straffen dan ontbreecken hem geen roeden.
Hy treckt den zegen van verkeerden dickwijl in,
En laetze vallen in een' averechtsen zin.
De hooghste wijsheit, sterck en lieflijck in 't beleiden,
Kan boven ons begrijp de stoffen toebereiden,
Tot datze in 't ende 't wit, waerop zy mickt, beschiet.

JOAB.

Zoo zet uw hart gerust. wat my belangt, 'k zal niet
Verzuimen voor de stadt en 't lant en u te waecken.
Wy zullen haest met Godt dien hoeck te boven raecken,
En gaen nu voort om hoogh eens uitzien van de tin.
Mevrouwen, treet in 't hof en sterckt de koningin.

THAMAR. DAVID. JOAB.

THAMAR.

Heer vader, ick heb hoop mijn' broeder om te zetten,
Hem snel t' ontmoeten, zulck een jammer te beletten.
Vergunme dat ick met een ruiterbende treck',
Uw vaderlijck gemoedt hem levendigh ontdeck',
Hy zal zijn opzet, al te bloedigh en verwaten,
Op zusters bede, haer ter liefde, laeten vaeren.

lijdzaem: lijdelijk.
902 *begrijp:* begrip.
903 *wit:* doel.
906 *haest:* weldra.
dien hoeck te boven raecken: de moeilijkheden overwinnen.
908 *sterckt:* spreekt moed in.
909 *om te zetten:* van plan te doen veranderen.
912 *ontdeck:* openbaar.
913 *opzet:* plan.
verwaten: aanmatigend.

D' aertsvader Jakob, wien 't aen omzicht niet ontbrack,
Smoorde Esaus bittren wrock, en schoof dit ongemack
Voorzichtigh van zijn' hals. een vriendelijck bejegenen
Vermurwt een steenen hart. de hemel zal het zegenen.

DAVID.

Mijn dochter, ick betrou uw vredelievende aert
Zou niet eens schroomen op het punt van broeders zwaert
Met uwe bloote borst te paerde heen te rennen:
Maer die Achitofel, en zijn doortraptheit kennen,
Geloven niet dat dit verdragh te vinden staet.
Achitofel staet blanck, strafschuldigh aen verraet,
Ontvonckt het smeulend vier, en keert zich aen geen kermen,
Noch krijten, als hy zich magh by die koolen warmen.

THAMAR.

Een minnelijck verzoeck ten minste kan niet schaên.

DAVID.

Raet hem Achitofel uw' voorslagh af te slaen,
Zich met beloften noch verdragh te laeten paeien?

THAMAR.

Zoo blijft het pleit in staet.

DAVID.

Dan zal hy luider kraeien,

omzicht: voorzichtigheid, beleid.
schroomen: aarzelen.
vier: vuur.
keert zich: stoort zich.
magh: kan.
voorslagh: voorstel.
paeien: tevreden stellen.
in staet: hetzelfde.

Indien de vader schijnt te zwichten voor den zoon,
Die wint met zulck een' klanck terstont de halve kroon.

THAMAR.

Belieft het u, laet ons hierop den veltheer hooren.

DAVID.

Trouwanten, haelt hem, dat hy afstijgh van den toren.
De tijt lijt geen vertreck. men hoort van overal
Gerucht van oproer, en dit oorelogsgeschal
Slaet voort van stadt tot stadt. de bergen en de daelen
Geraecken op de been. verbaestheit vlieght de paelen
Des rijx met kracht voorby. alle aengegrensde steên
Van 't Heidendom zien uit, en steecken 't hooft by een.
Zy rekenen den dagh nu eens te zien geboren
Om over ons Jordaen Godts stoel en Godt te stooren:
Maer toeft, als Godt ontwaeckt zal in- en uitlantsch spoock
Voor 't licht van zijn gezicht verdwijnen, als een roock.

THAMAR.

Daer komt de veltheer af. 't gelieve u hem te vraegen.

DAVID.

Mijn dochter, uw princes, getroost zich zelf te waegen
Om haeren broeder om te zetten, en zijn' haet
Te blusschen, Godt ten dienst. wy neemen 't in beraet.

935 *vertreck:* uitstel.
938 *verbaestheit:* verwarring.
paelen: grenzen.
947 *om te zetten:* van gedachten te doen veranderen.

Zoo ghy 't geraeden vint, en nut, ick stem het mede.

JOAB.

Bemiddeltze 's lants rust, en is 'er hoop van vrede,
Men zal haer eeren van den riixstroom aen d' Eufraet,
Zy schooner keeren dan de schoone dageraet
Ons aenstraelt met den dagh. laet voortgaen, zonder beiden.
De koning zeegne haer. ick zalze voort geleiden
Ter burghpoorte uit, en met een bende ruitery
Bestuwen.

DAVID.

Godt verleen dat uwe reis gedy'
Tot rust van 't heiligh rijck. mijn dochter, treck in vrede.
Levyten treet ons voor, en offer uwe bede
Den Godt van Abraham, of Thamars vredetoght
Den vader en den zoon noch eens verzoenen moght.

REY VAN LEVYTEN.

I. Z a n g.

Princes, die, haeckende naer vrede,
Om vader en den zoon
Op een' gelijcken toon
Te trecken, heentreckt uit de stede,
Hoe lieflijck is uw tredt!
Waer ghy de voeten zet,
Daer wassen lelien en geuren,
Een regenboogh van schoone kleuren,
En hartverquickend kruit.
Men kieze al 't edelste uit,

stem: keur goed.
mede: eveneens.
laet voortgaen: laat haar gaan.
beiden: wachten, dralen.
bestuwen: omgeven.

En vlechte een' krans om u te kranssen.
Keer zoo, datze al rondom u danssen.

I. Tegenzang.

Dat 's billijck. eer en prijs is waerdigh
Die 't vaderlijck palais
Herstellen wil in pais.
Ay ziet, hoe spoetze zoo wilvaerdigh,
Of zy dees jammerbron
Noch tijdigh stoppen kon,
Daer endtloos onheil uit zou vloeien,
Waerby alle onbesneden groeien,
Als hart en staet tegens hart,
Geweer en vuist verwart,
Verblint, en heet op moort en schennis.
Het burgeroorlogh draeght geen kennis.

II. Zang.

De burgerkrijgh der twalef stammen,
Om 't gruwelijck misdrijf
Aen een Levitisch wijf,
Broght Gibea in lichte vlammen,
Stont haer en 't wraeckgespan
Op hondertduizent man,
Holp Benjamins geslacht in d' asschen.
Toen moght zich in zijn tranen wasschen
Een deerlijck overschot,
Getreden, en bespot.
Dat quetste zelfs die 't velt behielen.
Wat velde een burgerzwaert al zielen!

980 *onbesneden:* niet Hebreeën.
groeien: in hun vuistje lachen.
982 *geweer:* wapen.
985 Zie Boek der Rechters 19.
995 *'t velt behielen:* de overwinning behaalden.
996 *burgerzwaert:* de burgeroorlog.

II. Tegenzang.

Almaghtige, zie uit den hoogen.
Verhoe toch Josefs scha.
Van Dan tot Berseba
Spant al de strijtbre jeught haer bogen.
Veel duizent vloeckgemeen,
Geharnast tegens een',
In aentoght met gevelde speere
Hem dreigen, die, uw' naem ter eere,
Zoo veele steden won,
Alle afgoôn dempte en schon.
Verdadigh toch uw volx behoeder.
De zuster stille haeren broeder.

HET VIERDE BEDRIJF.

DAVID. TWEEDE BODE. JOAB.

DAVID.

Men zwaeit de veltbanier op 's burghpoorts hooge kruin,
En blaest van Hebron met de heldere bazuin
Te wapen, dat het klinckt door Davids stadt en straeten.
De wacht heeft door 't klincket den postbode ingelaten.
Trouwanten, rept u. haelt hem daetlijck hier voor 't hof.
Daer komt hy, 't aenzicht zwart begruist van zweet en stof,
En hijgende en vermoeit, kan naulijx adem scheppen.

BODE.

Godt spaer' den koning. op, men moet de handen reppen.

1007 *verdadigh:* verdedig.
1012 *klincket:* kleine deur in de groote poortdeur.
postbode: ijlbode, snelle bode, evenals bij *postmuil.*
1016 *reppen:* roeren.

Te wapen, heeren, op te waepen: het is tijt.
De vyant voor de poort. men wapen' zich ten strijt.
Te wapen: op, de prins treckt aen met zijn standaerden.
Hy is in aentoght, draeft vast herwaert met de paerden,
Bezet de heirbaen. sluit de draeiboom. spoet u. voort.
Ick zie den prins van daegh te Sion voor de poort.

DAVID.

De rijxprinces is flus naer Hebron toe getogen.

BODE.

Gelijck een blixemstrael my snel voorby gevlogen,
Ten halven wege, met een' ridderlijcken troep.

DAVID.

Laet hooren wat 'er wanckt. zegh op: hoe gaet de roep?

BODE.

Zoo ras als Absolon den stammen had gezworen,
Op 't graf van Abraham, nam Arons zoon een' horen,
En zalfde 't schoone hooft in 't midden van al 't volck,
Dat hem omschaduwde, gelijck een dicke wolck.
Hy kroonde 't blonde haer met levendige straelen
Van gout en diamant. daer had ghy hem zien praelen,
Gelijck een morgenzon, met eene zwier van gunst,
Dat elck in twijfel trock of hier natuur, of kunst

1020 *vast:* reeds.
herwaert: hier naartoe.
1023 *flus:* zooeven.
1025 *ridderlijcken troep:* troep ridders.
1029 *al:* geheel.
1033 *gunst:* bevalligheid.

De kroon spande in een' man, van boven tot beneden
Volschapen, zonder smet doorgaens aen al zijn leden.
Leef lang, leef lang, ô prins, ô koning Absolon.
Leef lang, doorluchtste telgh. uw naem verdoof de zon
In glans en heerlijckheit. dat was 't gedurigh roepen,
't Gejuich van duizenden, gedeelt in twaelef troepen.
Hier op verhief zich voort een schel bazuingeschal,
Beantwoort met een' galm van heuvel en van dal,
Die aen de sterren klonck. het offer wort ontsteecken.
Men deckte tafels. geen triomf, noch vreughdeteken
Ontbrack 'er. d' offerpijs werdt rustigh opgedischt.
Men strooide in 't hondert gout en zilver. ieder vischt
En grabbelt 'er. de wijn springt levendigh uit bronnen.
Geheele kudden, noch gebrade runders konnen
De menighten verzaên. men hoorde een zelve stem
In duizenden. men sloot hier op Jerusalem
Te winnen, en den zoon in vaders troon te zetten,
Eer veltheer Joab schrap den degen quam te wetten.
Men stelde daetelijck het voetvolck in 't vierkant,
Gewapent, eensgezint, om voort gelijckerhant
Te rucken naer de stadt. de koning met zijn paerden
Voert zelf den voortoght aen, op brullende standaerden

1036 *volschapen:* volmaakt geschapen.
doorgaens aen al zijn leden: wanneer men al zijn leden overzag.
1043 *ontsteecken:* ontstoken.
1050 *sloot:* besloot.
1052 *wetten:* scherpen.
1056 *voortoght:* voorhoede.
brullende standaerden van dieren: standaarden van brullende dieren.

Van dieren. Kanaän, zoo heerlijck als 't oit was,
Zagh noit een braver jeught in 't gouden harrenas.
Al gout is 't dat 'er blinckt. de weelige livreien,
De wapenrocken, elck om 't prachtighste, geleien
Den nieuwen koning, die, in 't herte van dees pracht,
Op eenen zwarten muil trots uitsteeckt, als by nacht
De heldre morgenstar de starren komt te dooven,
En al wat adem schept een' schooner dagh beloven.
Recht voor hem heenen praelt de groote leeus-banier
Van Juda, en 's rijx leeu straelt moedigh vlam en vier
Ten grimmige oogen uit. hy dreight zijn scherpe klaeuwen
In uwe kroon te slaen, nu Davids helden flaeuwen.
De stammen volgen hem, doch langzaem, na te voet,
Elck onderscheiden door zijn wapen, en vol moedt
Om ongestuit, recht toe, uw' burgh en Salems wallen
En poorten teffens, als een springvloet, t' overvallen.

DAVID.

Waer reedt Achitofel?

BODE.

Recht achter 's konings zoon.
De stammevaders, als hanthavers van zijn kroon,
Omringden hem, gekleet in purpre staetsirocken,
Op hun strijtwagens, al van muilen voortgetrocken.
Dat gaf prins Absolon, de jonge Majesteit,
Een' wonderbaren glans en glimp van wettigheit.

1057 *heerlijck:* vorstelijk.
1062 *muil:* muildier.
1068 *flaeuwen:* verflauwen.
1071 *Salems wallen:* de wallen van Jeruzalem.
1072 *teffens:* tegelijk.
1076 *van:* door.

Dus wort hy aengebeên met juichen, buigen, knielen,
Zoo verr' men uitzagh, daer alle oogen op hem vielen.
De rotsgalm rolde al voort, zoo wijt die rollen kon:
Godt spaer' den koning, 's rijx beschermer, Absolon.
Genadighste, waeck op: schut Josefs schande en schade.
Of breng de sleutels, op genade en ongenade,
Den erfgenaem des rijx, den jongen koning toe.
Is 't Godts gehengenis, zoo kus by tijts Godts roê.
Al 't heir spuwt vier en vlam, om Davids eer te minderen,
Haelt Saul uit het graf, het dempen van zijn kinderen,
Eischt wraeck om 't overspel, bespat met bloet en moort.
Het is al lasteringe en schennis wat men hoort.

DAVID.

Ga daetelijck in 't hof. verhael de koninginnen
Al wat ghy hoorde, en zaeght. 't is tijt om tijt te winnen.

JOAB.

Zoo is 't, genadighste. dees storm eischt kort beraet.
De Krethen, Plethen schrap. de knods raeckt licht op straet.
Het graeu, de burgers zelf ontzien zich niet te mompelen,
De burghpoort, en den burgh, en hofwacht t' overrompelen.
Wy mogen op geen' eedt van weifelaeren staen.

DAVID.

Of nootweer bieden, of in ballingschap te gaen,

1086 *Is 't Gods gehengenis:* Keurt God het goed.
1087 *minderen:* verkleinen.
1088 *dempen:* dooden.
1095 *zelf:* zelfs.

Te vlughten, eer de prins de stadt koome overvallen.

JOAB.

Het lest waer raetzaemst: doch verlaeten wy de wallen,
Zoo zet hy zich op stoel, tenzy het Thamar keer'.

DAVID.

Die hoop is uit: hier gelt geen tusschenspreecken meer:
De kans is al gewaeght. het oproer moet 'er onder,
Of over. deze stadt schijnt nu een lichaem, zonder
Het eêlste deel, het hooft, dat noch wat spartlen wil.
Elck ziet naer 't zuiden uit. 't ontvonckte vier smeult stil,
Zoeckt naer ontvonckbre stof, en komt het die te vatten,
De vlam zal uitslaen, en de daecken over spatten:
Dan brengt men ydel hulp en water by der hant.
De baet- en staetzucht, wraeck, en haet, en misverstant,
En ongebondenheit hun hoofden 't zaemensteecken:
Als naer een dootquetsuur een toevloet van gebreken
Des lichaems 't zamenrot, tot ergernis van 't quaet.
Zoo is 't, helaes, gestelt met onzen krancken staet.
Maer laet ons raet met Gode en 's rijx aertspriestren leven,
Eer wy besluiten, en ons op de vlught begeven.
Staffiers, vlieght heene: roept d' aertspriesters hier voor 't hof.
Laet dreigen al wat wil: 't gedy Godts naem ten lof.

stoel: troon.
keer: verhindert.
tusschenspreecken: onderhandelen.
ydel: tevergeefs.
staetzucht: verlangen naar macht.
't zamenrot: zich verzamelt.
ergernis: vergrooting.
staffiers: lijfwachten.

Ick zworf voor Saul lang in droeve ballingschappen.

JOAB.

Toen was de koning jong: nu vallen hem de stappen,
In zijnen ouderdom, te zuur: een hardt gelagh.
Hoe trapt een wrevligh zoon, in uwen ouden dagh,
Den vader, in wiens hart hy plagh de kroon te spannen!
Wat baert een lantverdriet al wolven, en tyrannen!

AERTSPRIESTERS. DAVID. JOAB.

AERTSPRIESTERS.

Lang leef de koning. Godt bewaere Jesses spruit.
De storm van oproer raest.

DAVID.

Het ziet 'er bijster uit.

AERTSPRIESTERS.

Wat sluit men?

DAVID.

Onder Godts en Arons vollen zegen,
Te vlughten uit de stadt. 't gelieve u te overweegen
Of 't niet geraeden zy dit hollend weêr den toom
Te vieren, liever dan stijfzinnigh, tegen stroom
En wint, de hulck des rijx in zulck een storm te waegen.
Wy sloten nodigh Godt en u om raet te vraegen.

AERTSPRIESTERS.

Genadighste, wij staen gelaeten onder Godt,
En 's konings wijsheit, en gereet op 't hoogh gebodt

1119 *zworf:* zwierf.
1123 *hy plagh de kroon te spannen:* hij het hoogst aangeschreven stond.
1127 *sluit:* besluit.
1130 *stijfzinnigh:* stijfhoofdig.
1132 *sloten:* besloten.

Te volgen wat tot heil des volx wort goet gevonden.
's Volx welstant is de wet, waer aen ghy staet gebonden:
Maer 't is bedenckens waert of dit gevordert wort
Met voor te vlughten, eer de hooghste noot u port.
Ghy hebt in uwen dienst de Krethen, en de Plethen,
De nederstadt in dwang, door 't spannen van de keten.
Uw helden, om hun deught en dapperheit ontzien,
Staen tegen duizenden, getroost hun 't hooft te biên.
Wy schuilen noch, beschut van torenrijcke muren,
En graften, een gewelt, dat stormen kan verduren,
En voor 't rammeien van den stormram suft noch zwicht.
Hoe zou dat schreeuwen, zoo een oorloghsman te licht
Zijn burgh en hooftstadt gaef ten rove aen wulpsche troepen!
Zy steecken u naer 't oogh met bulderen en roepen,
Doch min met hart en moedt. dit lichte kaf wil haest
Verstroien, zoo de wint, uw aêm, hier onder blaest.
De vroomen, op wier trou een vorst zich magh verlaeten,
Staen vast, en pal, een man zoo goed als tien soldaeten.

1137 *gevordert:* bevorderd.
1138 *voor te vlughten:* weg te vluchten.
port: dwingt.
1140 *nederstadt:* benedenstad.
1144 *graften:* grachten.
1146 *hoe zou dat schreeuwen:* hoe zou men er over roepen.
1147 *wulpsche:* overmoedige.
1149 *wil:* zal.
haest: weldra.
1151 *vroomen:* dapperen.
1152 *een man zoo goed als tien soldaten:* één man is tien soldaten waard.

Men zifte weifelaers en trouweloozen uit:
Want los Godts heilighdom, de bontkist, tot een buit
Te schencken; liever ons gewijde en heilige orden,
In 't blancke harnas, het zwaert op zy te gorden,
De Godtskist met triomfe en juichende geschal
Rondom gevoert, ten schimp des oproers, op de wal.

DAVID.

Dat u de hemel loon', voor uwe oprechte trouwe,
Gebleecken t' onswaert, in het nijpen van dien rouwe.
Eerwaerdighsten, betrout wy weegen d' eer van Godt
En u veel zwaerder dan geluck van aertsch genot,
Den scepter en de kroon, ons toegekeurt van boven,

AERTSPRIESTERS.

Is hier geen middel om dien rijxgloet uit te dooven,
Door tussenspreecken, en belofte, en kloeck beleit?

DAVID.

Dees rijxkoorts heeft zich reede in 't hart des rijx gespreit.
Wy zien geen middelen dien brant zoo dra te koelen.
Het krancke lichaem van den staet, benaut aen 't woelen,
En flaeu van krachten, geeft den staetarts noch te raên
Of 't maghtigh zy dien stoot en aenval uit te staen.

bontkist: Arke des Verbonds.
betrout: vertrouwd er op.
toegekeurt: toegewezen.
kloeck: verstandig.
dra: gauw.
maghtigh zy: in staat is.
uit te staan: te verduren.

Wy hebben niettemin, of Godt ons troost
gewaerdight,
Ons dochter Thamar, op haer aenstaen, af-
gevaerdight,
En wachten tijding, zoo misschien die eedle ziel
Door licht betrouwen niet in broeders ongunst viel.

AERTSPRIESTERS.

De broeder was dus lang haer wonder wel gewogen.

DAVID.

Noch heeft hy haer vermomt vertreckende
bedrogen,
Doch eerst zich zelven, door zijn bloetraên
aengestoockt,
Daer nu het gansche lant te jammerlijck af roockt.

AERTSPRIESTERS.

Waer recht in zwang, dit stont dien bloetraet
eerst te boeten.

DAVID.

Een eigen huisgenoot treet zijnen heer met voeten,
Achitofel, bewust van 't hofgeheimenis,
Die lang gemeenzaem met den koning ging ten
disch;
Een wonde in onze borst: maer gaende slimme
gangen,
Wat wonder waert 't, zoo hy in zijnen strick
bleef hangen,
De steen, om hoogh gesmackt, quaem vallen op
zijn hooft!

AERTSPRIESTERS.

Ruimt ghy Jerusalem, als balling, dat verdooft

1172 *op haer aenstaen:* op haar aandringen.
1174 *betrouwen:* vertrouwen.
1175 *gewogen:* genegen.
1179 *stont te boeten:* moest boeten.
1181 *bewust:* in kennis van.

Den glans der majesteit, dus lang by alle volcken
Aenbiddelijck, zoo wijt de hemel hangt met wolcken
Betrocken: en wat hoop van Sion weêr te zien?

DAVID.

Verdooft het min mijn' glans, den vader op de knien
Zien leggen voor den zoon, hem smeecken om genade;
En hachelijck of my het smeecken quaem te stade.
D' aenstoockers van dit quaet, te gruwelijck verwoet,
By zich veroordeelt, geen gerustheit zien te moet,
Zoo lang de voorzaet leeft, en leght op zijne luimen,
Om 't achterhaelen, die hem 't erfdeel leerden ruimen,
Waerover hy, gezalft van Godt, den troon bezat.

JOAB.

Indien ghy 't vlieden stemt, ten minste laet de stadt
Verzien met eenen glans en koninglijcken luister
Van bedtgenooten: recht gelijck de zon, by duister
Beneên de kim gedaelt, noch gansch niet onder gaet,
Tenzy ze een wijl een streeck van glanssen na zich laet,
Getuigen dat het licht te water, na 'et verdwijnen
In 't westen, weder uit den oosten zal verschijnen.

1187 *dus:* aldus.
1192 *en hachelijck:* en het zou nog lang niet zeker zijn.
1193 Versta: degenen, die dit kwaad hebben aangestookt, zich te zeer van hun schuld bewust, zullen zich niet gerust voelen, zoolang de oude koning leeft en plannen maakt hen te straffen, die hem dwongen de positie af te staan, waartoe hij gezalfd was.
1198 *stemt:* goedkeurt.
1199 *verzien:* voorzien.

AERTSPRIESTERS.

De veltheer vat het recht: dat 's raetzaem en gegront.

DAVID.

Ick had dien voorslagh op de tong, en in den mont,
En vind geraden tien van mijne bedtgenooten
Te laeten in het hof. nu echter eens gesloten
Of niet het heilighdom, en priesterlijck geslacht,
En wat Godts hutte dient zal volgen. men verwacht
D' aertspriesterlijcke stem. wy stellen 't aen uw oordeel.

AERTSPRIESTERS.

Al wat uw majesteit, Godts majesteit tot voordeel
Geraden vint en nut, bestemt d' aertspriester mê'

DAVID.

Zoo rept u daetelijck, en houdt u 't samen ree:
Want ons gelegentheit van uur tot uur wort slimmer.
Levyt en bontkist voor, dan 't hof en joffrentimmer.
Laet Kreeth, en Pleeth, en al het regement van Geth
Den hindertoght bekleên, dat niemant ons belett',
Van 't zuiden opkoome, in den staert sla met den degen.

AERTSPRIESTERS.

Wy reppen ons: wy gaen. Godt geve u zijnen zegen.

voorslagh: voorstel.
gesloten: besloten.
bestemt: keurt goed.
mê: eveneens.
ree: gereed.
't samen: te zamen.
gelegenheit: toestand.
joffrentimmer: vrouw.
hindertoght: achterhoede.
bekleên: vormen.

DAVID.

Heer Joab, ruck al uw gewapenden by een.

JOAB.

Genadighste, terstont. maer langs wat heirbaen heen
Getrocken, veiligh voor den snellen scepterrover.

DAVID.

De Beeckpoort uit, de brugh der beecke Cedron over,
Naer stadts Olijfbergh, op Bahurim oostwaert aen.
De wegh valt reisbaer, om het rijzen van de maen.

JOAB.

Daer komt de koningin, bestuwt van bedtgenooten,
Bedroefde tronien, met traenen overgoten.

BERSABE. DAVID. BEDTGENOOTEN.

BERSABE.

Genadighste, wat raet met onzen Salomon,
Dit kint, uw' erfgenaem, gevloeckt van Absolon?
Waer bergen wy uw spruit? wat schaduw zal haer decken?

DAVID.

Schep moedt, mijn koningin: wy staen op ons vertrecken.
Dit kint en ghy zult mê. bewaert, behoedt ons Godt:
Wy trecken algelijck een zelve deel, een lot.
Ghy hoeft de zorgh voor 't kint den vader niet te vergen.
Vergeet de kroonen en de scepters niet te bergen,

1222 *heirbaen:* groote weg.
1223 *reisbaer:* geschikt om bereisd te worden.
1228 *tronien:* gezichten.
1233 *bewaert, behoedt ons Godt:* indien God ons bewaart en behoedt.

Het heilighdom des rijx: vooral vergeet dit niet,
En voort al wat ons nu niet in de zinnen schiet.
Vertreck, en houdt u reedt met al de koninginnen.

BEDTGENOOTEN.

Helaes, wat gaet ons aen? wat raeden? wat beginnen?

DAVID.

Het is besloten dat ghy 't hof bewaeren zult.

BEDTGENOOTEN.

Vertrecktghe zonder ons? zoo boeten wy de schult
Van anderen alleen. wat ramp wil ons gemoeten!
De vyant zal zijn lust baldaedigh met ons boeten.
Geene onschult, noch bescheit houdt woesten by den toom
Van reden. och nu zien wy d' uitkomst van den droom,
En 't ysselijck gespoock. de leeu, die 't velt zal winnen,
Mishandelt brullende d' onschuldige leeuwinnen.

DAVID.

Laet vaeren ydelheit van droom en spoockery.
Het loop' zoo hoogh als 't wil, met houdt de vrouwen vry.
Hier valt geen wederstant: de stadt en 't hof staen open.

BEDTGENOOTEN.

Waer bergen wy onze eer. nu zullen wy 't bekoopen:
Want d' overwinner schat zijne eer te kort geschiet.
O koning, voer ons mê, behoê ons voor verdriet.

1238 *voort:* voorts.
1240 *wat gaet ons aen:* wat overkomt ons.
1243 *gemoeten:* overkomen.
1245 *bescheit:* overreding.
1253 *schat zijne eer te kort schiet:* rekent, dat aan zijn eer te kort is gedaan.

DAVID.

De Sanhedrin zal zelf 't aentreckend heir gemoeten,
En offeren beleeft de sleutels aen de voeten
Des triomfeerders, die den vader overmagh,
En, jammerlijck misleit in zijnen ouden dagh,
Ten rijcke uitschupt. verhaelt hem vaders leste klaghten,
En droeven uitgang, of 't zijn hart noch moght verzachten
Men stilt een' leeu door zoet en minzaem ondergaen.
Wat hooren wy? hier komt ons dochter Thamar aen.

THAMAR. DAVID. BEDTGENOOTEN.

THAMAR.

Ter goeder ure vinde ick u, heer vader, weder.

DAVID.

Ghy zette uw broeders wrock en blinde gramschap neder?
Hy luisterde naer u?

THAMAR.

Gelijck een dove rots
Naer 't ruisschen van de zee. hy bleef verstockt, en trots.

DAVID.

Zoo hoopen wy vergeefs of ghy dit quaet moght heelen.

THAMAR.

Ick had met mijnen troep omtrent twee derde-deelen

Sanhedrin: Hooge Raad van Jeruzalem.
aentreckend: optrekkend.
gemoeten: tegemoet treden.
overmagh: machtiger is dan.
zette neder: deed bedaren.

Naer Hebron afgeleght, toen hy ons tegen quam,
En stont op ons bazuin. 'k viel hem te voet, hy nam
De zuster minnelijck, naer zijn gewoonte, in d' armen,
En hief haer uit het stof, met hartelijck ontfarmen.
Ick hielt op zijn genade ootmoedigh by hem aen,
Met een bedruckte stemme, op elcke wang een traen,
En badt, waer 't mogelijck, dien heirtoght noch te staecken,
Ten minste vader niet te quetsen, door 't genaecken
Met zulck een vyantschap, noch reuckeloos zijn bloet,
Verkout van ouderdom, t' ontstellen, maer 't gemoedt
Des vaders, om den zoon tot stervens toe verlegen,
Te troosten. ick beloof hem al wat vaders zegen
Vermagh, oock zelf de kroon, met een gemeene stem
En tegenjuichen van geheel Jerusalem,
By vaders leven, te verzekeren, toe te wijden,
Om naemaels hierom met zijn' broeder niet te strijden.
Hy eischt mijn' last te zien. ick nam dien last op my,
Dit uit te voeren met verlof van vaders zy.
'k Verzekerde hy zou by uitstel meer verwerven,
En badt hem zich noch al zijne afkomst niet t' onterven

1270 *stont:* stilhield.
1274 *bedruckte:* bedroefde.
1276 *genaecken:* naderen.
1277 *reuckeloos:* roekeloos.
1278 *verkout:* afgekoeld.
1281 *vermagh:* toe in staat is.
zelfs: zelfs.
gemeene: algemeene.
1284 *broeder:* Salomon.
1287 *by uitstel meer verwerven:* meer krijgen als hij de zaak uitstelde.

Door wapens, en gewelt. hy scheen ten leste een wijl
Te luistren naer dien toon, en lieffelijcken stijl:
Maer uw Achitofel sloegh al dien handel gade,
Versteurde het gespreck, en keerde 't al ten quade.
Ten leste zwoer hy, borst met dreigementen uit,
Indien Jerusalem verhardt den intoght stuit,
Haer poorten en den muur ter aerde toe te slechten.
Zoo luidt zijn afscheit. kies te vlieden, of te vechten.
Geen middel is 'er om zijn gramschap t' ondergaen.
Hy ruckt al brullende en verbolgen herwaert aen.

BEDTGENOOTEN.

Zoo brult de jonge leeu, en dreight de hofleeuwinnen.
Wat raet? wat gaet ons aen? wat zullen wy beginnen?
Tien bedtgenooten, elck als een verlaete weeu,
Geschonden, geschoffeert, verslonden van den leeu.

THAMAR.

Zal mijn heer vader dan Jerusalem verlaeten?

DAVID.

Wy trecken heen, gevolght van allebey de staeten,
Het priesterdom, en 't hof, waer d' Opperste ons geley.

THAMAR.

Och, wat ontmoete my een lant- en stadtgeschrey!
Behaeghde 't vader dat uw dochter mê moght trecken.

DAVID.

Uw blijven zal misschien tot vaders voordeel strecken.

handel: handeling.
verhardt: hardnekkig.
ondergaen: tot bedaren brengen.
herwaert: hier naar toe.
gaet ons aen: overkomt ons.
geschoffeerd: beleedigd, geschonden.
staeten: standen.

'k Beveel dees schreienden in uwe hoede. keer
Al wat ghy keeren kunt. 'k beveel, beschut haere eer,
Gelijck uw moeders. wisch de tranen van uw kaecken.
De slagh, die my raeckt, zal een iegelijck niet raecken.

THAMAR.

Helaes, verlaet ghy ons, in dezen droeven schijn?

BEDTGENOOTEN.

Och, geeftghe duiven, die toch zwack en weerloos zijn.
In 's havix klaeuwen?

DAVID.

Dit 's besloten by ons allen.

BEDTGENOOTEN.

Most dan dit heiloos lot ons juist ten deele vallen?

DAVID.

Ghy zijt geluckiger dan wy, en zet geen' stap
Den drempel over; wy gaen heene in ballingschap,
Onzeker waer men zal ter neder slaen in 't ende.

THAMAR.

Mevrouwen, weest getroost, wat jammer, wat elende
U overkomt, dat komt my over. broeder zal
Zich draegen als 't betaemt, zijn zuster te geval.

1309 *keer:* verhinder.
1310 *beschut:* bescherm.
1311 *kaecken:* wangen.
1312 *iegelijck:* ieder.
1313 *schijn:* toestand.
1319 *ter neder slaen:* in tenten opslaan.

DAVID.

Welaen dan, weest getroost, en wilt op Godt betrouwen,
Die ons met blijschap wil vergaderen, mevrouwen,
Mijn dochter, dat ick u voor 't leste eens kuss'.
't is tijt
Te scheiden voor een wijl. waertoe al dit gekrijt?
Dit schreien baet niet. nu mijn dochter, troost dees droeven,
U zelve mê. schep moedt. de hemel wil beproeven
Wat ons gedult vermagh.

THAMAR.

Och vader, gaet ghy heen?

BEDTGENOOTEN.

Hy gaet in ballingschap, verlaet ons hier alleen.

THAMAR.

Naerdien het Godt belieft, laet u een hart inspreecken.
Wat my belangt: betrout u zal geen hulp ontbreecken.
'k Heb broeder menighmael getroost, en neêrgezet,
In zijne ballingschap naer mijne maght geredt.
Wat leedt hy niet, vervolght, gelastert, en besproken,
Schoon hy rechtvaerdigh zich aen Ammon had gewroken!
Noch loof ick niet dat hy zijn lijden eeuwigh kaeut,
Uit wraeck zijn vaderlant en vaders hart benaeut,

1324 *wil vergaderen:* tot elkaar zal brengen.
1326 *gekrijt:* geween.
1325 *mê:* eveneens.
1331 *naerdien:* aangezien.
een hart inpsreecken: moed inspreken.
1333 *neêrgezet:* doen bedaren.
1337 *kaeut:* bij zichzelf herhaalt.

Daer hy de kroon in spant. Godt straff' den raet,
die wrockend
Den jongling stijft in 't quaet, zoo groot een
quaet berockent,
Den vader en den zoon gescheiden hout, en lacht
In zulck een lantbederf. de koning moet te nacht,
Versteecken in een hol, en onderaertsche kuilen,
Zich met zijn koninginne en erfgenaem verschuilen:
Wy mogen veiligh in het hof te ruste gaen.

BEDTGENOOTEN.

Godt geef dat dit, gelijck ghy voorspelt, magh
beslaen.

THAMAR.

Men spoet de reis met kracht: zy hoeven tijt te
winnen:
Laet ons terwijl in 't hof vergaeren onze zinnen,
Verstroit door al 't gewoel. vertreckenwe aen een zy.
Nu ebt hier 't heil van 't hof: verwachtenwe 't gety.

DAVID.

Jordaen, die boven stont, beneden
Den doortoght schonckt, door Godts gena,
Aen 't heilrijck heir van Josua,
Een wonder voor den onbesneden:
Waerna de stammen, rijck van buit,
De dertigh rijcken deelden uit:
Nu hoeftghe uw water op te trecken,

1339 *daer hy de kroon in spant:* in het hart van David nl.; dus: wiens liefste zoon hij is.
1340 *stijft:* sterkt.
1342 *lantbederf:* ondergang van het land.
1343 *versteecken:* verborgen.
1345 *mogen:* kunnen.
1346 *bestaen:* gebeuren.
1347 *hoeven:* hebben noodig.
1351 *Jordaen, die boven stont:* Jordaan, die uw water, dat van boven kwam, stil liet staan, zoodat het niet verder vloeide.
1357 *hoeftghe op te trecken:* moet ge terugtrekken.

Te stoppen uwe glaze kruick,
Op dat de koning, stil, ter sluick,
Uw kil doorwaede, en zich magh decken
In een woestijne voor zijn kint,
Van hem zoo vaderlijck bemint.
Och, Absolon, geen vrouweliefde,
In tonder van het jonge bloet
Gevat, ontsteeckt met zulck een' gloet,
Als ghy het hart van vader griefde.
Wat hadghe my, nu afgeslooft,
Met uwen bloessem niet belooft!
'k Heb Jonathan, in 't velt verslaegen,
Mijn' halsvrient, die mijn leven stut,
Voor vaders blinden wrock beschut,
Zoo niet betreurt: leght ghy my laegen?
Doorstietghe my, ghy zoudt, ô smert!
Uw hart doorstooten in mijn hart.
O hof, 'k getroost my u te missen.
D' Alziende kent hier d' oirzaeck af.
Hy kan, na d' uitgestaene straf,
De traenen van mijn aenzicht wissen.
't Verschiltme luttel of ick leef,
Als Godt het Absolon vergeef.
'k Laet d' uitkomst van mijn leedt den Oppersten bevolen.
Hy heeft den pael gestelt, hoe lang my staet te doolen.
Hier komen Levys zoons gepaert ter hutte uittreên,

1360 *kil:* bedding.
1364 *tonder:* dit woord wordt meermalen door onzen dichter gebezigd. 't zij overdrachtelijk, 't zij bij gelijkenis, wanneer gedoeld wordt op de kracht van een ontbrandende drift." (v. Lennep)
1370 *halsvrient:* bloedvriend, beste vriend.
stut: steunt.
1371 *beschut:* beschermt.
1774 *Uw doorstooten in mijn hart:* Uw hart doorstooten door het mijne te doorstooten.
1379 *luttel:* weinig.
1382 *pael:* grens.
1383 *gepaert:* twee aan twee.

De Godtskist volghtze, met d' aertspriestren.
gaenwe heen,
Dat my de koningin, met onzen jongen zoone
En 't vrouwentimmer, volg'. de toeverlaet der
kroone,
Helt Joab volge ons, en al 't hof, en lest de wacht
Des burghs, gesloten met de trou van
d' oorloghsmaght.

REY VAN LEVYTEN.

Z a n g.

Wat was 't een heerlijck praelen,
Toen gansch Jerusalem,
Een hart, een ziel, een stem,
Helt David in quaem haelen!
Die op het punt van 't slaghzwaert,
Den Filistijn ontrooft,
Hun toonde 't reuzenhooft,
Dat flus al 't heir verdaghvaert.
Men zagh den helt geleien,
Daer hy met eere tradt
Ter poorte in van de stadt,
Op bommen, en schalmeien.
Men hoorde joffrekeelen,
Gestelt op Jesses lof,
Hem voortreên op het hof,
En dezen lofzang speelen:
Wie staet nu niet verwondert?
Om Geth het hooft te biên
Sloegh koning Saul tien-,
Helt David honderthondert,

1386 *vrouwentimmer:* de vrouwen.
1387 *lest:* laatst.
1388 *trou van d'oorloghsmaght:* de trouw gebleven soldaten.
1389 *heerlijck:* vorstelijk.
1396 *flus:* zooeven.
heir: leger.
1400 *bommen:* trommels.
1403 *voortreên:* vooruitgaan.

Tegenzang.

Nu treckt 's rijx heilant heenen,
Die dertigh jaeren prat
Den stoel des rijx bezat,
Baervoets, met blote beenen,
Het hooft met rou behangen,
Van jaeren overlast.
De traenen rollen vast,
En bigglen langs de wangen.
Nu moet hy nootdruft prachen,
In ballingschap versmaet,
Gevloeckt, vervolght, gehaet,
Den vyant hooren lachen.
Al 's helts doorluchte daeden
Vergeet men. is 't niet snoot?
Zijn hof- en dischgenoot
Durf zijnen heer verraden.
Al 't stamhuis, vol geschater,
Bestormt des vaders troon,
Verslingert op den zoon,
En valt hem toe, als water.

Slotzang.

De koning leerde ons niet te bouwen
Op menschen reuckeloos,
Lichtvaerdigh los, en broos,
Maer met een onverwrickt betrouwen
Op Godt alleen te staen.
De weerelt, als de maen,

1415 *vast:* voortdurend.
1417 *nootdruft:* hetgeen hij noodig heeft voor zijn levensonderhoud.
prachen: bedelen.
1425 *al:* geheel.
stamhuis: de stammen.
1430 *reuckeloos:* roekeloos.
1431 *lichtvaerdigh:* lichtzinnig.

Is wisselbaer, dan heel volscheeenen,
Dan half, dan minder, dan verdweenen.
Wat 's nu 't gekroonde hooft?
De glans is uitgedooft.

HET VIJFDE BEDRIJF.

ABSOLON. ACHITOFEL.

ABSOLON.

Zoo wort Jerusalem gewonnen zonder slagh.

ACHITOFEL.

En niet door laegen, maer by schoonen lichten dagh.

ABSOLON.

Deze avontzon van 't hof gaet snel in 't oosten onder.

ACHITOFEL.

En tegens haer natuur. wie zagh oit grooter wonder!

ABSOLON.

Het is geraên dat zy de reedtste haven kies'.

ACHITOFEL.

Nu haer in 't zogh gevolght. ons dient geen tijtverlies.

ABSOLON.

Hy is gewapent, en gevaerlijck aen te rannen.

ACHITOFEL.

Wat 's Davids lijfwacht? slechts een hantvol bloode mannen.

wisselbaer: wisselvallig.
heel volscheenen: vol.
laegen: hinderlagen, list.
in 't zogh gevolght: haar spoor gevolgd.
aen te rannen: aan te vallen.

ABSOLON.

Acht Davids helden niet zoo bloode, en zonder moedt.

ACHITOFEL.

Die zinckt, en geeft u 't velt ten beste, indien ghy spoet.

ABSOLON.

Men waegh' geen voortoght. laet ons 't gros van 't leger wachten.

ACHITOFEL.

Men gunze tijt noch rust: men laetze niet vernachten.

ABSOLON.

Men stell' dit wijslijck uit, en volghze niet te dra.

ACHITOFEL.

Een rijpe krijghskans wint by uitstel niet dan scha.

ABSOLON.

Met noot en wanhoope is het zorgelijck te vechten.

ACHITOFEL.

En zonder vechten is 't oneffen niet te slechten.

ABSOLON.

Wy zijn d' oneffenheit te boven in dit rijck.

ACHITOFEL.

Zoo David aenwast, staet zijn maght met u gelijck.

ABSOLON.

Daer hoeft noch tijt toe, om in krachten aen te groeien.

1450 *vernachten:* overnachten.
1454 *oneffen:* strijd, oneenigheid.
1457 *hoeft:* is noodig.

ACHITOFEL.

Zie toe, uw telgh is teêr, en effen aen het bloeien.

ABSOLON.

De stammen stutten ons. wy zitten op den troon.

ACHITOFEL.

Zoo vast niet, of de kans des vyants staet noch schoon.

ABSOLON.

Wie kans ziet ruimt zoo licht geen' rijxstoel, en zijn veste.

ACHITOFEL.

Men gaet te rugge, en waeght een grooter sprong ten leste.

ABSOLON.

Hy springe zoo hy kan. wy wonnen dit vooruit.

ACHITOFEL.

Men schutt' zijn' loop, of wacht u voor den wederstuit.

ABSOLON.

Zoo stuit het op dien burgh, die koninckklijcke muren.

ACHITOFEL.

Een leger om een stadt kan stadt en burgh verduren.

ABSOLON.

Verduurt de hongersnoot zoo groot een leger niet.

ACHITOFEL.

Wie spijst de stadt, die zich rontom besloten ziet?

1458 *Zie toe, uw telgh is teêr, en effen aen het bloeien:* uw gezag is pas gevestigd en dus nog niet erg vast.
1459 *stutten:* steunen.
1464 *schuit':* houde tegen.

ABSOLON.

Men hoeft veel duizenden om zoo een stadt te sluiten.

ACHITOFEL.

Hy kan een leger voên op roven, en op ruiten.

ABSOLON.

Een rover houdt geen' standt, en wort van elck gehaet.

ACHITOFEL.

Uw vader onderhiel op lantroof zich in staet.

ABSOLON.

Al vlughtende, en liet zich gelijck een haes verjaegen.

ACHITOFEL.

Zoo weet een kleine muis een' groote leeu te plaegen.

ABSOLON.

Ghy zijt te driftigh: denck de nacht is voor de poort.

ACHITOFEL.

Met mindre moeite wort aenwassend quaet gesmoort.

ABSOLON.

Men wachte ons voetvolck in: het komt vast aengetogen.

ACHITOFEL.

Eer dit genaeckt is ons de vogel al ontvlogen.

1469 *hoeft:* heeft noodig.
sluiten: in te sluiten.
1476 *aenwassend:* aangroeiend.
1477 *vast:* reeds.
aengetoogen: aangetrokken.
1478 *genaeckt:* nadert.

ABSOLON.

'k Bedanckme zijne vlught. hy liet ons 't warme nest.

ACHITOFEL.

Om elders uit te broên een schrickelijke pest.

ABSOLON.

En waer toch? in een hol, en duistre moort-speloncken?

ACHITOFEL.

Die broeden tigers uit. my dunckt ick hoorze roncken.

ABSOLON.

Misgunze niet te nacht te rusten met gemack.

ACHITOFEL.

Lang rusten geeft uw kans, die schoon staet, eenen krack.

ABSOLON.

't Zal eer dry daegen hun noch vroegh genoegh opdaegen.

ACHITOFEL.

Zoo spant ghy 't paert niet voor, maer achter uwen wagen.

ABSOLON.

Zoo holt mijn wagen niet te snel met lijfsgevaer.

ACHITOFEL.

Wint vader tijt, zoo raeckt hy daetlijck weder klaer.

1479 *'k Bedanckme:* ik ben hem verplicht voor.
1485 *eer dry daegen:* eer deze dagen om zijn.
opdaegen: opbreken.

ABSOLON.

Wy zullen rijper op dien voorslagh ons beraden.
Wat raet ghy meer?

ACHITOFEL.

Noch sta ick om een zaeck belaeden.

ABSOLON.

Laet hooren wat u dunckt.

ACHITOFEL.

Een schrickelijck getal
Hangt noch in twijfel aen wat kant het hellen zal,
Waer hoop van winste, waer meer vrees is voor verliezen.
De weereltwijsheit raet de beste kans te kiezen.
Wie d' eene zijde kiest, staet 'd andere in het licht.
Dat weiflen houdt de schael des staets in wederwight.
Hier grenst het bloet te na. al twisten zoon en vader,
Zy smilten licht in een, verzoenen zich te gader:
Dan staet hun aenhang blanck: dies is 't geraên in 't kort
Iet aen te rechten, dat ghy onverzoenbaer wort
By vader, die u mint, ten minste in schijn voor d' oogen.
Zoo staet uw zetel vast, door aenwas van vermogen.

1489 *voorslagh:* voorstel.
1490 *belaeden:* in zorg.
1495 *staet d'andere in het licht:* hindert den ander, is de tegenstander van den ander.
1496 *wederwight:* evenwicht.
1498 *smilten licht in een:* sluiten gemakkelijk vrede.
1499 *staet hun aenhang blanck:* is hun aanhang van steun beroofd.

Indien ghy zulck een daet groothartigh durft bestaen,
Al 't weiflend volck zal, als een weeghschael, overslaen.

ABSOLON.

Wat voor een daet hebt ghy by uwen raet besloten?

ACHITOFEL.

Beslaep in 't openbaer uw vaders bedtgenooten,
Op 't hooge dack van 't hof. schuif op de tentgordijn,
Dat vry de morgenzon den bruidegom beschijn'.
Hy liet zijn vrouwen tot een blijck van heerschappye.
Verdoof dien naglans. sterck zoo Nathans profecye.
Daer hy dien schuldigen aen moort en overspel
Rechtvaerdigh mede dreighde, uit kracht van Godts bevel.
En of men 't lastren wil, gelijck verbode spijze
Te smaecken met de tong: dit 's d' Asiaensche wijze.
Wie 's voorzaets vrouwen in zijne armen neemen derf,
Die spant de kroon in 't rijck, gewettight tot dit erf.
Al 't volck zal roepen: noit zal Davids hart dien laster
Quijt schelden zulck een' zoon. de vader zat noit vaster.

ABSOLON.

Zoo stelt men 't volck gerust, dat 's onverzoenbre stof.
Laet tenten spannen, op het gulden dack van 't hof

1503 *bestaen:* uitvoeren.
1510 *Nathans profecye:* Tweede Boek der Koningen 12 : 11. „Ik zal uw vrouwen voor uw oogen weghalen en ze aan uw naaste geven, en deze zal bij uw vrouwen slapen op klaarlichte dag."
1515 *derf:* durft.

En koninglijck bancket opdisschen. zegh me-
vrouwen.
't Gelieve haer te nacht den koning 't onder-
houwen,
Gelijck de voorzaet, met een hart van min
doorstraelt,
In haeren schoot, vol weelde en wellust, wert
onthaelt.
Men wellekome ons hier, en zonder lang beraeden.
Daer keeren Levys zoons, met heilighdom geladen.
D' aertspriesters volgen. hoe waeit ons die wint
in t' zeil!

AERTSPRIESTERS. ABSOLON.

AERTSPRIESTERS.

Geluck zy Absolon, wy wenschen spoet en heil
Den nieuwen koning, met de nieuwe heerschapye.
Dat die den stammen tot geluck en heil gedye.

ABSOLON.

Eerwaertste vaders, hoe? en keert ghy wederom?
Verstaeckt ghy vader van Godts troost, het
heilighdom?

AERTSPRIESTERS.

Ghy zoons van Levi, draeght de Godtskist in de
hutte.
De tegenwoordigheit des Oppersten beschutte
De spruit van Jesse, en 't rijck, en hanthaef 's
hemels zaeck.
De pais bezitte 't hof. had Thamars tusschen-
spraeck

1527 *hoe waeit ons die wint in 't zeil:* wat loopt het ons mee.
1528 *spoet:* voorspoed.
1532 *verstaeckt:* ontroofde.
1536 *pais:* vrede.
tusschenspraeck: bemiddeling.

't Geschil gemiddelt, och wy klaegen 't Godt met zuchten,
De vader hoefde voor den zoone niet te vlughten.
Men had de bondtkist op 's olijfsberghs kruin gezet.
Wy vraeghden Godt om raedt, ons aenschijn in 't gebedt
Gekeert ten oosten, om te zien wat glans, wat klaerheit
Uit Arons borstgesteent, waerrinne Licht en Waerheit
Met kunst gesneden staen, zich openbaren zou:
Maer niets verscheen ons, dies uw vader liever wou
Dat wy en 't heilighdom weêr stêwaert zouden keeren,
En vreedtzaem daer den zoon, des vaders nazaet, eeren.
Nu d' Opperste gehengt dat d' een den anderen wijck',
Verheugen wy ons noch: naerdien de kroon van 't rijck
Niet afdwaelt van het bloet, maer van den outst-geboren
Bemaghtight wort, gelijck een lot hem toebeschoren.
Wy zijn beraden ons te houden aen de kroon,
T' aenbidden dien wy zien gewettight op den troon.
Wy eerden vader, toen hy 't roer hiel van Godts staeten:
Nu dees de hulck des rijx, de hooftstadt, heeft verlaeten,
Ontslaet ons zijn vertreck van onzen hoogen eedt.
Wy eeren die den stoel in vaders stê bekleet,

1542 *borstgesteent:* de borstbedekking van den Hoogepriester.
1547 *gehengt:* gedoogt.
1548 *naerdien:* aangezien.
1549 *van:* door.
1554 *hulck des rijx:* Jeruzalem.
1556 *stê:* plaats.

Betrouwen dat de zoon, niet minder dan de vader,
Den godtsdienst eeren zal.

ABSOLON.

Nu Arons zoons, treet nader.
Treet nader Abjathar, en Sadock. neemt ons hant
Tot een verzekeringe en heiligh onderpant
Van ons genade, die het wetboeck zal hanthaven,
Niet min dan vader. helpt ons door uwe offergaven
By Godt verzoenen in uwe aendacht, en 't gebedt.
Volhart, gelijck ghy plaght, in yver voor de wet.
Wy willen tienden noch uw hantvest niet verminderen.
Besneên noch onbesnêen zal uwen dienst behinderen.
De godtsdienst ga, gelijck voorheene, in vollen zwang.
t' Ontvouwen van de wet, het offer, koorgezang,
De hooghtijt drymael 's jaers, de vreught der nieuwe maenen,
De godtsdraght, het gejuich van volck en onderdaenen,
Op klinckende bazuin, schalmey, en harp, en fluit,
Verdure mijn gebiet, alle eeuwen in en uit.
Gaat heene, en onderstut mijn stoel met uw gebeden.
Ter goeder ure komt hier Chusai aengetreden.

CHUSAI. ABSOLON. ACHITOFEL.

CHUSAÏ.

Geluck den koning, van zijn vaders raet en vrient.

ABSOLON.

ıijt ghy dat, Chusaï?

CHUSAÏ.

'k Heb vader trou gedient,

hantvest: privilegie.

Terwijl 't geluck hem diende, en nu hy, out van jaeren,
Onmaghtigh wort, en u den rijxstoel laet bewaeren,
Nam ick mijn afscheit, hy ontsloeghme van dien eedt.
Nu komen wy u 't huis, tot 's konings dienst gereet.
Belieft het u, ghy mooghtme, als vader eer, gebruicken,
Ter eere van uw kroon, men ziet uw jeught opluicken,
Gelijck een schoone bloem, wanneer de nacht verdwijnt,
De zon de hoven met een' verschen glans beschijnt.

ABSOLON.

Ghy komt hier juist te pas, tot onzen dienst genegen.
Men roep Achitofel, het lust ons t' overweegen
Uw beide raeden, waer men 't eerste heil in stell'.
Laet hooren, Chusaï, ghy mede, Achitofel,
Zoo lang, als hofraên, in heer vaders dienst gehouden.
Wy luisteren naer u, als naer ons staetvertrouden.

ACHITOFEL.

Men vraeght ons of men tijt den vyant geven zal,
Of best hem snel vervolge, op bergh, in heide, en dal.
Wat my belangt, ick wensch dat wy hem op de hielen,
Met twalefduizent man, al helden, overvielen,
En liever dezen nacht, daer hy ontharrenast,
Vermoeit, zich legert, en half slaepend wert verrast.

1578 *onmaghtigh:* niet in staat.
1581 *eer:* vroeger.
1582 *opluicken:* opengaan.
1596 *zich legert:* zijn legerplaats opslaat.

Al 't volck geraeckt aen 't vliên, zou zijne stem verheffen,
Ick zelf den koning, bloot van hulp en lijfwacht, treffen.
Dan bleef het overschot een lichaem zonder hooft.
Zoo broght men 't in uw' eedt, aen uwe kroon verlooft.

ABSOLON.

Die rede schijnt bekleet met schijn van rijpe reden.
Behaeghtze Chusaï, hy helpze mê bekleeden.

CHUSAÏ.

Ick stemme in dezen raet niet met Achitofel.
De jonge koning kent den ouden al te wel,
Een krijghsman in den aert, ten oorelogh geschapen,
Gelijck zijn helden, al geklоncken in hun wapen,
Elck vreeslijck, als een beer, die 't nest geplondert vint,
Met huilen 't wilde woudt doorgalmt, van toorne ontzint.
Uw vader duickt misschien in holen en speloncken.
Vernam hy onraet, strax zou hem de moedt ontvoncken.
Al kromp het leeuwen hart des stoutsten, als een haes:
Uw vader noch zijn moedt bezwijckt voor geen geraes.
Maer wilt uw vyanden met eere en lof beschaemen,
Ruck al uw maght van Dan tot Berseba te zamen,
Ontelbaer, als het zant, aen 't gulle strant van 't meir.

1598 *bloot:* ontbloot.
1602 *hy helpze mê bekleeden:* hij ondersteune haar met goede gronden.
1604 *den ouden:* David.
1610 *ontvoncken:* ontvlammen.
strax: weldra.
1611 *stoutsten:* vermetelsten.
1615 *grille:* rulle.

Voer zelf den middeltoght, in 't midden van uw heir.
Ghy zult hen, als de dau de beemden, overdecken.
Niet een van 's vyants maght zal 't mogen navertrecken:
En vlught hy in een stadt: men brijzelze tot niet,
Dat niet een steen van huis en muren overschiet'.

ABSOLON.

Laet bey dees raeden by den krijghsraet overweegen.
Wanneer een rijpe raet zich paert met 's krijghsmans degen
Dan staet te hoopen dat de zege na den slagh
Zoo schoon opdaegen zal, als d' allerschoonste dagh.

SIMEI. ABSOLON.

SIMEÏ.

Godt zegene Absolon, het hooft der heerschappye,
Uitvoerder van Godts wraecke en Nathans profecye

ABSOLON.

Godt zeegne Simeï, voor zulck een' avontgroet.
O Benjaminner, eer van koning Sauls bloet,
En zoon van Gera, zaeght ghy vader niet ontsluipen?

SIMEÏ.

'k Zagh van een' heuvel hoe Godts vyant aen quam druipen
Naer ons Bahurim, met zijn' staert, en luttel moedts.
Het hooft hing overdeckt, hy schreide, ging baervoets.

middeltoght: centrum.
navertrecken: navertellen.
ontsluipen: ontvluchten.
luttel: weinig.
baervoets barrevoets.

Ick vloeckte hem, en al dien aenhang, smeet van boven
Uw' vyant en zijn' stoet met steenen, datze stoven,
En riep van verre den rijxballing toe in 't dal:
Heruit, ghy bloethont, schalck, ghy zoon van Belial.
Nu druipt u Sauls bloet op 't hooft. ô godt-verbannen,
Die zoo verwaten Godts gezalfden aen dorst rannen,
Den staf ontweldigen, hem vliegen in zijn kroon.
Godt zet nu Absolon met recht op uwen troon,
En ghy voorvlughtigh berght, ter nauwer noot, het leven.

ABSOLON.

Hoe liep dit vloecken af?

SIMEÏ.

Abisaï, gedreven
Van gramschap, vroeghde of oock zijn' heer te te lijden stont
Dit grouzaem lasteren en bassen van een' hont.
Hy vloogh ten bergh op, om het lasterstuck te wreecken.
De balling keerde 't, hiet het slaghzwaert op te steecken,
En sprack: hou stil, verdraegh, van Simeï dien smaet.
'k Verdraegh dat zelf mijn zoon naer vaders leven staet.

1638 *verwaten:* laatdunkend, hoogmoedig.
1369 *ontweldigen:* met geweld ontnemen.
1644 *bassen:* blaffen.
1645 *lasterstuck:* misdaad.
1646 *hiet:* gebood.
1648 *zelf:* zelfs.

De Hooghste, om ons gedult door tegenspoet te recken,
Staet hem dit vloecken toe, het kan ten zegen strecken,
Als hy ons, na die wolck des drux, zijn aenschijn toont,
En in Jerusalem met zijn genade kroont.

ABSOLON.

Hoe ging het voort?

SIMEÏ.

Hy ruckte voort voorby mijn oogen,
En quam, begruist van stof, Bahurim ingetogen,
Nootdruftigh, en vermoeit, in zulck een' droeven schijn,
Dat zoo hem Seba niet op wegh, met weite, en wijn,
Rozijn, en vijgen had bezorght, zy moghten sticken.
Toen sloegenze zich neêr, en mosten 't hart verquicken.

ABSOLON.

Neem uw verblijf te nacht by ons. trê binnen 't hof.
't Gaet wel: de vyanden verstuiven, als het stof
Voor eenen dwarrelwint. zoo wort de kroon gesloten
Op 't hooft van Absolon. mijn vaders bedtgenooten
En Thamar komen hier, bedruckt, en root beschreit.

1651 *drux:* van droefheid.
1654 *ingetogen:* ingetrokken.
1655 *nootdruftigh:* zonder hetgeen hij noodig had.
schijn: toestand.
1656 *weite:* brood.
1657 *bezorght met:* voorzien van.
1658 *sloegen ze zich neêr:* sloegen hun legerplaats op.
1660 *wel:* goed.
1663 *bedruckt:* bedroefd.

THAMAR. BEDTGENOOTEN. ABSOLON.

THAMAR.

Geluck, heer broeder.

BEDTGENOOTEN.

Godt verleene uw majesteit
Zijn' zegen, om den volcke een' wegh tot rust baenen.

ABSOLON.

Wat wilt ghy d' avontzon verdrincken in uw traenen,
Doorluchte schoonheên? haelt men zoo den koning in?
Ghy zijt elck dubbel waert, gelijck een koningin,
Den zegenaer des rijx in uwen schoot t' ontfangen.
Juicht al de stadt ons toe met blijschap en verlangen:
Vooral verwachtten wy van u dees welkomst niet.
Wy komen elck tot heil, en niemant tot verdriet,
Het vrouwentimmer minst. kunt ghy 't ons toebetrouwen,
De zon van Absolon geeft eerst de schoone vrouwen
Haer deught, en warmte, en glans ten beste, niemant eer.
Doch wie verschoont u niet? een vrouwenhart is teer
In schichtigh overslaen, en langzaem in 't gewennen.
Dat zal wel vallen, komt ghy maer den zoon te kennen,

1667 *doorluchte:* verheven.
1670 *al:* geheel.
1673 *vrouwentimmer:* de vrouwen.
1678 *dat zal wel vallen:* dat zal wel losloopen.
komt ghy te kennen: leert gij kennen.

Gelijck den vader. zy verlieft niet aen haer vreught,
Die traegen ouderdom aen eene wackre jeught
Verwisselt. helpt ons dan ten hove triomfeeren.
Wy zullen in een tent te zamen bancketteeren.

BEDTGENOOTEN.

Genadighste, wat 's dit? uw raet Achitofel
Heeft ons genoot, uit kracht van 't koningklijck bevel,
Om op het hooge dack den koning 't onderhouwen,
Laet tenten spannen, laet tien ledekanten bouwen,
Tapijten, hangen, stelt bancket en tafel toe.
De koning belg' zich niet, maer neeme het in 't goê,
Datwe opspraeck schuwen, en onze eerbaerheit bewaeren,
Ten dienst van vader, schoon hem in zijne oude jaeren
Dees droeve ballingschap, dit ongeluckig lot,
Schijnt toegevallen, by gehengenis van Godt.
Op dat betrouwen zijn wy hier in 't hof gebleven.
Verschoon onnozelen, weerlozen, wien het leven
Onwaerder is dan eer, het edelste juweel
Van koningsvrouwen. laet dit ergerlijck tooneel
Niet opgaen in 't gezicht van alle de gemeente,
Dat vader smerten zoude in 't mergeloos gebeente,
En voedtsel geven tot eene onverzoenbaerheit;
Daer anders kroongeschil kan werden bygeleit,
Den zoon, gewettight van den vader, 't rijck regeeren.
Wy willen midlerwijl u gaerne, als koning, eeren.

1682 *bancketteeren:* feestvieren.
1684 *genoot:* uitgenoodigd.
1687 *stelt toe:* stelt op.
1688 *belg' zich niet:* zij niet verbolgen.
1689 *opspraeck:* lasterpraatjes.
1692 *gehengenis van Godt:* terwijl God het gedoogt.
1694 *onnozelen:* onschuldigen.
1697 *alle de:* geheel de.

ABSOLON.

Noit koning was gewoon van minderen een wet
T' ontfangen, en noch minst aen tafel, en in 't bedt.
Wie op den troon zit, voeght het wetten voor te schrijven.
Genoeght aen onzen wil. was 't vaders wil te blijven,
Wy hadden hem den burgh van harte toegestaen,
Behoudens dat het rijck den erfzoon onderdaen
De kroon en scepter quam hooghtijdigh op te draegen,
Om vaders schouders en zijn halspack t' onderschraegen,
In zijnen ouden dagh, naerdien zoo zwaer een last
Een' jongen beter dan een' afgeleefden past.
Nu vader evenwel beliefde heen te reizen,
Oock zonder onze komst te wachten, dees palaizen
Te ruimen, u in 't hof te laeten, is het reên
Dat ghy u onderworpt. dit 's recht: dus rekent geen
Bezit van have en goet en ziel en lichaem eigen:
Ghy moet u dezen nacht naer ons believen neigen.

BEDTGENOOTEN.

Princes, beschut onze eer, uw vaders eer met een.
Och, dit 's de jonge leeu, die in den droom verscheen.
Wy zullen dit verblijf in eeuwigheit betreuren.

THAMAR.

Heer broeder, magh my noch gena by u gebeuren,
Zoo gun uw zuster, uw slavin, noch eens gehoor.
Uw trou te mywaert is gebleken na en voor.

1705 *voeght het:* past het.
1706 *genoeght:* voldoet.
1709 *hooghtijdigh:* feestelijk, plechtig.
1711 *naerdien:* aangezien.
1716 *onderworpt:* onderwerpt.
1722 *gebeuren:* ten deel vallen.

Ghy weet hoe Ammon veinsde, en om 't bezoeck van Thamer
Op 't kranckbedt scheen belust, haer troonde in zijne kamer,
En overweldighde en schoffeerde, en in dien staet
Ter kamer uitstiet, met afgrijsselijcken haet,
Waerover uwe wraeck, hoe langer hoe ontruster,
Den schender laegen leght, uit liefde tot uw zuster,
Tot dat men endelijck hem grijpt en achterhaelt,
En zulck een lasterstuck rechtvaerdigh zet betaelt;
Oock zonder u t' ontzien vijf jaeren lang te zwerven,
En vaders aengezicht in ballingschap te derven.
Hoe ick om zulck een trou verbonden blijf aen u,
Dat tuight mijn hart, en zal het eeuwigh tuigen. nu
Verzoeck nu smeeck ick noch: hebt ghyme uit mededoogen
Gewroken, afgewischt mijne uitgekretene oogen,
Wy zogen eene borst: een moeder heeft met smert
Ons beide, eer zy gelagh, gedraegen onder 't hart.
Ghy hoort hoe Ammon om zijn bloetschant wort gelastert.
Zie voor u datghe niet van Godt en eer verbastert,
Als eertijts Cham vervloeckt, uw vaders zegen derft
Als Ruben, u van 't recht der eerstgeboorte onterft.
De wet dreight gruwelijck die vaders schaemte ontblooten.
Ontwy geen vaders bedt, noch konings bedtgenooten.
Besmet door bloetschant niet den intrê van uw hof
En rijck uit wrevelheit. bestel geen lasterstof.
Jerusalem ontbreeckt geen bloem van schoone maeghden,

1727 *schoffeerde:* schond.
slaet: toestond.
1732 *lasterstuck:* misdaad.
1734 *derven:* missen.
1740 *gelagh:* baarde.
1748 *bestel:* geeft geen reden tot.

Zoo schoon opluickende, als oit konings oogh behaeghden,
En geene uit duizenden, bekoorlijck als de zon,
Ontwaerdight zich de min van koning Absolon,
In 't opgaen van zijn jeught, zoo schoon, dat joffrenoogen
Hem zonder minnegloet niet eens bespieglen mogen.
Magh zuster dit op u verwerven, maghze u raên,
Dees weldaet zal haer diep in 't hart geschreven staen,
By d' andre deughden van uw trou voorheen genoten.
O spruit van Jesse, die de schoonste van uw loten,
Uw dochter Thamar noemde uit liefde naer mijn' naem,
Verschoon dees schreienden, onschuldigen, beschaem
Geensins uw zuster, in den opgang van haer dagen,
Gelijck een morgenroos, getreên, en neêrgeslagen.

ABSOLON.

Ghy zijt ons zuster, lief en waert, gelijck voorheen.
Ghy weet wat Absolon al smaets heeft doorgestreên
By vader, om uw' rou te troosten, u te redden;
Dies wacht u ons gedult te tergen, ziet de bedden
Daer boven al gespreit, de tenten, met den leeu
Van Juda geborduurt, ons nooden. dit geschreeu,
Dit huilen vordert niet. geen kermen kan dit keeren.
't Gelieve haer te nacht met ons te bancketteeren.
Dit is niet reuckeloos besloten, maer met raet.
Het dient tot aenwas, en ten steun van 's konings staet.

1750 *opluickende:* opbloeiende.
1754 *mogen:* kunnen.
1769 *vordert niet:* brengt u niet verder.
keeren: verhinderen.
1771 *reuckeloos:* roekeloos.

Dat blijft den mannen, niet de vrouwen, aenbevolen
't Is d' Oosterlingsche wijs. komt Absolon te doolen,
Zoo doolt gansch Asien, dat daeght de kroon op dien
Zy 's voorzaets bedtgenoote op 't hof omhelzen zien,
Een blijck van wettigheit, en overoude zeden.

THAMAR.

't Besneden stamhuis volght geen wet van onbesneden,
Maer Mozes wet, zoo schuw van alle afgodery,
En haer gedichtslen, en misbruicken, komen wy
Ons naer het Heidendom en 's Brachmans wet te regelen,
Zoo hoeft men 't wetboeck met geen offerbloet te zegelen.

ABSOLON.

Staetkundigheit let niet zoo scherp op wet, of boeck.
Oock kent de noot geen wet: of vader was niet kloeck
Toen hy het toonbroot at, door hongersnoot verlegen,
Uit 's priesters eige hant, al street de wet hier tegen.
De schoonvaêr Saul dorst den schoonzoon scheiden van
Zijn dochter Michol, schonckze aen eenen andren man,
Hoewel natuur verbiedt het huwelijck te breecken.

THAMAR.

Van koning Saul kan men luttel stichting spreecken.

1774 *Oosterlingsche:* Oostersche.
1775 *dien:* dengenen dien. Zie vs. 1506 vlg.
1780 *komen wy te regelen:* gaan wij regelen.
1784 *kloeck:* verstandig.
1790 *kan men luttel stichting spreken:* kan men niet zeggen dat hij tot stichting kan dienen.

ABSOLON.

Noch was 't een koning. Godts gezalfde, een groot
profeet.

THAMAR.

Van Godt verstooten, en verbannen: en ghy weet
Waer wederspannigheit hem toe vervoerde in
't leste,
Als hy verwaten, tot den appel van 't geveste,
In zijnen degen viel, mistroostigh en verwoet
De ziel ter wonde uitgoot, in eenen plas van bloet.

ABSOLON.

Magh voorbeelt gelden, zoo verlichtme, en trê
wat nader.

THAMAR.

Op welck een wijze?

ABSOLON.

Ontvou hoe schoon een voorbeelt vader
Den zoon gaf, en noch scherp tien jaeren eerst
geleên;
Toen Bersabe hem in haer badt veel schooner scheen
Dan een albaste beelt, de lust het hart bekoorde.
Dat hy die schoone schon, dien helt, haer' man,
vermoorde,
De rijcke herder stout den armen 't eenigh lam
Uit zijnen schoot ruckte, om de geile opgaende
vlam
Te blusschen, zegh ons nu, of zwijgh van vrouwe-
schennis.
Dat hy nu voor Godts kiste eens dansse, en van
de kennis
Der wet op zijne harp ons zinge een heiligh dicht.

THAMAR.

Gelijck u vaders val ontstichten quam, zoo sticht

1803 *stout:* brutaal.
1808 *ontstichten:* een onstichtelijk voorbeeld gaf.

Zijn boete u wederom, wie kan die smet
verschoonen!

ABSOLON.

Dat voorbeelt wettight ons hem weder dus te
kroonen.
Hy liet ons deze tien, tien tacken tot een kroon.
De bruilofstafel noot tien bruiden, alle schoon
En evenwaerdigh in te haelen, en te minnen.
Schept moedt, wy kroonen u te nacht tot
koninginnen.

BEDTGENOOTEN.

Och, Thamar, bergh ons toch voor schipbreuck
van onze eer.

THAMAR

Ick vergh de majesteit des konings nu niet meer,
En kan uw jammer niet aenschouwen met mijne
oogen.
Godt trooste u: ick vertreck.

BEDTGENOOTEN.

Is dit uw mededoogen?
Dat hadghe vader in zijn afscheit niet belooft.
Naerdien wy, weerloos dan van alle hulp berooft,
Niet maghtigh zijn gewelt te schutten, af te keeren,
Zoo laet ons toe dat wy ter aerde ons noch
verneêren,
U smeecken voor het lest,
Van angst en noot geprest.
Is niets den koning aengenaemer
Dan 't licht van 's levens dageraet,
Opluickende in uw dochter Thamer,

noot: noodigt uit.
evenwaerdigh: evenveel waard.
vergh: vraag van.
naerdien: aangezien.
magtigh: in staat.
schutten: af te wenden.
verneêren: buigen.

Daer alle schoonheit doof by staet:
Zaeght ghy haer noode in schenders kluiven,
En kermen in een' arentsklaeu,
Verschoon dan bloode en simple duiven,
Alree van wederstreven flaeu.
Zoo groeie uwe erfgenaeme in weelden,
En schoonheit, en bevalligheit,
Om eens wat lust zich kan verbeelden,
In een verliefde majesteit,
Te queecken, zoonen voort te planten,
Daer Absolon in wort gekent.
Verschoon toch vaders bedtverwanten,
Die, eenmael lasterlijck geschent,
Niets staet te wachten dan verstooten
Van vader, om dien hoon en smaet,
Te treuren, eeuwigh opgesloten,
Indien hem Godt herstelde in staet.
Och, of de koning zich beraede!
Wy stellen ons tot uw genade.

ABSOLON.

Men blaest de hofbazuin, nu volght de majesteit.
De dacktent noot ons, u wort geen genade ontzeit.

AERTSPRIESTERS. ACHITOFEL.

AERTSPRIESTERS.

Geheimraet van het hof, wat drift verruckt uw zinnen?

ACHITOFEL.

Vervloeckte Achitofel,
Wat wiltghe nu beginnen?
Meineedige rebel,

1842 *geperst:* gedwongen.
1828 *doof by staet:* niet bij kan halen.
1829 *kluiven:* klauwen.
1843 Verbetering van Van Lennep voor: *Ghy hem herstelde in staet.*

Wat hebtghe u onderwonden?
Door uwen valschen raet
Is 't koningsbedt geschonden.
Wat troost, wat toeverlaet
Verwachtghe? plaegen, plaegen.
'k Heb koning Davids stadt,
Den rijxstoel, daer hy zat,
Verraên door loze laegen,
Den zoon in top gevoert,
Het vaderlant beroert,
Dit burgervier ontsteecken.
Men ziet de vlam uitbreecken.
Zy slaet van dack in dack.
Mijn aenzien krijght een' krack.
Mijn raetslagh is verloren.
De krijghsraet heeft geene ooren.
Wat Chusaï besluit,
Dat draeft terstont vooruit.
Ick riedt den zoon den vader aen te rannen,
Met puick van strijtbre mannen,
Eer hy, van vluchten nu vermoeit,
Zijn kracht herwint, en weder groeit.
De hofraet roept: het is te vroegh.
Men ruck by een de gansche maght,
En sla hem dan met volle kracht.
Dus wint de vyant tijdts genoegh,
Bereit te nacht zich eene baen,
En, vlughtende over ons Jordaen,
Wint ruiteren en knechten.
Men zet zich schrap te vechten.
Daer wint hy weder 't out gezagh
Alleen met eenen slagh.
En Absolon aen 't vlieden,
Onmaghtigh weêr te bieden,

1852 *wat hebtghe u onderwonden:* wat hebt gij u vermeten.
1862 *ontsteecken:* ontstoken.
burgerweêr: burgeroorlog.
1867 *heeft geen ooren:* heeft geen ooren naar mij.

Verstuift, gelijck een roock.
Waer ben ïck? wat gespoock
Verschricktme? 'k wil naer Gilo trecken
Mijn vader erfstadt maghme decken,
Of ick verkieze op 't slot
Den korsten wegh, bevrijt voor spot.

AERTSPRIESTERS.

Hy ga den korsten wegh, een strop om hals en strot,
Gelijck het billijck past een' bloetraet, rijxverraeder,
Een' stoockebrant, die zoon durf kanten tegens vader,
De rijxkroon tegens 't rijck, geheel Jerusalem
Verwachte eerlang den post, en eene blijde stem,
Hoe 't wederspanningh hooft, geslagen na dit wrocken,
In 't bosch van Efraim, by zijne blonde locken.
Bleef hangen onder 't vliên, en, gaepende van dorst,
Den dootsteeck voelde in 't harte en zijn verwate borst.
Zoo koom' de koning in de stadt te triomfeeren.
Zoo treff' Godts vloeck den zoon, die d' ouders durf onteeren.

1889 *decken:* beschermen.

DEN

WELEDELEN EN GESTRENGEN HEERE

CORNELIS VAN VLOOSWIJCK,

HEERE VAN VLOOSWIJCK, DIEMERBROECK,

EN PAEPEKOOP,

BURGEMEESTER EN RAET VAN AMSTERDAM.

Onder de natuurlijcke hartstoghten is der ouderen kinderliefde, Στοργὴ by de Griecken geheeten, overkrachtigh, en niet alleen den redelijcken, maer oock stommen dieren eigen. Het luste Plutarchus, den doorzichtigen zedekenner, en uitneemenden zedevormer, beknopt deze stof te handelen, die een wijtloopende berecht vereischt, en met rijcke voorbeelden kan bekleet worden. Dees beminner der wijsheit ontvout hoe natuur den ouderen inboezemde hunne afkomst zorghvuldigh op te queecken, en te beschutten, zonder hoop van eenige vergeldinge uit haer te verwachten. Hy wijst in zijne slotrede ons aen hoe deze kinderliefde elck zoo diep ingeprint is, dat men het voor een heiloos voorspoock hielt, zoo dickwijl eenigh dier zijn eige jongen verslont. Euripides, in zijne Elektre,

3 *overkrachtigh:* zeer krachtig.
5 *doorzichtigen:* met doorzicht begaafd.
7 *handelen:* behandelen.
10 *afkomst:* nakomelingschap.
11 *beschutten:* beschermen.
13 *kinderliefde:* liefde tot de kinderen.
15 *voorspoock:* voorteeken.

neemt waer hoe Klytemnestre, in stervens last, haere bloote borsten buiten den sluier toont, om de dochter, door het herdencken datze die gezogen heeft, van den moedermoort af te schricken: en gelijck aen veel liefs veel leedts vast is, zoo lijdt natuur nergens gevoelijcker dan in het harte der ouderen, om de kinders in lijden; het welck van den voorzichtigen hofraet Chusaï mede door den aert der stomme dieren wert uitgedruckt met zijne gelijckenisse van de beerinne, die, van haere jongen berooft, het woudt met huilen overendt zet. By Ovidius verandert Niobe van droefheit in eene steenrotse, om de nederlaegh van haere zoonen en dochteren. In Euripides Fenisse neemt Jokaste de moeder zich uit wanhope het leven, en stort neder op de lijcken van beide haere zoonen, in het lijfgevecht omgekomen. Lukretius gedenckt hoe d' offerpriesters het zwaert, waer mede Ifigenie zal geoffert worden, voor Agamemnons oogen verbergen. De schouburgen vloeien van tranen, daer Ulysses koninginne Hekuba Polyxena, en Andromache Astyanax ontweldight, om het hun onnozel bloet te storten. Het wort Junius Brutus tot eene doorluchtige heldendaet toegeschreven, dat hy beide zijne zoonen, aen verraet schuldigh, ter straffe vordert, om het recht en den staet van Rome gestreng te hanthaven. In de heilige bladen ontbreecken ons geene voorbeelden, die dit stercken.

19 *herdencken:* herinneren.
28 *Niobe:* gemalin van Amphion, moeder van 7 zonen en 7 dochters Zij daagde Latona uit en haar kinderen werden door de twee kinderen van Latona (Apollo en Diana) gedood; zij zelf versteende van smart.
29 *nederlaegh:* verlies van het leven.
37 Versta: daar Ulysses aan koningin Hekuba Polyxena en aan Andromache Astyanax met geweld ontrukt.
38 *onnozel:* onschuldig.
40 *doorluchtige:* verheven.
44 *stercken:* bekrachtigen.

Men hoort 'er Jakobs hartewee om Josef, die, zoo de broeders glimpelijck uitstroien, van een wilt gedierte verscheurt is. Jochebed zoeckt uit noot Moses in een riete kist op het water te bergen. Men ziet Rispe, Sauls bedruckte weduwe, onder het gerecht de lijcken van haere zoonen nacht en dagh bewaecken, om roofvogels en hongerige ondieren van de lichaemen af te keeren. In Salomons oordeel wil de rechte de valsche moeder liever haere vrucht ten eigendomme toestaen, dan die met den zwaerde laeten deelen. Maer de liefde van den aertsvader Abraham, dus lang overgeslagen, wort hier door betuight, dat hy, in het opofferen van zijnen eenigen en ter doot gehoorzaemen zoone, zich zelven en natuur, uit liefde tot Godt, overwon, waerom 's helts geloof en standvastigheit met zulck eene heerelijcke belofte gekroont wert, en hy Godt den vader afbeelde, van wien Godt de zoon zelf uitroept: *Zoo lief had God de weerelt, dat hy zijnen eenigen geboren zoon gaf.* In dezen tooneelhandel draeft de onuitbluschbaere liefde van koning David tot Absolon, onder zoo veele en verscheide hartstoghten van d' andere personaedjes, doorgaens vooruit, onaengezien hy den vader naer de kroon en het hart stack, en zijnen opluickenden Salomon, namaels 's vaders grooten nazaet, niet dan onheil van dien verwaten broeder te verwachten stont. Koning Davids weeklaghte en lijckgeschrey om Absolons rampzalige doot, aldus in de heilige bladen uitgedruckt: *och, mijn zoon Absolon, och*

glimpelijck: listig, bedriegelijk.
zoeckt: tracht.
bedruckte: bedroefde.
rechte: echte.
doorgaens: steeds door.
onaengezien: niettegenstaande.
opluickenden: opgroeienden.
nazaet: opvolger.
verwaten: aanmatigenden.

Absolon, mijn zoon, moght ick voor u sterven! och Absolon, mijn zoon, och mijn zoon Absolon! schijnt bykans zijne triomfbazuin te verdoven: en de zon der koningklijcke herstellinge komt ten lange leste uit dezen duisteren nacht en nevel van den vaderlijcken rouwe met schooner straelen te voorschijn: doch de reden ontschuldight den afgeworstelden en neêrgeslagen vader, aengezien hy al te gevoelijck oock met gevaer van zijne kroone, beseft den verdoemden staet, waerin de zoon, die hem zoo na aen het hart lagh, eeuwigh van Godt verstooten blijft; hoewel de bedroefde man, door Joabs raet, en uit hoogdringenden noot, zijnen onverzetbaeren rou met maght intoomt. Hier valt in zijnen uitgang het treurspel op het allerkrachtighste, en gaet alle treurspelen in droefheit te boven. Ick wert ontsteecken deze treurstof, uit haeren aert zoo hartroerende en leerzaem, t' ontvouwen, en noch te vieriger, aengezien koning Davids herstellinge, als het anderde deel, vast is aen zijne ballingschap, onlangs gespeelt, op datze tegens elckandere te klaerder afsteecken, en d' onbestandigheit van het beloop der weerelt voor der aenschouweren oogen stellende, hun levendigh inboezemen dat er heden niets zoo vreemt voorvalt, of het is al van outs gebeurt: want onder het omwentelen van het radt van avonture komen de zelve zaecken, in andere tijden, plaetsen, en personaedjen, t' elckenmaele weder boven. Ick hoope de weledele heer Vlooswijck, die, als een burgervader, over de burgerye, den staet en de stadt ten beste waeckt, zal my

81 *ontschuldight:* verontschuldigt.
84 *staet:* toestand.
87 *onverzetbaeren:* ontroostbaren, onveranderlijken.
88 *valt:* is.
uitgang: einde.
91 *ontsteecken:* geinspireerd.
97 *aenschouweren:* toeschouwers.

toelaeten dit treurspel in het licht te brengen, onder de schaduwe van zijnen naeme, en heerlijck wapen, dat, in alle deelen voltrocken, dit werck eenen luister byzet; terwijl ick wensche altijt te blijven,

Weledele en gestrenge heer,

Uwe weledele gestrenge dienstwillige

J. V. VONDEL.

107 *heerlijck:* vorstelijk.

INHOUDT,

Toen koning David buiten Jerusalem, voor zijnen weêrspannigen zoone Absolon, in ballingschap vlughte, wert hy op wegh door Jonathan en Achimaäs, der Aertspriestern zoonen, gewaerschuwt van Achitofels raetslagh, om hem terstont te volgen, en overrompelen, dat door Chusaï, Davids ouden hofraet en begunsteling, omgestooten was. Hij ruckte, op deze waerschuwinge, al den nacht voort, trock 's morgens over de Jordaen, en geraeckte endelijck veiligh te Manaïm, eene stadt in Galaäd, aen den vliet Jabock, daer Isbozeth, Sauls zoon, eertijds zeven jaeren over Juda en Efraim regeerde. Hier wert hy met voorraet en allerhande nootdruft voorzien van zijne begunstelingen, Machir en Barsillaï, en in het byzonder van Sobi, prince der Ammoniten. Ten leste quam Absolon met eene groote macht over het water rucken, en den vader op den bodem van Galaäd ten veltslagh uitdagen. David stelde kornels en hopmans over zijn leger, onder Joab, den veltheer. De koning, gereet met hun op te trecken, wert van hun en het volck tegengehouden. Hy geboodt Joab en alle overste Absolon te verschoonen, en genadigh te handelen. De veltslagh ging aen omtrent het bosch van Efraim, daer Joab d' overhant behielt, en zijn vyant twintigh duizent mannen verloor. Absolon vlughte op zijn muilpaert boschwaert

8 *al:* geheel.
13 *nootdruft:* hetgeen noodig is om te leven.
van: door.
22 *ging aen:* vond plaat.s
25 *muilpaert:* muildier.

in, en de haerlocken slingerden om eenen eick, daer de muil onder hem doorging, hy levendigh hangen bleef. Joab, hier van verkuntschapt, wenschte dat de bode hem doorstooten hadde, die het uit ontzagh voor den koning weigerde, dies reedt de veltheer zelf derwaert, en stiet den hangenden drie schichten in het harte, en Joabs schiltknaepen sloegen hem voort doot. Toen liet de veltheer den aftoght blazen, Absolon in eenen grooten kuil begraven, en met eenen hoop steenen overstulpen. De vader, van des zoons nederlage verwittight, borst uit in onmatigen rouwe, maer wert verzet door Joab, die hem riedt ergernis en gevaer te schuwen, zich vrolijck voor zijn volck te toonen, en trooste den bedroefde met zijne zeeghaftige herstellinge in Jerusalem, by het overschot van Absolons leger belooft, en door het wijs beleit der aertspriesteren by alle stammen te bekrachtigen.

Het spel begint voor den dageraet, en eindight in den avont. Het tooneel is te Manaïm voor de poorte, in het leger. De hovelingen bekleeden den rey.

27 *levendigh:* levend.
35 *overstulpen:* bedekken.
nederlage: dood, door toedoen van een ander veroorzaakt.
36 *onmatigen:* mateloozen.
37 *maer wert verzet door Joab:* Joab deed hem bedaren.

DE TREURSPEELERS.

JOAB. *Koning Davids veltheer.*
SOBI. *De prins der Ammoniten.*
REY VAN HOVELINGEN.
DE VEERWACHT *aen de Jordaen.*
DAVID. *De koning van Israël.*
ABISAÏ. *Joabs broeder.*
AMASA. *Absolons veltoverste.*
BERSEBA. *De koningin.*
JONATHAN. *Abjathars zoon.*
ACHIMAÄS. *Sadox zoon.*
CHUSI. *De leste bode.*

HET EERSTE BEDRIJF.

JOAB. SOBI.

JOAB.

Prins Sobi, recht te pas, van Godt den albeweeger
Uit Rabba hier gestiert, met voorraet voor het leger,
Verkuntschapt ons zijn komst. wachtmeester, ga terstont,
Onthael hem naer zijn' staet. dees heide en dorre gront
Eischt toevoer voor het volck, dat, moede en mat van trecken,
Dry etmael, zonder rust, niet lang den disch kan decken
Met kost, van Machir, en Bersillai onverwacht
Ons hier te Manaïm miltdaedigh toegebracht.
Een leger hoeft te veel om dagelijx te teeren,
En wat de maege ontbreeckt, zou 't hart aen moedt ontbeeren.
Een hart, dat vechten wil, eischt nooddruft. een soldaet,
Die wel gedost is, en gevoedert, eer hy flaet,
Verstreckt een dubbel man. de zenuw wort gesteven,

1 *recht te pas:* juist van pas.
2 *gestiert:* gestuurd.
3 *verkuntschapt:* kondigt aan.
4 *staet:* positie.
9 *hoeft:* heeft noodig.
11 *nooddruft:* wat noodig is om te leven.

Het zwaert met grooter moedt den vyant toegedreven.
Daer komt prins Sobi, ruim tien jaeren na den dagh,
Dat ick te Rabba hem 't gebiedt opdraegen zagh,
Toen ons het lang belegh zoo zegenrijck geluckte,
En David Hannons hooft die goude kroon ontruckte.
Hy is noch danckbaer aen den koningklijcken helt,
Zijn' leenheer, die hem heeft in broeders erf herstelt,
En Ammons oudt gezagh. laet hier geen licht ontbreecken.
Trouwanten, spoet u: past meer fackels aen te steecken.
Zijt welkom, brave prins, hoe komtghe hier zoo spa?

SOBI.

Doorluchtste veltheer van den koning, wiens gena
Ons eeuwigh houdt verplicht, ick koom uw legerhutten
Met luttel voorraets van 't geberght' noch onderstutten.
Ontfang tapijt, matras, en vaten, beckens mê,
Meel, honigh, tarwe, gerst, en zuivel, vrucht, en vee,
Geringe tekens van een danckbaer hart, met eenen
Ons lijfwacht u ten dienst, gebie: wy trecken heenen,
Waer koning David lust te trecken, om den zoon,
Die zijnen vader stout naer 't hart steeckt en de kroon,
Te helpen stuiten, en dat ongelijck te flechten.

22 *past:* zorgt.
23 *hoe komtghe hier zoo spa:* wat brengt u hier zoo laat?
26 *luttel:* weinig.
29 *met eenen:* tegelijk.
32 *stout:* vermetel.
33 *ongelijck:* pnrechtvaardigheid.
slechten: te niet doen.

JOAB.

Getrouwe prins, men kent in hooge noot d' oprechten,
En vrienden. louter gout blinckt heerlijck op den toets.
De koning, balling uit zijn hooftstadt, met meer moedts
Dan maght voorzien, laet zich uwe aenkomst wel gevallen.
Hy rust een kleene wijl: wy waecken voor de wallen
Van Manaïm. men wacht op 't rijzen van den dagh.

SOBI.

Het lustme midlerwijl, indien 't u beuren magh,
Te hooren hoe het stont met uwe twalef staeten;
Waerom Jerusalem zoo plotsling wiert verlaeten,
De stoel van Jesses rijck het oproer ingeruimt.

JOAB.

De zeeman, die den storm opsteecken ziet, verzuimt
Geen zeil te strijcken, eer hem 't onweêr koom' verrassen.
Het was geen slaepens tijt, maer tijt op 't roer te passen.
De reetste haven in te loopen diende ons best.
Dit oproer spreide zich door 't lant, gelijck een pest,
Sloegh voort van stadt tot stadt. de twalef stammen spanden
Eenstemmigh t' zamen om den vader aen te randen,
Ter liefde van den zoon: en eermen 't onweêr hoort
Van verre komen, stormt het vreeslijck op de poort
Te Sion, daer het krielt van weifelende tongen.
Wy vonden binnen en van buiten ons besprongen,

35 *op den toets:* als het onderzocht wordt.
40 *indien 't u beuren magh:* indien het u gelegen komt.
54 *besprongen:* aangevallen.

Verkozen oostwaert op de brullende woestijn:
Daer ons 's aertspriesters zoons, in dien verbaesden schijn,
Ontdeckten hoeze stil, in eenen put gescholen,
't Gevaer ontslipten, en, gelijck hun was bevolen,
Vermaenden d' overzy der stroomende Jordaen
Te kiezen in der nacht, by 't schijnen van de maen,
Eer wreede Achitofel met twalefduizent mannen,
Gelijck hy voorsloegh, ons naerzettende aen quam rannen.

SOBI.

Uw heil bestont in 't vliên met volle ren en toom.
Maer nu, hoe ging het voort?

JOAB.

De koning koos den stroom,
Op dees waerschuwing voor den stouten scepter-rover,
En raeckte, toen de zon eerst opquam, 't water over,
Langs wadde, en zantplaet, met zijn vaertuigh, balck, en ton.
Noch schroomden wy 't gevaer, hoewel men d' oostzy won,
En spoedden langs den stroom, dry dagen en dry nachten,
Van Jericho tot hier, daer wy den vyant wachten
Alle oogenblicken, met dees kleene maght voorzien.

SOBI.

Waer ick u dienen kan, ghy mooghtme vry gebiên.

's aertspriesters zoons: Jonathan en Achimaäs. Zie *Inhoudt.*
verbaesden: verschrikten.
ontdeckten: openbaarden, vertelden.
gescholen: verscholen.
ontslipten: ontkwamen.
voorsloegh: voorstelde.
naerzettende: achtervolgenden.
stouten: vermetelen.
schroomden: vreesden.

Het loop' zoo hoogh als 't wil, mijn vorstendom staet open.

JOAB.

Wy slaen 't niet af, mijn heer: want hier valt min te hoopen,
En meer te vreezen voor den koningklijcken stam.

SOBI.

Hoe droegh de zoon zich, toen hy binnen Sion quam?

JOAB.

De zon quam 's morgens niet zoo dra het hof beschijnen,
Of haer gemoete een kreet uit d' opene gordijnen,
Een kreet van al de stadt, die, vol verbaestheit, zagh
Hoe die verwaten zoon op 't gulden hofdack lagh
In d' armen, en den schoot van vaders bedtgenooten.
Het heiligh hemelsch licht, gedootverft, en verschooten
Van zulck een' gruwelstuck, scheen drywerf achter uit
Te vaeren, toen al 't hof met een bazuingeluit
De burgers opweckte, om het lasterstuck t' aenschouwen.
Dit gaf den weiflaer, die noch twijfelde, een betrouwen,
Dat d' onverzoenbaerheit nu eeuwigh tusschen zoon
En vader stant greep, hy gerust de nieuwe kroon

droegh: gedroeg.
gemoete: kwam tegemoet.
al: geheel.
verbaestheit: schrik.
gedootverft: bleek als de dood.
lasterstuck: misdaad.
stant greep: plaats vond.
hy: de weiflaer.

Aenhangen moght. op dit gerucht en lantgeschater
Viel wat noch tegenstont hem toe, gelijck het water
Door een geborste sluis. wat wachtenwe anders, als
De twalef stammen met den dagh op onzen hals?

SOBI.

Hoe stinckt die schelmsche zoon nu zijnen vader tegen!

JOAB.

De blinde vader is noch min met zich verlegen
Dan met dien bozen schelm. zoo ghy den koning spreeckt,
Rep van geen' Absolon, die hem naer 't harte steeckt,
En nazet in zijn zogh. zoo wy de zege derven,
Wat David aenhangt zal met David moeten sterven.
Wie anders rekent is verbijstert, en, te spa
Tot kennis komende, zal 't leeren met zijn scha.
Hier is meer moedt dan hoop in 't leger. loopt de zegen
In 't vechten hant voor hant het recht des konings tegen,
'k Getroostme in 't harrenas te sterven, als een helt:
En koome ick Absolon bejegenen in 't velt,
Dit zwaert, in Davids dienst gebruickt een ry van jaeren,
Zal dien veraerden en weêrspannigen niet spaeren;

90 *tegenstont:* zich te weer stelde.
91 *blinde:* verblinde.
min: minder.
met zich verlegen: om zichzelf bekommerd.
96 *rep:* spreek.
naer 't harte steeckt: zijn hart doorsteekt, hem veel verdriet berokkent.
97 *zogh:* spoor.
de zege derven: het onderspit delven.
99 *spa:* laat.
106 *veraerden:* ontaarden.

De vader duide 't, en versta het zoo hy wil.
Men schimpt met geene kroon: dit is een bloet-
geschil.
De broederslaghter heeft zijn bloet niet quijt-
geschouden,
De zusterschennis dien geweldenaer vergouden,
In vaders weêrwil, en dit recht zelf toegestaen.
Wy volgen 't spoor, waer op hy ons is voorgegaen,
En nu met grooter recht: want daer de zoon den
vader
Verongelijckt, en, als een schalck en aertsverraeder,
Den staet verkracht, dat is een schult, die hooger
klaeght
Dan 't overweldigen en schenden van een maeght.
Hy rechte, op dat noch nijt noch tijt zijn' naem
uitwisse,
Een marmereerbeelt op, ter erfgedachtenisse,
In 't koninclijke dal, omtrent Jerusalem:
Maer 'k zweer het anderwerf, en zal 't oock
houden, hem,
(Kan dees gevloeckte het ontworstlen noch
ontvechten,)
Eene erfgedachtenis, een' steenhoop op te rechten,
Ter eere van zijn lijck, dat ieder overal
Aen zijn baldadigheit wel eeuwigh dencken zal.

SOBI.

Verdaeght u Absolon, de koning zal in 't strijden
Vooruittreên, om den zoon al vechtende te mijden,

109-111 Lees: „Absolon heeft, door zijn eigen broeder om hals te brengen weêrwil van den eerbied, aan zijn vader verschuldigd, en door zelf het recht in handen te nemen om de schennis zijner zuster op den schuldige te wreken, getoond, dat hij, waar 't straffen gold, de banden des bloeds niet ontzag." (v. Lennep).

114 *verongelijckt:* onrecht aandoet.

115 *hooger klaeght:* erger is.

117 *rechte op:* richte op.

126 *mijden:* hem niet persoonlijk te bevechten.

Te vangen ongewont, en levendigh, indien
Het mooghlijck zy.

JOAB.

Geensins, men zal hier in voorzien.
Den zoon te sparen waer het rijck en 't leger waegen.
Dit is geen spiegelstrijt. hier volgen op de slaegen
Quetsuren, dooden, waer men toehout, steeckt, en schiet.
Verschoont de vader hem, de zoon verschoont hem niet,
Maer past den vader door den helm in 't hooft te treffen.
Hier sneuvelt een van beide, eer staet geen rekninge effen.
Men hoope op geen verdragh: want schoon de vader sterft,
Noch blijft de vyantschap, die op den nazaet erft.
Staetzuchtige Absolon zal Salomon niet wijcken,
Al zou hy anderwerf de rijcken tegens rijcken,
De leeuwen tegens een ophitsen in een perck.
Ghy voorraetmeesters, voort, valt daetelijck aen 't werck,
En deelt dien voorraet uit aen alle legersteden.
Belieft het u, mijn heer, laet ons naer binnen treden
Ter poorte in, daer misschien de koning, opgeweckt
Uit zijne ruste, vraeght waerom mijn komst vertreckt.

REY VAN HOVELINGEN.

Z a n g.

De hemel zorght voor zijn getrouwe vrienden
In hunnen noot.

127 *levendigh:* levend.
133 *past:* zorgt.
137 *zal Salomon niet wijcken:* zal niet voor Salomon onderdoen.
139 *tegens een:* tegen elkaar.
143 *opgeweckt:* ontwaakt.
144 *vertreckt:* vertraagd wordt.

Godt spijsdeze al die hem van harte dienden,
Uit zijnen schoot.
Hy weet in noot zelfs onbesneên te wecken.
Wie had gedacht,
Dat Sobi noch dus spa zou herwaert trecken
By duister nacht,
Om voorraet en nootdruftigheit te schaffen
Voor 't oorloghs volck!
De hemel straft, en zalft noch onder 't straffen.
Eer zoude een wolck
Zich openen, en hemelsch manne regenen
In 's hongers mont,
Dan d' Opperste zijn dienaers niet zou zegenen
Naer 't out verbont.

Tegenzang.

De vaders, die in heiden, en woestijnen,
Op 't woeste velt,
By duizenden van elck verlaeten schijnen,
En voor 't gewelt
Van Faro vliên, om, vry van slavernyen,
En zonder smet,
Den hemel zijn slaghtoffers toe te wyen
Naer Moses wet,
Bevonden hoe de hemelsche genade
Hen onderhiel,
Toen Godt al 't heir zoo lang met man verzade,
Dat nederviel,
Gelijck de dau, daer zy op blijde wijzen
En rijcken lof
Uit danckbaerheit en yver, opwaert rijzen
Naer 't hemelsch hof.

151 *dus spa:* zoo laat.
herwaert: hier naar toe.
153 *nootdruftigheit:* hetgeen noodig is om te leven.
schaffen: verschaffen.
157 *hemelsch manne:* hemelsche spijs.
169 *bevonden:* ondervonden.
170 *heir.* leger.

Toezang.

Een edel hart schept altijt vreught
In weldoen, en een oude deught
Wort dickwijl noch in acht genomen.
Prins Sobi, in zijn erf herstelt,
En 's vaders groot gebiet, vergelt
Dees weldaet noch, ten troost der vroomen.
De helt vergeet zijn eigen nut,
Op dat hy 's konings leger stut,
Dat hulp behoeft, in dit geweste
Ter noot gevlught, en onvoorzien
Van nootdruft door het haestigh vliên.
Een danckbre geeft zijn hart ten beste.

HET TWEEDE BEDRIJF.

VEERWACHT. JOAB.

Op mannen, op, 't is tijt den veltheer op te wecken:
De vyant, boven 't veer, is reede aen 't overtrecken.
Roept Joab op: 't is tijt. de noot eischt kort beraet.
De vyant dient gestuit, eer hy een schipbrugh slaet,
Of zijne ruitery geraeckt aen 't overzwemmen.
Men kan met min gevaers hem voor den lantstroom temmen
En stuiten, eer hy, met den voet op 't vaste lant,
Zijn regementen en slaghorden in 't vierkant
En schrap zet, en u hier in 't leger koom' bestoocken.

JOAB.

Wel, veerwacht, komt ghy, eer het oosten is ontloocken,

173 *oude deught:* voorheen bewezen dienst.
186 *ter noot gevlught:* uit nood gevlucht.
onvoorzien: niet voorzien.
190 *reede:* gereed.
194 *lantstroom:* Jordaan.
198 *het oosten is ontloocken:* de zon is opgegaan.

Ons stooren op de wacht? wat tijding van het veer?

VEERWACHT.

De vyant dondert op.

JOAB.

Zoo kunnen wy, om d'eer
Van 't velt, in 't harrenas een kans te zamen waegen,
En beter voor de vuist, dan uit bedeckte laegen.
Laat hooren hoe ghy hem gewaer wiert op de wacht.

VEERWACHT.

'k Lagh tegens d'aerde met mijn oor te middenacht,
En luisterde eene poos, by 't schijnen van de starre.
Ten leste beefde d'aerde, en een gerucht van verre
Quam zachter in het eerste, allengs wat luider by,
Getrap van voetvolck en een draf van ruitery.
Toen scheenen standerden, rondassen, beucke-laeren,
Helmet, en harnas zich voor d'oogen t'openbaeren,
Te blickren, flickeren, langs d'oevers van den stroom,
Tot dat het brieschend paert ons opweckte uit dien droom.
'k Verliet de westzy, daer ick waeckte op mijn getijde,
En zwom op dit gerucht terstont aen d'overzijde,
Om veiligh te bespiên wat hier op volgen zou,
En my te quijten van mijne opgeleide trou.
Zy trocken boven 't veer. de wagens volghden achter,

200 *dondert op:* verschijnt met geweld.
205 *starre:* avondster.
209 *rondas:* Fr. rondace: ovaalvormig of rond schild.
beuckelaeren: rond of ovaal schild met een knop in het midden.
212 *ons opweckte uit dien droom:* mij deed begrijpen dat ik niet moest blijven droomen.
217 *volghden achter:* volgden.

En stiller, om geen lucht te geven aen den wachter
Van 't veer. men hoorde 't paert te wedt gaen in den vliet,
En ruisschen langs den kant, door lies, en bies, en riet,
Eerst weinigh in getal, daer na geheele troepen.
Wy riepen: houdt, waerheen? zy tegens ons aen 't roepen:
Wy zoecken d'overzy. waer nestelt d'oude haes,
Die, bloode, en zonder hart, om luttel jaghtgeraes,
Den hoogen bergh verliet, en, over stroom gezwommen,
Den jaeger vlught, die stout zijn leger heeft beklommen?
De bracken zullen hem naerspooren, en zijn lucht
Opsnufflen, daer hy voor de hazewinden vlught.
Ick koom met deze maer naer 't leger toe gevlogen.
Mijn heer, waeck op, en zie den vyant onder d' oogen.
Men moet hem stuiten, eer hy d' oostzy wint van 't veer,
Of wachten voor dees stadt, op 't spits van uw geweer.

DAVID. JOAB.

DAVID.

Hoe staet het, Joab? brengt dees bode ons nieuwe maeren?

218 *geen lucht te geven aen den wachter:* den wachter niet te doen bemerken dat ze er waren.
223 *zoecken d' overzy:* gaan naar den overkant.
d'oude haes: David.
224 *luttel:* weinig.
226 *stout:* vermetel.
zijn leger heeft beklommen: „geestige woordspeling op het gebeurde met Davids bedgenooten." (v. Lennep).
227 *bracken:* jachthonden.
naerspooren: nasporen.
229 *maer:* bericht.
231 *d'oostzy wint:* aan den oostkant komt.

JOAB.

De vyant, boven 't veer alreede aen 't overvaeren,
Wil ons bestormen. zet nu alle krachten by.

DAVID.

Abisai, treck op met al de ruitery.
Verbie den vyant voet te neemen, en te landen.
Een man zoo goet als tien, rept ghy by tijts uw handen.
Laet hem uw tanden zien. laet hondert, van een duin
Of hooghte, elck rustigh met een heldre krijghs-bazuin
Hem wellekomen. dat geluit zal schricklijck schreeuwen,
Verdoven 't brullen van zijn woeste en wulpsche leeuwen.
Zy weeten niet hoe sterck ons maght is aengegroeit:
Gelijck een waterstroom, die, hoe hy laeger vloeit,
Hoe breeder heene bruischt, door gunst der mindre vlieten,
Die in zijn' boezem elck hun waterkruick uitgieten.
Treck heen, Godt zegene u, dat ghy het oproer stuit.
Beletghe d' overvaert, dat wint een slagh vooruit.

JOAB.

En of de vyant hem te sterck quaem overvallen?

DAVID.

Hy heeft een' rugh en wijck aen deze legerwallen,

237 *verbie:* belet.
238 *een man zoo goet als tien, rept ghy by tijts uw handen:* één man is er tien waard als gij vlug genoeg zijt.
239 *rustigh:* flink.
244 *hoe hy laeger vloeit:* naarmate hij lager komt.
245 *minder:* kleinere.
250 *wijck:* wijkplaats.

En vest van Manaïm. ruck heene: haest u: voort.
Wachtmeester, herwaert: kom ontfang al stil het woort.
Verzuim geen ronden. pas de schiltwacht uit te zetten.
Nu wet de hooge noot de kracht der oorloghswetten.
Kornellen, hopliên, elck bewaer' zijn regement,
En standert. vint ghy een' verdacht, en niet bekent,
Men schupp' hem 't leger uit men moet bespieders mijden.
Verraeders schupten ons. 'k getroost my eer te strijden
Met tien getrouwen, op wier woort men vast magh staen,
Dan met een vaendel volx in 't vlacke velt te slaen
Op 't ongewis, hoewel zy 's konings standert zwoeren.
D' Alziende kent dit hart. een burgerkrijgh te voeren
Valt lastigh voor een ziel, die bloetvergieten haet.
Wie had het oit gedacht dat zich de gansche staet
Zou kanten tegens ons, voor wien de Filisteenen,
Syriers, en Jebuzeen, en Moabs heir verdweenen,
Weghsmolten, als de sneeu voor 't steecken van de zon.
'k Verlichte 't lastigh juck der stammen, waer ik kon,
Heb al de rijxgrens van haer vyanden geveilight,
Den roof der afgoôn Gode en godtsdienst toegeheilight:
Nu rot d' ondanckbaerheit van ouderdom en jeught

253 *pas:* zorg.
254 *wet:* scherpt.
260 *slaen:* slag leveren.
263 *valt:* is
269 *al:* geheel.
271 *d'ondanckbaerheit van ouderdom en jeught:* de ondankbare ouderdom en jeugd.

Te hoop, misbruickt mijn bloet, vergeet alle eer en deught,
Voorheen genoten, en vervolghtme in balling-schappen,
Om my, van kroon berooft, uit haet op 't hart te trappen.
Doch 'k wil het eer mijn schult, en Godt, die my beproeft,
Toeschrijven, als mijn' zoon. och Absolon, bedroeft
Ghy 't vaderlijcke hart? nu treuren mijn gezangen.
De harp, in rou, blijft stom, en aen de muuren hangen,
Tot dat het d' Opperste, der vroomen toeverlaet,
Belieft my wederom in mijnen eersten staet
Te stellen, zijnen naem en dienst alleen ter eere.

JOAB.

Het is geen wijze dat een krijghshelt triomfeere
Voor 't strijden, en de noot verdaghvaert ons ten strijt.
Dit klaegen vordert niet. men schick' zich naer den tijt.
Met jammerklaegen is dit stuck niet uit te rechten.
De blancke degen moet het ongelijck beslechten.

DAVID.

Stont my te strijden naer den jaerelijxen stijl,
Of tegens den Eufraet, of d' oevers van den Nijl
Of Arabier, of Parth, het zoume niet verdrieten
In mijnen ouden dagh het harnas aen te schieten:
Maer tegens Absolon, mijn bloet, in 't perck te treên,

280 *eersten staet:* vroegere positie.
282 *het is geen wijze:* het is geen gewoonte.
283 *verdaghvaert:* roept op.
284 *vordert niet:* brengt ons niet verder.
286 *ongelijck:* geschil.
287 *naer den jaerelijxen stijl:* zooals ik jaren lang gedaan heb.
289 *verdrieten:* bedroeven.

Dus grijs en afgeleeft, dat 's duizent doôn op een
Gestapelt. moght hy voor den veltslagh noch bedaeren,
En 't zwaert neêrleggen: 'k hechte een ry van blijde jaeren
Aen mijnen ouderdom: nu mat de vrees my af.

JOAB.

Ghy jammert, en hy bout triomfen op uw graf.

DAVID.

Achitofel draeght schult, die zit ons op de hielen,
En stijft den zoon, die licht voor vader neêr zou knielen,
Hem smeecken om genade. een wulpsche oploopentheit
Verruckt het heete bloet, te jammerlijck misleit.
Godt schenn' den schender, die dit brout, en, eeuwigh wrockent,
Den jongling en al 't rijck zoo helsch heeft opgerockent.
Stont dit te middelen, ick zont gezanten uit.

JOAB.

Indien de ruitery het overvaeren stuit
Wort tijt gewonnen, en het volck, uit alle streecken
Aen 't overloopen, zal het hooft des oproers breecken,
Uw maght, aen 't groeien, met groot aenzien en ontzagh
Den wederspannigen zien smeecken om verdragh.

299 *wulpsche:* jeugdig-overmoedige.
300 *verruckt:* verandert, zweept op.
302 *opgerockent:* in opstand gebracht.
303 *middelen:* door bemiddelaars een overeenkomst treffen.
304 *evel:* kwaal.
eischt tijt: om te genezen nl.

Het evel, nu niet rijp, eischt tijt. het bloet moet koelen,
De krancke dan met vrucht de nasmert eerst gevoelen.

DAVID.

Wie ziet het ende van dit burgerlijck geschil?

JOAB.

Men stuite het begin. hy woel': wy leggen stil.
De veltvliet Jabock houdt hier Galaäd gescheiden.
De noortzy levert gras, de zuitzy bosch en heiden,
Ontzeght den vyant voêr, indien hy over ruckt;
En hachlijck of hem dit naer zijnen wensch geluckt.

DAVID.

Kan onze ruitery den rijxstroom niet bewaeren,
Wat zouze Jabock, smal van kil? ghy hebt ervaeren
Hoe Ammon, als uw paert in Jabock ging te wedt,
Met al zijn heirkracht u den doortoght niet belet,
En Rabba t'ydel trotste op hemelhooge muren.

JOAB.

Het heir der stammen kan den honger niet verduren.

DAVID.

Men kan het spijzen van den oever der Jordaen.

JOAB.

En zoo wy slagh op slagh 't geley des toevoers slaen?

316 *hachelijck:* onzeker.
317 *bewaeren:* bezet houden.
318 *kil:* bedding.
319 *te wedt:* in het water.
321 *ydel:* vergeefs.
324 *geley des toevoers:* de troepen, die het convooi beschermen.

DAVID.

Dan stont ons dagelijx een kans in 't velt te waegen.

JOAB.

Zij zouden Manaïm van achter vreeslijck plaegen.

DAVID.

Zoo mostenze eerst hun maght verdeelen met gevaer.

JOAB.

Ick zagh geen schooner kans, en greepze voor by 't haer,
Eer zy, van achter kael, ons wars den neck toekeerde.

DAVID.

Hoewel ick out ben; en niet zonder krijghsscha leerde,
Noit zagh mijn oordeel min door 's oorloghs nevel heen.
De zoon leert vader noch met schade een' toght bekleên,
Die jongen beter voeght dan oude en afgeleefden.
Toen leeu, en beer, en reus, en heiren voor my beefden,
Verdubbelde mijn moedt, in 't nijpen van den noot:
Nu klopt het hart, uit schrick voor zijn vervolgers doot.

JOAB.

Laet schricken al die u vervolgen tegens reden.

DAVID.

Mijn misdaet tegens Godt holp deze wapens smeden.

325 *stont ons:* moesten wij.
328 *greep ze:* de kans nl.
332 *bekleên:* meemaken.
333 *voeght:* past.

JOAB.

Behaeght het Gode, 't kan verkeeren op een' sprong.

DAVID.

Verkeerde 't buiten last van Absolon, te jong
Om ver genoegh te zien in 't binnenst van mijn harte.

JOAB.

Uw hart smilt wegh van rou: hy groeit in vaders smarte!

JOAD.

Uit loutre onwetenheit. hy draeght de minste schult.
Den vader schort het aen inschicken, en gedult.

JOAB.

Dat weet, dat merckt de zoon, en draeft hier op veel stouter.

DAVID.

Verstont de jongling zich, hy street voor Gode en 't outer,
Gelijck de stammen mijn standaerden trou alom
Hanthaefden tegens 't blint afgodisch Heidendom,
En noit weêrkeerden dan met wapenroof, gekregen
In veltslagh, of in steên, gewonnen met den degen.

JOAB.

Ick ga bespieden of de schiltwacht waeckt, of slaept.
Een leger sluit niet, zoo 't onachtzaem ergens gaept.

339 *op een' sprong:* in een oogwenk
342 *groeit:* verheugt zich.
344 *schort:* ontbreekt.
345 *stouter:* vermeteler.
352 *zoo 't onachtzaem ergens gaept:* als er hier of daar een onbewaakte plaats is waar de vijand binnen kan dringen.

DAVID. REY.

DAVID.

De stammen, haestigh aengetogen,
Zoo heet als jaegers op hun jaght,
Verdrijven my den vaeck uit d' oogen,
Verbiên den koning spa by nacht
Te rusten in zijne oude dagen;
En onrust breeckt my, die veroudt,
Terwijl de zwacke leên vertraegen,
Het bloet, in d' aderen verkoudt,
Geen geesten levert, als voorheenen.
Zoo loopt de draet des levens af.
Zoo ga ick op verstramde beenen,
En sta met eenen voet in 't graf,
Gereet en veegh om neêr te storten.

REY.

Het leven is noch kort genoegh,
Al komt men 't niet ontijdigh korten
Door onrust. sterven komt te vroegh
Voor eenen vader, aen wiens leven
Al 't heil van huis en kinders hangt,
Gelijck aen u, ten troon verheven,
Van wien al 't rijck zijn eer ontfangt,
Dat dwazen niet bevroeden kunnen.
Godt strafze die u rust misgunnen.

DAVID.

Men telt veel lichter het getal
Van mijne grijze en witte haeren,
Dan die uit haet van overal

355 *vaeck:* slaap.
356 *spa:* laat.
358 *veroudt:* oud geworden.
360 *verkoudt:* koud geworden.
365 *veegh:* den dood nabij.
370 *al:* geheel.
375 *lichter:* gemakkelijker

Tot mijn bederf by een vergaêren.
Veel duizenden, het gansche rijck,
Verwoet en fel met scherp en netten
Een hart omringen algelijck.
Zy roepen: laet ons hem bezetten.
Hoe kan ick hun gewelt ontvliên?
Wat uitkomste is hier toch voorhanden?
Een eenigh hart het hooft te biên
Zoo veel verwoede leeuwentanden?
De horen huilt. de hondejaght
Verspreit zich door woestijn en haegen.
Waer ick my wende, dagh en nacht
Voorvlughtigh, bang voor loze laegen,
Bespieders leggen op hun luim,
En loeren om my aen te vatten,
Of in speloncken, of op 't ruim,
Daer zy van alsins t' zamenspatten,
En t' zamenspannen in 't gemeen,
Veel duizent teffens tegens een.

REY.

Sta vast, een ongeschockt betrouwen
Is als een diamanten schilt,
Daer 't broste glas zijn kracht op spilt.
Zoo quaemtghe menighmael behouwen
Uit doots gevaer, gezont, en gaef,
En stapte op leeuwenhooft, en draecken,
Die vier en vlam ter keele uitbraecken.
Betrou op Godt, en hou u braef.
Wie op getal ziet, wort elendigh

378 *bederf:* ondergang.
385 *eenigh:* enkel.
390 *leggen op hun luim:* liggen op de loer.
394 *alsins:* overal.
396 *teffens:* tegelijk.
397 *betrouwen:* vertrouwen.
401 *gaef:* ongedeerd.
404 *braef:* moedig.
405 *wie op getal ziet:* wie het aantal zijner tegenstanders bepaalt.

Verlaeten van de hooghste maght,
Die als in wezen, ook in kracht
Een zelve blijft, en is onendigh.
't Is telbaer wat hier t' zamenrot.
Ontelbaerheit bestaet in Godt.

DAVID.

O schulden, die zoo luide schreiden,
Ghy terght Godts streng gerecht tot wraeck.
Ghy houdtme wijdt van Godt gescheiden.
De Godtheit, die in my haer zaeck
Voorheen hanthaefde, heeft geene ooren
Om mijn gekerm en droef geklagh
Van haeren hoogen bergh te hooren:
Dus blijft de glans van 't hoogh gezagh
Der kroone in 's oproers mist verduistert.
Wat baeten traenen en gekerm,
Nu d' Alderhooghste stom niet luistert
Naer mijn gebeên, en zijnen arm
Niet uitstreckt in verlegenheden.
Het is verloren dat men zucht.
Geen dau van troost verquickt beneden
Mijn hart van boven uit de lucht,
Die blijft gesloten. geene straelen
Verlichten d' aertsche duisterheit
Van wederspoet, waerin wy dwaelen,
Daer ons geen hant noch wijzer leit.
Hoe raeckt die zwaere bloetschult effen!
Godt wet hun zwaert, om my te treffen.

REY.

Betrou op Godts barmhartigheit,
Die al zijn wercken gaet te boven,
En geen boetvaerdigen ontzeit

verlegenheden: moeilijkheden.
verloren: vergeefs.
wederspoet: tegenspoed.
raeckt effen: wordt geboet.

De hant te bieden. wacht van boven
Ontzet, in 't barnen van den strijt.
Hy zal u hulp uit Sion zenden,
Verstroien 't heir van haet en nijt,
Alle eedtverwanten en hun benden.
Dan zult ghy, op den troon herstelt,
Met harp en lofzang triomfeeren,
En wat den kam opstack in 't velt
Zich aen uw voeten zien verneêren,
En eeren, en aenbidden dien
Zy nu vervolgen, en vervloecken.
Jerusalem, aen 't ommezien,
Begint uw aengezicht te zoecken
Al heimelijck, en ziet den dagh
Van uw herstelling ree geboren.
't Herstellen hangt aen eenen slagh.
Een slagh verloren, al verloren
Wat u weêrspannigh wiert ontrooft.
Zoo blinck' de kroon op Davids hooft.

DAVID.

Ick kan de rijxkroon niet herneemen
Als met verlies van Absolon.
Dan zagh men al mijn vreught bezweemen,
En uitgeblust, quaem ick de zon
Des schoonen jongelings te derven,
Dat aenschijn, daer mijne eer uit straelt.
'k Getroostme met die zon te sterven,
Zoo zy in zulck een' afgront daelt,
Haer glans in bloet en 's vaders traenen
Verdrinckt. ghy krijghslien, duwt uw zwaert

437 *barnen:* branden.
440 *eedtverwanten:* eedgenooten.
447 *aen 't omzien:* van partij veranderend.
450 *ree:* weldra.
451 *hangt aen:* hangt af van.
457 *bezweemen:* verdwijnen.
459 *derven:* missen.

In vaders hart. ô oorloghsvaenen
Van David, zoudtghe, zoo veraert
Van uwen koning, my doorsteecken
In mijnen zoone, 't liefste pant?
Verschoont zijn jeught, en haer gebreken.
Verdelght men hem in dezen stant,
Zoo sterft mijn hart aen duizent wonden.
Hier staet natuur te vast gebonden.

REY VAN HOVELINGEN.

Z a n g.

Terwijl de zon, beneên de kim
Gezoncken, oostwaert rijdt van 't noorden,
Melt David hier te Manaïm,
Vol hartewee, met droeve woorden
En klaghten, zijn' benauden staet:
Nu neemt hy, moght hem rust gebeuren,
Den slaep een luttel tijts te baet;
Liet oproer na zijn rust te steuren.
't Wêerspannigh hooft, verkeert van wil,
Noit moe van wrijten en van wrocken,
Staet, als een onrust, nimmer stil,
Wort van de kroonzucht omgetrocken,
Als uurwerckraden van gewight,
Of van eene opgespanne veder.
De kroonzucht volght al watze dicht.
De zinnen loopen heene en weder.
De dagh zal melden wat de nacht
Tot 's konings afbreuck heeft bedacht.

466 *veraert:* ontaard.
470 *stant:* toestand.
472 *hier staet natuur te vast gebonden:* hier is de natuur **te sterk.**
477 *staet:* positie.
479 *luttel:* weinig.
486 *opgespanne:* gespannen.
487 *dicht:* verzint.

Tegenzang.

Den koning was noit rust gegunt,
Na zijne trotze reuzezege.
De schoonvaêr Saul dreef hem 't punt
Naer 't hart. hy stont hem in den wege,
Zijn leven langk. na Sauls tijt
Wert Isbozeth ten troon verheven,
Te Manaïm noch ingewijt
Door Abners hulp, en zat hier zeven
Geheele jaren in zijn kracht,
Van Efraïm, en Benjaminner,
Den stam van 't vaderlijck geslacht
In Galaäd, als overwinner,
Gedient, geviert, en aengebeen,
Tot dat hy deerlijck wiert doorsteecken.
Helt David tegens Filisteen
En 't Heidendom op alle streecken,
Het buldrende onweêr uit most staen.
Dees lijdt nu van den onderdaen.

Slotzang.

Hoe lieflijck dreef hy, jongk in weelde,
Zijn vader Jesses kudde in 't groen,
Daer buiten last, en ergh vermoên,
De herder zong en vrolijck speelde
Op zijne fluit, en nederzat
In schaduwe van eickelover!
Hoe rustrijck broght hy 't leven over!
Nu vreest hy 't ruisschen van elck bladt,
Of Absolon quaem opgestoven.
Men vint geen rust in koningshoven.

492 *reuzezege:* zege op een reus (Goliath).
500 *van:* door.
508 *lijdt:* ondergaat.
511 *buiten last, en ergh vermoên:* zonder dat iemand er aan dacht hem lastig te vallen of kwaad vermoeden tegen hem te koesteren.
515 *rustrijck:* rustig, in rust.

HET DERDE BEDRIJF.

ABISAÏ. JOAB. DAVID. REY.

ABISAÏ.

Waer is de veltheer? waer de koning? roeptze: voort.

JOAB.

Wat brengt Abisaï?

ABISAÏ.

De vyant voor de poort.

DAVID.

Wat quade maeren kraeit de dagh dus vroegh hier buiten?
Kost ghy den heirtoght in den overtoght niet stuiten?

ABISAÏ.

Zy ruckten over, eer wy quaemen aen den stroom.

JOAB.

Het schijnt onmogelijk.

DAVID.

Zoo snel? dit schijnt een droom.

JOAB.

De kil is veel te diep. geen ruiter kan haer gronden.

ABISAÏ.

De lantbespieder had al stil een wadt gevonden,

521 *maeren:* berichten.
522 *kost ghy:* kondt gij.
525 *kil:* bedding.
gronden: tot aan den grond komen.
526 *lantbespieder:* spion.
wadt: doorwaadbare plaats.

Waer door een man tot aen den navel waeden
moght.

JOAB.

Noch valt de stroom te sterck, die lijdt geen'
overtoght.
De voeten raecken vlot, en houden geene stede
In 't glibberige klay: dan sleept de stroom hen mede.
Hy drijft voor stroom af, wie zoo stout een stuck
bestaet.

DAVID.

En waer gebleven met een' lansknecht, een' soldaet.
In 't volle krijghsgeweer en harnas, overladen
Met boogh, en beuckelaer. kan dees een kil
doorwaeden
In zulck een' sterken stroom, die weghruckt wat
hem keert?

ABISAÏ.

'k Beken de koning is in oorloge uitgeleert:
Maar 't miste een' meester wel, geleert op alle
streecken.
De jonge heeft dees kans den ouden afgekeecken:
En slaet men twijfel aen de waerheit, 'k zal het
klaer
Met reden toonen: doch het blijckt al t' openbaer.

JOAB.

Het zou my lusten dit bewijs van u te hooren.

moght: kon.
valt: is.
raecken vlot: glijden uit.
stout: vermetel.
bestaat: waagt.
beuckelaer: schild.
keert: tegenhoudt, keeren wil, in den weg staat.
uitgeleert: bedreven.
de jonge: Absolon.

ABISAÏ.

Een vliegend veltheer laet geen tijt noch kans verloren,
Maer vaert al voort en voort, neemt elcken slaghboegh waer,
Schroomt ongelegenheit, noch rampen, noch gevaer,
Ziet tijt noch ontijt aen, noch stroomen, noch moerassen,
Noch weêr, noch onweêr, stelt zijn voordeel in 't verrassen
Des vyants, als die minst op zijne komst vermoedt.
Zoo quam hy 's midnachts in den rijxstroom, heet van gloet,
Met zijne ruiterye aenplompen, dicht gesloten.
De ruiters hielden stant op 't wadt. de stroom geschoten
Met kromme wielinge op en door de ruiters heen,
Stont in zijn' vaert geschut, en ebde naer beneên,
Terwijl het water voor de ruiterpaerden zwichte,
En langkzaem zackende 's volx doortoght vry verlichte.
Zoo rucktenze over, en geraeckten al op 't lant.
Zy zetten zich terstont aen d' overzy vierkant.

542 *laet verloren:* laat verloren gaan.
544 *schroomt:* vreest.
ongelegenheit: tegenspoed.
545 *ontijt:* slechte gelegenheid.
ziet aen: houdt rekening met.
547 *op zijne komst vermoedt:* op zijn komst verdacht is.
550-555 „Deze wijze om een rivier over te trekken is niet door Vondel uitgevonden; maar werd in den jare 1571 in 't werk gesteld door Prins Willem I, toen hij over de Maas trok en Alva evenzeer verraste als David hier ondersteld wordt verrast te zijn geweest. Dat hier opzettelijk den oproerling Absolon een feit wordt toegedicht, door den Prins bedreven, zal niemand verwonderen, die den Lucifer heeft gelezen en leeren verstaan." (v. Lennep). De vergelijking gaat o.i. wat ver; zie hieromtrent eveneens inl. tot Lucifer, bldz. 15,16

De ruiters volghden, als een vlught gezwinde veugelen,
En deckten 't voetvolck van weêrzijde, als met twee vleugelen,
Gereet te vliegen, op het woort van Absolon.
Dit zagen wy te spa, voor 't opgaen van de zon,
En vonden ongeraên een' slagh alleen te waegen.
De koning laet het zich gevallen en behaegen.

DAVID.

Hoe ging de roep door 't lant? hoe sterck is dit gespan?

ABISAÏ.

Men schat de gansche maght op veertigh duizent man.

JOAB.

Voerde Absolon hen aen?

ABISAÏ.

Bespieders, die hem kenden,
Verkuntschapten dat hy, voor al de ruiterbenden,
Alleen op zijnen muil den vliet eerst overzwom,
En, dravende over 't velt, een steilen bergh beklom,
Om 't lant t' ontdecken, en verraet, en loze laegen.
Nu woelen d' oevers, en de schipbrugh wort geslaegen
Op hout en vaertuigh, hem van boven toegebracht.
Geraeckt de schipbrugh klaer, zoo kan 't die groote maght
Niet licht van achter aen nootdruftigheit ontbreecken.
De borstweer voor de brugh wert daetlijck afgesteecken.

557 *veugelen:* vogels.
560 *spa:* laat.
566 *verkuntschapten:* berichten.

Het leger, afgemat van trecken, rust in 't velt.
Het havent zich, en sterckt het lijf, om met gewelt,
En verschen moedt van daegh u noch op 't lijf te vallen.

JOAB.

Men slaet zoo los niet voort. hy kan dees leger-wallen
Niet overrompelen. wy hebben steun en rugh
Van achter aen de stadt.

DAVID.

En eene legerbrugh
Te bouwen, eischt meer tijt, eer zy den zeissen-wagen,
En voorraet, pack en paert op haeren rugh kan draegen.

ABISAÏ.

Een vlot van cederen en balcken, of 't Godt gaf,
Door 't Galileesche meer gevoert van Liban af,
Quam, juist daerze yveren om door den stroom te streven,
Van zelf, en onvermoedt, hem in den mont gedreven.
Nu bezight hy dees stof, en spoedt zijne overvaert.

JOAB.

Wie eene brugh bout, zie dat hy de brugh bewaert:
Want valtze in 's vyants maght, wat staet hem dan te hoopen?

ABISAÏ.

Verliest hy 't velt, zijn volck past flux de brugh te sloopen,
Te laeten drijven voor den stroom af naer beneên.

576 *havent zich:* knapt zich op.
581 *zeissenwagen:* wagen waarvan de raderen tot aanval en verdediging van zeisen zijn voorzien.
585 *yveren:* hun best doen.
687 *bergh t:* gebruikt.

JOAB.

Dan was 't geloncken, als in Jepthas tijt. niet een
Van Efraim ontquam 't: want al die overbleven
Geraeckten, na den slagh, aen 't veer om lijf en leven.

ABISAÏ.

De kans van Jeptha stont op verre niet zoo slim
Als d' onze: want hy had den stam van Efraïm
Alleen ten vyant, om het ongelijck te slechten:
Wy moeten tegens al de stammen teffens vechten.
Ruimt Absolon het velt aen dezen waterkant,
Dat traegh te hoopen is: hy heeft al 't Joodsche lant
Tot eene vaste borgh, voor onverwachte rampen:
En houdt een versche maght gewapent om te kampen.

JOAB.

Hier strijt geen rechter, maer een koning voor zijn rijck.

ABISAÏ.

Twee koningen staen hier in 't harrenas gelijck.

JOAB.

Maer ongelijck in recht.

ABISAÏ.

Het recht hangt aen den degen.

JOAB.

Dat staet in slagh op slagh, als in een schael, te weegen.

592 *Jeptha:* zie ook Vondel's treurspel van dien naam.
597 *ongelijck:* geschil.
slechten: vereffenen.
598 *teffens:* tegelijk.
600 *traegh:* nauwelijks.
603 *rechter:* Jeptha was rechter, niet koning.
605 *hangt aen:* hangt af van.

ABISAÏ.

De maght staet ongelijck, de kans niet even schoon.

JOAB.

De wettigheit geeft kans.

ABISAÏ.

Het gout bewaert geen kroon,
Maer stael en yzer moet de wettigheit bewaren,
En d' eer van 't kroonegout.

DAVID.

Wat brengt de Rey voor maeren?

REY.

De prins zent Amasa, zijn' veltheer, om gehoor.

DAVID.

Hoe kan men 't weigeren? wat raet? wat slaet ghy voor?

JOAB.

De neef komt hier zijn ooms gelegentheit bespieden.

DAVID.

Hy was noit twistgezint.

ABISAÏ.

Het jonge bloet aen 't zieden
Bemint den vrede niet, neen zeker: 't leeft op hoop
Of u een vleiers tong bedroogh en onderkroop.

JOAB.

Hy zoeckt den boezem van den vader t' ondertasten.

611 *maeren:* berichten.
613 *neef:* Amasa was de zoon van een van Davids zusters en van Joabs tante.
gelegentheit: toestand.

DAVID.

Men kan uit achterdocht den vroomsten wel
belasten.

JOAB.

Wat schijn van vromicheit is by neef Absolon,
By een' bloetschendigen, die vaders bedde schon,
Een onverzoenbaer stuck? wat schijn gaf dit van
vrede?

DAVID.

Ghy zelf verworft hem door beleit en uwe bede
Zijn zoen, eer hy in dit rampzaligh oorlogh tradt.

JOAB.

'k Verzoende hem, 't is waer, maer luttel docht
ick dat
Hy reuckloos toeleide om den vader uit te stooten,
In schijn van heiligheit, met zijne altaergenooten
Hem op te komen dus onzacht, en onvermoedt.
Indien de koning zich ten tweedemael niet hoedt
Voor dien bedorven zoon, het wil hem eeuwigh
rouwen.
Wie eenmael schipbreuck lijdt, leert nimmer zich
betrouwen
Op d' ongenâ der zee, die op haer luimen leit,
Den zeeman eerst verrast, wanneerze streelt en
vleit.
Heer koning, luister naer geen vleiery, en smeecken.

DAVID.

't Is hoofsch en heuscheit een' gezant te hooren
spreecken.

618 *belasten:* betichten.
624 *luttel:* weinig.
625 *reuckeloos:* roekeloos, vermetel.
631 *die op haer luimen leit:* die geheime plannen koestert.

JOAB.

Naer tijts gelegentheit, nu lijdt de tijt dit niet.

DAVID.

Met eere kan 't geschiên.

JOAB.

Dit 's weder 't zelve liet.
Hy zoeckt u met dien zang noch eens in slaep te wiegen,
En hangt geheel aen een van liegen en bedriegen.
Die huichlaer spoede zoo by nacht zijn godevaert:
Nu zoeckt de vleier u te komen onder 't zwaert.
Die naer uw kroon stack, zoeckt u noch in 't hart te treffen,
Om op uw lijck en graf zijn' stoel in top te heffen.
Achitofel heeft Godt noch deught in zijnen zin.
Al ging men by verdragh de schoonste voorwaerde in:
Een trouweloze keert zich aen verdragh noch eeden.

DAVID.

Het is en blijft mijn zoon, al stont hy in geen reden.

JOAB.

Een zoon naer 't lichaem, en alleen slechts met den naem.
Wat baet de naem van zoon, als zich de vader schaem,
En eeuwigh schamen moet dat hy dien zoon oit teelde?
Zoo dees zijn' vader eerde, en naer 't gemoedt afbeelde,

635 *nu lijdt de tijt dit niet:* nu is het niet het goede oogenblik.
639 *spoede zoo bij nacht zijn godevaert:* wist zoo zijn zoogenaamde bedevaart er 's nachts bij u door te krijgen.
640 *u te komen onder 't zwaert:* u zoo dicht te naderen, dat gij onder 't bereik van zijn zwaard komt.
645 *keert zich:* stoort zich.

Gelijck men d' ouders kent aen 't uiterlijcke kroost,
Hoe zou de jonge prins den ouden tot een' troost
En stock des ouderdoms verstrecken, zijne jaeren
Ontlasten, daer hy nu des vaders grijze haeren
Ten grave heenvoert, hoopt door loofheit, hem te sterck,
Na 'et neemen van zijn kroon, het hooft met eenen zerck
Noch t' overstulpen, en met zwaeiende banieren
Dan jaerlijx op het graf dat zegefeest te vieren.

DAVID.

Wy kunnen, in gespreck getreên, ons noch beraên.

JOAB.

In geener wijze zult ghy hem ter spraecke staen.

DAVID.

Al spreeckt men onderling, noch hoeft men niet te sluiten.

JOAB.

Magh raeden gelden, hou die valsche vleiers buiten.

DAVID.

Men kan hem blindeling geleiden voor dees poort.

JOAB.

Gezanten zijn maer spiên. al wat men ziet en hoort
Ontdeckenze, ofte zien door gaven, en door wencken
Getrouwe harten in te luiden, en te krencken.

651 *gelijck men d'ouders kent aen 't uiterlycke kroost:* zooals men de ouders kent aan hun kinderen.
653 *stock:* steun.
verstrecken: dienen.
657 *overstulpen:* bedekken.
660 *ter spraecke staen:* te woord staan.
661 *sluiten:* besluiten.
662 *magh raeden gelden:* indien raad invloed heeft.
663 *blindeling:* geblinddoekt.
364 *spiên:* spionnen.
365 *zien:* trachten.

DAVID.

Men kan op halsstraf elck den ommegang verbiên.

JOAB.

Het veilighste is hem niet te hooren noch te zien.

DAVID.

Door onderling gespreck wert dickwijl pais getroffen.

JOAB.

Door onderling gespreck quam vorst by vorst te ploffen,
Te wentelen van al de hooge trappen af.

DAVID.

Of ick u uit mijn' naem bevel te handlen gaf,
En hielme buiten scheuts: wat kon die handel schaden?
Wy kunnen, na 'et gespreck, ons onderling beraeden.

JOAB.

Behaeght den koning dit, hy koome voor den dagh.

DAVID.

Trouwanten, haelt hem. ick vertrecke in stadt, en zagh
Niet lievers dan mijn' zoon t' ontfangen in genade.
Het kon geschiên dat hy in 't uiterst zich beraede.

JOAB.

De vader is verblint van liefde tot den zoon.
Wy stellen ons in last, ter liefde van de kroon.
Geraeckt de zoon op stoel, waer blijven Davids helden,

667 *halsstraf:* doodstraf.
669 *pais:* vrede.
673 *buiten scheuts:* achteraf.

En Joab, die hun ziel voor 't rijck te pande stelden?
Dees booswicht maeckt het my en zijn' heer vader moê.
Al zienwe, als valcken, en met hondert oogen toe;
Achitofels beleit is maghtigh hondert valcken
In 't net te sleepen, en met woorden te verschalcken.

AMASA. JOAB.

AMASA.

Geluck neef Joab, stijl en rechte hant des rijx.

JOAB.

Neef Amasa, wenschte ick u weder desgelijx,
Dat wenschen zou voorwaer mijn' heer verongelijcken.
Het wenschen sluit niet, zoo de daeden anders blijcken.
U zegen wenschen waer mijn' meester ramp gegunt,
Dat voeght zijn' dienaer niet. maer nu, wat is het punt,
Daer uwe komste op draeit? bespietghe dit geweste,
Het koningsleger, dat zich neêrsloegh voor dees veste,
En wiltghe u dienen van onze ongelegenheit?

AMASA.

Ick koom, den zoon ten dienst, zijn vaders majesteit
Verspreecken, of men noch by tijts verdragh kon raemen.

magtigh: in staat.
verongelijcken: onrecht doen.
sluit niet: heeft geen zin, gaat niet op.
voeght: past.
neêrsloegh: zijn legerplaats opsloeg.
wiltghe u dienen van onze ongelegenheit: wilt ge er gebruik van maken indien ge eenige ongelegenhed (zwakke plek) in onzen toestand ontdekte.
verspreecken: spreken met.

Bloetvrienden kunnen licht zich onderling te zamen
Vereenigen. het bloet dwaelt niet zoo wijt van bloet,
Of zoo het eene heusch het andre weêr gemoet',
D' oneffenheit wort wel ge-effent, en gevonden.
De balssem van verdragh heelt dootelijcke wonden.

JOAB.

Achitofel heeft u dees heuscheit vroegh geleert,
Wanneer de zoon, uw heer, zijn vaders bedt schoffeert:
Dan wort d' oneffenheit ge-effent, en gevonden.
Die balssem van gedragh heelt dootelijcke wonden.

AMASA.

Het stont te wenschen dat verdragh dien stanck begroef.

JOAB.

Hy wou de koningschap inwijden met dees proef,
En eeuwigh zijnen haet door zulck een daet bezegelen.
Een wethanthaver, die onmaetigheit zal regelen
Door 't voorbeelt van zijn hof, spat na zijn raetbesluit,
Hoe Thamar smeeckt en bidt, tot zulck een helscheit uit,
Om d' onverzoenbaerheit door 't lasterstuck te stijven.
Maer toef: de hemel magh 't een tijt lang schuldigh blijven,
Hy schelt het immer quijt. dat schelmstuck schreit om wraeck.

698 *bloetvrienden:* bloedverwanten.
704 *schoffeert:* schendt.
707 *stanck:* vgl. vs. 793.
712 *helscheit:* slechte daad.
713 *lasterstuck:* misdaad.
714 *toef:* wacht.

AMASA.

Wy komen niet des zoons, noch oock des vaders zaeck,
Urias brief en moort, bekent by alle vroomen,
Verdaedigen. men kan zoo niet ter spraecke komen,
Noch rust bemiddelen. men vint van wederzy
Gebreken. slaenwe deze ontijdigheit voorby,
En laet ons toonen dat wy beide pais beminnen.
Zoo kan men zonder bloet den grootsten veltslagh winnen.
Behaeght het u, ick legh hier op den degen neêr.
De koning Absolon gunt zijn' heer vader d' eer
De kroon van vaders hant alleen te leen te houden.

JOAB.

Met dat beding wort hem geen dootschult quijt geschouden.
De koning David quam niet slaepende aen de kroon,
Noch namze met gewelt. hy eerde Sauls troon,
Schoon Samuël hem had gezalft by Sauls leven;
Schoon hy voor Saul vlughte, in ballingschap gedreven,
Tot dat de schoonvaêr in zijn' eigen degen viel,
En alle stammen, uit een' mont, als eene ziel,
Godt kennende, op dien last en 't hemelsche believen,

717 *Urias brief:* Tweede boek der Koningen 11 : 14. „Den volgenden morgen schreef David een brief aan Joab, en gaf dien aan Urias mede. 15. In den brief schreef hij: Plaats Urias vooraan in het gevecht, waar de strijd het hevigste is; en laat hem dan in den steek, opdat hij verslagen wordt en sneuvelt. 16. Toen dus Joab de stad belegerde, plaatste hij Urias tegenover een punt, waar hij wist dat de krachtigste mannen stonden. 17. Toen dan die mannen een uitval deden uit de stad en Joab aanvielen, sneuvelden er meerderen van David's dienaren, en ook Urias, de Etheër, kwam te vallen."

718 *verdaedigen:* verdedigen.

719 *rust bemiddelen:* door te bemiddelen rust brengen.

726 *geschouden:* gescholden.

Den recht gewettighden op 's voorzaets troon verhieven
Te Hebron, zonder dat hy toeleide op verraên,
De schoonvaêr in zijn kroon wou vliegen, ofte staen
Naer schoonvaêrs leven, toen het viel in zijne handen.
Laet Absolon, en al, die met hem t' zamenspanden,
Dit vry herkauwen. was zijn stuck verdaedighbaer,
Noit zetten wy ons lijf en staet in dit gevaer,
Ten dienst des konings: maer 's helts vroomheit, die grootdadigh,
De stammen dier verplichte, en 't lot, dat zoo genadigh
Hem toeviel uit Godts schoot, verbinden my de kroon
Van Juda, in 't gezicht van dien verwaten zoon,
Te vryen, op den hals: dat zal zich openbaeren
In 't vlacke velt, zoo dra de leeuwestanders vaeren
Elckandere in den schilt, met hunn' bebloeden klaeu.
Ontfangen, toen hy, na den zoen door hem verworven,
En trouwe voorspraeck, al te godtloos en bedorven,
Ten smaet des voorspraecx, die zijne eer ten hoof bewaert,
Den vader opquam, na zijn schelmsche bedevaert.

AMASA.

Men heelt geen wonden met ophaelen van gebreken,

734 *voorzaets:* van den voorganger.
739 *stuck:* daad.
740 *zetten:* zouden wagen.
743 *verbinden my de kroon van Juda, in 't gezicht van dien verwaten zoon, te vryen, op den hals:* verplichten mij om de kroon van Juda tegenover dien aanmatigenden zoon te verdedigen, zelfs al zou het mij den hals kosten.
748 *verge 't Joab niet:* eische dit niet van Joab.
750 *voorspraeck:* zooals de lezer weet wist Joab een verzoening tusschen Absolon en David tot stand te brengen.

Maer eer met zwijgen. dorst ghy Abner 't hart afsteecken,
Die Sauls aenhang holp aen David overslaen,
Een moort, die uwen heer op traenen quam te staen,
Toen hy u vloeckte, en holp den helt met rou ter aerde,
Niet zonder Abners hulp te kroonen naer zijn waerde;
Wat wilt ghy 's konings zoon met zooveel smaets belaên?

JOAB.

Hy durf aen Afa¨l, mijn broêr, zijn hant eerst slaen,
Die vreedtzaem hem genaeckt.

AMASA.

Laet alle twiststof vaeren.
Dit oorloghsonweêr zal door geen verwijt bedaeren.

JOAB.

Wat eischtghe dan?

AMASA.

Dat ick den koning spreken magh.

JOAB.

Waerom?

AMASA.

Om middelen te raemen tot verdragh.

JOAB.

Men moet met wapenen dit kroongeschil beslechten.

AMASA.

Wie alle oneffenheit met wapenen wil rechten,

761 *genaeckt:* nadert.

Vint werck. men wint meer velts door tusschen-
spreecken dan
Door wapens.

JOAB.

Zoo vertreck met uw vervloeckt gespan.
Legh af de wapens. laet den zoon den vader eeren:
Of lust hem oorelogh, hy magh de wapens keeren
Naer 't Heidendom, ten dienst van Gode en 't
vaderlant.
Dat 's eerlijcker dan in het hart des rijx dien brant
Te stichten, en zich zelf t' onterven van de kroonen.

AMASA.

De kroon vervreemt niet, als zy erft op Davids
zoonen,
En wie verdientze met meer recht als Absolon?

JOAB.

De schender, die het bedt van zijnen vader schon?
Waer blijckt de zoonschap, als het bloet zoo snoot
verbastert
Van Godt, en vaders aert? hoe wort Godts naem
gelastert?
Wat zegen wacht een zoon in dien verdoemden
staet?

AMASA.

Indien deze oorloghsschael rampzaligh overslaet,
Godt geve oock op wat zy, wat kan hier toch uit
spruiten
Dan jammer, dat men noch verhoeden kan, en
stuiten?
De vader of de zoon moet vallen in het zwaert,
Of alle bey. men ziet de stammen, eens van aert,

767 *tusschenspraecken:* onderhandelen.
772 *eerlijcker:* eervoller.
776 *schon:* schond.
777 *zoonschap:* vgl. vaderschap.
781 *spruiten:* voortkomen.
784 *eens van aert:* van denzelfden aard.

Gebroeders van een bloet, een wet, den degen slijpen,
Om blindeling en fel elckandere aen te grijpen,
En op het hart te treên met onuitbluschbren haet,
Ten zy men wisselijck met voorbedachten raet
Den zoon in 't harrenas vereenigh' met den vader.
Men komt in 't handelen allengs den vrede nader.

JOAB.

Had ghy te Hebron, eer men 't gruwelstuck besloot,
De vloeckverwantschap sterckte, en dronck op 's konings doot,
Dees spraeck gebruickt, by die 't verraet bezweeren dorsten,
Het waer dus bloedigh niet tot oorlogh uitgeborsten.
Nu staenwe in 't harnas blanck, en tegens een gekant.
Nu gelt'er geen verdragh. het most van uwer hant
Eerst draven, en de zoon voor vader zich verneêren.

AMASA.

Ten minste laetme niet naer 't leger wederkeeren,
Eer ick den koning spreeck'.

JOAB.

De koning slaet het af.
Hy kent dien zoon niet, gaet met eenen voet in 't graf,
Gereet, als 't Godt belieft, alle oogenblick te storten.
Zijn tijt is kort: men kan hem niet veel levens korten.

790 *allengs:* langzamerhand.
791 *Hebron:* zie: David in Ballingschap.
792 *vloeckverwantschap:* vervloekt eedverbond.
794 *dus:* aldus.
795 *tegens een:* tegen elkaar.
797 *draven:* komen.

De jongling verwe vry zijn zwaert in vaders bloet,
En proncke met deze eer. vertreck op staenden voet.
De tijt verloopt: wy staen getroost dit af te wachten.

AMASA.

Men kan de harten met geen ondergaen verzachten.
'k Vertrecke, als 't wezen moet. men hou my buiten schult.

JOAB.

Ick zweer dat ghy noch van mijn handen sterven zult.

DAVID. JOAB.

DAVID.

Hoe staet het? is 'er hoop en middel van verdraegen?

JOAB.

Geen ander middel, als een kans in 't velt te waegen.

DAVID.

Zoo waege ick zorgelijck het leven van mijn' zoon.

JOAB.

Beleen hem liever by uw leven met de kroon.

DAVID.

Men hoeft een', die zich zelf beleent, geen kroon te geven.

JOAB.

Hy draeght alree de kroon, en dingt u naer het leven.

809 *verdraegen:* tot een verdrag te komen.
811 *zorgelijk:* vol zorg.
814 *dingt:* staat.

DAVID.

Zoo 't Godt behaeghde, ick scholt hem ook mijn leven quijt.

JOAB.

Ick ga het leger strax bereiden tot den strijt.

DAVID.

Hoe zijtghe nu zoo reedt? ghy woudt hem flus verduren.

JOAB.

'k Verneem hy wil recht toe aenzetten op dees muren.

DAVID.

Dees poorten staen voor hem gesloten dagh en nacht.

JOAB.

Het volck loopt over. men verwaerloost ronde en wacht.

DAVID.

Men moet onorde flux gestreng met orde rechten.

JOAB.

Alle uitstel springt te rugh. de tijt gebiet te vechten.

DAVID.

Gevecht is hachelijck: zijn maght valt ons te zwaer.

JOAB.

Men zett' vry een op al.

DAVID.

Van weêrzijde is gevaer.

flus: zooeven.
hachelijck: onzeker.
valt: is.

JOAB.

Wy moeten voor 't gevaer der vyanden niet schroomen.

DAVID.

Hier worstlen vader, zoon, gebroeders, neven, oomen.

JOAB.

Zoo ging 't by Sauls tijt, en felst na Sauls doot.

DAVID.

Ick street voor 't recht der kroone uit last, uit hoogen noot.

JOAB.

De noot en 't hooghste recht ons nu in 't velt beroepen.

DAVID.

Wat is dees kleene maght in 't velt by zoo veel troepen?

JOAB.

Ghy plaght op Godt te zien, en achte geen getal.

DAVID.

Geraeckt mijn Absolon godtsjammerlijck ten val?

JOAB.

Hy valt dan by zijn schult, en magh 't zich zelven wijten.

DAVID.

Zaeght ghy d'oploopentheit by geen verdragh te slijten?

JOAB.

Neen, Amasa quam om verdragh niet ommezien.

DAVID.

Wat was zijn ooghmerck dan?

834 *slijten:* verminderen.
836 *ooghmerck:* doel.

JOAB.

Doorsnuffelen, bespiên,
Den vader, kranck van liefde, eens loos den pols te voelen,
Hoe 't hart klopte, om daer na zijn' moedt aen hem te koelen,
Met grooter voordeel u te grijpen voor dees stadt:
Zijn leger midlerwijl, noch nat, en afgemat,
Te baeckren in de zon, te koesteren, te queecken:
De brugh te bouwen, dan de veltbazuin te steecken:
De zeissenwagens, en den voorraet langs de brugh
Te voeren herwaert, en in uw gezicht den rugh
En boôm des lantschaps van gansch Galaäd te drucken.
Wy dienen schrap te staen, eer hy koom' herwaert rucken.
Men noemt den eersten slagh met recht een' koningsslagh.
Wy willen, vroegh in 't velt, het voeren van de vlagh
Geen' vyant gunnen, maer hem in zijn nest bestoocken.
Dat geeft een kans vooruit. zoo wort zijn moedt gebroken,
Eer hy ons met zijn maght koom' vallen op den hals.

DAVID.

Ghy noemtze vyanden?

JOAB.

Wat zijn deze anders, als
Gezwore vyanden? hoe kanmenze anders noemen?

DAVID.

Zegh wetgenooten, en misleiden.

840 *zijn leger:* van Absolon nl.
841 *baeckren:* warmen.

JOAB.

Dit verbloemen
Is schadelijck, en dat met recht zich zelven schaem.
Men noemt een' wolf een' wolf, by zijn rechten naem.
Geen edelmoedige aert vervolghde oit die hem teelde.
Zijn hooghmoet terght uw zwaert uit wrevelheit en weelde.
My rout den dagh dat ick zijn' zoen by u verworf,
Toen hy mijn korenlant, dien schoonen oogst, bedorf,
My perste, met gevaer van 's konings ongenade,
Den zoen te vorderen ten hove: al wertze spade
By u verworven, zy quam entlijck noch te vroegh,
Naer dien hy sedert stout aen dit verwildren sloegh,
Uw troonen ondermijnde, en met zijn vloeck-genooten,
Na 'et stroopen van de kroone, u 't hart oock af wil stooten,
Met zijnen dollen dolck: dus pas op uw geweer.
Het veinzen heeft lang uit.

DAVID.

Ley hy den degen neêr.

859 *verworf:* verwierf.

860 *Toen hy mijn korenlant, dien schoonen oogst, bedorf:* „Zie 2 Sam. XIV : 30. Maar dat quasi in brand steken van eenige schoven was geen zaak, die Joab zich erg behoefde aan te trekken: immers voor wie het verhaal aandachtig naleest, zal 't duidelijk zijn, dat het stroopen van Absolons knechten op Joabs grond niet anders was dan een bestoken middel, ten einde aan dezen laatste, een schoonschijnende gelegenheid te verschaffen, om den Prins te gaan spreken, 't welk hij anders, uit aanmerking van den voet, waarop Absolon toen ten hove stond, niet met schik had kunnen doen." (v. Lennep).

861 *perste:* dwong.

862 *spade:* laat.

864 *naer dien:* aangezien.
stout: vermetel, brutaal.

867 *pas op uw geweer:* wapen u.

868 *heeft uit:* het is gedaan met.

JOAB.

'k Heb Amasa noch strax die voorwaerde aengeboden.

DAVID.

Moet ick, half levende, hem zoecken onder dooden,
Zoo my de slagh geluckt, och och, wat valt dit bang!

JOAB.

En danst hy om uw lijck, op 's krijghsvolck zegezang?

DAVID.

Belieft het Gode, 'k zou dien zang noch liever hooren.

JOAB.

Dit 's razerny. men blaes', men steecke flux den horen,
En monstere al het volck, en breng' het op de been.

DAVID.

Wat wort mijn hart benaut? waer zal de vader heen,
Met dien misleiden zoon?

JOAB.

Ick hoor hem herwaert draven,
Die u zou weigeren te Sion te begraeven,
Maer azen met uw vleesch de vogels op het velt.
Verreucktloostghe u zelf slaphartigh? denckt het gelt
Al 't koningklijck geslaght. waer zal de moeder vlughten
Met haeren Salomon?

DAVID.

Wat staet my niet te duchten

878 *herwaert:* hier naartoe.
879 *azen:* voederen.
881 *al:* geheel.

In dees verbijstering. hier valt het raetslot zwaer.

JOAB.

Het is geen draelens tijt. wy moeten, op gevaer
Van 't oorloghslot, door bloet van vyanden, ons maegen,
Heenstreven, niet vergeefs op zy den degen draegen,
Wanneer de noot gebiet te vechten voor de kroon,
Voor Godt, en d' eer van 't rijck.

DAVID.

Wie zal ick best mijn' zoon
Betrouwen in den strijt op 't spits der speer t' ontmoeten?
Hy magh, in mijn gezicht, aen 't outer van dees voeten,
Noch roepen om genade, uit ootmoedt, en ontzich.
De vader kan hem best verschoonen, levendigh
Gevangen neemen op zijn knien, en 't zwaert opsteecken.
Betrout men 't Joab toe, zijn moedt is hert in 't wreecken.
Staffiers, brengt herrewaert mijn wapens, en geweer.
Ick sta toghtvaerdigh.

JOAB.

Rust. wy lijden nimmermeer,
Dat ghy uw leven waeght, al waer 't om duizent zoonen,

883 *raetslot:* besluit.
885 *maege:* bloedverwanten.
889 *wie zal ick best mijn zoon betrouwen in den strijt op 't spits der speer t'ontmoeten:* aan wie kan ik het het best toevertrouwen mijn zoon in het slagveld tegemoet te treden (om hem te sparen als hij om genade mocht smeeken).
891 *ontzich:* ontzag.
892 *levendigh:* levend.
895 *geweer:* wapen.
896 *lijden:* dulden.

Om duizent Absolons. wy kunnen hem verschoonen,
Zoo hy gena verzoeckt.

DAVID.

Staffiers, brengt wapens, dra,
Mijn harnas, helm, en zwaert.

JOAB.

Hier komt uw Berseba,
Met haren Salomon, bedruckt, en root bekreeten.

BERSEBA. DAVID. JOAB.

BERSEBA.

Ghy brult, gelijck een leeu, geborsten van zijn keten.
Genadighste, wat 's dit? mijn lief, wat gaet u aen?

DAVID.

Het vaderlijcke hart is met den zoon belaên.
Natuur vervoertme, om voor den heirtoght heen te streven,
In 't barnen van den strijt, of ick dien schoonen 't leven
Kon bergen, eer hy sneefde, in zijn' verworpen staet.

BERSEBA.

Is 't billijck datghe my, en deze vrucht verlaet,
U zelven inbrockt, om dien bozen aert te bergen?

bedruckt: bedroefd.
bekreeten: behuild.
gaet u aen: overkomt u.
met den zoon belaên: om den zoon bezorgd.
vervoertme: brengt me er toe.
heirtoght: leger.
barnen: branden.
bergen: redeen.
sneefde: sneuvelde.
u zelven inbrockt: u opoffert.
bozen aert: boozen schelm.

Ghy most uw koningin, uw liefste, dat niet vergen,
Zoo ghy haer liefde draeght, uit een oprecht gemoedt.
Hoe dickwijl zwoertghe my, in uwen minnegloet,
Uit uwen aertschen troon ten hemel opgetogen,
Als ghy u spiegelde in dit diamant der oogen,
Dat ick u waerder was dan d' eer van uwe kroon,
En Salomon alleen zou erven vaders troon!
Wat hebtghe al vrientschap by mijn' ommegang genoten!
En zoudtghe nu uw vrucht, en my uw licht verstooten,
Versteecken van uw' troost, om eenen, die veraert,
Na 'et schaecken van uw kroon, zijn broeder-slaghtigh zwaert
U op de keel zet, en, indienwe 't velt verloren,
Dit lief onmondigh kint, en my, uw lief, zou smooren,
Verdrincken in uw bloet, dat warrem schuimt, en roockt,
En daer de dootsche geeft om 't lijck noch waert, en spoockt?
Wie schrickt, wie yst niet, die dit prent in zijn gedachten!
Laet u dan raeden hier den uitgang af te wachten.
Betrou den heirtoght aen neef Joab, die beproeft,
Getrou in 's konings dienst, geen onderwijs behoeft,

910 *vergen:* eischen van.
917 *by mijn ommegang:* bij een omgang met mij.
918 *vrucht:* Salomon.
919 *versteecken:* onthouden.
veraert: verbasterd.
920 *schaecken:* rooven.
broederslaghtigh zwaert: zwaard, dat zijn broeder (Ammon) vermoord heeft.
926 *uitgang:* afloop.
927 *betrou:* vertrouw toe.
heirtoght: veldtocht.
928 *behoeft:* noodig heeft.

Hoe hy zich draegen moet, om uwen zoon te spaeren,
En d' eer van uwe kroon te vryen en bewaeren.

DAVID.

De veltheer Joab is oploopende van moedt.

BERSEBA.

En niet afkeerigh van het koningklijcke bloet.
Hy heeft uw gramschap en verbolgentheit geleenight,
En met beleit den zoon en vader korts vereenight.
Betrou den jongeling aen uwen vollen neef.

DAVID.

Men kon den jongeling omzetten, eer hy bleef.

BERSEBA.

Indien hy luistren wil, hem wort geen vree geweigert.

DAVID.

My dunckt ick zie alree hoe hy te paerde steigert,
Zich midden in het heir voor al het volck vertoont.

BERSEBA.

Ghy hebt hem al te ruim den toom geviert, verschoont.
Veel nutter waer hy kort en ingetoomt gehouden.
Dien dertlen is te vroegh zijn dootschult quijt geschouden.

929 *draegen:* gedragen.
930 *vryen:* verdedigen.
932 *niet afkeerigh van het koninglijcke bloet:* het koninklijke bloed goed gezind.
934 *korts:* onlangs.
936 *omzetten:* van gedachten doen veranderen.
bleef: sneuvelde.
938 *steigert:* stijgt.

DAVID.

Hy zworf om Ammons schult, die droegh de grootste schult.

BERSEBA.

Wie schent zijn vaders bedde, en oeffent zijn gedult,
Door zulck een lasterstuck?

DAVID.

Ick kon het hem vergeven.

BERSEBA.

Dat eischt hy niet. ghy zijt bekommert voor zijn leven,
Terwijl uw leven drijft in 't uiterste gevaer
Van schipbreucke, in een zee van oproer, bang en naer.

DAVID.

God strafze, en slaze, die zoo fel hier onder blazen.
Achitofel misbruickt lichtvaerdigen, en dwazen:
Die blinde leitsman drijft de benden herwaert aen.

JOAB.

Heer koning, 't is geen tijt van suffen, maer van slaen.
Wy moeten voor de vuist hem daegen voor den degen.

DAVID.

Indienghe zonder my te velde gaet, mijn zegen
Kan u niet volgen, tot bederf van Absolon.

943 *zworf:* zwierf rond; zie Koning David in Ballingschap.
944 *oeffent zijn gedult:* stelt zijn geduld op proef.
945 *lasterstuck:* misdaad.
950 *lichtvaerdigen:* lichtzinnigen.
955 *bederf:* ondergang.

JOAB.

Gezegent ofte niet: wy moeten flux dees bron
Van oproer met het vleesch en bloet des vyants stoppen.

DAVID.

Helaes, dit raeckt mijn hart. het hart begint te kloppen.
Aertsvader Abraham wert niet zoo zwaer bezocht,
In 't offren van zijn' zoon. laet my den achtertoght
Bevolen. Joab magh den middeltoght bewaeren,
Abisai vooraen toezetten op de schaeren,
En 't spits des vloeckverwants. zoo moght mijn raet de ziel
Van Absolon, zoo hem de moedt uit noot ontviel,
Verschoonen. laet het toe dat zich de koning wapen'.
Men bluscht geen kinderliefde, een treck ons ingeschapen.

BERSEBA.

Getrouwe helt, waerheen? wie scheurt u van mijn trou,
My dier gezworen, toen, gedompelt in den rou,
Ick om Urias treurde, en zulck een' smaet most draegen?
Verlaetghe Salomon, zoo hoogh op uwe dagen
Gewonnen? moet, och arme, een moeder met dit kint,
(Het schreit zijn' vader aen), ontgelden dat ghy mint
Die Godt in u bestrijt?

JOAB.

Het staet ons niet te lijden,
Dat ghy uw koningin en erfgenaem in 't strijden,

960 *achterdoght:* achterhoede.
966 *kinderliefde:* liefde van de ouders tot de kinderen.
970 *zoo hoogh op uwe dagen:* toen gij zoo oud waart.

Uw rijck, en al dit volck, dat aen uw leven hangt,
Zult hangen ('t zy de zoon u nederleght, of vangt,)
Al teffens aen een' slagh, de schipbreuck van uw leven
Waer 't algemeen bederf: en komen wy te sneven,
Of half, of altemael, oock d'allerleste man,
Dat acht de vyant niet. het heiloos vloeckgespan
Is slechts op David uit, indienze hem vernielen:
Een koningshooft weeght meer dan tienwerf duizent zielen.
De koning, na 'et verlies van eenen zwaeren slagh,
(De Hooghste keer' het,) kan met koningklijck gezagh
Die neêrlaegh wederom herstellen. hou dan vrede.
Blijf met uw koningin gerust in deze stede,
Die strecke een vryburgh en gewisse toeverlaet
Voor 't vlughtende overschot, zoo Absolon ons slaet:
En houdtghe u buiten scheuts: de vyant zal vermoeden
Dat ghy, gesterckt met noch een leger, u kunt hoeden,
En redden in gevaer voor aenstoot. laet u raên.
Het is hoogh tijt.

DAVID.

'k Beken de noot gebiedt te slaen,
Te toonen dat ons moedt noch dapperheit ontbreecken.
Laet voort de krijghsbazuin door al het leger steecken.

977 *teffens:* tegelijk.
984 *keer:* verhoede.
987 *vryburgh:* wijkplaats.
gewisse toeverlaet: zeker toevluchtsoord.
strecke: diene.
988 *slaet:* verslaat.
989 *buiten scheuts:* afzijdig.
991 *aenstoot:* aanval.
993 *slaen:* vechten.

Wy zullen, op de poort gezeten, met ons oogh
Het krijghsvolck in 't gelidt zien trecken, van om hoogh,
En monstren regement en vaendels, krijghs-kornellen,
En hopmans, en de maght en al de hoofden tellen.
Wat hooren wy? daer komt het oproer voor den dagh,
Om ons in 't vlacke velt te perssen tot den slagh.
Zy zullen in 't gezicht van deze vesten kraeien,
En treckende voorby ten zuiden ommezwaeien,
Naer 't bosch van Efraim. 't gaet wel. zy trecken voor.
Ghy zult hun in den staert naerzetten op het spoor.
Bewaer den middeltoght, als veltheer. roep uw' broeder.

JOAB.

Koom hier, Abisaï.

DAVID.

Hanthaver van 's rijx hoeder,
Ghy toonde voor Syriers, en Idumeen al wat
In overste en soldaet vereischt wort en geschat,
Beleit, en oorloghsmoedt: ghy zult u heden quijten,
En in den voortoght fors het scherpe spits afbijten.
Koom hier, helt Ithai, voorzien van reuzekracht,
Getrou in lief en leedt: 'k beveel u d' achterwacht:
En ghy kornellen, en ghy hopmans, waert te kroonen,
'k Beveel u, hooft voor hooft, wilt Absolon verschoonen,
Den schoonen Absolon, mijn kint, my lief en waert.
Gedenckt, helaes, gedenckt al wat hem wedervaert,

1000 *perssen:* dwingen.
1002 *ommezwaeien:* van richting veranderen.
1004 *naerzetten:* achtervolgen.
1012 *achterwacht:* achterhoede.

Dat komt den vader zelf, en Godts gezalfden over.
'k Heb hem niet voortgeteelt, gevoedt, om, als een rover,
En wederspannigh zoon te sterven met dien smaet.
De jonge bloem misleit, verdient hierom elx haet,
Noch vaders vloeck niet. magh mijn liefde uw hart bewegen,
Zoo geeft ons elck uw hant. de vaderlijcke zegen
Zal u en Absolon geleiden op uw woort.
Prins Sobi, volghme met uw' hofstoet op de poort.
Mevrou, klim met my op de poort, daer ick u leide.
De kleene Salomon ga midden tusschen beide.
Prins Absolon treckt in slaghorden herwaert aen.
Elck neem' zijn hoefslagh waer, en kenn' zijn standertvaen.

BERSEBA.

Heer koning, laet ons hier te gader
Neêrzitten. zet nu Salomon
Recht voor de moeder, en den vader,
Of hy te beter uitzien kon.
Prins Sobi, zet u aen mijn zijde.
Hier ziet men over 't vlacke velt.

DAVID.

Och, zaegh ick dat mijn hart verblijde.
Daer komt het opgeruit gewelt,
Een zwarte stofwolck aengestoven
Naer Manaïm van 's lants Jordaen.
Nu sta de zoon of vader boven.
Zy kunnen bey niet boven staen.

BERSEBA.

Zy draven snel, en komen dichter
En dichter naer dees legerwal.
De donckre stofwolck wort nu lichter,

1021 *bewegen:* roeren.
1029 *te gader:* te zamen.

En heldert op. men hoort geschal
Van krijghsbazuinen, en klaroenen.
O Godt, bescherm ons voor hun maght.

DAVID.

Ick zie geen middel van verzoenen.
Ghy helden zet u in uw kracht.
Zy willen Davids heir verbluffen,
Uitdaegen met een' stouten moedt,
Op dat het uitkoom' zonder suffen,
En eenmael zette voet by voet.
Men kanze reede al onderscheien.

BERSEBA.

Wat riddertroep stoot daer vooruit
Met goude en zilvre livereien,
Verhit op koningklijcken buit?
Wie steeckt daer uit met zijn cieraedje,
En open helm? wie magh dat zijn?
Hy voert een roode krijghspluimaedje.

DAVID.

Dat 's Absolon, of een in schijn
Hem gansch gelijck van zwier en wezen.
Hy schiet een' worpschicht in de lucht,
Berijt een muilpaert, uitgelezen
Van leest, dat schijnt uit oorloghszucht
Van ver te brieschen al verbolgen.
Zoo draeft de prins den drommel voor.
De stoute regementen volgen
Met hunne vleuglen 's prinssen spoor.

1049 *heir:* leger.
1050 *stouten:* vermetelen.
1056 *verhit op:* verlangend naar.
1058 *open helm:* een anachronisme.
1060 *schijn:* voorkomen.
1062 *worpschicht:* werpspeer.
1063 *muilpaert:* muildier.
1066 *drommel:* drom.

Het gaet gelijck ick docht. zy draeien
Ter rechte hant om, zuidwaert aen
Naer 't bosch van Efraïm. zy zwaeien,
En toonen David d' oorloghsbaen,
Met hun hoovaerdige bravade.
Nu Joab, val hun in den staert:
Doch maetigh strengheit met genade.
Zie toe dat ghy den jongling spaert.
Treck rustigh heene op 't oorloghsteken.
Wy gaen om laegh met Gode spreecken
In onze aendachtige gebeên.
Hoe wort een vaders hart bestreên!

REY VAN HOVELINGEN.

Z a n g.

Men bidde 't hooft der heerschappye
In 't eeuwigh licht,
Dat Joab trou de kroon bevrye
En zijnen plicht
Naer 's konings wil en wensch bewaere,
Op dat den zoon
In 't slaen geen onheil wedervaere.
't Is kunst den toon
En maet des oorloghs zoo te volgen,
Dat 's krijghsmans moedt
Niet uitspatte, al te heet verbolgen,
Maer 's konings bloet
Verschoone, eer 't zwaert van rouwe treffe
Den ouden man,
En zich een hofgeschrey verheffe.
Een doode kan
De wraeck toch geen genoegen geven.
Al 's konings lust
En leven hangt aen 's jonglings leven.

1073 *bravade:* ijdele zelfverheffing.
1074 *staert:* achterhoede.
1088 *'t Is kunst:* 't is moeilijk.

Wort dit geblust,
De vader zal zijn doot besterven,
En 't gansche rijck
In rou den grooten heilant derven,
Der stammen wijck.

Tegenzang.

Wat raet? wie stilt de krijghsgemoeden?
Een die verblint
En wulpsch zich zelf niet wil behoeden,
Maer strijtgezint
Zijn' moedt in 't bloedigh velt betoonen,
Op 't punt van 't zwaert,
Hoe kan de veltheer hem verschoonen?
Hy wort bewaert,
Wie zich bewaert en zoeckt te bergen.
Het krijghsgeval
Rolt wonderlijck, en lijdt geen tergen.
Een oorloghsbal
Voelt stuit en weêrstuit onder 't streven
In zijne vlught,
Wanneer dees eens is opgegeven,
En door de lucht
Zijn' vaert heeft uit der hant genomen.
Zoo wil 't hier gaen.
Men magh wel voor den avont schroomen.
Nu staet de baen
Voor Absolon en Joab open.
Dees bange dagh
Beknelt ons tusschen vrees en hoopen,
Een hardt gelagh.

1101 *zal zijn doot besterven:* zal sterven van droefenis als hij doodgaat.
1103 *derven:* missen.
1107 *wulpsch:* overmoedig.
1114 *krijghsgeval:* kans in den oorlog.
1122 *wil:* zal.

Toezang.

Verschijn, ô Godt, met troost in 't midden,
En schey dit bloetkrackeel,
Terwijlwe met den koning bidden.
Verkeer dit treurtooneel
In blijschap, en in blijde spelen,
Op datwe 's konings harpesnaer
Met zang en zoet geluit van keelen
Navolgen mogen, en geen baer
Van zoone en vader droef geleiden.
Vertroost ons, die uw' troost verbeiden.

HET VIERDE BEDRIJF.

JONATHAN. DAVID. REY.

JONATHAN.

De Godt der vaderen bewaere u by de kroon.

DAVID.

Getrouwe Jonathan, mijn hartsvrient, waerde zoon
Van Abjathar, koom hier. hoe loopen 's lants geruchten?

JONATHAN.

'k Heb lest verkuntschapt, toen uw majesteit, aen 't vlughten,
Zich most versteecken in woestijne, en eenzaem velt,
Hoe onze Achitofel uw' zoon riedt met gewelt

1130 *bloetkrackeel:* bloedveete.
1132 *verkeer:* verander.
1138 *verbeiden:* wachten.
1140 *halsvrient:* vriend tot in den dood.
1142 *verkuntschapt:* bericht overgebracht.
1143 *versteecken:* verbergen.

U t' overrompelen, geen rust noch tijt te gonnen;
Waer op de majesteit zoo snel is voortgeronnen,
Dat hy den bodem won van 't lantschap Galaäd,
En, over 's lants Jordaen, van deze stercke stadt
Zich zelf verzekerde, om een' aenstoot af te wachten,
Daer Jabock, door dees brugh neêrbruisschende, de grachten
Zoo rijck bewatert. nu ontbiet heer vader my
Hoe d'aertsverrader sloegh in eene razerny,
Uit spijt dat Chusaï dien kloecken raetslagh stoorde,
Toen Absolon misleit naer zijn' verleider hoorde,
En uitstelde u terstont te volgen in uw zogh.

DAVID.

Wie andere bedrieght, is waerdigh door bedrogh
Te sneuvelen. 't gaet wel. zoo wordenze gevangen
In hunnen eigen strick. wy luistren met verlangen.

JONATHAN.

De booswicht zagh de kans verloopen om voor dagh
Den koning by den hals te grijpen zonder slagh.
De zoon hadde, op zijn' raet, het vaders bedt geschonden,
Hem uit Jeruzalem gestooten, onderwonden
Zich op den koningsstoel te zetten, aengebeên

1146 *de majesteit:* Uwe Majesteit.
voortgeronnen: gevlucht.
1147 *den bodem won:* den bodem betrad.
1149 *aenstoot:* aanval.
1151 *bewatert:* van water voorziet.
ontbiet: bericht.
1152 *aertsverrader:* Achitofel.
sloegh in eene razerny: razend van woede werd.
1153 *kloecken:* slimmen, verstandigen.
raetslagh: raad, voorstel.
stoorde: verijdelde, zorgde dat het niet uitgevoerd werd.
1155 *zogh:* spoor.
1159 *verloopen:* vergaan.
1162 *onderwonden:* zich vermeten.

Van al de burgerye en stammen in 't gemeen:
Nu was u tijts genoegh gegeven onder 't vlieden,
Om uit een' vryburgh trots het oproer 't hooft te bieden,
Door aenwas van uw heir, waer voor het nieu gebou
Des wederspannelings ten eerste spatten zou,
Zoo licht en los, gelijck de stof, uit steen en dorpen
Te hoop gerot, by nacht ter sluick was opgeworpen.
Hy zagh dien handel aen, den ouden heer op stoel
Zeeghaftigh ingehaelt, den jongen in een' poel
Gesmoort, of op de vlught door bosschen, braemen, klippen,
En wildernissen bang 's vervolgers wraeck ontslippen.
Toen riet de wanhoop hem te vliên naar Giloos slot,
Te kiezen 't kortste padt, om zich van schande en spot
En ongeval t' ontslaen. dit was zijn jongste rede,
Waerop hy 's andren daeghs ter sluick reedt uit de stede.
Hy quam in 's vaders stadt aenstuiven met der haest,
Vergaderde zijn bloet en maeghschap, zagh verbaest,

1164 *in 't gemeen:* in het algemeen.
al: geheel.
1166 *vryburgh:* wijkplaats.
1167 *heir:* leger.
1170 *ter sluick:* in 't geheim.
1171 *Hy:* Achitofel.
handel: gebeurtenis.
1172 *jongen:* Absolon.
1175 *hem:* Achitofel.
vliên: vluchten.
1177 *ongeval:* ongeluk.
jongste: laatste.
1178 *ter sluick:* heimelijk.
1180 *bloet:* bloedverwanten.
maeghschap: bloedverwanten.
verbaest: verschrikt, verward.

Verbijstert, en begon, in 't midden van zijn maegen
Weemoedigh dus zijn hart in 't uiterste uit te klaegen,
Het aengezicht gezet uit wanhoop naer de doot.

DAVID.

Laet hooren wat hy klaeghde, in 't nijpen van dien noot,
Zich voelende van Gode en hoope en troost verstooten.

JONATHAN.

Bloetvrienden, magen, en getrouwe huisgenooten,
Ghy zaeght ons menigmael voorheene uit Davids hof
De slotbrugh voor dees stadt oprijden, rijck van lof,
Door raet en daet behaelt, waer wy den rijxstaet steven,
Den koning eerden, naer den plicht ons voorgeschreven.
Wy gingen aen zijn zijde en 's rijx geheimenis
Te raede, en laegen met zijn majesteit ten disch,
Genooten eene spijs en dranck, gezien by heeren,
En koningen, en al die Godts gezalfden eeren.
Het hof, en al het volck, elck zagh ons naer den mont,
Als een orakel, daer de staet van 't rijck op stont:
Maer aertsch geluck is noit een' mensch zoo trou gebleven,
Dat het zijn voesterkint bleef koestren al zijn leven,
Of 't weifelde endtlijck, zagh het wars aen met den neck,
Verkeerde alle eer in schande, en rijckdom in gebreck,
En armoe, zommigen onnozel, en onschuldigh,

1183 *gezet uit wanhoop naer de doot:* wanhopig alsof de dood nabij, de eenige uitkomst, was.
1189 *steven:* sterkten.
1198 *al:* geheel.
1200 *verkeerde:* veranderde.
1201 *onnozel:* onschuldig.

Een deel by hunne schult. 'k beken rechtuit, eenvuldigh,
En openhartigh, dat ick door mijn boos beleit
Verviel in dootschult van gequetste majesteit.
'k Heb schendigh, tegens recht en reên, verblint en wrockend,
Dit oproer in het rijck gebrouwen, en berockent,
De leeuwestanderden van Juda tegens een
Gevoert, en stam by stam geholpen op den been,
Het koningsbedde ontwijdt. 'k zie Absolon geslaegen,
Den vader wederom de rijxkroon opgedraegen,
Van gansch Jeruzalem al juichende ingehaelt,
En met den glans der kroone omscheenen en bestraelt.
Wat staet Achitofel ter weerelt meer te hoopen?
Het vonnis leght gevelt. ick most het hof verloopen:
En overtuight in 't hart van mijn gesticht verraet,
Bekenme schuldigh aen dit onverzoenbre quaet.
Mijn krachten smilten: 'k vaere alle oogenblick ten grave.
Bestelme in vaders graf, eer my een kraey, of rave,
Of mensch verslindend dier verniele, daer 't gerecht
Zoo groot een ongelijck rechtvaerdighlijck beslecht.
Dus neemt hy afscheit van zijn maeghschap, en bekenden,
En weet het slotgezin met glimp van kant te zenden,
Dat vint hem, binnen in het achterste vertreck,
Aen eenen strop geworght, ophangen by den neck,
Met armen uitgestreckt, het aenzicht overgoten
Van blaeuwe lootverf, bey zijne oogen ongesloten,

1202 *by:* door.
1204 *dootschuld:* schuld, die met den dood gestraft moet worden.
1207 *tegens een:* tegen elkaar.
1214 *verloopen:* ontvluchten.
1222 *glimp:* voorwendsel.
1226 *ongesloten:* open.

Den mont bemorst van quijl. z' ontstricken hem te spa.
Zy schreeuwen uit het slot. de slotgalm baeut hen na.
De stadt, aen 't hollen op dien kreet, smilt wegh in traenen.
Godt spaer' den koning lang, tot heil der onderdaenen.

DAVID.

Godt is rechtvaerdigh in 't beleit van zijne wraeck.
Hy hanthaeft Davids rijck, en zijn gerechte zaeck,
En luistert uit zijn' troon naer mijn gedurigh smeecken.
Nu zal 't den stammen aen beleit in 't velt ontbreecken.
Dit wint een' halven slagh, en mindert het gevaer.
Men zende flux een post naer Joab met dees maer.
Het postpaert kan hem voor den strijt noch achterhaelen.
Ick zie de zegezon doorbreecken met haer straelen,
Den slagh gewonnen, door het groeien van den moedt
Op deze tijding. wou de hemel slechts mijn bloet,
Den lieven Absolon, beschutten, en verschoonen:
Hoe zou mijn harpzang Godt, mijn vaste toevlught, kroonen!
De weeghschael van den staet zal heden overslaen.
Godt geve dat de strijt geluckigh magh vergaen.
Men laet' de hofbazuin op deze tijding steecken.
Wy gaen de koningin in haere kamer spreecken,
Daer zy, bekommert om 't onzeker krijghsgeval,
Verlangt te hooren hoe de slagh uitvallen zal.

1227 *spa:* laat.
1228 *baeut na:* herhaalt.
1236 *maer:* bericht.
1237 *postpaert:* vlug paard, ijlbode.
1241 *beschutten:* beschermen.
1247 *krijghsgeval:* krijgskans.
1248 *uitvallen:* afloopen.

REY.

Dees tijding zal mevrou, tot stervens toe verlegen
Met haeren Salomon, verlichten. al de zegen
Van 't rijck en 's konings staet hangt, heden dezen dagh,
Aen Godt, den Oppersten, en d' uitkomst van den slagh:
Wort die verloren, al dit rijxgewelt van buiten
Op luttel overschots voor deze wal te stuiten,
Wil lastigh vallen, maer hier komt prins Sobi gaen,
De nootvrient van mijn' heer. wil 't averechts beslaen,
Dees nabuur zal zijn deel in 's konings nederlaegen,
Om 's lants naburigheit, niet luttel moeten draegen:
Naerdien zijn danckbaer hart en overtrouwe ziel
Den leenheer in dien noot bezorghde, en niet ontviel,
Gelijck 't een' leenman past, gebonden aen zijn eeden.

SOBI. BERSEBA.

SOBI.

Hoe kraeit de hoftrompet! gewis wy wachtten heden
Dees tijding niet, zoo wort de rijxplaegh eerst geplaeght.
De jaeger staet niet stil, die eenen andren jaeght.
De vos geraeckte in 't net, die andren docht te vangen.
Achitofel heeft zijn verdiende straf ontfangen.
Al komtze traegh, zy komt gewis, en op haer tijt.

1255 *hier komt prins Sobi gaen:* hier komt prins Sobi aen.
1256 *nootvrient:* vriend in nood.
1257 *averechts:* verkeerd.
beslaen: uitkomen.
1259 *naerdien:* aangezien.
overtrouwe: zeer trouwe.
1267 *traegh:* langzaam.

De vaderslaghtige is de klem des heirtoghts quijt.
Hier komt de koningin. zy zal nu weêr bedaeren,
In haer verlegenheit. geluck met deze maeren,
Doorluchtste koningin. Achitofel is doot,
Uw grootste vyant. nu staet Absolon ontbloot
Van dien geheimsten raet, en aen den hals verlegen.
Nu draeit dit krijghspleit slechts op 't punt van Davids degen.
Wat 's 't overigh gewelt? een radeloze maght.
Nu raecktghe wederom in uwe volle kracht.

BERSEBA.

Mijn grootste vyant is in 't leven.
Dat 's Absolon, met recht geducht,
De grootste vyant van dees vrucht,
My tot een' troost van Godt gegeven.
Hoewel Achitofel verging,
De leste strijt is niet gestreden.
De koning oorlooght met gebeden,
Bevreest voor dien weêrspanneling.
Hy bidt voor zijnen uitverkoren,
Die heiligh en onheiligh tart,
Hem 't punt des degens zet op 't hart.
Helaes, waer blijft dees jongstgeboren?
Indien de slagh verloren wort,
Wat raet voor my, en dezen kleenen?
Waer 't lijf geborgen? och, waarheenen
Voor 's vyants haet, bits uitgestort?
Hy heeft dit kint den doot gezworen,
En kent het voor zijn' broeder niet.
Wie zaegh het endt van ons verdriet,

1268 *vaderslaghtige:* vadermoordenaar.
1270 *verlegenheit:* droefenis.
maeren: tijdingen.
1273 *aen den hals verlegen:* in doodsverlegenheid.
1274 *draeit:* hangt af van.
1280 *vrucht:* Salomon.
1281 *verging:* stierf.
1294 *en kent het voor zijn' broeder niet:* erkent het niet als zijn broeder.

Indien de veltslagh wiert verloren!
Dit oproer sproot uit 's vaders schult.
De toon is hem te ruim gegeven,
Die wreet naer deze stadt komt streven,
En, als een tiger, briescht en brult.
Ick zagh van verr' het onweêr komen
Opdonderen, en zat belaên.
Wat raet? wie dorst den vader raên
Den zoon voorzichtigh in te toomen?
Nu voelt hy dien gedreighden slagh,
Dus out, en hoogh op zijne dagen.
Men hoort hem, blint van liefde, klaegen,
En deerlijck kermen, nacht en dagh:
Och, moght men Absolon behouden,
Dien schoonen, zonder wederga:
Ick nam hem weder in gena,
Omhelst, gekust, en quijt geschouden!
De dolle heirbijl dreight den stam
En telgh al teffens af te houwen.
Waer zal de stiefmoêr zich betrouwen?
Waer berghtze dit onnozel lam?

SOBI.

Mevrou, schep moedt. gewelt van muren,
Daer Jabock drymael ommestroomt,
En dees bezetting vreest noch schroomt
Geen' storm. zy kan een heir verduren.
Men kan voor eenen overval
Den oever van den vliet beschanssen,

1296 *wiert:* werd.
1302 *opdonderen:* met lawaai verschijnen.
belaên: bezorgd.
1305 *dien gedreighden slagh:* de slag, die hem dreigt.
1306 *hoogh op zijne dagen:* hoogbejaard.
1312 *quijt geschouden:* vergeven.
1314 *teffens:* tegelijk.
1316 *onnozel:* onschuldig.
1320 *verduren:* weerstaan.
1322 *beschanssen:* van schansen voorzien.

Dat huwlijck zoude uw vorstendommen
En Davids rijcken tegens last
Bevestigen. wy stonden vast,
Gelijck een boogh, op twee kolommen.
Maer och, het is geen bruiloftstijt.
Wie spelt ons hoe de kans zal rollen?
Het gansche rijck, te blint aen 't hollen,
Hangt aen den terling van dien strijt.
Men hoort d' aenschennende trompetten.
De dolle stiefzoon staet te bloot.
Hy past op leven noch op doot,
Getroost zich een op al te zetten.
Nu vechten zeven tegens een.
Een hant, die zeven af moet keeren,
Ziet luttel kans te triomfeeren.
De maght van David schijnt te kleen.
Het recht begunstight onze zye:
Maer d' overhant volght, daer men vecht,
Niet altijt het bestreden recht.
Zy weifelt wel, en kiest partye.

SOBI.

Mevrou, bezwaer u niet te vroegh.
Men zal noch kans noch tijt verzuimen.
Als veltheer Joab 't velt moet ruimen,
Dan berght mijn hof u tijts genoegh.
Mijn grens leght slaghree met haer troepen.
Ghy hoeftze slechts te hulp te roepen.

1354 *spelt:* voorspelt.
1356 *terling:* kans.
1359 *past:* let.
1361 „Davids legermacht bedroeg niet meer dan vierduizend man; die van Absolon werd op zeven maal zoo veel geschat." (v. Lennep).
1363 *luttel:* weinig.
1366 *overhant:* overwinning.
1373 *mijn grens leght slaghree met haer troepen:* aan de grens van mijn rijken liggen mijn troepen tot den slag gereed.

En gadeslaen alle oorloghskanssen,
Tot datwe aengroeien in getal.
En quaem de krijghskans aen 't verloopen,
Door onverwachte wederspoedt,
(Dat nimmermeer gebeuren moet,)
Gansch Ammons rijck staet voor u open.
Beveel my uwen Salomon:
Ick blijve in noot zijn trouwe hoeder,
En wil u eeren, als mijn moeder,
In 't aengezicht van Absolon.
Mijn lieve dochter, in haer bloeien,
Schiet op, gelijck een lentespruit.
Behaeghtze uw' zoon tot eene bruit:
Laetze onderling in liefde groeien.

BERSEBA.

'k Beken ghy draeght in dezen staet
U tegens my, gelijck een vader.
Ick wil 't gedencken, en neem 't nader,
Met 's konings gunste, in mijn beraet.
Laet uw gewenschte dochter blozen,
Opluicken, als de dageraet:
Indien de heirtoght wel beslaet:
Wy scheiden niet: de tijt geeft rozen.
De nagebuurschap zou my licht,
Geraeckt dees huistwist eens in stilten,
In bloetverwantschap staen te smilten,
Door 's huwlijxbant aen een verplicht.

1325 *verloopen:* verkeerd loopen.
1326 *wederspoedt:* tegenspoed.
1337 *draeght:* gedraagt.
staet: toestand.
1342 *opluicken:* opbloeien.
1343 *heirtoght:* krijgstocht.
wel beslaet: goed afloopt.
1345 Versta: Wij zouden allicht van buren, indien de twist tusschen vader en zoon geëindigd is — bloedverwanten kunnen worden.

REY VAN HOVELINGEN.

Zang.

De hemel helpe ons hof aen pais.
Wie zal den staet ten leste redden?
De twisten, uit verscheide bedden
Gesproten in een erfpalais,
Zijn lastigh overeen te brengen,
Daer elck zijn hooghste wit beschiet,
Op eigen nut en voordeel ziet.
In teêre stof van staeten mengen
Zich afgunst, laster, achterdocht,
Haet, misverstanden, en misduien,
Die worstlen onderling, als buien.
Waer heeft dees rijxkoorts ons gebroght?
Wie middelt tusschen zoon en vader
Den twist, die, onbemiddelbaer,
Niet aenziet lijf-noch staetgevaer?
Hoe hier de bloetverwantschap nader
Aen een grenst, zoo veel feller spreit
De lantsmet zich in alle steden.
Nu quijnen 't hooft, en al de leden.
Zy scheit niet eer de doot haer scheit.
De zoon of vader moet 'er kleven.
Het geldt hun beide, of een' het leven.

Tegenzang.

De zoonzucht van den vader zou
Den zoon voor zijnen rijxstaf stellen,
Eer hy hem zaegh ter aerde vellen.
Wat is een vaders hart getrou!
Wat baeten al die schoone gaven

1379 *lastigh:* moeilijk.
1380 *wit:* doel.
1382 *stof van staeten:* staatszaken.
1387 *middelt:* bemiddelt.
1389 *aenziet:* rekening houdt met.
1397 *zoonzucht:* liefde tot den zoon.

Des lichaems, daer elx oogh op viel,
Zoo lang, och Absolon, uw ziel
Wanschapen blijft, ontaert van braven!
Och, jonge prins, waert ghy zoo schoon
Van ziele, was uw hart besneden,
En zoo volkomen, als uw leden,
Hoe eerde uw deught uw vaders kroon!
Nu steeckt uw hooghmoedt, zoo verwaten,
En wederspannige aert, zoo stijf,
Te lelijck af op 't schoone lijf.
Wat magh u 's lichaems schoonheit baeten?
Het ga zoo 't wil: de spil loopt af.
Ghy of uw vader stort in 't graf.

HET VIJFDE BEDRIJF.

REY. DAVID. ACHIMAÄS.

Een goede of quade maer staet nu in haer geboorte.
De zon helt naer de kim. de wacht ziet van de poorte
Twee posten, elck om 't snelst', vast rennen herwaert aen.

DAVID.

Dit voorspoock tuight wat goedts: en dat wy boven staen:
Want was de veltheer met de gantsche maght geslagen,
't Verstroide heir zou sterck by troepen stewaert jaegen,

1406 *besneden:* gevormd.
1415 *maer:* tijding.
staet in haer geboorte: zal weldra komen.
1417 *posten:* boden.
vast: voortdurend.
1418 *voorspoock:* voorteeken.
tuight: getuigt.
boven staen: overwinnen.

Om 't lijf te bergen. elck voor ander spoet zich ras,
Dan d' een dan d' ander voor; de leste Achimaäs,
Den zoon van Sadock, heel gelijck aen zijn gebaeren.
Hoe of mijn Absolon in 't vechten is gevaeren?
Kornels, en oversten, en hopmans hoorden al,
Een ieder hooft voor hooft, hoe streng ick hen beval
Het leven van mijn' zoon, verschoonbaer om zijn jaeren,
En jammerlijck misleit, waer 't mogelijck, te spaeren:
Maer 't loopt gevaer dat een onkundige onbedocht,
Of een welwetende hem heeft om hals gebroght,
Van onverzoenbre wraeck bereden, en bezeten.
Daer wort, als uit den aêm, van verre ons toegekreten.

REY.

Hier komt Achimaäs, noch blijde, en wel gemoedt.

ACHIMAÄS.

Geluck, heer koning.

DAVID.

Is uw tijding quaet of goet?

ACHIMAÄS.

Gewaerdighme dat ick u op mijn knien magh eeren.
Gelooft zy d' Opperste: 't gaet wel: wy triomfeeren.
Gelooft zy d' Opperste: de vyant is beknelt,
Die Godts gezalfde durf bespringen met gewelt.
De vyant is verstroit, verslagen. zing nu zangen.

DAVID.

Hoe ging het Absolon, mijn zoon? is hy gevangen,

1421 *elck voor ander:* de een voor den ander.
1429 *onkundige:* iemand, die niet op de hoogte was.
1430 *welwetende:* iemand, die wel op de hoogte was.
1432 Versta: daar roept ons iemand toe, die buiten adem is.

Gegrepen by den hals, noch levende, en gezont?
Hoe ging 't hem? is hy doot, of levende, of gewont?
Helpme uit den droom. nu spreeck.

ACHIMAÄS.

Vergunme tijt te spreecken:
Heer koning, ick ben af, het hart bykans bezweken.
Ick liep het al voorby, begruist van zweet en stof,
Om d' eerste tijding u te brengen hier in 't hof.
De veltheer Joab heeft my daetlijck afgevaerdight.
Ick zal 't verhaelen, zoo de koning zich gewaerdight
Te hooren uit mijn' mont al wat men hoorde, en zagh:
En met een woort gezeght: heer Joab won den slagh:
Maer 't koste zweet en bloet, zoo heeft zich 't heir gequeten.

DAVID.

Hoe ging 't met Absolon? melt dat: dat most ick weeten.
De zege dient ons slechts tot droefheit en verdriet,
Zoo 't Absolon besterft. leeft Absolon, of niet?

ACHIMAÄS.

Genadighste, ghy zult vernemen uit ons woorden
De waerheit van al 't geen wy zagen, 't geen wy hoorden.
Vergeef het toch wat aen ons kennis noch ontbreeckt,
Tot dat uw majesteit den naesten bode spreeckt.
Eer ick mijn' last voltreck' genaeckt hy deze stede,
En brengt u al 't verslagh van 's vyants neêrlaegh mede.

1444 *ick ben af:* ik ben zeer vermoeid.
1448 *gewaerdight:* verwaardigt.
1454 *besterft:* sterft.
1458 *naesten:* volgenden.
1459 *voltreck:* volbreng.
genaeckt: nadert.

DAVID.

Ontvou ons dan recht uit al wat ghy hoorde en zaeght.
De hemel geve dat de tijding ons behaeght.
Leeft Absolon of niet? laet hooren een van beide.
Staffiers, gaet heene: haelt de koningin. zij schreide,
Toen ick naer buiten tradt. zy twijfelt, en verlangt,
Dewijl dit oorloghspleit in punt van 't wijzen hangt,
Of 't vonnis reede al met den degen is gestreecken.
Daer komt de koningin: nu spreeck: ick hoor u spreecken.

ACHIMAÄS.

Uw veltheer volghde 't heir der stammen in zijn schim,
Tot datze westwaert by het bosch van Efraim
By een geraeckten. elck stont blanck in zijn slaghorden.
Men ruste daetlijck toe, om hantgemeen te worden;
Eene ongelijcke maght, maer een gelijcke moedt
Van wederzijde in 't heir, te paerde, en oock te voet.
Zy stonden van weêrzy gesplitst in dry vierkanten,
De ruitervleugels op de zy, als eicken planten,
En boomen in een bosch, aen ryen net geschaert,
Geschoren als een lijn, voorzien van schilt en zwaert.
Zy blickren in de zon, een ieder in zijn wapen,
Als waer het harrenas hun aen het lijf geschapen,
Het zwaert hun in de vuist geklooncken van de smits.
De heiren staen 'er blanck in hunnen vollen krits.

1466 *dewijl:* daar.
in 't punt van 't wijzen hangt: op het punt staat beslist te worden.
1467 *gestreecken:* geveld.
1469 *in zijn schim:* op den voet.
1471 *bijeen geraeckten:* elkaar troffen.
blanck: in blanke wapenrusting.
1481 *smits:* smeden.
van: door.
1482 *krits:* aantal

Abisaï bewaert den voortoght. Joab, onder
Den middeltoght, munt uit, gelijck een oorloghs-
wonder.
Helt Ithai draeght zorgh den middeltoght op 't
spoor
Te volgen. Absolon stelt Amasa recht voor
In 't spits. hy zelf bewaert in 't midden zijne
schaeren;
Laet Joas, trots genoegh, den achtertoght bewaeren.
De leeu van Juda brult in 't midden van weêrzy,
En wet de klaeuwen, tot bederf van zijn party.
Zoo heerlijck staet een velt gekroont met
korenaeren
En korenbloemen, eer de wint daer in komt vaeren.
Elck munt om 't prachtighste met zijn lievreien uit.
Elck vlamt op overhant, en eer, en oorloghsbuit.
Prins Absolon, zoo schoon, gelijck hy is geschapen,
Rijt door den heirtoght heen. de schiltknaep
draeght zijn wapen.
Kornels en hopmans slaen in 't ende een' ring om
hem.
Hy spreecktze een hart in 't lijf. elck luistert naer
zijn stem.
Ghy bondtgenooten, van den hemel begenadight,
Die, trots in 't harrenas, de wettigheit verdaedight
Van Davids erfgenaem, geboren tot de kroon,
Wat eer gebeurt u niet, tot een' verdienden loon,

1483 *voortoght:* voorhoede.
1487 *in 't spits:* aan de spits.
1488 *achtertoght:* achterhoede.
1490 *wet:* scherpt.
bederf: ondergang.
1491 *heerlijck:* vorstelijk.
1494 *vlamt:* verlangt.
overhant: overwinning.
1496 *heirtoght:* leger.
1498 *spreeckt ze een hart in 't lijf:* spreekt ze moed in.
1500 *verdaedight:* verdedigt.
1502 *gebeurt:* overkomt.

Dat ghy met uwen hals mijn recht quaemt onderstutten
En tegens al 't gewelt der nijdigen beschutten.
Nu wil het tijt zijn dat ghy Joabs hoogmoedt slaet,
Die op een hantvol volx zich reuckeloos verlaet,
U trotst, u in den mont, en in zijn doot komt loopen.
Hier valt geen tegenstant. men hoeft hem slechts te stroopen,
In twaelef stucken door te houwen met een drift,
En elcken stam een stuck te schencken tot een gift.
Dat eenigh hooft alleen getroffen en geslaegen,
Zal schrick al 't overschot voor wint door 't stof verjaegen,
Om zijnen heer de maer te brengen van den strijt.
Zoo schelt de suffer ons de schult der kroone quijt.

DAVID.

Hoe ging 't aen Joabs zijde? ick weet wel hy bekleede
Mijn recht, en moedighde het volck met eene rede.

ACHIMAÄS.

O Davids helden, die getrou, voor 't wettigh recht
Der kroone, tegens zoo vervloeckt een' vyant vecht
Van Godt en menschen, en die met zijn vloeck-genooten
Den vader, die hem mint, ten troon heeft uit-gestooten,
Betoont uw trou nu aen den standert, dien ghy zwoert.
Verschoont de rijxpest niet. het oorlogh, dat ghy voert,

1503 *onderstutten:* ondersteunen.
1506 *reuckeloos:* roekeloos.
1513 *maer:* tijding.
1515 *bekleede:* vertegenwoordigde.

Is goddelijck. Godts wet verstoot hem in haer toren,
Die Godt noch ouders eert, uit wien hy is geboren.
Grijpt moedt: Godt zal uw recht hanthaven, en zijn wet.

DAVID.

Hoe klopt mijn hart uit schrick. de wraeck van Joab let
Alree niet op den last, in 't scheiden hem gegeven.
Die strengheit loopt te hoogh. zoo spaert men niemants leven.

ACHIMAÄS.

Op deze rede klonck het heesch bazuingeschal
Uit bey de heiren op. een ongelijck getal
Vloogh op elckandere aen. dat brullen, brieschen, schreeuwen
Van bitter tegens een gekante standertleeuwen
Verdoofde elx ooren in het velt, zoo dra men trof:
Alle oogen werden blint van 't omgewroete stof.
Toen openbaerden zich alle ingekropte wrocken.
Men zagh uw heir in last, en drymael schricklijck schocken,
Gereet te spatten, als helt Joab, vol ontzagh,
Zich met den blooten arm, in 't barnen van den slagh,
Quam waegen op het spits. hy zwaeide zijnen degen
Den hemel toe, verdaeghde uw kroonrecht, en Godts zegen,
Een' wederspannigh en verbastert heir ontzeght:
O Gôdt, bescherm uw zaeck, en hanthaef 's konings recht.

1526 *de wraeck van Joab let alree niet op den last:* door zijn wraakgevoelens meegesleept let Joab niet op het bevel.
1532 *tegens een:* tegen elkaar.
1535 *ingekropte:* opgekropte.
1536 *in last:* in moeilijkheden.
1538 *barnen van den slagh:* heetst van den strijd.

Het weêrlichte op dien roep, als wou het Godt
verdrieten.
De dooden groeiden aen op houwen, steecken,
schieten.
De zeissenwagen van den vyant, die noch paert,
Noch mensch, noch geen slaghorde in zijnen toren
spaert,
Geraeckt aen 't hollen, went zich naer zijn eigen
helden.
De vrienden moeten 't eer dan vyanden ontgelden.
Dat moedight d' onzen. men bejegende Absolon,
Die schrap stont, als een leeu in 't vechtperck.
qualijck kon
Het oogh om 't stuiven vrient van vyant onder-
scheiden.
Ten leste 't heir der stammen op de heiden
Naer 't Efraimsche bosch. zoo quam ick herwaert
aen,
Door last van Joab, reede om in den staert te
slaen.
Maer hier komt Chusi, die den uitslagh zal
verhaelen.

CHUSI. DAVID. BERSEBA.

CHUSI.

Zoo moet de kroon van zege op 't hooft van
David straelen.
De hemel hanthaeft u. die zich des onrechts belght
Heeft twintigh duizenden, al vyanden, verdelght.

DAVID.

Hoe gaet het Absolon?

1545 *zeissenwagen:* wagen, waarvan de wielen van zeisen voorzien zijn.
1546 *toren:* woede.
1554 *om in den staert te slaen:* om de vluchtelingen te achtervolgen.
1557 *des onrechts belght:* verbolgen is over het onrecht.

CHUSI.

Zoo gaet het allen staeten,
En vyanden der kroone, en al die David haeten.

DAVID.

Och Absolon, mijn zoon, hoe vreesde ick voor dien toght!
Och Absolon, och of ick voor u sterven moght!
Och Absolon, mijn zoon, de waertste van mijne erven,
Gaf Godt, och Absolon, dat ick voor u moght sterven!
Natuur, hoe pijntghe ons hart! gewelt, gewelt, gewelt.
'k Beklaegh u voor Godts troon. och Absolon, dit gelt
Uw vader 't leven. och, ter goeder tijt geboren,
Ter quader tijt in 't velt verslagen, al verloren!
O koningsbloem, te vroegh van uwen steel gemaeit,
Getroffen van een buy, die door mijn bloemhof waeit!
Och had ick schrap gestaen, toen 't heir u spits quam bieden,
Mijn bloote borst geboôn de wraeckzucht, heet aen 't zieden.
Ick duwde, ô zoon, den dolck u in die schoone borst.
Uw vader draeght de schult. mijn handen zien bemorst
Van 't kinderlijcke bloet, dat koningsbloet, mijn leven.
De geest van Absolon komt dootsch my tegen-streven.
Waer berge ick mijnen rou?

1566 *gelt:* kost.
1575 *kinderlijcke bloet:* bloed van het kind.
1576 *komt tegenstreven:* komt tegemoet.

BERSEBA.

Geley hem naer de zael
Ter poorte in, dat hy ruste, en zijnen adem hael',
Dees rou geeft ergernis, en zal het volck bezwaeren.
Nu Chusi, spreeck recht uit. hoe is het voort gevaeren?

CHUSI.

Toen Absolon, bykans verlaeten van zijn volck,
Niet langer staen kon voor helt Joabs blooten dolck,
En vreesde 't uiterste van doots gevaer te tergen,
Begaf hy zich blootshoofts ter vlught om 't lijf te bergen.
De snelheit van den uil quam hem te baet, die los
Ter zijde heenesloegh in schaduw van het bosch,
Maer tot zijn ongeluck: want 's prinssen locken reicken
En slingren krullende om een tackebosch van eicken,
Daer blijft hy hangen, en het muilpaert schiet alleen,
Gelijck een blixem, door zijn meesters beenen heen,
Die tusschen aerde en lucht noch zweeft. de muil blijft rennen.
Een lansknecht zagh 't, en gaf het Joab flux te kennen,
Die sprack: hadt ghy hem toch gevelt met schicht of priem,
'k Had u een schat betaelt, of koningklijcken riem.
De lansknecht sprack: al schonckt ghy my noch hondertwerven
Zoo veel, dat koningsbloet zou van mijn hant niet sterven:

zijnen adem hael': zich herstelle.
bezwaeren: ergeren.
blooten dolck: hier: overmacht.
staen voor: weerstaan.
schicht: pijl, speer.
priem: dolk.

Want ieder hoorde hoe de vader, u voor al,
Abisaï met een, en Ithaï beval
Dien lieven jongeling te spaeren by het leven.
Had ick op mijn gevaer dat schendigh stuck bedreven,
De koning wien geen zaeck, hoe kleen, verholen blijft,
Waer tegens my door u in 't straffen zelf gestijft.
Ick zal, sprack Joab toen, naer u noch niemant wachten.
Hy vlieght ten bossche in, drijft den hangenden dry schachten,
Dry scherpe spitsen in den boezem, stoot op stoot.
Zijn tien schiltknaepen slaen den jongeling voort doot.
De veltheer Joab, om te stuiten het verbazen
Der vlughtelingen, laet terstont den aftoght blazen,
Op dat men 't volck verschoon', en d' onrust brenge in rust:
Naerdien het vreeslijck vier des oproers leght geblust
In 't bloet van Absolon, geworpen in den muile
En opgespalckten balgh van eenen diepen kuile,
Met steenen opgehoopt, op dat hy hierme bromm',
In stede van zijn beelt en marmere kolom.
Het volck alom verstroit, versteecken van die stutte,
Vlught haestigh, elck zijns weeghs, in schaduw van zijn hutte.
Daer komt heer Joab op den spaden avont aen,
Bestuwt met oversten, en 's prinssen standertvaen,
Een' hoop gevangenen. ghy hoort tot zegeteken
De paerden brieschen, en de veltbazuinen steecken.

1600 *schendigh stuck:* misdaad.
1601 *verholen:* verborgen.
1604 *dry schachten:* drie speren.
1607 *verbazen:* schrikken.
1610 *naerdien:* aangezien.
1615 *versteecken:* verstoken.
1620 *steecken:* blazen.

JOAB. BERSEBA.

JOAB.

Geluck, ô koningin. de doot van Absolon
Is 't leven van de kroone, en uwen Salomon.
Godt spaere David lang. Godt spaere 's konings leven.

BERSEBA.

Hoe rekent men 't getal, in dezen slagh gebleven?

JOAB.

Wel twintighduizenden.

BERSEBA.

Och, had men 't volck gespaert!

JOAB.

Het woudt verslont meer volck dan 't uitgetrocken zwaert.
Men keerde, in 't vlughten, zich aan poelen, noch moerassen,
Om 't lijf te bergen, daer de paerden, harrenassen,
En menschen smoorden. wy, begaen met hun verlies,
Geboden ernstigh dat men flux den aftoght blies.

BERSEBA.

Hoe heeft men 's konings last in Absolon vergeeten!

JOAB.

Die waer geberght, had hy den helm niet afgesmeten,
Om 't lijf te bergen, en te vlughten, vry van last.
Zoo slingerde zijn haer om eicke tacken vast.

1627 *keerde:* stoorde.
1631 *last:* bevel.

Een afgront most het bloet van dien verwaten slorpen,
Al 't heir heeft, hooft voor hooft, een' steen op 't lijck geworpen,
Een grafspits opgerecht van steenen, zonder tal;
Waer by men eeuwigh hem hier na gedencken zal.
De wet vervloecktze, die aen 't hout ter straffe hangen:
Zoo most hy aen een' boom verdiende straf ontfangen,
Bezeeglen dezen vloeck. een ongehoorzaem aert,
Den vader trappende, was geen genade waert.
De bloetschoffeerder van tien vaders bedtgenooten,
Van tien schiltknaepen wert doorsteecken, en doorstooten.
De kroonzucht, wreetheit, en de geilheit troffen 't hart
Elck met een schichtpunt, daer hy hing in 't bosch verwart.

BERSEBA.

Wat raet? de vader is te troosten, noch te spreecken,
Bedroeft het volck, en kan zijn droefheit niet versteecken,
Een ergernis van 't hof, en deze gansche stadt,
Na 's rijx behoudenis, dus avrechts opgevat.

JOAB.

Mevrou, 't is noodigh dien verkeerden rou te toomen.
Ick bidde u hael hem. laet hem flux te voorschijn koomen.

1635 *verwaten:* overmoedige.
1636 *al:* geheel.
1637 *opgerecht:* opgericht.
1643 *bloetschoffeerder:* die bloedschande bedrijft (omdat hij de vrouwen van zijn vader had bemind; dit gold als bloedschande; zie ook Joseph in Dothan).
1644 *doorsteecken:* doorstoken.
1648 *versteecken:* verbergen.

'k Zal 's konings rou den toom eerst vieren, en verdraegh
Dat dees bedroefde man een poos zijn hart uitklaegh,
Door schreien zich ontlaste, en eenen vloet van traenen,
Dan kan men hem met vrucht aen zijnen plicht vermaenen.

DAVID. JOAB. BERSEBA. REY.

DAVID.

Heer Joab, och gemoete ick u in dezen schijn,
Berooft van mijnen zoon? ô hartewee! ô pijn!
Is dat uw' konings last en hoogh bevel uitvoeren?
Zijn dit deze oversten, die mijnen standert zwoeren?
En gelt een konings woort, het koningklijck gezagh
Zoo luttel by het heir? helaes, de zon, de dagh
Gaet met mijn' Absolon en zijnen vader onder.
Waer bergh, waer bergh ick my van rouwe? ô vader, zonder,
O vader, zonder zoon, die glori van mijn rijck!
Waer leghtghe ô Absolon? waer leght dat schoone lijck?
Waer anders dan in 't hart des vaders, na zijn sterven?
Daer leght mijn Absolon, ghy zult geene uitvaert derven,
Mijn zoon, mijn liefste vrucht. uw vaders hart is 't graf,
Daer ghy begraven leght. helaes, ick had dees straf,
Dien doot by Godt verdient, een doot van duizent dooden.

1657 *gemoete:* treed ik u tegemoet.
schijn: toestand.
1662 *luttel:* weinig.
1668 *derven:* missen.

Breng wegh dees leeusbanier, hem tegens mijn geboden
Ontweldight. dit's geen zege, ô neen, eene oorloghs-plaegh,
Dit is geen rijxtriomf, maer eene nederlaegh.
Daer leght mijn rijck, mijn staf, en kroon, en troon in d' assche.
Wegh purperengewaet, en pracht, en prael. ick wassche
Mijn aenzicht nacht en dagh in traenen, in geklagh.
Wat brengtghe my een' hoop gevangens uit den slagh!
Broght ghy mijn' Absolon noch levendigh gevangen,
Ick hadde u met triomfe en snaerenspel ontfangen,
Met blijschap ingehaelt. ô bloedige overhant!
Breng wegh mijn harp. men hang' haer eeuwigh aen den want.
Och, Absolon, mijn zoon, moet ick u eeuwigh derven?
Och, Absolon, gaef Godt dat ick voor u moght sterven!

JOAB.

Is dit uw' Joab met triomfen ingehaelt,
Nu zulck een zon van zege uw aengezicht bestraelt?
Is dit uwe oversten en helden blijde ontmoeten?
Zy smilten man voor man, vergeeten u te groeten,
Verstroien elck hun 's weeghs. zy hebben u geredt.
Zy hebben heden u de kroon op 't hooft gezet,
Hun leven opgezet om u in staet te houden:
En wort deze oorloghsdeught dus avrechts hun vergouden?

1678 *gevangens:* gevangenen.
1679 *levendigh:* levend.
1681 *overkant:* overwinning.
1687 *ontmoeten:* tegemoet treden.
1692 *vergouden:* vergolden.

Die vaderslaghter en verwaten, zoo veraert,
En snoot, had heden zelf uw leven niet gespaert,
Noch uwen Salomon, noch geene koninginnen.
Of meentghe met dien rou het hart des volx te winnen?
En hebtghe aen eenen stam, die u slechts overschoot
Van twalef stammen, noch te veel in uwen noot?
Zoo vaert vry voort: vaer voort met jammeren en treuren,
De haeren uit het hooft, het kleet van 't lijf te scheuren:
Zoo blijck' het klaer dat ghy een' booswicht hooger acht
Dan 's volx behoudenis, en Abrahams geslacht;
Dat ghy uw vrienden haet, hen hanthaeft, die u haeten:
Maer 'k zweere u, vaertghe voort, 'k zie morgen u verlaeten
Van al uw' aanhang, niet een' halsvrient meer ten hoof,
Uw kroon, en scepter, en uw koningrijck ten roof
Voor alle uw vyanden; en hoor een' storm verheffen
Veel schrickelijcker dan uw hooft oit quam te treffen,
Van uwe jongkheit aen, tot heden dezen dagh.
Waeck op dan: strijck, en bergh uw kroon, en rijxgezagh.

DAVID.

Och Joab, wanneer kon het vaders hart oit liegen?
Natuur ontlast zich, die kan veinzen, noch bedriegen.
Dit 's aengeboren. dit 's eene ingeschapenheit.
Natuur, Godts dochter, heeft dien bloetbant vast geleit.

1693 *veraert:* ontaard.
1699 *vaer voort:* ga door.
1705 *halsvrient:* vriend tot in den dood, goede vriend.
1713 *dit's eene ingeschapenheit:* dat is iemand ingeschapen.

BERSEBA.

Aertsvader Abraham had wel natuur verwonnen.

DAVID.

Wat vaders vint men, die dat voetspoor houden konnen?

JOAB.

Schep moedt, heer koning, toon u vrolijck, als 't behoort,
Aen 't gansche heir, en zet u morgen in de poort.
Verwelkoom en onthael de hoofden en de helden,
Die lijf en leden voor uw kroon te pande stelden.
Ick won alree het hart van al wat zich verbondt,
En tegens u van daegh noch blanck in 't harnas stont.
Zy traden in uw' eedt, gereet hun schult te boeten,
En leiden hun geweer gewilligh voor mijn voeten.
'k Heb dit d' aertspriesters voort verkuntschapt door een' post.
Men roept al: Davids arm heeft ons met Godt verlost
Van Heiden, Idumeen, en 't juck der Filisteenen,
Vloot zelf voor Absolon, door bosch en heiden heenen,
Te blint by ons gezalft en op den troon gezet:
't Is billijck dat men dien hanthaver van Godts wet
Herstelle in 't out gezagh, hem en zijn' zaet beschooren.
Schep moedt: ghy ziet den dagh van uw triomf herboren,
Van alle stammen en geheel Jerusalem
U voeren op den troon met een gemeine stem.

1715 *verwonnen:* overwonnen.
1722 *blanck in 't harnas:* in het blanke harnas.
1724 *geweer:* wapen.
1725 *post:* bode.
1734 *gemeine:* gemeenschappelijke, algemeene.

BERSEBA.

Nu ga te ruste: want de tijt u noot te slaepen.
De nacht verquick den geest, en is tot rust geschaepen.

JOAB.

Ick ga terwijl het volck vernoegen hier omtrent,
Verzekren van den prijs, die ghy hun waerdigh kent.

DAVID.

Hy ga vry heene. ick zweere en zal het niet vergeeten
Met zijn verdiende maet hem weder in te meeten.
Hy heeft mijn' Absolon met opzet niet gespaert,
En toonde aen Abner zelf in vre zijn' snooden aert.
'k Wil Amase in zijn plaets eer lang ten veltheer zetten.
Mijn nazaet magh na my op zijn verdiensten letten.

REY.

Men offre Gode, nu de vader, van den zoon
Verdreven, wederom, herstelt op zijnen troon,
Zal heerschen, aengebeên van volck en onderdaenen.
De vreught wort best gesmaeckt na ballingschap en tranen.

1737 *vernoegen:* tevreden stellen.
1742 *zelf:* zelfs.